

VICTOR FRUNZĂ

CÎT MAI POATE TRĂI UN CADAVRU POLITIC?

EDITURA VICTOR FRUNZĂ

BUCUREȘTI
1990

EDITURA VICTOR FRUNZĂ

BUCUREȘTI

DE ACELAȘI AUTOR :

„Globul din stînga” – versuri

Editura „Eminescu”, 1968

„Privegheați lîngă privighetorji” – proză

Editura „Cartea Românească”, 1972

„Muzeu sentimental” – proză

Editura „Sport Turism”, 1974

TEATRU :

„Ursul cel mare de pe perete”

„Apa limpede ca o dimineață de vară” ș.a.

Teatru radiofonic

„Marii maeștri ai farselor”

Teatru TV, 1974

„Marea gară nouă”

Teatrul de Stat Oradea – 1975–1976

*

„Pentru drepturile omului în România”

Editura „Nord”, Aarhus, Danemarca 1982

„Liturgia la noi” – roman

Editura „Nord”, Aarhus, Danemarca, 1983

„Istoria P.C.R. – Istoria stalinismului în România”

Aarhus, Danemarca, 1984

VICTOR FRUNZĂ

CÎT MAI POATE TRĂI UN CADAVRU POLITIC?

texte de exil

EDITURA VICTOR FRUNZĂ

BUCUREȘTI
1990

SCURTĂ EXPLICAȚIE

Am inclus în volumul de față aproape toate textele, în special articolele, scrise și publicate în exil. Au mai rămas pe dinafară eseul MAI TARI DECÎT TERRORISMUL DE STAT, apărut inițial în *Alergătorul de la Marathon* nr.2 și care - dacă condițiile ne vor fi favorabile - va fi restituit cititorilor din țară cu un alt prilej, două-trei interviuri, de care nu am dispus în scurtul timp de pregătire a acestei cărți, precum și versurile, care nu-și au locul aici.

Cartea *Pentru drepturile omului în România* stă cronologic înaintea acestei culegeri.

Volumul de față debutează cu articolul OSANALIADA, scris în 1982, cu care s-a început și colaborarea noastră la gazeta *Curentul*, seria de exil (München), și se încheie cu *Asasinule!*, difuzat de radio *Europa liberă* la 21 decembrie 1989.

Credem că volumul va ajuta la întregirea tabloului unei activități consecutive îndreptate împotriva dictaturii și totalitarismului, în vestirea revoluției și a triumfului inevitabil și definitiv al libertății noastre.

V.F.
martie 1990

NOTĂ.

Fiind reproduse direct, pe cale fotografică, din publicațiile unde au văzut lumina tiparului și nu culese din nou, textele de față au un aspect grafic neomogen, prezentînd caractere tipografice diverse. Preluînd întocmai coloana de gazetă, am fost totuși nevoiți să o adaptăm paginii de carte, printr-o nouă montare. Unele condiții dificile în care, de regulă, a apărut presa de exil, *Curentul* nefăcînd nici el excepție, s-au făcut vizibile deseori și în stîngăciile în tipărirea acestor articole, pe care pe cît posibil am încercat să le înlăturăm, nereușind însă în toate cazurile. Sperăm să avem înțelegerea cititorilor noștri.

O ultimă particularitate stă în aceea că o parte din texte - și anume cele de la începutul volumului - sînt culese cu ortografia ieșită astăzi din uz (cu apostrof și â) pe care gazeta *Curentul* a mai continuat să o utilizeze pînă prin 1984.

Autorul

Rumænien:

» Vesten tager helt fejl af Ceausescu «

Forfatteren og historikeren Victor Frunza, som for fem år siden kom til Danmark som politisk flygtning, fortæller om Rumænien efter 20 år med Nicolae Ceausescu som partifører.

Af Flemming Christensen

I dag for fem år siden kom Victor Frunza til Danmark som politisk flygtning. Det rumænske kommunistparti havde udfældet af Victor Frunza ikke mere var andet end fjænder.

Han troede, det var under en skyld til Pius. Det havde han selvfølgelig ret i, artikel der havde på, som en af de skæbne, som havde taget rumænerne i en personlig og personlig i omkring 10 år, og partiet Nicolae Ceausescu brugt til.

Professoren Victor Frunza fra Journalistklubben i Bukarest i et interview om sit politiske liv.

Humorist

Alt blev sagt i dag fra Paris tilbage til Rumænien. Det var Victor Frunza, der jeg tog med, ikke blot af historiske årsager, men også af politiske. Frunza var en af de rumænske, der havde været i den rumænske politiske ledelse i 10 år, og som havde været i den rumænske politiske ledelse i 10 år, og som havde været i den rumænske politiske ledelse i 10 år.

Partifører Nicolae Ceausescu i en tidligere (Arkivfoto)

Jeg mistede mit arbejde på Journalistklubben og blev tvunget til at flygte ud af Rumænien.

Rumæniens første-son Ceausescu

I Rumænien var det den 20. august, Victor Frunza kom til Danmark. Han var en af de rumænske, der havde været i den rumænske politiske ledelse i 10 år, og som havde været i den rumænske politiske ledelse i 10 år.

Victor Frunza var en af de rumænske, der havde været i den rumænske politiske ledelse i 10 år, og som havde været i den rumænske politiske ledelse i 10 år.

Katastrofal fejlagtig bedømmelse

Victor Frunza var en af de rumænske, der havde været i den rumænske politiske ledelse i 10 år, og som havde været i den rumænske politiske ledelse i 10 år.

I en fejlagtig, siger Victor Frunza, det fremhæves, at han for dem, der havde været i den rumænske politiske ledelse i 10 år, og som havde været i den rumænske politiske ledelse i 10 år.

-Det socialistiske Versailles

Næsten nu diskuteres man i Vesten, om FN-organisationen UNESCO er trængsel af det. Det er det, men ingen for længe, at den kulturelle organisation UNESCO skal demonstrere sin politiske neutralitet ved at give sin med Ceausescu, som kulturskolen i det rumænske.

En fejltagelse af den gamle bedømmelse, som for at skulle pleje til det socialistiske Versailles, der opføres til ære for partiet og staten. Anthymos klostret i Bukarest.

Det samme gælder en lang række kirker fra 1700-tallet, for Ceausescu har bevist, at socialisme ikke har længere levetid end personlige statuer.

Politi-regering
De millioner rumæner, der har flygtet i 1985 fra 1985, da folkedemokratiet blev opløst og til 1985 da det blev fjernet til gengæld for økonomisk og politisk. Rumæniens og UNESCO's regering.

Professoren Victor Frunza under et besøg på Morgenavisen Jyllands-Posten. Nicolae Ceausescu har dampet af den rumænske regering i Afghanistan og krigsretstilstanden i Polen kan sammenlignes med en udførelse af Versailles, som skal bygges i det rumænske. (Arkivfoto)

begjæret, betød, at nationen havde lektioner i dag. Det var den deling, som det var ingen del af en folkelig modstand i det rumænske. Det var den deling, som det var ingen del af en folkelig modstand i det rumænske.

Det betyder, at rumænerne havde lektioner i dag. Det var den deling, som det var ingen del af en folkelig modstand i det rumænske.

Det betyder, at rumænerne havde lektioner i dag. Det var den deling, som det var ingen del af en folkelig modstand i det rumænske.

Det betyder, at rumænerne havde lektioner i dag. Det var den deling, som det var ingen del af en folkelig modstand i det rumænske.

Det betyder, at rumænerne havde lektioner i dag. Det var den deling, som det var ingen del af en folkelig modstand i det rumænske.

Det betyder, at rumænerne havde lektioner i dag. Det var den deling, som det var ingen del af en folkelig modstand i det rumænske.

Reproducerea unei pagini din cotidianul danez MORGENAVISEN JYLLANDS POSTEN și traducerea unui fragment din textul de prezentare a opiniilor noastre (apărute sub titlul "**Occidentul greșește categoric sprijinindu-l pe Ceaușescu**"), așa cum au fost preluate de gazeta CURENTUL din München (nr.5974, iulie-aug. 1985)

*
*
*
"Occidentul comite o imensă greșeală privitoare la Ceaușescu". "Scriitorul și istoricul Victor Frunză, stabilit în Danemarca exact cu cinci ani în urmă, ca exilat politic, relatează o seamă de fapte despre România, după 20 de ani cu Ceaușescu." Sub acest titlu și după preambulul citat, cotidianul danez *Morgenavisen Jyllands-Posten*, din 20 august a.c., publică pe o jumătate de pagină o convorbire a redactorului său de politică externă, Flemming Chr. Nielsen, cu compatriotul nostru. Întrebările la care Victor Frunză a răspuns, exprimându-și opinia sa, s-au referit atât la aprecierea atitudinii vestului față de politica internă opresivă a lui Ceaușescu, cât și la unele evenimente concrete. Privitor la demolarea unor importante monumente istorice, "pentru a face loc unui Versailles socialist", scriitorul român a declarat gazetei daneze: "Chiar în această perioadă se discută aici, în vest, despre faptul că UNESCO, aparținând de ONU, ar fi manevrat de țările est-europene. Nu este de mirare deci că UNESCO a ținut să-și demonstreze neutralitatea sa politică prin aceea că nu a intervenit, și nu a luat atitudine împotriva distrugerii în masă a unor monumente de cultură, săvârșită de Ceaușescu în București."

Jyllands-Posten este unul din cotidienele daneze cele mai importante, bucurându-se de prestigiu internațional, și ziarul de duminică cu cel mai mare tiraj din această țară.

*
*
*

OSANALIADA

MOTTO

Inscripție pe un zid, la Paris:
„Singura soluție: Revoluția!”
Răspuns pe același zid:
„Singura revoluție: Soluția!”

Desigur, generațiile viitoare vor desprinde din prezentul nostru chinuit, așa cum facem și noi pentru vremurile care ne-au precedat, acele izbânzi ale spiritului, inteligenței și muncii care vor fi triate prin trecerea timpului și-l vor dovedi. Și din ultimele decenii, tot el, timpul, va decide ce este peren și demn de a fi trecut mai departe și ce trebuie azvârlit la coșul de gunoi al uitării.

Iată însă că timpul, a cărui lucrare obiectivă nu poate fi grăbită, după cum nici încetinită sau răsturnată, este înlocuit printr'un surogat. Nevoia de timp viitor, extaziat în fața trecutului - prezentul actual - este atât de mare, încât i s'au găsit înlocuitorii: vorbăria poleită, fanfaronada cu apogeul ei, osanaliada.

Maladia a pus stăpânire pe țară. Uniformitatea, monotonia, sunetul de gol al cuvintelor umflate cu pompa megalomaniei, evidente și pentru mânuitorii acestei mașini automate de articulat vorbe, nu sunt cătuși de puțin niște elemente descurajatoare. Dimpotrivă, ca orice maladie care se respectă, este pretutindeni, iar dacă ar putea (căci spre asta tinde, dar nu poate!) nu ar ierta pe nimeni. Repulsia este de masă: zările trec la o nouă funcție, aceea de hârtie de ambalaj, necitite; tipul din serialul cu frecvență zilnică pe ecranele televizoarelor nu apucă să zică decât cel mult „Dragi tovarăși și prețini” că i se și închide imaginea în nas. Oamenii caută o salvare prin indiferență, imuni-zare și respingere, în forul interior al fiecăruia imaginea de masă fiind aceea a resemnării, ca în fața unei nenorociri fatale, dar și a unei slăbiciuni și cedări pe plan național, pe care un viitor mai lucid și mai puțin laș decât prezentul le vor judeca cu asprime.

Prefăcându-se că nu vede câtă adversitate întâlnește în cale și fiind cu sau fără voie teoretizarea unei ordini cazone, osanaliada tinde să acopere, asemenea unei inundații catastrofale, totul.

„Trăim, cred, unul din marile momente ale istoriei naționale, una din acele clipe revelatoare care galvanizează...” Ce încărcătură de adevăr și tristețe ar fi conținut această frază, dacă vorbitorul, el însuși unul din dirijorii osanaliadei, și-ar fi luat o singură dată în viață riscul civic de a înlocui verbul pus să mintă „galvanizează”, prin unul cinstit, de pildă, „nenorocește!”, „... care galvanizează existența unei întregi generații și care au o înrăurire radicală și îndelungată asupra viitorului. Pentru că astăzi, în blocul de marmoră prețioasă, dar încă insuficient prelucrată, a socialismului, s'au trasat contururile grandioasei statui vii a omului de mâine...” (Dumitru-Popescu, 1971). „Grandioasa statuie” ar arăta astăzi cam așa: un om, ridicând deasupra capului, victorios, radiind de fericire, pentru atingerea visului său împlinit, câteva felioare de salam.

Cuvântul născut din rațiune, verbul bine temperat, cumpătarea bătrânească a lucrurilor și atât de necesara îndoială a filozofului, mai ales sfânta lui îndoială, toate sunt acum acoperite complet de certitudinea fanfaronardă și de frazeologia scăpată de sub control. Pericolul ca ele să se mai facă auzite și simțite este inexistent. Singurul element de neliniște este introdus tot de maeștrii fixităților verbale care se tem totuși ca locul din față din corul ritualului, amintind teribil de comunitățile primitive, să nu le fie luat de alții mai iscusiți și atunci se începe o întrecere sui-generis, o bătălie a superlativelor, în condițiile în care este tot mai greu de împăcat două noțiuni care se bat cap în cap: realizarea portretului robot al unui idol și realitatea existenței persoanei - acum sunt două - dezminșind prin structură și fapte orice vocație de statuie.

„Celui mai iubit și mai stimat fiu al poporului nostru îi datorăm faptul că astăzi, în viața noastră, știința și tehnologia se integrează organic...” (Ion Ursu, 1981). Până acum, ele s'au integrat neorganic, anorganic, antiorganic sau chiar nu s'au integrat deloc, deși n'ar fi fost de mirare dacă cel de la strana partidului ar fi spus că ele au apărut grație luptei pentru fericirea poporului dusă de „cel mai iubit și mai stimat fiu al țării!”

„... Să aducem un sincer omagiu omului

care, în fruntea partidului și statului militează pentru descătușarea energiilor creatoare...“ De asemenea miracole erau capabili doar zeii antici, „stimulează neobosit îndrăzneala în gândire și faptă“ (prefăcutul, știe doar de toate răfuielele cu cei care îndrăznesc „în gândire și faptă!“) „îndeamnă la luptă permanentă împotriva sclerozei structurilor și metodelor“ (și ce scleroză!) „împotriva gândirii dogmatice...“ etc. (Titus Popovici, 1981). Da, există nu numai film politic sau discurs politic sau roman politic, ci și șmecherie politică, stimate T. P.!

„El vine din al Patriei izvor/ Cu ea unit, în sacru legământ / Trăiește-n culul (gura păcătosului!) „propriului popor“ (gura mincinosului), „Zidit...“ (vai!) „...în omenescul lui cuvânt/ Călit în focul luptelor de stradă/ Aceasta este o descoperire absolut nouă a istoriografiei conform căreia soarele se rotește în jurul „municipiului“ Scornicești, poate doar dacă eroul articolului rimat n'o fi fost văzut de autor participând într'una din luptele de stradă care se dau zilnic la București pentru un „kil“ de antricoate. „... Știind ce'nseamnă viața să și-o riște“. Aici distinsul țambalagiu are perfectă dreptate, altminteri personajul său sosit proaspăt din izvor nu s'ar păzi de dragostea fierbinte a poporului ca de foc, punând în mișcare la fiecare pas o armată întreagă în uniformă și în civil, bașca degustătorii de mâncare.

„... El prin durere a-nvățat să vadă/ Și prin convingeri demne, comuniste (rima la „riște“) (Nicolae Dragoș, „Scînteia“, 1982)

Osanaliada nu păcătuiește printr'o teribilă sau cât de cât onorabilă bogăție de idei, în schimb, puține cât sunt au marea calitate de a fi fixe. Ele sunt cam două la număr, restul fiind variații și ornamentații la temă.

Prima idee exaltă fericirea supremă a țării de a fi condusă de o capacitate vizionară, datată cu însușirea supraomenească de a atinge esența tuturor fenomenelor, fără posibilitatea de eroare (greșesc eventual numai cei puși să aplice în practică această viziune cvasidivină a tuturor fericirilor) și a cărei definire încapă doar în cuvântul sintetizând absolutul: perfecțiunea.

A doua, decurgând din prima, constată pentru cei incapabili de concluzii teoretice, că fiecare act poartă din momentul enunțării lui, pecetea dăinuirii peste veacuri și deci, trebuie înțeles ca un verdict dat de istorie, din momentul când a fost rostit de guri

sacră.

Măsura lipsei de măsură este dată de sus în jos. Lipsa de demnitate o demonstrează, întrecându-se unii pe alții, unii pre alții călcând, tocmai cei căror, printr'o ironie a soartei - limba are și ea dreptul la șotiile ei - li se zice „demnitari“, paravanul enfemistic al „nomenclatorului“.

Maladia se manifestă sub formele cele mai grave, exact în mediile în care există poziții de apărut, interese personale sau de grup, fotolii confortabile, acces la privilegii, consum de bunuri necunoscute celorlalți muritori care formează masa poporului, dar petrecându-se, după chipul și asemănarea consumatorului șef, pe ascuns.

Trebuie făcută însă constatarea restrângerii privilegiilor și a îngustării cercului marilor privilegiați, până la limita posibilului. Din această cauză, concurența este din ce în ce mai strânsă, iar osanaliada a devenit un fel de probă eliminatorie. În consecință, congresele partidului, plenarele, sesiunile de tot felul, congresele celelalte, inventate pentru ca dictatura să se fișie în lume în haine furate de la democrație, iar între ședințe, mitinguri și adunări, paginile tipărite ce-și zic ziare și unde radio au devenit arene publice în care, pe rând, cu toții sunt scoși, ca la lecție și în care cu toții se conformează regulii neonoarei. Fiecare repetă, la rândul lui, papagalicește, lecția bine învățată pe dinafară:

„Întregul nostru popor (a nu se cere statistici, că ele pot fi imediat aduse! Nota n.) apreciază că această etapă de uriaș avânt creator...“ Îi propun vorbitorului, pentru discursurile sale următoare, eventual și alte forme ale lui „uriaș“: cel mai uriaș, foarte uriaș, extraordinar de uriaș de uriaș „... poartă pecetea gândirii și acțiunii revoluționare, a spiritului profund înnoitor al strălucitului nostru conducător, omul care, întruchipând idealurile fundamentale, năzuințele clasei muncitoare ale poporului român...“ etc. „Cu inimile pline de sărbătoarea libertății (inimile ca inimile, dar ce pline le sunt vilele! Nota n.) dăm glas și cu acest prilej puternicelor sentimente de recunoștință...“ Recunoștință, pentru ce? „de profund respect față de (...) proeminentul militant revoluționar care, închinându-și viața, puterea de muncă, progresului și fericirii patriei“ Și ce mult a fericit-o! (A cădelnițat Ion Dincă 1981).

„Putem spune astăzi, când facem retros-

pectiva drumului parcurs, că perioada ultimilor 16 ani de când vă aflați în fruntea partidului și statului se înscrie drept cea mai fertilă și bogată în împliniri din întreaga istorie a țării (Nici mai mult, nici mai puțin!) Pe drept cuvânt, poporul nostru numește astăzi (aparatură de propagandă din str. Academiei își zice, după cum vedeți, „poporul nostru”. Nota n.) această perioadă de puternică dezvoltare a societății românești — „Epoca Ceaușescu” — (Dintr’o osana colectivă a „Nomenclaturului” către cei doi „Eroi ai RSR”, 9 mai 1981). „Epoca Ceaușescu” — este numită astfel și spre a nu se confunda cu celelalte perioade mai „mărunte” din istoria țării, precum și cu Epoca Sclavagistă.

„Ne este tuturor deosebit de plăcut ca în această zi aniversară — ce s’a înscris în istoria națională ca un înălțător moment sărbătoresc...” 24 Ianuarie pălește pentru istoria națională față de 26 Ianuarie!

„... Ideile și orientările dumneavoastră prețioase” Terminologia este în evident progres: s’a renunțat la șablonul învechit „indicații prețioase” „... Și-au găsit o minunată materializare în mărețele succese și înfăptuiri pe care oamenii muncii din România le-au obținut în cei aproape 17 ani de când vă aflați în fruntea partidului și statului nostru”. Din scrisoarea comitetului politic executiv al CC al PCR, 26 I 1982. Din „mărețele succese și înfăptuiri”: orașele și satele scândate noaptea în lumina orientărilor prețioase, fapt pentru care vechiul iluminat public cu electricitate este aproape abandonat, inovația epocală de a realiza sinteza profund științifică dintre locuință și frigider, dintre mijloacele de transport și congelatoare, fapt pentru care șapte luni pe an cât durează frigul poporul o ține tot într’o sărbătoare non-stop, a fericirii, bucuria înălțătoare de a pune în sacoșă două sticle de lapte, după o noapte albă la coadă și câte și mai câte alte asemenea mărețe izbânzi.

„Un om a cărui prezență printre noi ne dă întotdeauna sentimentul inestimabil (sic!) al certitudinii (...). Omul acesta veghează...” Tot așa se spunea după 1948, că la un anume gemuleț din Kremlin arde toată noaptea lumina, pentru că „tovarășul Stalin veghează!” „... ca zilele noastre să fie senine și nopțile noastre — ferite de coșmaruri. Lui nici o durere omenească nu-i este străină. Fiindcă nimic și nimeni nu poa-

te modifica...” „Hodoranca-tronca, conită!”, vorba lui Agamiță Dandanache! „itinerarul victoriilor și împlinirilor noastre”. (Radu Beligan, 1977).

„România — il are astăzi în fruntea faptelor...” (A nu se citi, în „fruntea bucatelor”) „și a demersurilor menite să edifice și să rodească în timp pe (...) omul, bărbatul politic care a făcut posibil să credem în valoarea unor cuvinte ce păreau demonetizate sau compromise: dar care în substanța lor erau și sunt Istorie și Țară, mândrie și pământ, înțelepciune și demnitate a muncii, etos al vieții cotidiene, credința în dreptul de a fi și de a dura prin părinți și prin urmași” (D.R. Popescu, 1982). Lipsește un singur titlu, acela de „Mesia”. Dar nu trebuie să disperăm: mai avem atâtea aniversări înainte!

„Omul anului 1980 — pentru pace” Cum or fi aflat aia tocmai din India că „Omul păcii” pentru anul 1980 locuiește într-un modest apartament de trei camere pe hol, pe lângă fosta „Groapă Floreasca”, și cum au reușit să dea de el? Mister!

„Muncitorii sînt partidul / Conducătorii noii Românie / Prin ei înfloresc statul / Glia adevăratei omenii!”. Cîd dreptate în aceste versuri: statul se îngrașă — poetul spune cu delicatețe artistică „înfloresc” — sugînd vîlaga din oameni. „Să fii mai mîndră țara mea de dor” („Țara mea de glorie, țara mea de dor”, Eminescu era parcă mai concis, nu?) „În fericire fiii tăi trăiască / Azi hotărîm în acest mare for / În comunism puterea ta să crească!”

În curînd vom asista poate și la deconspirarea numelui acestui nou mare poet al neamului ale cărui producții garnisesc discursurile oficiale, cele care îndată ce sunt rostite sunt adoptate ca documente. Dar ce nu s’a întâmplat până acum s’ar putea totuși petrece într’o bună zi. Totuși, se pare că se fac în mod intens studii de amplasare a poetului, dar nu se știe precis unde: lângă Eminescu, în locul lui Eminescu... Dacă vom avea și bafta de a afla că s’a născut și el în ianuarie ca și Luceafărul de la Ipotești, un impediment de a avea un nou poet național al „anilor-lumină” este deja înlăturat și nu va trebui decât să așteptăm clipa întronării lui oficiale.

Prăbușirea limbii în osanaliadă ar putea fi privită, la urma urmelor, ca un rău necesar și care va trece odată cu noaptea „anilor-lumină”, dacă implicații dintre cele mai dra-

matice nu ar afecta viața țării în ansamblu și nu s-ar insinua în modul cel mai agresiv chiar și pe minuscula parcelă de viață personală, care a mai fost lăsată astăzi bietului cetățean.

Osanaliada nu este decât una din formele de manifestare a altei maladii: megalomania. Stabilind astfel diagnosticul, abia acum s'ar putea spune că trebuie manifestată toată înțelegerea pentru simptomele ei.

Megalomania este plină de sine, până la refuz, încât este absolut normal ca îndată ce răsare și cel mai firav fir de iarbă critică să fie pârjolit imediat. Se poate escamota existența spiritului critic, dar nu și înăbușirea lui, prin funcționarea neîntreruptă a aparatului de sugrumat conștiințe. Nu mai există clase antagoniste, dar antagonismul a rămas. El a fost creat de pătura care a adus mătul logoreei lozincarde și al osanaliadei peste țară și se manifestă între interesele de putere ale acestei pături ariviste și restul poporului. Cu spiritul critic ținut astfel bine sub tocul cizmei, megalomania s'a instalat complet pe terenul curățat de orice spirit rațional, modestie, bun simț, de tradiționala înțelepciune a poporului nostru. Cum de au putut lua proporții grandomanii similare doar altor timpuri istorice și altor realități geo-politice, rămâne o problemă pe care viitorul are obligația să o dezlege.

Implicațiile acestei maladii costisitoare pentru întreaga națiune, încep din punctul în care este extirpat singurul element de echilibru: rolul moderator al criticii. În lipsa unui mijloc de temperare, megalomania a depășit, vai, zonele limbajului. Frazologia nu a fost decât partea vizibilă a aisbergului, un fel de structură decorativă, în timp ce partea lui cea mai importantă, cu repercursiuni de neimaginat unui spirit neprevenit, a stat tot timpul „la Secret”. Criteriul de bază și testul eliminator fiind așadar încadrarea în corul osanaliadei, promovarea s'a făcut cu precădere cu scopul sprijinirii grandomaniei titulare și a aventurismului economic. Cum aceste trăsături sunt opuse de multe ori capacităților profesionale reale, gândirii specialistului, măsurii, lucidității politice, niciodată nu au fost înălțate mai sus în România, decât în ultimul deceniu impostura, linguşeala, oportunismul, ignoranța, până în funcțiile decizionale cele mai înalte în stat. În puterea cui stătea să oprească aventura: în cea a omului muncitor care nici să treacă prin fața comitetului central nu este lăsat,

fără să mai vorbim că tot timpul este obiectul unei îmbrobodiri propagandistice privind opțiunile economice, păstrate în realitate, în cel mai mare secret de el? Sau în puterea celor în curent, în tot momentul, cu natura deciziilor, ale căror urmări nefaste poate că le-au și întrevăzut, dar care s'au grăbit să le blagoslovească în cor de osanale, acordându-și astfel, singuri, certificatul lipsei lor de răspundere și de personalitate? Cu complicitatea cui a putut fi împinsă o țară întreagă în păienjenişul grandomaniei, fațada cărcia a putut să ascundă, ieri la fel ca și astăzi, falimentul, sub niște titluri triumfaliste? Prin lășitățile căror ocupanți de funcții înalte, ale căror locuri impun înainte de toate răspunderea față de destinul țării, prin lășitățile cui s'a ajuns aici?

Oportunismul, cu toate vehiculele care îl propulsează cât se poate de sus, a dat mult prea devreme la iveală tăciunii negri care compromit rodul și înghit munca, fără să-i lase omului măcar pâinea de pe masă. Și pe aceea tăciunii i-au devorat-o. Monolitismul osanaliadei a readus în casele oamenilor sărăcia. Foamea rânjește și-și bate joc de populație, din toate galantarele. Demagogii recomandă poporului să mănânce iepuri, dar ei, nu le vom duce grija, vor și să devoreze pe ascuns - doar au o practică îndelungată - tot ce au mai bun cămărilor de bucate ale țării. Nici nu știți ce epidermă bine hrănită au! Sub aceleași fraze, curând se va stabili și saltul calitativ cel mai spectaculos pe care nici cei mai îndrăzneți viitorologi, „vizionarul” și „vegheorul” nici atât, nu l-au întrevăzut: saltul de la lumină la orbecăială, de la bec la opaiț, de la cultură la surogatul „Cântării României”, de la pâinea de toate zilele la rația de după război, de la echilibrul cotidian din viața cetățeanului la obsesia evadării ca dintr'o închisoare... Și ei văd că țara alunecă la vale (doar privirea „clarvăzătoare” este ațintită spre viitor) și că această rostogolire spre o prăpastie fără nume trebuie dacă nu oprită, cel puțin pusă sub control, în vederea unei posibile redresări. Se enunță o miraculoasă „revoluție agrară” („revoluție de palat de sedințe”) după ce revoluția precedentă exportată de Stalin a distrus tradiția unei ocupații bimilenare; miniștri sunt dați afară ca niște servitori de conac, imputându-li-se în ultimul moment vina falimentului și trimiși la „munca de jos” să spele podelele de partid; se drege busuiocul în putregaiul

corupției și li se mai taie din nas celor prinși cu foșârlica precum că s'au întins prea tare la cașcavalul socialist, - unul a fost și executat - dar corupția rămâne; se închid fabrici și muncitorii sunt trimiși la mama lor, dar se deschid altele, pentru că țara înflorește neconținut; între urale și cronici rimate se emit pe bandă rulantă hotărâri, decrete și firește, indicații și orientări cu valoare inestimabilă care vor duce țara cu rapidul, direct în comunism.

„Revoluția agrară” și altele, și altele enunțate ca niște ordine de zi de război, la București, nu sunt în realitate decât paleativele care vor să abată atenția de la soluția „numărul unu”, începutul de la capăt al unei viitoare redresări. Dar de ea nu pomeneste nimeni. Nu poate s'o strige nimeni pentru că este „tabu”. Întreaga națiune română, într-o unitate de gândire și dorință neatinsă decât în cele mai importante momente ale istoriei noastre, o cunoaște și și-o dorește. Această soluție „numărul unu” tabu este soluția politică.

Deocamdată, printre funcțiile ei multiple, osanaliada împlinește de mulți ani de zile și pe aceasta: să facă din „soluția-tabu” tabu-ul cel mai tabu și o îndeplinește cu succes.

Încât, cum nu poate nimeni să o ceară, iar dacă totuși se mai găsește câte unul, există metode să i se închidă gura, un popor întreg, atins de apatie și dezolare, privește țintă cu ochii spre cer să coboare de acolo Soluția.

Așa dar, oameni buni, voi, cei din țară și voi care vă aflați în afara granițelor ei, se poate prevedea, fără teama de a greși, pentru viitorul previzibil, că în scumpa noastră patrie va fi din ce în ce mai bine și la vară cald. Spre diferență de iarnă, când musai se bea un ceai cu o feliuță de pâine prăjită, iar la felul doi se consumă o porție zdravănă de răbdări prăjite, din pricina caniculei, în această perioadă și în anotimpurile care vor urma, se poate în sfârșit, mânca ceva ușor.

O CARTE ȚESUTĂ CU SUFERINȚĂ

însemnări pe marginea volumului **CETATEA TOTALĂ** de
Constantin Dumitrescu

Iată, în sfârșit și un avantaj al
exilului!

Ceea ce în „cetatea totală” de
baștină este interzis și periculos,
aici este liber și la îndemână. Pot
fi citați toți anatemizații estului,
inclusiv toți scriitorii români care
acasă sunt puși la index.

Dar cîți dintre compatrioții care
ajung să părăsească, uneori cu sacri-
ficii imense, teritoriul natal al tuturor
îngrădirilor posibile, cîți devin cu
adevărat liberi? Cîți nu continuă,
mai ales după obținerea unor satis-
facții economice, să se supună din-
colo de fruntariile ei, cenzurii sub
imperiul căreia au trăit în țară?
Unul din primele gesturi, el însuși
o confirmare a eliberării, ar fi de a
face ce era de neconceput acasă: de
a citi literatura exilului. Cartea ro-
mânească tipărită în vest este fața
invizibilă a aceleiași culturi asupra
căreia de peste trei decenii se exer-
cită presiunea anulatoare a totali-
tarismului și sustrasă acestei acțiuni.
Nu întîmplător, poate nu există bi-
bliotecă mai interesantă la București
decît aceea în care, ca într-un peni-
tenciar al culturii, se strînge tot ceea
ce se publică în Occident în româ-
nește sau despre România și are
caracterul de erezie (plus manuscri-
sele confiscate în interiorul țării).
Lista autorilor unor asemenea cărți
ar ajunge pentru o enciclopedie.

Dintre aceștia face desigur parte
Constantin Dumitrescu, autorul eseu-
lui *Cetatea totală*, apărut inițial

în limba franceză (trad. Șerban Cris-
tovici), iar acum pus la dispoziția
cititorilor în versiunea originală, prin
Editura „Ion Dumitru”.

Dacă fiecare este mai mult sau
mai puțin propriul său Dante în
experiența sa existențială prin Infern,
Constantin Dumitrescu și-a asumat
un rol mult mai greu: acela al lui
Virgiliu. În acest fel, *Cetatea totală*
este o carte-cheie. Mai ales pentru
cei care instinctiv cunosc adevărul,
îl trăiesc în modul cel mai dramatic,
dar nu și-l pot explica în toată com-
plexitatea lui. Acest Virgiliu travestit
îi propune astfel fiecăruia să-l treacă
prin diferitele cercuri ale „cetății
totale” pentru a ajunge în „Purga-
toriu” conștiinței proprii și a decanta
propriile înțelegeri.

Din acest motiv, cartea ar trebui
să aibă publicul pentru care a fost
scrisă: cel din interiorul sistemului
pus sub lupă. Din păcate, cartea nu
poate fi citită în țară (ca multe altele),
dar din fericire i s-a făcut o amplă
lectură și a fost comentată de Vir-
gil Ierunca în programele sale de la
radio „Europa liberă”. Celălalt pu-
blic, cel occidental, care o are în
limba franceză, probabil că a recep-
tat-o cu complezențe, dar nu la ade-
vărata ei valoare, de avertisment.

Constantin Dumitrescu și-a de-
monstrat prin această analiză o bi-
valență sensibilă: la adevăr care
nu poate fi decît unul, selecționat
după valoarea lui istorică și la scõr-
monirea semnificației, pînă ce dă de

caracterul ei de lege.

Studiul de filozofie politică de cea mai aleasă calitate, scris (parcă !) sub presiunea unei scadențe, este cel puțin pentru o anumită parte o istorie a ideilor și anume a felului în care reprezentările despre o lume altfel decât cea prezentă, au degenerat în teorie și practică totalitară.

Critica diverselor utopii nu este nouă, o face chiar și marxismul, altminteri nu și-ar fi putut construi propria sa utopie. Critica general umanistă n-a excelat niciodată prin conformism admirativ, construcția în domeniul ideilor funcționând după principii opuse unei teorii, să-i zicem a „Zidului”: ca să ridici edificiul mai departe, te folosești de cărămida precedentă, nu se poate fără ea, dar nu se poate nu pentru a fi suportul următoarei, ci pentru a o distruge și a face astfel logică negația.

Constantin Dumitrescu este în această privință un tradiționalist.

Dacă ar fi să rezumăm doar în câteva cuvinte analiza rezultată dintr-un material el însuși imens, simplificând totul la maximum, am putea spune așa: autorul ne anunță că peste o parte din omenire a căzut noaptea.

Cele mai vechi utopii, ne comunică filozoful, conțin în embrion socialismul totalitar de astăzi. „Utopia sistematică” aceasta este una din definițiile marxismului - este o chintesență a întregului lanț de alte utopii, începînd cu mitul lui Icar (eșuarea, imposibilitatea de a trece de la speculația teoretică la proba practică) și cu *Republica* lui Platon („inventator” al comunismului) și pînă la „moderni” ca Rousseau (cărui îi aparține licența mitului asupra Epocii de Aur „în care cultu-

ra imbecilă și satisfăcută de sine se împopoțonează cu magica aureolă a egalității absolute”) sau ca „obscurul Morelly” (teoreticianul și adeptul teroarei).

Nu are rost să facem aici un inventar al numelor ilustre vinovate pentru împasul în care au aruncat umanitatea. Nici filozofii creștini Origene și Tertulian nu sunt absolviți de partea lor de răspundere. Prin eliminare, deducem noi, singurii în afara culpei, sunt Evangheliștii a căror proiecție spre un alt prezent avea o altă direcționare : divinitatea.

Este greu să ne pronunțăm în ce măsură Constantin Dumitrescu are întru totul în această privință dreptate, însă incontestabil, teza sa este interesantă, acest nonconformism nu este speculativ, ci are la bază argumente convingătoare.

Culpa utopiei stă în aceea că este „singura atitudine cu pretenții etice care se crede îndrituită să predice violența și distrugerea”. Astfel, „încă de la prima ei articulare, gîndirea utopică confirma toate bănuielile: rațiunea care se servește de autoritate plănuește un paradis polițienesc. Utopia mirosea deja a celulă”.

Marxismul, de fapt religia „cetății totale”, reprezintă nu doar interpretarea ultimă și definitivă a lumii, ci însăși „fundamentarea științifică a necesității Apocalipsului”

Deși analiza diferitelor episoade marxist-leninist-stalinist se întreprinde „în mers”, se cuvine relevată o calitate ce se extinde asupra totului: Constantin Dumitrescu este un excelent cunoscător al lucrărilor pe care uneori poate le menționează fugitiv sau le enunță ideea de bază. Constatarea nici n-ar trebui notată,

pentru că la nivelul de intelectualitate al volumului, este în ordinea normală a lucrurilor. Și totuși, nu putea rezista tentației de a nu trece sub tăcere un fapt de notorietate publică (în țară, firește !): tocmai cei care vorbesc în numele marxismului, de fapt o teorie și practică sucită în toate felurile, după cum au dormit în noaptea precedentă, dar care în-deplinesc perfect „misiunea istorică” de a secreta dictatura, nu au citit în viața lor decât cel mult pagini indicate de bibliografii, compendii și vulgarizări, în școlile de partid, care, în treacăt fie spus, au avut și rolul să-i alfabetizeze.

În pregătirea și apoi scrierea cărții, numai o lectură integrală, dar și inversă, o citire lepădată de orice revelație prin „credință” a putut face posibilă o asemenea analiză a modului în care de la *Manifestul comunist*, trecînd prin „Apocalipsul în rate”, apoi prin taza de „Restaurație” și de represii singeroase, marxismul a putut să creeze „Marele Proiect” pe care să-l și abandoneze „de facto”, păstrîndu-se doar aparențele „prin exercițiul verbal și litanii hipnotizante, de a forța oamenii să gîndească în permanență, în termenii făgăduelilor neîmplinite”, dar cu permanență continuă; dictatura totală.

În afara faptelor aduse în aparatul explicativ al cărții drept argumente, încă unul confirmă integral concluziile autorului despre „cetatea totală”. El i-au fost servit de către - personal - slujitorii dictaturii autohtone: în loc de a-l invita pe autor, după cum cer normele de civilizație, la o masă rotundă pe marginea tezelor din cartea sa (cu toate că ar fi fost un dialog al surzilor), ei au ratat și ultima

șansă de a mistifica ceva din realitate și urmînd regula de neclintit a cetății descrise de autor, la început l-au terorizat, apoi i-au făcut vînt peste graniță. De șansa de a avea în masa de oameni dezvățați să mai gîndească, încă un opozant în domeniul ideilor, original și autentic, nu s-a uzat nici cel puțin pentru a lustrui aparențele. S-a confirmat astfel că dictatura acceptă ca maximum de rezistență (și asta pentru că n-are încotro!) doar mimarea supunerii la totalizare, refuzul deschis fiind taxat ca răzmeriță. Tentativa de salvare de la înecul general în frazeologie odată cu pierderea identității spirituale, salvare privită nu doar ca o cauză personală - cum procedează, de fapt, majoritatea - ci ca o cauză a tuturor, pune în discuție metabolismul sistemului, și asta este altceva...

*

Eseul „Cetatea totală” este o creație a gîndirii filozofice și politice românești și din acest punct de vedere îl putem aprecia ca pe un eveniment cultural de primă mărime. Fiind o carte și despre o experiență consumată - și care continuă, vai, să se consume - în spațiul geografic, social și spiritual românesc este normal ca interesul nostru să fie sporit de această dimensiune. Analiza multor aspecte ale totalitarismului neaș este întreprinsă cu o asemenea anvergură, după cunoștința noastră, pentru prima dată, iar faptul că autorul, scriind din mijlocul realităților din țară nu și-a luat măsura atenuării criticii sale prin autocenzură, este de-a dreptul uimitor. Se pot citi astfel pagini de excelentă (și amară) analiză a puterii personale, a condițiilor în care ea s-a putut instala fără să i se opună rezistență și dura practic timp nelimi-

tat, a piramidei pe care aceasta se sprijină, interpretări aprofundate a fenomenului patriotard, a exacerbarii naționalismului, a totalizării și anexării istoriei naționale de către partid etc.

Analiza partidului, în ansamblu, dovedește o bună cunoaștere, în condițiile în care aici literatura lui teoretică nu se mai pretează astăzi la o lectură serioasă, din pricina mistificărilor ajunse la perfecțiune.

Autorul studiului are perfectă dreptate când constată că trăsăturile stalinismului se regăsesc într-o formă clasică în PCR care a operat „autohtonizarea stalinismului” și asta după moartea lui Stalin. Astăzi țara este dominată de un partid evoluat în conștiința virfului că stalinismul este total compromis, dar că fără el nu poate exista dictatura personală, încău au fost necesare o serie de operații plastice, fără ca esența neo-stalinistă să fie știrbită cu o iotă.

Unde autorul putea să zăbovească cu disponibilitatea sa analitică în capitolul consacrat partidului și n-a făcut-o era eventual interpretarea momentului esențial din istoria lui și anume a înființării. Știut că puțin timp după 1921, când P.C. din România se autodizolvase, reînființarea și existența sa pînă în 1940 a avut mai puțin un caracter ideologic și mai mult unul legat de ceea ce scriitorul numește renașterea „vulturului bicefal”.

Să explicăm: Constantin Dumitrescu constată pe bună dreptate că „Apoteoza” marinarilor de pe Aurora coincidea cu un conținut revoluționar real, momentul revoluționar din octombrie 1917 a coincis pe plan extern cu recunoașterea de către bolșevici a dreptului la autodeterminare a tuturor țărilor, teritoriilor și națiunilor din imperiul țarist. Pentru a dovedi

sinceritatea acestei viziuni, Lenin a semnat actul de recunoaștere a independenței Finlandei întregi (pe care Stalin nu s-a putut abține să nu o ajusteze puțin). Bolșevicii au primit în schimbul acestui act recunoașterea de către guvernul „burghez” de la Helsingfors a guvernului și puterii sovietice. Astăzi, acest preț pare derizoriu. Același preț a fost cerut de guvernul sovietic din partea României, pentru ca să recunoască Unirea Basarabiei cu țara-mamă. În 1920, când între comisarul afacerilor externe, Cicerin și guvernul Vaida Voevod avea loc un schimb de note pe această temă, încă se mai putea obține ceea ce interesele de stat ale României cereau cu insistență: închiderea definitivă a diferendului, conform dreptului istoric al poporului român. Oamenii politici de atunci n-au avut însă nici perspicacitatea, de viziune nici nu mai vorbim, de care oamenii politici finlandezi au dat dovadă. Cert este că un context politic utilizat în mod inspirat de Finlanda, a fost ratat de România. „Replierea comunismului pe pozițiile imperiului, respectiv ale naționalismului, după înfrîngerea suferită în Rusia de utopie, a fost întru totul deliberată”, scrie Constantin Dumitrescu.

Conștiința că statul sovietic moștenește imperiul Romanovilor și urma chiar extins, s-a format treptat, spre 1924. Apariția Partidului Comunist din România în ansamblul partidelor destinate a realiza „revoluția mondială” a fost urmată de „reprofilarea” lui la interesele expansioniste bicefale, prin înscrierea în tablele de legi emise de comintern precum că menirea lui era să dezmembreze țara unită și să aducă Basarabia la imperiul care o anexase prin răpt la 1812 și cu creșterea apetiturilor și față de Bu-

covina de nord care nu-i aparținuse niciodată. Acest păcat originar al partidului, nerăscumpărat pînă astăzi - frazeologia nu se poate numi răs-cumpărare - marchează - poate este chiar sursa - stalinismului cronic de care suferă întreaga societate românească condusă în mod dictatorial ori spre o catastrofă iminentă, ori spre o prăbușire într-un neoprimitivism disperant.

*

Cartea „Cetatea totală” comunică din interiorul societății socialiste „multilateral dezvoltate”, asemenea unui strigăt, ceea ce ceilalți nu pot să facă (deși foarte mulți strigă și ei, dar numai „Ura!”).

Speranța este de a trezi printre credulii lumii occidentale interesul pentru ceea ce se petrece sub nasul lor, pe vechiul continent. Prezentul nostru la care ei privesc cu atîta inocență poate fi viitorul lor, nu-i așa?

În ceea ce privește țara noastră, această lume se alimentează cu iluzia că pompînd miliarde spre susținerea „gigantismului ridicol” (C.D.) va ajuta la realizarea „independenței”. De șaptesprezece ani vestul dovedește splendida lui ignoranță în ceea ce privește conținutul „cetății totale”. Las' că miliardele or fi adus dobînzi grase, dar mai mult decît o industrie care lucrează, producînd gol în buget și în stomacurile oamenilor, mai mult decît orice au consolidat o dictatură de tip polițienesc dintre cele mai apăsătoare, existente în momentul de față în lume. Vă rog să observați că ezitățile actuale ale sprijinitorilor grandomaniei maniace vin nu din convingeri politice, ci din teama că nu pot fi recuperate creditele!

Cartea lui Constantin Dumitrescu nu se ocupă din păcate și de corelația independență - falsă independență - dictatură (deși densitatea ei îi scuză pe deplin această omisiune).

Prin această carte, factorii politici occidentali au încă o șansă de a-și face o analiză a conștiinței din perspectiva cel puțin a următorului feno-

men : este oare o pură coincidență că tocul dictatorial de cizmă cazonă și-a înfipt și mai tare blanchiurile în grumajii țării, cu cît tare pretextul sprijinirii cursului „independent” a crescut susținerea de către democrațiile vestice a acestui regim, prin mijloace financiare și politice ? Cîți șefi de stat (poate chiar majoritatea), salutați de coloane de oameni aduși pe bază de liste, n-au blagoslovit prin binecuvîntarea lor această odioasă dictatură ? Printre ei n-au fost numai dictatori croiți din aceeași stofă ca și gazdele - Bokassa, Gadafi sau Kim-Ir-Sen - ci și campioni ai democrației, ca De Gaulle, doi președinți ai SUA, Leopold Sengor, chiar și regina Iuliana... (să se petreacă un reviriment, acum în ceasul al 12-lea, prin refuzul președintelui F. Mitterrand de a da mîna cu Ceaușescu ? Minune!).

Lucrurile acestea greu de văzut din vest sau de călătorii prin România cu pașaport diplomatic, pentru cititorii români sunt bine cunoscute și mai ales, trăite. Dumitrescu demistifică și decodifică toate miturile și suprarealitatea creată verbal. Pe de o parte, cartea îi ajută să verifice propriile concluzii, iar pe de alta, să continue operațiunea dincolo de textul existent.

După atmosfera apăsătoare a *Cetății totale* (deși nu este roman,

cartea crează o atmosferă), după spectacolul dezumanizării, în care se pare că pentru individ totul a luat sfârșit, există totuși o speranță:

istoria nu poate fi blocată!

Asemenea lucrări vor mai apărea probabil în cultura noastră. Ea are însă meritul de a fi spart gheața tăcerii și a conformismului.

Cartea lui Constantin Dumitrescu se încadrează cu cinste în literatura contestatară a întregului est-european. Ea se poate înscrie, după opinia noastră și printre cele mai bune lucrări ale filozofilor occidentali în care este analizat fenomenul totali-

tarist. Spre diferență că acestea din urmă sunt concepute în deplină libertate: nici o prigoană nu le umbrește zilele, nici o lacrimă nu le ridează obrazul, suferința lor este lipsa de suferință.

Ceea ce cărțile din est au uneori peste măsură.

Ca și la celelalte și la „Cetatea totală” suferința nu este o poză: ea face parte din țesătura cărții și fără ea n-ar fi fost scrisă. Poporul nostru numește această suferință continuă prin intraductibilul în nici o altă limbă: „of”.

CURRENTUL nr. 5956, iulie-august 1982

LA CEASUL AL DOISPREZECELEA

însemnări pe marginea unui apel

Cea mai interesantă surpriză pe care ne-a adus-o conferința națională din decembrie, a partidului, s-a consumat înainte de începerea ei. A fost textul unui Apel, semnat de „un grup de comuniști români“, de a se „pune capăt actualei situații care ne dezono-rează pe toți“, respectiv de a se pune capăt, cum se spune direct, continuării „fără speranță a actualei dictaturi“, responsabilă de „starea deplorabilă în care au fost aduse țara și națiunea română“.

Mediile de informare din vest nu au acordat nici o atenție acestei Scri-sori-Apel, iar radio Europa Liberă care a difuzat textul, nu l-a comentat după cunoștința noastră în nici un fel.

Pentru ceea ce se petrece acum în țară, Apelul este însă de o semnifica-ție extremă: el sună ca un strigăt disperat. Cei cărora li se adresează, preferă să fie înghițiți și ei de valuri, decît să-și înfrîngă lașitatea și să întreprindă ceva ca să împiedice ca țara-corabie să intre în cea mai mare viteză, drept în stîncile pe care cîr-maciul are ambiția să le escaladeze, călare măcar pe un fragment din tro-nul care va mai rămîne după dezastru.

Strigăt de-a surda, pentru că dacă pe străini nu-i interesează chestiunea decît eventual ca spectacol, cei pentru care o schimbare pozitivă a ajuns un imperativ, o problemă de viață și de moarte, nu mai au nici o putere.

Și totuși, Apelul reprezintă un eveniment. El demonstrează că pute-rea lui Nicolae Ceaușescu nu mai este chiar atît de absolută pe cît ar voi-o

el, în pofida faptului că secretarul gene-ral al partidului dispune practic ca de „proprietatea sa personală“ de toate instituțiile țării și în primul rînd de partid, cum declară docu-mentul.

Puterea sa nu este absolută, tocmai prin reacția la dictatură: o reacție nu numai în păturile de jos, ci în sfîrșit și în cele de „sus“, chiar lîngă nucleul ei de exercitare. Pașalic autonom și țară în genunchi la im-postor nu pot dura o veșnicie: există o memorie a prefacerilor sociale prin care a trecut țara dela 1848 la 1938 și impunerea unei amnezii istorice nu are șansă de durată la infinit.

Opoziția care se intitulează „un grup de comuniști români“, nu dă despre sine nici un fel de date lămu-ritoare. Trebuie să avem toată înțele-gerea pentru acest anonim care pe-semne că dă mari bătaii de cap „con-ducătorului iubit“, nevoit să vadă în fiecare din cei care-l înconjoară — în afara madamei Ceaușescu, a coconului prezidențial și a altor membri ai fami-licii — un suspect, în situația în care, dimpotrivă, absolut tot „ceceul“, în frunte cu comitetul politic executiv, se prostornează la picioarele aiatola-hului cu tricolor, cu lepădarea ultimului dram de demnitate personală, într'o — trebuie să recunoaștem — perfecțiune, demnă de epocile cele mai descompuse în arta dedublării, minciunii și prefăcătoriei. Pentru că ar fi de ajuns ca Carpatul să facă bâca și a doua zi chiar vom citi pro-babil poeme de Adrian Păunescu,

pe invers.

Indiferent dacă „grupul” este compus din douăzeci sau numai din doi, el există și acesta este lucrul cel mai important. El există ca un cîtec de cucuea pe palat, ca o prevestire rea pentru dictatură.

Revoltele cu caracter limitat din anii '70 au demonstrat că presiunea de jos trebuie să fie prea puternică pentru a dărîma dictatura, iar o asemenea întîmplare poate să se producă mîine (și de aceea mașina de supraveghere și de strivire este pusă la punct în cele mai mici detalii, fiind singurul lucru ce funcționează relativ bine în România) sau să nu se producă niciodată (mai curînd, niciodată!). Iată însă că în momentul cînd pătura conducătoare părea cuprinsă de paralizie, apatie și o totală lipsă a sentimentului de responsabilitate, brusc apar semnele unor disponibilități la înnoire și a unei crize de conștiință. Este vorba de persoane izolate, dar este de ajuns.

„Grupul” nu face apel la o lovitură de stat, în genul celei înecate fără succes de generalul Șerb*, nu s-a manifestat nici prîpît sub impulsul unei revolte spontane, sortită eșecului, în genul actului solitar al bătrînului Pîrvulescu, ci ca o formație crezînd în justetea cauzei pentru care militează, avînd drept singur aliat adevărul prigonit, dar care va trebui să triumfe, iar ca metodă, acționarea prin intermediul cadrului „statutar” constituit. Numai că acest cadru face și el parte din „proprietatea personală” anunțată de Apel, membrii „grupului” aflîndu-se într-o evidentă contradicție. Cum

de au sperat ei măcar pentru o clipă să reușească a aduce de partea rațiunii și a adevărului o adunare constituită, regizată și controlată la modul fășiș polițienesc și convocată anume de a întări și mai mult poziția personală a dictatorului? Sau situația este în așa măsură de disperată, încît și agățarea de o iluzie să pară o soluție?

Dacă grupul nu se va lăsa copleșit de propriile deziluzii, experiența îi va indica, desigur și făgașul pentru viitor. În aceste condițiuni vom mai auzi probabil de el.

Este de așteptat ca dictatura personală să-și ia, la rîndul ei, măsuri suplimentare, în condițiile în care nu va da înapoi cu o iotă de la atingerea ambițiilor ei de perspectivă. Se poate anticipa că Congresul al XIII-lea va fi o culme a măsurilor de siguranță (prin acestea înțelegîndu-se scenariul și mai ales regia), în paralel cu darurile împăratești pe care puterea și le-a pregătit încă de la această Conferință. O să se ridă în nas întregului popor, urcîndu-l pe biata-i spinare încovoiată, pe poziția cea mai de sus, în comitetul politic executiv, pe beizadea Nicușor, pentru care a trebuit să i se pregătească trambulina. Cine n-a știut de ce a fost convocată conferința națională, cînd a fost ales membru plin al „cecului”, poate afla acum. Presupunem că la o propunere de „jos”, tîtîne-său, va fi rugat să se mai odihnească puțin după atîta făcătură de fericire țării, iar „dînsul”, evocînd spiritul de democrație care îl animă de pe timpul lui Burebista, la Congre-

*) Ulterior, fostul general I.M.Pacepa a prezentat cazul Șerb sub o optică modificată față de versiunea pusă în circulație la data petrecerii faptului, chiar de serviciile specializate de sub comanda sa, cum că încercase o lovitură de stat în calitate de „agent sovietic”. Din cartea *Orizonturi roșii* aflăm că era vorba de o chestiune de spionaj est-est. (N.n.)

sul al XIV-lea sau chiar între cele două congrese, să grăbească evenimentul dorit fierbinte de poporul român: Nicușor să primească din mîna tovarășului babacu, deocamdată juma' de putere: titlul de secretar general al partidului, moșul păstrînd pentru sine, onorific, doar sceptrul și indicațiile. N-avem, ce zice: „Viitor de aur țara noastră are!”

Probabil că „grupul de comuniști români”, semnat al Apelului, își dă seama de „planul cincinal” al fameliei și încearcă să mai salveze ceva, măcar în ceasul al doisprezecelea, în acest partid, niciodată stăpin pe el însuși, totdeauna dacă nu concesionat, proprietatea unui grup sau a unei singure persoane.

Apariția lui și faptul că a reușit să-și facă publice dezideratele și opiniile, sunt fără precedent în istoria partidului, marcat de stalinism în toate structurile sale. Existența sa de mai mult timp — avem toate motivele să credem că „Scrisoarea unui membru al C.C.” provine din aceeași sursă — ca și dovada solidității lui, prin acest „Apel”, crează un precedent cu consecințe greu de prevăzut pentru viitor.

Limbajul dogmatic, „justețea ideologică” par ostentativ abordate.

Cunoaștem toate etichetele pe care dictatura le folosește împotriva opozanților: „agenți americani” (sau „sioniști”, după caz), „fasciști”, „legionari”, „deviatori” (de „dreapta” sau de „stînga”, în funcție de necesități) și pe șest, „agenți KGB”. S-ar putea presupune că pledoaria pentru partid, pentru „normele leniniste”, pentru „prestigiul socialismului în lume” etc. nu sunt tentative de „salvare” a ceea ce nu se mai poate salva, cum s-ar putea crede la o privire superficială, ci înainte de toate o măsură de sigu-

ranță și un alibi. Aceleași formule stereotipe, seci, ca niște sentințe, reprezintă o condamnare apriorică a șefului de partid: „Nicolae Ceaușescu s-a situat deasupra partidului”. „De-mult Nicolae Ceaușescu nu mai servește interesele partidului, nici ale poporului, ci doar ale familiei lui” etc.

În condițiile de supraveghere intensivă a „tot ce mișcă-n țara asta, riul, ramul” și de represiune pompierească ce se abate asupra a tot ce contestă valabilitatea dictaturii personale, apariția unei opoziții organizate pare un miracol. Dar miracole nu există, ci numai realități.

În fața lor, cu toate mulțimile care vor fi scoase și de acum înainte să-l aclame pe marele strateg, umbra izolării nu numai de poporul pe care vrea morțiș să-l conducă și în secolul viitor, ci și de partidul care l-a creat, începe să-i amenințe dictatura.

Aproape că-i înțelegem angoasa. Disperarea cu care se agață de putere nu mai este acum o sete în sine, ci de mai mulți ani, o frică existențială, că odată va ajunge să dea socoteală pentru nenorocirile în care a împins România și care i se datorează integral.

Probabil că Girek, aflat într-o închisoare poloneză, după ce a gustat mult mai puțin decît Ceaușescu din plăcerile puterii absolute, îl vizitează din cînd în cînd, în coșmarele sale de noapte. În pofida cearcănelor care-i strîng ochii mici, cînd la subiectul foame și faliment financiar își aduc aminte de București, televiziunile occidentale ne înfățișează un om fudul de puterea sa și îngrozitor de mulțumit de fericirea pe care a produs-o țării.

Nu știm dacă este o disimulare sau o stare firească.

Dar ce poți să ceri de la unul care în viața lui nu numai că n-a auzit de

Raskolnikov, dar nici măcar nu realizează proporția vinilor infinit mai

mari pe care le poartă?

CURRENTUL nr. 5959, ianuarie-februarie 1983

SUPAPA

Nimic nou acasă. Aceleași probleme ale oamenilor și aceleași lozinci. Aceleași necazuri și aceleași ridicări în slavă a creatorilor politicii interne și „externe” a țării. Acciași provincie europeană în care jandarul statului și nevastă-sa cred și-i fac pe alții să creadă că tot mapamondul este căzut în fundamentală admirație în fața lor.

Mapamondul, ocupat și el cu problemele lui, ne tratează cu indiferență. Evident, se află și el în fața unei erori, crezând că nimic nu se mai află dincolo de fața vopsită a cercului, în care câțiva meșteri scot panglici pe gură, chemând lumea înăuntru, unde au loc numere numai de renume mondial și de talie internațională. Corespondenții de presă occidentali, puși în fața imposibilității de a-și practica meseria atunci când nu acceptă să ia masa la „Intercontinental”, în contul gazdelor, au sfârșit prin a ocoli marea capitală est europeană, unde seara se dă în gropi.

Drept rezultat, lumea este convinsă că România este un subiect plicticos, iar alții — pentru că în occident sunt și neinformați cu nemiluita — au convingerea că nu aud de ea, pentru că la fel ca și în Albania, toate merg bine.

Ceea ce s-a vrut, s-a obținut. Acesta este scopul filării pe față a corespondenților, a intimidării lor prin diferite metode, pentru că a înțărcat Bălaia, când dintr-un talmeș-balmeș de notații superficiale și impresioniste, culese în goana autoturismului, corespondenții strecurau întotdeauna și un procent de laude la adresa politicii externe, de independență a marelui cârmaci. Acum s-a spart balonul de săpun al „independenței”, atita pagubă, pentru că profitul este mult mai mare: în lume nu se suflă o vorbă despre nemulțumirea mocnită a celor aduși la mitingurile populare să-l aclame pe conducător, nici o aluzie la caracterul polițist al regimului ale cărui succese constau în primul rînd în arta de a reuși să închidă gurile și să împiedice destabilizarea dictaturii personale. De azi pe mâine; poimîine nu putem ști ce ne va mai aduce viitorul.

Consensul a fost pînă acum oarecum reciproc. Purtătorii nemulțumirilor mocnite au fost lăsați cu mai multă sau mai puțină înțelegere, spre exterior, unde — cei mai

mulți — își uită brusc incompatibilitățile care i-au mînat în pribegie, ba unii, ademniți de egoiste avantaje, au încheiat rușinoase pacte de terfelire a conștiinței în noroi.

Este adevărat că printre posibili destabilizatori ai dictaturii personale s-au numărat, la un moment dat, bișnițarii, borfașii și delieventii de drept comun, care în mîrîmnia și umanismul partidului au fost grațiați și eliberați din închisori, de fapt pentru a nu hrăni niște guri, chiar dacă arpacașul este ieftin. Apoi, prin povești plasate, despre ce bine o să le fie în vest și care au mers din gură în gură, pînă le-a lăsat gura apă, au fost făcuți scăpați peste graniță, unii chiar și cu pașaport turistic. Astfel și varza-i unsă și acordul de la „Helsinki” este respectat.

Cea mai mare categorie a candidaților la emigrare o constituie cei care au realizat în mod conștient, dramatica imposibilitate de a se adapta. Cei mai mulți sunt, ca vîrstă, oameni educați sau născuți sub actualul regim, deci trecuți și prin detașamentele de pionieri, prin UTM, devenit după 1965 UTC, membri de partid și de sindicat. Unii au fost — exemple cunosc, destule — extrem de conformiști, supralicitud deseori, fapt care bate la ochi și acolo. Alții care au îndrăznit ceva, nu au depășit maximumul de curaj al indiferenței. Fronda deschisă reprezintă o excepție individuală, iar protestul de masă, precum marea grevă a minerilor din 1977, eveniment istoric.

Singurul act politic de rezistență al celei majorități, la suprafață, conformiste, a fost refuzul de înapoiere în țară al celor care au reușit să obțină un pașaport turistic sau chiar de serviciu, iar pentru cei cărora regimul care a transformat acest drept constituțional într-un privilegiu, au ales calea cererii oficiale de a emigra sau a trecerii clandestine a graniței, uneori cu riscul vieții. Cei prinși sau surprinși au îndurat și îndură pedepse ce trebuie să slujească de exemplu celor care au în proiect aventurarea pe această cale, în loc de a fi pedepsiți cei care prin fărâdelege îi împing pe tineri să treacă Dunărea înot, cîți dintre ei fără să ajungă în viață la malul celălalt!

Oare un risc mai mare ar reprezenta înfruntarea deschisă a dictaturii? Instinctul de conservare, frica în fața aparatului de

represiune îi fac, pe câți, să aleagă un drum mult mai riscant.

Se spune în țară, că spre diferență de noi, românii, italienii au papă. Hitrul care a inventat snoava a gândit exact în limitele dezideratelor de masă. Oamenii sunt preocupați, cu precădere, de ceea ce resimt imediat, fiziologic: foamea. Desigur, fără hrană nu se poate trăi. Tragic este faptul că aceste majorități, transformate treptat în gloate negânditoare, se împacă cu gândul că fără libertate se poate totuși trăi. Dacă hâtrul ar fi spus că spre diferență de noi, polonezii au papă, ne-am fi gândit că spre diferență de noi, polonezii sunt obsedați de o idee, nu de una religioasă, cum cred cei mai mulți, ci de una laică în veșminte religioase: aceea a libertății care îi unește pe toți. Dacă printr-un miracol, într-un an, românii ar adopta catolicismul, lucrurile tot nu s-ar schimba. Chestiunea este a ideii care unește și a realizării acestei uniri în jurul unei idei.

Românii au ales totdeauna calea cea mai puțin legată de riscuri, așa cum dictează instinctul de conservare, deși să zicem nu s-ar putea lua măsuri împotriva unui popor întreg, dacă printr-un consens general, toți, până la unul, ar închide televizorele în momentul și pe toată durata cutărei cuvântări „istorice”.

Această cale legată de cele mai puține riscuri a fost și rămâne fuga, numită elegant, emigrare.

Și iată că s-a petrecut un eveniment formidabil, având chipul concret al celebrului „Decret” din noiembrie 1982, privind obligativitatea plății studiilor în valută forte de către cei care doresc să părăsească definitiv țara.

Aspectele economice, legale, repercursiunile lui în relațiile cu statele care-i pompaseră lui Ceaușescu credite și avantaje comerciale, în schimbul unei politici mai înțeleghătoare pentru candidații la emigrare, au fost deja întoarse pe toate părțile. Proteste au răsărit, chiar și din partea celor care erau decise ca odată scăpați, să uite și cum îi cheamă. Preavizul anulării „clauzei” s-a dat deja în SUA. Probabil că și RFG, ca și Israelul vor lua în ceea ce le privește unele măsuri. Toate măsurile și protestele s-au dovedit fără efect: regimul Ceaușescu nu mai are de ce să zâmbească lingușitor în afară, credite nu

mai poate și așa să primească, pentru că jongleria cu credite nu mai ține, prin care să se achite alte credite care între timp se umflă și mai tare, iar băncile nu pot fi duse de nas cu statistici false, la infinit. Așa că Agerpres le-a tăiat-o scurt americanilor, invitând administrația Regan să nu se amestece în afacerile interne ale țării. Ehe, alta ar fi fost situația, dacă Regan îl invita pe șeful absolut al României la Casa Albă, la un party, sau măcar dacă acesta era de acord să vină el la „Casa blanca” din București! Când curgeau milioanele de dolari pentru restituirea cărora Ion, Floarea, Sandu, Mărie și toți care trag din greu pentru a le plăti, atunci nu se chema amestec, deși Ceaușescu era discutat în fiecare an în Congresul american așa cum în Congresul partidului la București n-ar fi îndrăznit unul să o facă, fără să pățească ce-a pățit Părvulescu.

Cei mai mulți au scris că regimul nu a prevăzut efectele economice și pierderile financiare provocate de lansarea „Decretului”. Comentatorii realităților românești se dovedesc și de astă dată niște spectatori amatori ai teatrului absurdului care se joacă pe scena Comitetului Central. Aflați, domnilor, că a fost prevăzut totul, până la detaliu.

Cu excepția unui singur element: efectul acestui „Decret” în interior.

S-a închis ultima supapă de refulare a adversității oamenilor la dictatură, ultimul refugiu al celor ce vroiau să-și exprime într-un anume fel atitudinea. Acest aspect probabil că nu a fost gândit și nici nu va fi luat în seamă din motive de dogmă și de respect al puterii față de sine însăși.

Efectul intern al „Decretului” ar putea fi, în perspectivă, mult mai important decât cel extern. Cu condiția ca filozofia adaptării, atât de specifică spiritului nostru românesc să nu se manifeste din nou sub forma unei totale resemnări în fața „destinului”. „Decretul” crează condiții noi pentru răbufnirea nemulțumirilor din interior, le canalizează și le unește, în loc să le fipulverizat în exterior.

Între posibilitate și realitate este însă totdeauna o distanță care trebuie luată în seamă. Condițiilor create de putere probabil că le corespund și niște măsuri întărite de străngere a șurubului, ca aceasta să nu se întâmple.

ÎN EXIL LA MINE ACASĂ

capitol dintr-o carte viitoare

Despre cele petrecute de la 11 septembrie 1978, data întoarcerii mele în țară, după publicarea în occident a Scrisorii critice și până la 21 august 1980, data plecării în exil, nu am scris și nu am povestit, pentru că — printre altele — nu-mi place să vorbesc despre mine însumi, ori în toate aceste întâmplări sunt implicat cu întreaga mea existență.

Am considerat și că poate nu prezintă un interes public deosebit, mai ales că la înapoieră nu am fost arestat. Marele public nu știe însă că aceasta a fost o manevră abilă, pentru a abate atenția de la „cazul” meu. În parte, manevra a reușit. Destui observatori din străinătate, crezând că doar internarea și detenția reprezintă dovada represiunii asupra unui contestatar, au sfârșit prin a fi convinși că în ceea ce mă privește, regimul Ceaușescu ori a făcut o excepție, ori că a înghițit afrontul.

Dar nu, ei nu cunosc metodele și mai ales faptul că represiunea, pe lângă atâtea defecte, are și calitatea că se perfecționează în mers și învață din propriile-i erori. Pentru a nu mai risca eventuale proteste, prin arestări, ca-n 1977, și a nu-mi crea o oarecare notorietate, am fost lăsat „liber”.

Atenția observatorilor, într-adevăr, a fost abătută la alte chestiuni, mai ales că între timp, în 1979, a apărut Sindicatul Liber, care s-a soldat cu arestarea organizatorilor.

Scopul puterii a fost atins: nici o știre despre cele petrecute în culisele confruntării, nu a mai transpirat. Totul s-a petrecut în liniște.

Acum este timpul și momentul să povestesc. Poate va ieși o carte interesantă.

Mă gândesc să o intitulez „În exil la mine acasă”, dacă nu voi găsi între timp, un titlu mai elocvent.

Fragmentul de mai jos reprezintă primele pagini ale acestei cărți, scrise la îndemnul mai multor prieteni din vest.

Este inutil să precizez că toate faptele, absolut toate, cu amănunte cu tot, sunt reale. Nu-mi pot permite să fabulez absolut nimic.

Pentru cei mai mulți oameni am utilizat numele lor autentice. În unele cazuri, din motive lesne de înțeles, le-am dat pseudonime și supranume.

Trenul trece granița din Ungaria și oprește imediat. Nu este o gară. Este un câmp. Nu coboară și nu urcă nimeni. Este liniște, o altfel de liniște decât una de relaxare, dimpotrivă, apăsătoare. Trenul a amuțit. Din compartimentul de alături se aude un glas de femeie care continuă să povestească ceva, ca și când nimic nu s-ar întâmpla. Este atâta liniște, încât se aude tot ce spune.

Nu se întâmplă nimic, decât că la un moment dat, liniștea este spartă de ordine militare, uși bușite, pași cadențați.

Suntem în iubita noastră patrie. O recunosc după tropăitul de cisme. Iubită și sărmană! Altminteri, nu m-aș mai fi întors. Dar ce-am făcut, la urma urmelor, ca să „rămân”? Mă surprind că sunt liniștit, în orice caz, mai liniștit decât atunci când am trecut granița în sens invers. Am conștiința împăcată. Acuma nu-mi pasă de nimic!

Asta-i diferența între granița românească și celelalte granițe: de ce o fi nevoie de atâția soldați? Și toți înarmați cu carabine

automate. După câte îmi aduc aminte, altă dată erau postați soldați numai la ușile vagoanelor, pentru că nimănui nu-i poate trazoni prin cap să intre în paradisul nostru, sărind pe fereastra vagonului.

Acum, la fiecare compartiment, în ușă, se află postal câte un soldat. Nu, desigur nu are nici o legătură cu Scrisoarea și cu întoarcerea mea. Doar nu se știe în ce compartiment sunt, nici măcar în ce vagon. Probabil că pentru toate compartimentele, din toate vagoanele s-au adus soldați înarmați. Noroc că garnitura nu este prea lungă.

În țară, n-am avut cui să comunic că sosesc luni, pentru că la București nu are cine să mă aștepte la gară: Natela cu Dan se mai află încă în Caucaz, la părinți. De la Paris n-am putut să-i telefoniez pentru că n-am avut bani, iar Spianti nu s-au oferit să vorbesc de la ei, așa că Natela nu știe nimic. Mamei, la Râmnic, nu vreau să-i dau emoții, chemând-o la București. De ce s-o chem, s-a întâmplat ceva? Tanti Marișca se află la Po-

iana Țapului, unde s-a mutat pentru toată vara.

Mi-am făcut socoteala că voi sosi acasă, înainte de 15, când se începe anul universitar, pentru a nu absenta nemotivat, piesă suplimentară pe care le-ași servi-o, deși și cu ea și fără ea, tot un drac!

Și totuși, se știa că sosesc cu acest tren, doar de la Paris pleacă unul singur în 24 de ore, seara târziu. Se știa, pentru că de la Reuter s-a telefonat acasă la Katia Spianti și a fost întrebată când plec în țară, iar Katia care fusese cu mine la Paris, deci și la gara Saint Lazare, când mi-am rezervat locul, le-a spus cu exactitate ziua și ora, precum și că nu mai voiam să amân nici cu o zi, deși ei mă rugaseră insistent să mai stau, măcar până la sfârșitul week-endului.

M-am întrebat, de ce avea nevoie directorul agenției din Paris a Reuterului de această precizare, dar abea mai târziu am aflat răspunsul, când cei care ascultau radio Europa Liberă mi-au spus că atunci când s-a citit Scrisoarea, în preambul sau într-o știre, s-a menționat și faptul că mă întorc în țară și data.

Securitatea putea deci să utilizeze cu încredere informațiile de la „Europa Liberă”, a cărui probitate profesională a avut și cu această ocazie prilejul să o verifice, deși în realitate nutrește cea mai mare adversitate față de acest post de radio.

A fost o idee de o fracțiune de secundă că ar exista o legătură între întoarcerea mea acasă și această adevărată ocupație militară, în panică, a trenului în care călătoreau niște oameni pașnici, dar am alungat-o imediat din minte, în momentul următor.

A venit controlul pașapoartelor (uite că nu-mi amintesc dacă au fost ridicate sau vizate pe loc!) și cum figura ofițerului n-a exprimat nimic când mi-a răsfoit „documentul”, gândul l-am alungat definitiv.

A venit apoi o tovarășă înțepată, în chestiuni legate de lei și valută.

A venit apoi vama.

În compartiment mai călătorea o pereche: soț și soție. Urcasem împreună din Paris, așa că doamna avusese timp să-mi povestească o mulțime de lucruri despre ei. Veneau din Algeria sau Maroc, nu rețin exact, în concediu. Soțul lucra pe un șantier, era mână de lucru de export, plătită ca vai de lume de patronul socialist care încasa leafa pentru ei și-și oprea grosul, dându-le doar cât considera el de cuviință. Se întorceau după un an

sau doi, cu ce brumă agonisiseră, rupându-și de la gură, strângând curea, economisind la maximum prin metoda aplicată de doamna care – obținând cu mari greutate dreptul de-a sta împreună cu soțul – gătea „acasă”.

Prin reciprocitate, a trebuit să îngaim câteva cuvinte despre mine și despre excursia la Paris, dar atât pentru a nu le crea, gândeam eu atunci, complicații la sosire, să nu se trezească chemați și interogați despre subiectele de conversație cu călătorul din compartiment. Deci, am scăldat-o în așa fel, încât cei doi, chiar dacă au și fost chemați, n-au știut realmente despre tovarășul lor de drum, nimic. Cred că nici nu-i interesa, întrucât de absorbiți erau de planurile de concediu.

Chestionare asupra obiectivelor călătoriei, atât de către grănicer, cât și de vameș.

Vameșul îi pune pe cei doi soți să deschidă geamantanele. Într-adevăr, au mult bagaj, dar femeia dă explicații, că este vorba de întoarcerea după doi ani de muncă. Vameșul scotocește cu vigilență tot. Până la urmă, a găsit corpurile delict: niște carpete plușate. Vezi, de-aia nu plouă, de-aia au fost inundații, de-aia televizoarele românești nu cuceresc piața japoneză și de aia scările rulante din Piața Universității merg asemenea troleibuzelor de deasupra, pentru că muncitorii Arcomului s-au procopsit în străinătate cu niște carpete, înfățișând scene din „1001 de nopți”, în care gheșe ochioase dansează din buric, pe fundaluri de minarete. În alte condiții, lucrurile s-ar fi aranjat cu un „Kent” dar de data aceasta, soldatul cu armă automată era martor. După lungi parlamentări și explicații, situația carpetelor se legalizează. Un semn autoritar marcă sfârșitul supliciului și femeia începe să așeze la loc lucrurile în valizele care nu mai voiau să se închidă.

Veni rândul meu și vameșul mă pune să deschid geamantanul după ce i-am răspuns, de asemenea, la întrebările de rigoare și i-am arătat că în coridor mai am un bagaj de mână, pentru care n-am mai aflat loc în compartiment. Controlul se efectuează mai mult decât rapid, vameșul își încheie treaba.

În acel moment, soldatul îi atrase atenția că nu a controlat al doilea bagaj de mână, aflat pe coridor, la care vameșul i-a răspuns că nu mai este nevoie. După vigilența pe care o arătase față de muncitorul Arcomului, bunăvoința față de mine îmi păru ușor suspectă, ba mai mult, ostentativă și artificială.

lă. Nu cumva...? Gândul acesta îl părăsii imediat, pentru că mi se păru nefondat.

De la Arad, trenul porneste întins spre București. Este noapte și liniște. De data aceasta liniștea este expresia unui calm. Lumea doarme. Fiecare pe o bancă, pe o jumătate de bancă sau pe un loc, cel mult cu picioarele întinse pe locul de vizavi, dacă este gol.

Cum n-am dispus de mijloace, n-am putut să călătoresc cu avionul care pentru buzerarul meu costă exorbitant (deși sunt conferențiar universitar!), dar culmea, nu m-au ajuns curelele nici măcar pentru un bilet la vagonul de dormit.

Frânți, la a treia sau a patra zi de drum, soții care se înapoiază acasă, dorm buștean. Sunt și eu destul de obosit: mă aflu pentru a doua noapte pe tren. Adorm și mă trezesc cu pasageri noi în compartiment. Pasageri sunt și pe culoar. Ies să-mi aprind o țigare. Peste cel mai târziu două ore voi fi acasă. Deodată, privirile mi se împiedică, așa cum te poticnești de un prag neașteptat, încât ești nevoit să te ții de ceva să nu cazi, mi se împiedică de privirile unui bărbat. Adică, de ce se uită așa la mine? Mă cunoaște oare de undeva? Îmi este absolut necunoscut și totuși mă privește cu insistență. De ce s-o fi uitând așa?

Nu, nici atunci n-am realizat ceea ce abia mult mai târziu am înțeles... N-am priceput însă nici astăzi ce însemnau privirile acelea. Erau în ele, pot să jur, o mare doză de compasiune... Au fost unice în toată experiența trăită până astăzi.

În Gara de nord cred că le-am tras o cacialma. Dar am făcut-o fără voia mea, așa că nu-mi asum nici un merit.

Cu cele două bagaje în mână care nu erau prea grele, pentru că nu avusesem bani să cumpăr mai nimic din Paris și aduceam, în afara lucrurilor personale, câteva cadouri de la Katia Spianti, verișoara Nataliei și care ocupau locul celor pe care le dusesem eu, am zburat prin mulțimea care se revărsase din tren, curgând într-un șuvoi cu sens unic, spre ieșire. Voiam să prind un taxi, înainte ca a-ceastă omenire să se calce pe bombeuri reciproce, încercând patru-cinci-opt odată să pună mâna pe aceeași mașină. Experiența o trăisem de atâtea ori, când cu un copil mic de mână și cu bagaje, ne resemnam și luam până la urmă tramvaiul sau troleibuzul.

Nici de data asta n-avusei baftă mai mul-

tă. În fața gării, probabil de la un alt tren, lumea aștepta cu bagaje și se vedea că staționarea avea perspective: promitea să fie de lungă durată.

Tocmai mă gândeam cum să fac să ajung mai repede acasă când pe culoarul rezervat taxiurilor trecu o camionetă, un „Te-Veu“, utilizat pentru transportul de mărfuri ușoare: poate trecuse cu intenția să ia un pasager în cabină, să facă și el, șoferul, ceea ce cam vulgar, dar în concordanță cu realitățile, se numește „ciubuc“. Nu aveam de ce să fac năzuri în condițiile momentului și-i făcui semn să oprească. Mașina trase pe dreapta, la o oarecare distanță, în afara spațiului rezervat taxiurilor, eu i-am spus unde merg, el mi-a zis cât îmi cere și fără să mai lungesc vorba, am părăsit gara.

Mai aveam o problemă: nu aveam bani potriviți, mi se pare că aveam o sută întregă sau cincizeci, nu mai știu la ora asta exact cât, trebuia să o schimb.

Iată-mă sosit în fața casei. Mi-am scos bagajele și le-am dus la ușă. Locuiesc la parter, ușa a doua. Prima duce la etajul întâi, dar vecinii de „sus“ o utilizează numai la ieșire. Când vrei să suni, trebuie să mergi pe scara de serviciu. Pe scara de serviciu am mers și l-am sunat mai întâi pe domnul Lambru, colonel la pensie. Nici măcar n-a fost mirat că mă vede. Știa că mă întorc. Am achitat datoria către șofer, am deschis apartamentul și am intrat.

Acasă! Nicăieri nu este mai bine decât acasă. Chiar și când în pregătirile febrile ale întâmpinării mele, este foarte posibil ca locuința să-mi fi fost cercetată. Dacă s-a întâmplat, au făcut-o cu un înalt profesionalism, pentru că n-am putut să descopăr nici un semn. În orice caz, dacă au fost, au citit biletul pe care l-am lăsat special, într-un acces de humor, la plecare și pe care l-am găsit... neatins, pe aceeași ușă pe care îl lipisem.

Era aproape de ora unu la amiază, când am intrat în casă. Am ridicat jaluzelele, am deschis ușa spre terasă și grădina să aerisesc. Nu-mi păsa de ce avea să urmeze, făceam efortul de a nu mă mai gândi la asta.

N-a trecut poate decât un sfert de ceas de la sosire și sună telefonul. Vocea mamei, îngrijorată și emoționată:

- Mamă, spuse ea, am crezut că rămai pe-acolo! Bine că te-ai întors. Fie ce-o fi, întâmplă-se ce s-a întâmpla, bine că ești aici!

N-am vrut să-mi traduc cele spuse de maică-meu prin: „Fie și în pușcărie, dar aca-

să!"

De fapt, ce delict comisesem, pentru a mă pregăti sufletește pentru această eventualitate? Ce crimă este exprimarea opiniei critice, chiar și la adresa lui Ceaușescu sau anume la adresa lui? Nu este oare un cetățean și el, ca oricare, este adevărat, cu cele mai mari funcții în partid și în stat. Haide să nu mai vorbim cum a ajuns aici și cum și le păstrează. Este intangibil, infailibil ca papa de la Roma, unde este scris că criticarea politicii lui și a faptului că se crede deja un prooroc național și se poartă ca un suveran absolut, reprezintă o crimă?

Nu sunt un naiv: știu că nu stă scris nicăieri, dar asta nu înseamnă că nu se pedepsește ca atare. Și asta o știu toți. Inclusiv mama.

Peste vreo zece minute, telefonul sună din nou. La celălalt capăt al firului, „Rățoiul cel urât”:

— Bravo! Te felicit! Să fii tare! Strâng pumnii pentru tine!

Deștept băiat Rățoiul ăsta. Nu s-a recomandat: „Sunt Mac-Mac” dar eu l-am recunoscut. De unde au învățat toți lecția cu prudența la telefon?

Al treilea apel. De unde știu toți că am sosit? Tot de acolo de unde știa și Securitatea.

— Alo?

Vocea de la celălalt capăt era acum gravă. Trăda o emoție. S-a recomandat, ca și când nu l-ași fi recunoscut și așa: Dumitru Popa, Mitică, Titu, desigur, nu-mi telefona în calitate de coleg — este lector la catedra noastră — nici în calitate de poet (Titus Demetru Popa) și nici măcar în calitate de persoană particulară, liberă să mă felicite sau să mă injure, ci în calitatea sa de om aflat în exercițiul funcțiunii, chipurile ca secretar de partid. Misiunea lui față de mine a constatat în a-mi comunica convocarea la anchetă. A început, prefăcându-se că habar n-avea când am sosit și cu ce am venit. (Fusesse instruit și trebuia să acopere orice bănuială pe care mi-ar fi trezit-o filajul început la graniță):

— Cum, n-ai venit cu avionul?

— Ei, las-o moale, doar ți-am spus la plecare că merg cu trenul!

— Ai făcut-o lată, zise el cu intenția vădită de a fi ironic, chiar sarcastic. Om te-ai făcut!

Mai târziu, această din urmă apreciere, reprodusă în declarațiile pe care am fost pus să le scriu în cursul anchetei securisto-parti-

nice la care am fost supus, probabil ascultată și interpretată ca o apreciere pozitivă, i-a creat „junelui Popa” o mulțime de neplăceri, costându-l și funcția de secretar, pe care a pierdut-o imediat, în favoarea unui alt poet, Alexandru Brad, fratele lingăului de la Atena, ambasador și impresar prezidențial.

Popa nu m-a sunat însă ca să-mi spună că „Om m-am făcut!”, pentru că asta o știam și fără el, ci pentru a-mi spune că a doua zi, la ora 14, să mă prezint în clădirea veche a Academiei „Ștefan Gheorghiu”, în fostul cabinet al rectorului, deci nu la Facultatea de Ziaristică, cum ar fi fost normal.

Graba lor, se vedea, era mare, foarte mare. Trebuia să le fiu recunoscător totuși că au avut atâta stăpânire de sine, pentru a nu începe ancheta în chiar ziua sosirii, după cum puteau să mă aștepte la gară și să mă ducă direct la „Comisie”.

O fațadă de onorabilitate și de manevre care să dea alte aparențe realităților se străduiseră să-și impună. „Pe-afară e vopsit gardu’...” Dincolo de aparențe, se petrecea o desfășurare de mijloace și forțe polițienești de care, atunci când am decodat-o, m-am înspăimântat.

Iată o vecină: Monica. S-a întors de la serviciu, și-a parcat ca de obicei „Trabantul” pe alee, în dreptul celei de a doua porți. Locuiește în casa de pe celălalt colț al intrării Ion Călin, la parter și avem ferestrele vizavi. M-a reperat, îmi face un semn de salut. Peste câteva minute, o văd trecând drumul cu o ceașcă de cafea în mână. Îi deschid ușa. Este primul vizitator de când m-am întors. Prețuiesc atenția ei, deci ceașca de cafea înseamnă mai mult. Îi apreciez curajul, pe care după aceea, l-a pierdut pe drum.

Mai primesc și alte telefoane.

Cu „tovarășul Cumsecade” am fost la Paraschivescu-Bălăceanu acasă. Voisem să-l cunosc pe acest jurist al partidului care a apărut comuniști înainte de război — fără ca el să fi fost membru, decât, poate târziu, după 1944 — și a contribuit la trimiterea în fața plutonului de execuție a lui Ion Antonescu sau în închisoare a unor mari oameni politici, printre care a lui Iuliu Maniu și Titel Petrescu. Se pare că nu a lipsit nici de la procesul Pătrășcanu.

Paraschivescu-Bălăceanu locuia lângă Cișmigiu, în bd. Schitu Măgureanu, iar camera de lucru, ocupată în cea mai mare parte

de bibliotecă — interesant, nu cu cărți juridice, ci politice, multe din epoca anterioară lui 1965, epurate din biblioteci — nu trăsesse foloase, după cum se vedea, din poziția lui, asemenea privilegiilor de rang înalt sau chiar mediu: apartamentul său era mic și mobilat parcă cu ostentație modest, comun și plicticos, parcă ar fi fost casa unui funcționar de la percepție. Leșise la pensie, ieșise și din modă încă cu vreo două decenii în urmă, îndată ce rostise și ultima replică ce îi revenise în rolul său de inchișitor stalinist.

Era acum un bătrinel cumsecade, care lua ta-blete pentru afecțiunea sa cardiacă și care nu vorbea decât despre calamitățile naturale, nu și despre cele sociale. Nici o aluzie la trecut, nici o urmă de remușcare, nici o fisură a formației vișinskiene, nici o amintire neplăcută nu-i umbrea fruntea. Totul era bine închis în seiful memoriei, cu grijă de a nu comite o indiscreție, care să-i atragă cine știe ce neliniști.

De altfel, mai târziu, auzind despre protestul meu, a avut grijă să-mi transmită să nu evoc în nici un fel vizita mea la el, deși nu avea nici o legătură cu subiectul și nici nu mi-ar fi trecut prin minte așa ceva.

Am plecat impresionat, așa cum te impresionează o fosilă vie.

Și acum, la telefon, era „tovarășul Cumsecade”. Convorbirea cu el a fost scurtă.

— Este adevărat ce am auzit? Eu nu cred! se aude de la celălalt capăt al firului. Este adevărat? mă întreabă el încă o dată.

— Da, este adevărat! îi confirm eu.

Urmează o pauză la microfon. Probabil nu știe ce să mai spună. Ca activist vechi a văzut multe la viața lui și știe dinainte cum se va încheia și această înămplare. Închide telefonul fără să trântea că receptorul, ci încet, poate speria! că mi-a telefonat, poate necăjit.

Imediat alt apel. De data aceasta, o voce de femeie. Nu se recomandă, nu o cunosc și nu o întreb:

— Bine ați venit!

— Nu știu dacă am venit bine, dar vă mulțumesc pentru urare!

— Sunteți „sănătos”?

Văd că pune în acest din urmă cuvânt un anume sens, poate ar voi să știe dacă nu mi s-a întâmplat ceva? Până acum sunt numai premise.

— Să bat în lemn, da!

— Vă urez multă, multă sănătate și fericire!

Când am ieșit pe terasă, vecinul de sus mi-a spus că doamna Sanda a plecat la mare, cu o zi-două înainte. Doamna Sanda Lazari-de, fostă funcționară de bancă, acum pensionată, este locatara celui de-al doilea apartament de sus, cu camerele deasupra holului, dormitorului și odăii mele, care este, de fapt, tot o cameră de dormit, căci de lucrat nu am un loc anume, ci mă pripășesc prin toate colțurile.

Cunosc perfect ambianța străzii în condiții obișnuite, la care se adaugă și spiritul de observație format datorită meseriei de scriitor și ziarist. După un concediu „al ochilor”, nu mi-au scăpat anumite schimbări, aparent neînsemnate.

Cea mai evidentă era la garsoniera deasupra locuinței Monicăi, de la fereastră căreia se vedea perfect nu numai ușa noastră, ci toată casa, inclusiv poarta spre grădină, prin care se intra, mai ales vara și toamna, pe la bucătărie, deci prin spate. De la acea fereastră nu putea să scape neobservată nici o persoană care intra sau ieșea de la noi.

La acea garsonieră, jaluzelele erau lăsate doar când bătea soarele prea tare sau seara când se aprindeau luminile, restul timpului stând ridicate, deseori fereastră era deschisă, iar perdeaua trasă la o parte. Acum jaluzelele erau lăsate jos, dar nu definitiv, ci cu distanță între lamele, deși fereastră continua să rămână deschisă. În poziția asta au rămas staturile încremenite zi și noapte, iar seara, în apartament nu se mai aprinse lumina, ci doar o lumină discretă. Știam că tânăra doamnă care ocupa apartamentul își îngrijea florile cu mare pasiune. Probabil că nu se mai găsea acasă de cel puțin două zile, pentru că florile acelea, pretinzând să fie udate zilnic, expuse bătăii soarelui puternic, se ofiliseră și se îngălbeniseră. Stăpâna casei nu le putea lăsa să piară! Deci, nu ea se afla înăuntru! Las la o parte că soțul doamnei, care era mecanic de locomotivă, dar în restul timpului era un autentic intelectual, avea uneori plăcerea, când se întorcea de la muncă, pur și simplu să stea la fereastră, privind strada, cu un cășel pechinez lângă el, așezat pe pervaz. Această imagine cotidiană, comunicându-mi un sentiment reconfortant de tihnă, a fost brusc înlocuit de ochiul din spațelul jaluzelelor, a cărui privire ațintită deasupra ușii și asupra mea, la intrare sau ieșire, nu doar îl ghiceam, ci îl simțeam. Poate acolo se afla dispecerul care prin comunicare ra-

ceput: ei formează „garda” care trebuie să
 „vegheze” ca nu cumva să-mi vină în gând să
 intru în clădirea nouă, unde se afla Faculta-
 tea de ziaristică, să iau contact cu cineva. De
 altfel, avuseseră grijă ca în facultate să nu se
 mai afle, la acea oră, nici pictor de student.
 Sunt proscrisi. Faptul că sunt liber este doar
 o fațadă. Se lucrează la o izolare a mea care
 să fie cât mai etanșă, fără nici o fisură. În
 condiții de „libertate” aceasta este o perfor-
 manță. De fapt nu știu nimic despre ecoul
 scrisorii. Trebuie să-mi fac singur o imagine
 din această panică a puterii. Coridorul aces-

ta de profesori îmi spune și el destul.
 În clădirea veche, am fost introdus în
 cabinetul unuia din profesori.
 La masă stau înșirați trei înși.
 Am fost invitat să mă așez.
 Pe unul îl cunosc: este Florin Balaure,
 profesor, profesor pe puncte. Ceilalți doi
 îmi sunt necunoscuți.
 Cu toții mă privesc tăcut, încruntați,
 amenințatori, ostili. Tăcere cu sigiliu de
 plumb. În sfârșit, unul din ei rupe sigiliul și
 mi se adresează cu glas prefăcut calm.

"ACEȘTI BOLNAVI CARE NE GUVERNEAZĂ..."

Deschid lucrarea lui Nicolae Baciuc^{*}), avertizat chiar de către autor — lucru mai rar în practica literară — că „volumul de față este un document copleșitor, un rechizitoriu în fața istoriei (...) cu privire la damnațiunea neamului românesc.” Tema este acum de actualitate, deși conferința de la Ialta este deja istorie, dar cum numeroase documente se mai află încă ținute la „secret”, ridicarea embargoului pentru unele din ele și promisiunea de noutate absolută ne dau speranța de a citi în ele prezentul și viitorul lumii, mai bine decât s-a făcut pînă acum.

Este un merit incontestabil al autorului că a depus o osteneală — cum singur și-o apreciază cu modestie — adevărată „muncă de albină de luni și luni de zile”, pentru a ne împărtăși concluziile domniei sale în paginile acestei cărți frumos tipărite.

Documentele „ultrascrete” nu sunt numeroase și — cu toate că am fost avertizați, puțin cam în stilul reclamei comerciale — nicidecum impresionabile, dar împreună cu lucrările de memorialistică, cu studiile istorice consultate și aduse drept mărturie, fac laolaltă un material destul de bogat.

Nu ne putem permite întocmirea unui inventar — o asemenea listă bibliografică, îmi pare necesară, trebuia întocmită de autor — dar se poate constata că alături de unele lucrări cunoscute, există și noutăți. Pe baza lor, N. Baciuc a putut elabora ceea ce s-ar putea numi un act de acuzare, pentru a-i chema la judecată istoriei pe Roosevelt, „în fapt, un dictator” (pag. 25) și pe Churchill (senil și sclerosat, pag. 158) care nu numai că nu au stat în calea neotșarismului stalinist, dar l-au și legitimat „prin acorduri secrete, imorale și au deschis calea altor tentative de expansiune”, (pag. 165).

O contribuție originală a autorului în analiza înțelegerilor de la Ialta, constă în com-

baterea argumentată a tezelor unor istorici (urmărind să-i scuze pe Roosevelt și Churchill) cum că în 1945 trupele sovietice ocupaseră deja cea mai mare parte din Europa de est și Balcanii. Autorul vine cu o serie de date, după care Stalin obținuse deja în 1943, tot ce dorise, de la ambii săi interlocutori occidentali. Iar în momentul ținerii Conferinței de la Ialta, sovieticii se găseau unde se găseau, pentru că ambii oameni de stat, american și britanic, au consimțit la asta, după cum „au consimțit să-i lase acolo și după război”.

Care sunt motivele unei asemenea cedări, răspunzătoare de „nedreapta alcătuire a lumii de azi”, se întreabă pe drept cuvînt autorul acestei cărți, așa cum s-au întrebat milioane de oameni și probabil că se vor mai întreba mult timp de acum înainte?

Încercarea de a da răspuns acestei obsesive întrebări și constituie substanța unei părți din lucrare.

Luînd cazul țării noastre, există episodul extrem de elocvent, cînd Roosevelt declara, cu o ignoranță demnă de celebrul Bulă, că Basarabia ar fi aparținut din totdeauna Rusiei. Desigur, nu se poate cere fie și unui președinte american, preocupat de probleme globale, cunoștințe enciclopedice, dar tot mai pentru a nu comite gafe istorice, implicînd soarta a milioane de oameni, de aceea are la dispoziția sa experți și consilieri. Autorul cărții explică în mod convingător de ce Roosevelt a jucat înainte de Ialta și la Ialta, așa cum i-a cîntat Stalin.

În moștenirea lăsată de fostul președinte american, respectiv în consimțămîntul dat lui Stalin de reanexare a Basarabiei, Bucovinei de nord, ba și a „suplimentului” care este ținutul Herța (Insula Șerpilor nici nu se mai pomenește, parcă au înghițit-o valurile!), rezidă tratamentul inegal al acestei probleme de către guvernul SUA, comparativ cu cel al țărilor baltice, a căror încorporare la Uniunea Sovietică nu este recunoscută oficial.

Așadar, care au fost cauzele? N. Baciuc a-

^{*}) Nicolae Baciuc, fost avocat al Baroului de Ilfov, „Yalta și crucificarea României”, Editura „Europa”, Roma, 1983.

duce în cazul lui Roosevelt, trei cauze principale: faptul că a fost înconjurat de oameni legați direct de Komintern și care au influențat deciziile prezidențiale, după cum se dorea la Kremlin, cea de a doua era admirația președintelui american pentru Stalin, iar ultima, dar nu cea mai puțin importantă era „debilitatea fizică și mintală” a lui Roosevelt. Paginile consacrate stării sale de muribund, dus pe brațe la laltă, să zică „da” la orice pretenție a singerosului dictator, ar fi suficiente să explice tot.

O stare avansată de ramolism manifestă și Churchill, după mărturiile depuse în fața istoriei de martori, la care se mai adaugă și o lipsă de interes de o miopie crasă față de Europa de est și Balcani în general, dar față de România în special, cu excepția Greciei. Așa se și explică cunoscuta tranzacție de tip tarabă, pe spinarea a milioane de oameni, între Churchill și Stalin, cu atita la sută influență rusească și atita la sută britanică, relatată și în această carte, după memoriile lui De Gaulle. Din păcate, acest „document infam”, fițuica scrisă de Churchill și bifată de Stalin în dreptul României, reprodusă de revista Spiegel, căutată în arhivele britanice, nu a fost găsită, autorul bănuind că s-ar afla prin hîrțile personale ale fostului prim-ministru poprite pentru încă niște decenii.

Reclamînd pentru cei doi principali clienți ai cărții sale bara istoriei, N. Baciuc se teme parcă de a nu fi bănuir de cineva de stare de spirit antiamericană. De aceea, în mod ostentativ se asigură împotriva unei astfel de eventualități, menționînd în mod repetat atașamentul său față de minunatele calități ale poporului american, care a fost primul înșelat de comportamentul președintelui său. Situația este simetric inversată în cazul lui Stalin: el poartă stigmatul istoriei prin caracterul diabolic al urzelilor sale, în timp ce rușii, nici ca popor nu sunt altceva decît niște „hoarde”, imagine repetată pînă la abuz, precum și „păgîni și barbari”. Generațiile tinere de emigranți, pe care autorul dorește să le cîștige de partea viziunii sale, vor fi evident deconcertate în fața unor exemple în care limbajul scăpat, resentimentul

și prejudecățile din epoci revoluate, înlocuiesc argumentul și ideile.

Lucrarea de față împletește în paralel cu tema preliminarilor altei și o a doua: aceea a ieșirii României din Axă.

Este foarte greu să vii cu noutăți în premieră absolută și la acest subiect, pe marginea căruia s-au publicat în țară nu numai lucrări falsificatoare (înfățișînd rolul „decisiv” al partidului comunist în înfăptuirea actului de la 23 august), ci și unele mai puțin propagandistice, încercînd să restabilească adevărul, chiar dacă este întors în așa fel, să convină partidului. Importante în aceste lucrări nu sunt interpretările — care, la urma urmelor pot fi lăsate la o parte de cititor — ci arhivele, din care se scot tot mai multe documente. O asemenea lucrare, tocmai pe această temă, a fost cea intitulată: *Preliminarii ale actului de la 23 August* de A. Simion („Dacia”, 1979), ulterior „retrasă” de pe piață după epuizarea ei rapidă, din pricina prezentării pe baza unui bogat material din arhivele naționale a preocupărilor marelui Antonescu de a scoate țara din conflagrație, ca un conducător preocupat de perspective și nu ca un „criminal de război” ce avea să fie pus la zid. Cartea prezenta și tratativele de la Cairo, Memoriile lui Iuliu Maniu și contactele sale externe, rolul jucat de rege și de „cercurile palatului”. În sfîrșit, ataca în mod voalat (din motive ușor de înțeles) clauza capitulării necondiționate și Convenția de armistițiu. Din punct de vedere al noutăților privind studiul eforturilor României, cartea lui N. Baciuc are deci handicapul lipsei de acces la documentele din țară. Ea reprezintă totuși o contribuție și încă una interesantă, prin aceea că autorul este el însuși produsul acestor evenimente și cu toate eforturile de obiectivitate, nu poate scrie ca un spectator de pe tușă: îl trădează cunoașterea unor răspunderi datorate „slăbiciunii interne”.

Opinia sa în legătură cu tratativele este exprimată ferm, în termenii următori: „Dacă nu se înghesuiau toți nechemaii să încheie armistițiul României, rușii s-ar fi găsit în fața unui front unic și hotărît. Atunci, condițiile armistițiului de la Stockholm (din convorbirile F. Nănu, reprezentîndu-l pe ma-

reșalul Antonescu, — ambasadoarea sovietică Kolontai, N. n.) ar fi putut fi acceptate și ameliorate" (pag. 149).

Deci, ca martor, autorul nu poate fi imparțial, cu toate eforturile sale: și el, după trecerea atîtor decenii, contrar promisiunii, face nu istorie, ci polemică. Tema este cea întilnită frecvent: "Ce-ar fi fost dac-ar fi fost?".

Pe neobservate, autorul ne introduce astfel într-o a treia categorie de probleme, reprezentate prin textele din anexă, din care cel mai important ni se pare a fi cel intitulat „Dialogul cu țara”.

N. Baciuc se recomandă ca un idealist și cum din conjunctura internațională îi este limpede că nu se mai poate crede în răsturnarea regimului comunist de la București (pag. 292) el propune „un obiectiv realizabil și realist, acela al unui dialog românesc cu țara, în vederea unei liberalizări a regimului actual” (ibid. 292). Foarte frumos obiectiv!

Dar mai exact, din acest moment încep nedumeririle noastre și te rog pe dumneata, cititorule, unde greșesc să-mi ajuți. Ce înseamnă în înțelegerea autorului, concret, „dialogul cu țara”, adică cu cine anume? Dacă doar N. Baciuc nu face poezie, înțelegînd prin această să se ducă să vorbească cu munții, cu Oltul, cu Dunărea... Dar un dialog presupune un interlocutor. Cine va fi acest interlocutor? Desigur, astăzi, nu poate fi altul decît regimul de dictatură personală a lui Nicolae Ceaușescu pentru care autorul nostru a făcut brusc o pasiune, din pricină că el este „un nou rebel împotriva monolitismului comunist moscovit”.

N. Baciuc scrie aceste lucruri în 1977. Într-un timp se poate să-și fi mai revenit din admirația sa față de „rebelu”, dar incluzînd textul în cartea de față, înseamnă că a rămas ferm pe poziții. Dacă este așa, putem să-l întrebăm pe autor, ce anume i-a produs orbul găinilor, încît tocmai în anul celor mai frămîntate mișcări îndreptate tocmai împotriva dictatorului său admirat, a putut să se extazieze așa?

N-a auzit el în 1977 de marea grevă a minerilor care nu s-au ridicat din senin, ci pen-

tru că politica „rebelului” le-a ajuns până în gît? N-a auzit el de mizeria materială și spirituală pe care cel cu care visează să stea „la dialog” a instaurat-o în România? N. Baciuc care a trecut Dunărea înot în 1949, nu se întreabă de ce zeci de tineri, poate mai mulți decît oricînd, au făcut din trecerea Dunării ultima lor șansă de a se realiza ca oameni?

Din cauza cui își pune viața în pericol? Textul acesta a fost scris în 1977, anul cutremurului, cînd sfidînd suferințele și nenorocirile oamenilor, dictatorul cu dictatoarea pozau în toate chipurile printre ruine, fotografiile lor aflîndu-se și atunci în toate gazetele, vezi Doamne, dînd indicații să se salveze oamenii!

Te crucești, citind cît de mult îl bucură pe autorul acestor teze (este liber să se și bucure!) văzînd că „fugarii” și „trădătorii” de ieri din exil sunt primiți azi cu onoruri și cu căldură românească de către cei (personal nu am reușit să aflui cine sunt acei „cei” N.n.) din țară”. (pag. 291)

Care sunt acei „fugari” primiți cu onoruri? S-o fi dus Monica Lovinescu și a fost primită „incognito” la Academie de Eugen Barbu? O fi vorba de Virgil Tănase, de Constantin Dumitrescu sau chiar de Mihai de Hohenzollern? Știu la cine vă referiți, stimate domn: la Iosif C. Drăgan. Mersi!

Ce mai scrie în acest capitol N. Baciuc? Se prevede o „critică constructivă” și sugestii care dacă vor veni „de la români cu greutate, cu independență, s-ar putea (zic bine, s-ar putea) să fie ascultate. De ce nu am încerca?” (pag. 293). Chiar așa, N. Baciuc fiind și cu greutate și independent — vorba aceea, de nimeni nu depand — de ce nu încearcă? Nu suntem într-un totuș dumiți de ce numai de la „români cu greutate”, doar tot omul are dreptul să critice și de ce numai român, dacă este ungur sau evreu, critica lui nu este valabilă? Trecem peste aceste amănunte nesemnificative și ne raliem părerii sale privind necesitatea criticii constructive. De aceea îl sfătuim să se ducă în țară — lăsînd la o parte prejudecățile înrădăcinate printre exilații generației dumisale — și să experimenteze, cum se spune „pe viu” propunerile de dialog și de critică constructivă.

Editorul domniei sale, prieten cu familia dictatoare i-ar putea pune o vorbă bună, arătându-le chiar și citatul „pozitiv” din cuvântările secretarului general, inclus în cartea de față, pentru a se înlătura eventuale impedimente la graniță, urmînd ca după aceea, de la fața locului, eventual cu mai mulți corespondenți străini, adunați special (dacă va putea!) să încerce criticarea „constructivă”. Întîmplător, suntem bine documentați cu ceea ce poate să pată oricine, fie el cu greutate sau fără, care se atinge de dictatura personală a lui Ceaușescu. Este tolerat de o mie de ori mai mult (mă refer acum la exil) extremismul anticomunist, pentru că se știe că el este inefficient, decît atacarea problemelor stringente ale țării de astăzi, paranoia puterii personale. În mod corespunzător, în timp ce primă atitudine nu mai este astăzi legată de riscuri, cea de a doua face obiectul „muncii” unei întregi armate de agenți, plătiți din greu de bietul om truditor. Cei rămași la doctrina Truman pot dormi deci liniștiți, visînd la căderea comunismului în România, pentru că nu vor fi deranjați decît de cel mult de vreo scrisoare anonimă împotriva „disidenților”, în ideea că în această calitate, abia acum ar aduce niște servicii, doar „cui pe cui se scoate!”

În ceea ce îl privește pe autorul acestei cărți, reacția la caracterul imperialist al anexiunilor rusești și a impunerii cu tancurile a regimului Anei — Luca, l-au făcut să accepte cea mai cruntă dictatură personală care a fost vreodată cunoscută în istoria noastră, numai pentru că ea este „românească”, „a noastră”.

Am văzut că este citat „rebelul”. Suntem datori să constatăm că pasajul respectiv din Ceaușescu introduce cu sau fără voie un fals: noua atitudine a PCR față de problema Basarabiei nu este creația secretarului general al partidului de după 1965, ci ea a fost elaborată odată cu Declarația din aprilie 1964, cînd secretar general era Dej și a fost opera lui I. Gh. Maurer, Dej, Apostol și a celorlalți ce îi erau apropiați, dar nu a lui Ceaușescu. Dacă se dorește și o dovadă, ea există: textele cunoscute sub titlul *Marx despre români*, în care este condamnat raptul săvîrșit

de Rusia prin anexarea Basarabiei (lucrare amintită și în această carte) a apărut în vara anului 1964, cînd Dej era încă în fruntea partidului.

Lucrarea *Crucificarea României* nu excelează din păcate printr-o rigoare științifică, necesară înainte de toate din nevoia de credibilitate acordată autorului. Lipsește un aparat științific. Trimiterile la surse, atunci cînd ele se fac, se află în corpul textului și sunt incomplete. Nu avem, de asemenea, decît sporadic, denumirea arhivelor în care se află fiecare document citat.

Există de asemenea teze pseudostiințifice, în care se poate cu ușurință recunoaște influența ultimelor teorii ale lui I. C. Drăgan (poporul român care „de patru mii de ani...” etc., pag. 17).

Superlativele sunt utilizate cu deosebită ușurință. Se prezintă ca „secret de arhivă” lucruri devenite demult de domeniul public. „Secret” este chiar și un articol... publicat într-un ziar din București și care de la data apariției a putut fi consultat la Biblioteca Academiei.

Cel puțin stranie este teoria după care, partidele de opoziție (P.N.Ț. și P.N.L.) dacă ar fi fost informate asupra acordurilor aliaților de a ceda România în mâinile lui Stalin, Molotov, Vișinski — ca și cînd asta nu se vedea cu ochiul liber, fără avertizării! — ar fi format ele un partid comunist, pentru ca să-i ia Anei Pauker apa la moară. Atunci, „oamenii partidelor istorice”, adică Iuliu Maniu, Ion Mihalache, N. Penescu, Dinu Brătianu ș.a. ar fi format ei conducerea unui partid comunist, pentru că ordinele de la Moscova, fiind volens-nolens de îndeplinit, să le filtreze „prin conștiința și sufletul lor românesc”. Acum înțelegem: Ceaușescu întrunește azeziunea lui N. Băciu, din cauza „filtrării”.

Îl asigur că filtrează atît de bine, încît țara a ajuns într-o stare de plîns.

Tonul cărții suferă pe alocuri de patetism. Patetismul, în anumite pasaje lacrimogen, începînd cu cel din motto, vine din buna credință de slujitor al cauzei țării, căreia autorul i-a dedicat toate energiile sale. Dar te duce gîndul la tonul adoptat de apărătorii di-

verselor cauze de la bară. Ori legile scrisului sunt diferite de cele ale oratoriei, chiar atunci cînd au același material la dispoziție și aceleași obiective.

La cele spuse pînă acum, aș dori să adaug și constatarea unei oarecari dezordini în or-

ganizarea materialului. Cu toată plasticitatea unor expresii, deficiențele înfățișate trădeză în ansamblu pe diletant. Din păcate, cartea are mult prea mult diletantism în țesătura ei.

CURRENTUL nr.5962, iulie-august 1983

"EZISTĂ", DAR LIPSEȘTE CU DESĂVÎRȘIRE...

Citatul:

"În condițiile existenței mai multor clase, inclusiv a claselor antagoniste - spune secretarul general al partidului - existența pluralismului este o necesitate. Nici nu se poate concepe de a renunța în aceste condiții, la existența mai multor partide, dacă vorbim de democrație. Acolo unde însă au dispărut (sic!) clasele antagoniste, problema pluralismului partidelor este un non sens; așa cum un non sens ar fi astăzi să se pună în fața popoarelor africane problema pluralismului partidelor, când pentru ele esențialul este întărirea unității naționale, pentru a-și putea asigura dezvoltarea economico-socială de sine stătătoare. De altfel, chiar acolo unde se vorbește atât de mult de pluralism, se depun eforturi - în mod just - pentru a realiza înțelegeri, prin colaborarea și chiar fuzionarea - cum s-a întâmplat în India și acum în Spania - a partidelor care au colaborat în alegeri. Același proces a avut loc în România: după ce puterea politică a fost preluată de clasa muncitoare (sic!), s-a trecut la unificarea diferitelor partide, constituindu-se un partid unic care a primit adeziunea forțelor muncitorești și democratice din țară".

(Extras din „Convorbirea tovarășului N. Ceaușescu cu un grup de ziariști americani”, Scinteia, 19 iulie 1977)

Comentariul:

Să încercăm a analiza puțin tirul de falsuri și denaturări, servite pentru consumul credulilor.

Nu se dau explicații, de ce sistemul bi sau multi partinic al acestei societăți omogenizate, cu partide ale diverselor clase neantagoniste, pentru că acestea din urmă există totuși, nu este tolerat.

Gargara teoretizantă nu explică nici de ce sistemul unipartinic, impus în

condițiile cunoscute în 1948, este considerat, în continuare, cel mai potrivit pentru țara noastră, acum când pe teritoriul României nu mai sunt trupele care au sprijinit venirea la putere a partidului comunist, conducătorii supremi ai partidului și țării, respectiv însuși Ceaușescu, datorindu-și în ciuda declarațiilor sale de independență de operetă, întreaga carieră, acelorași armate sovietice.

Marele „vizionar” ot Scornicești este cu totul de acord cu pluralismul: să fie la alții, dar și atunci el le pune condiții, bine precizate, când există clase antagoniste.

Pînă la 1948, societatea românească era pluralistă. Era, așa cum spunea și citatul, „dacă vorbim de democrație”, pentru că după aceea nu mai putem vorbi deloc despre ea.

Nu suflă însă nici un cuvîntel, nicăieri, în toată „opera” lui cîntărind decuma multe kilograme, de ce a fost nevoie întîi de a lichida pluralismul partidelor și abea după aceea clasele antagoniste și nu invers și de ce a fost nevoie să se înlăture și partidul claselor producătoare? (deși este dovedit că PNT, prin apartenența la el a zeci de mii de gospodari ai satelor, muncitori, intelectuali, oameni din păturile producătoare, nu justifica lichidarea lui pe considerent că era „burghez”!)

Iată însă că pe măsură ce se rezumă evenimentele care au urmat, lucrurile se complică: „Acolo unde au dispărut clasele antagoniste, problema pluralismului partidelor este un non sens”. Deși documentați, ziariștii care au luat interviul știu probabil prea puține lu-

cruri despre felul în care au „dispărut” la noi „clasce antagoniste”. Ele au „dispărut” așa, de la sine. Unele idei și le-au făcut, probabil, din lecturi. „Acolo unde...”, adică la noi, „...este un non sens”. Iată că nu aflăm de ce decretează „mnealui non-sensul! De ce nu sunt posibile formații politice ale curentelor de gândire „de jos”, din masa de intelectuali, din rîndul muncitorimii, a tehnointelectualității, a tărănilor?

Nu aflăm nici de aici, nici cu alte ocazii, de ce pluralismul, la noi, nu a fost posibil? În ipoteza că PSD ar fi existat și astăzi — dar nu vasal Pecereului, prin acel jug, eufemistic numit „FUM” — pluralism ar fi însemnat, printre altele, puterea de decizie a cetățeanului în fața unei de vot, pentru a opta căruia din cele două partide să acorde încrederea lui, chiar în condițiile istorice știute, evitîndu-se astfel crimele generate de dictatură în anii '50 și nașterea unei dictaturi din alta în anii '70. Pluralism înseamnă dreptul unei formații politice — indiferent ce credea ea despre sine — de a conduce pe timp limitat și de a ceda locul alteia, atunci cînd puterea ei degenerază, cînd în loc să conducă, apasă și strivește, cînd în loc de activitate constructivă, ruinează, chiar dacă societatea a fost nivelată cu tăvălugul, ca la noi.

„Dacă vorbim de democrație...”. Întrucît s-a făcut tabula rasa din toate formațiile politice — în afara celei ce s-a instalat la putere — este ca și cum s-ar vorbi de funie în casa spînzuratu-lui. Dar termenul „democrație” nu poate fi utilizat singur, altminteri — pușchea pe limbă! — i s-ar recunoaște caracterul general-uman. Noi avem în România „democrație socialistă” ceea ce înseamnă mai mult decît cea a

francezilor, a americanilor, a danezilor. Nefericite popoare care gemeți sub jugul democrației burgheze, veniți la Ceaușescu să vă arate el ce este aia să vă pricopsiți și voi cu „democrația” socialistă, să vă înfloriți și voi personalitatea, nu numai fericirii de români care de decenii se bronzază, cînd la soarele socialismului Anei-Luca-Teo-Dej, cînd la cel al lui „Ceaușescu-pe-cere!”

Iată și ultima găselniță teoretică, doar orice este bun cînd este de justificat pentru dictatură: „...așa cum un non-sens ar fi să se pună în fața popoarelor africane...”. Consilierii au găsit, în sfîrșit, formula salvatoare pentru a se demonstra de ce pentru noi, pluralismul ar fi o pacoste. Comparîndu-se cu statele africane, pentru care problema la zi este „întărirea unității naționale” și n-au treabă cu pluralismul. Dictatura a descoperit subit același imperativ al „unității naționale”, după cum între 1944-1948, cine îl susținea împărtășea soarta PNT-ului, ale cărui principii, despre aceeași unitate, erau taxate de „fascism”.

Suntem noi oare, stimate tovarășe autoproședinte, un popor care și-a cîștigat independența față de imperiul otoman, acum cinci sau zece ani, așa cum independente au devenit mai toate statele africane în anii '60? Primele noastre alegeri libere au fost cele falsificate din 1946? Și întîiul parlament din istoria noastră a fost Adunarea Deputaților din 1946, condusă după rețetarul adus în geantă de Vișinski? Preșa noastră a devenit oare liberă, numai cînd a apărut „Scînteia?” pe piață? Sau mintea care a inventat această paralelă — cu tot respectul pentru țările continentului negru — a făcut cu intenție gafa de gândire că și noi, asemenea unora din ele, avem dic-

taturi și dictatori care, în ciuda distanțelor geo-politice care ne despart, se comportă aproape identic?

Momentele istorice sunt amestecate, pentru a-i determina pe interlocutori, dacă vor pricepe ceva, să priceapă că n-au înțeles nimic și să plece zăpăciți.

Iar la noi, după ce puterea politică „a fost preluată” de „clasa muncitoare” — sări și dănuiește, proprietăreaș! — „s-a trecut” (observați cu câtă feciorelnică pudoare se folosește imperonalul!) „la unificarea diferitelor partide”. Vocabula „unificare” este strugure parfumat de export, pus la vitrină, pentru că în interior au mai fost și altele, pentru cine n-a vrut: „lichidare”, „menșevici”, „zdfobire”, „năpîrci”, apoi Gherla, Aiud,...

În sfîrșit, ziariștii americani trebuiau lămurii că această formulă a „partidului unic” al societății a primit „adeziunea” forțelor democratice și muncitorești, fără excepție. Cei care nu și-au dat adeziunea au fost doar

„cîțiva agenți ai imperialismului american”, „reacționari”, „fasciști”, dușmani „sadea”, doi-trei, o minoritate insignifiantă, ca: minierii din valea Jiului, PSDI, în frunte cu C.T.Petrescu, organizația PSD a capitalei, condusă de Ion Burcă, majoritatea învățătorilor din țară, Banatul, Vrancea, Brăila, veteranii socialismului, privind mai atent, întregul PSD, chiar cînd se afla la remorca „FUM”-ului.

Abia la sfîrșit asistăm la lovitura de teatru, pentru ca eventualii americani care vor alege spre lectură anume interviul de la București, să cadă în fund, aflînd că avem și noi pluralismul nostru și că așa cum funcționează el pe malul Dimboviței, „are aspecte care sînt cu mult superioare celui din țările cu mai multe partide”. Uite-ășa!

Dacă există, înseamnă că nu este un non-sens, iar dacă este un non-sens, înseamnă că nu există! Ca în Caragiale: e admirabil, e sublim, putem zice, dar lipsește cu desăvîrșire!

București 1977

CURRENTUL nr. 5963, sept.-oct. 1983

POVESTE DESPRE CIAN-CIN ȘI "PROMOVAREA TINERILOR"

Cacialmauă cu „promovarea femeilor” s-a terminat.

Tovarășele aduse pe bază de rețetar să ocupe locuri în comitete și comiții și-au epuizat rolul istoric. Grijă suspectă ca sexul slab să fie reprezentat pînă la cel mai mare nivel s-a vădit și în aducerea unor ilustre necunoscute în foruri superioare, pentru care aveau-n-aveau chemare sau chiar alfabet, dar trebuiau să fie.

Adevărata natură a respectului față de femei a celui ce gîndește singur pentru toți și găsește dintre toate soluțiile posibile, ca un făcut, mai totdeauna pe cea mai rea, reiese însă în ultima „promovare”, de dată cea mai recentă, a tuturor femeilor deodată, prin interzicerea folosirii aparatelor electrocasnice și înlocuirea acestora prin „munci gospodărești”. Înapoi la lampa de gaz, la lumînare și la opaițul cu seu! Înapoi la spălutul omului în copaie! Niciodată, nimeni nu s-a gîndit în mod serios ce-ar putea face pentru femei, ușurîndu-le, în primul rînd, munca de acasă. Altminteri, mașina de spălat n-ar fi încă încă o raritate, iar cea cu program de lux, altminteri, aceasta din urmă s-ar fi produs în masă, una pentru fiecare familie, iar la fiecare colț de stradă ar fi fost spălătorii cu autoservire, ca în occident. Atunci, ca într-o poveste, România n-ar mai fi fost ceea ce este...

Întrebarea pe care și-o pun astăzi și copiii ar fi: de ce a mai fost nevoie de atîta „luptă a partidului” și de atîția eroi, din care unii sînt în viață, pentru ca nici măcar atîta lucru, ca banalul aspirator de praf, să nu-i fie lăsat femeii? Înapoi la bătător. Așa vă trebuie!

Acum măștile au fost date jos. Fața buhăită cu pieile frazeologiei atîrnînd fleșcăite este singurul lucru ce poate fi arătat în fapte de conducerea de partid. Milioanele de femei au fost promovate pe la toate variantele de cozi: să tragă mița de coadă, la coada măturii și la cozile propriu-zise, după hrana zilnică a copiilor pe care nu-i interesează cît de bine o să se mănince peste o sută de ani, pentru că lor le este foame acum!

Totul a fost o perdea de fum. Pînă și impunătoarele tovarășe din anturajul preziden-

dențial, sub care duduie podelele cînd pășesc, pînă și ele sunt una cîte una mătrășite.

Cum „promovarea” cea cu adevărat sincer urmărită s-a încheiat de mulțor, iar puterea este deja concentrată în mina celei căreia poezii nu mai prididesc să-i găsească noi calități în afara celor naturale de „mamă, soție și tovarășă” și care atunci cînd nu dictează direct, își manevrează bărbatul, centrul de greutate trece pe „promovarea tinerilor”.

Dar ce muncă s-a depus pînă aici, cît talent politic a fost risipit și cît geniu politic, dinin de cauze mai înalte, al altora, a fost pus la treabă!

Încă prin 1971, dacă nu ne înșelăm, *Scînteia* și revista *Lumea* făceau din candidatura doamnei Peron la președinția țării sale un eveniment de căpetenie al omenirii și asta într-o lume aflată, din toate punctele de vedere, la antipozii. Însă zădarnic putea românul să caute, la timpul respectiv, măcar o informație, cît de anemică, despre judecarea văduvei lui Mao, Cian-Cin, și a anturajului ei, numit în documentele oficiale chineze **banda celor patru**. Despre felul cum Cian-Cin s-a suprapus partidului, profitînd de debilitarea mintală a soțului ei, despre modul de viață, imitîndu-l pe cel al împăraților chinezi, despre felul în care treptat-treptat, pe toate funcțiile cheie ale partidului și statului și-a pus oameni credincioși **bandei celor patru**, asumîndu-și rolul de cenzor de cadre al țării, nici atît. Și să vezi cum în foruri internaționale trimișii regimului vorbesc despre manevrarea informației de către... alții. Asta cînd între cele două țări, deși depărtate geografic, există numeroase similitudini de ordin socio-politic.

Numai că același regim nu înseamnă aproape nimic.

România s-a aflat mereu în contratimp cu evoluțiile din alte țări, mai ales când ele au însemnat un progres. În URSS, Hrușciiov destaliniza societatea sovietică, Dej se îndirjea să strângă șurubul stalinist. În China, se începuse lichidarea urmărilor „revoluției culturale”; în România apetitul neodogmatic era abia la începuturile lui, prin ofensiva ideologică, lansată în vara lui 1971. În Ungaria, funcționează un sistem economic care asigură fiecărui cetățean o viață onorabilă din punct de vedere material; în România se inventează „revoluții” de ședințe, menite să arunce vorbe peste foame. În Bulgaria, se face cultură; în România, cultura este demolată cu o dușmănie, care nici măcar nu mai este ascunsă, ținându-se să fie înlocuită prin chitciul „Cântării României”.

Acest fundament stalinist, deja cu mai multe straturi și deci mai solid, a fost cadrul propice instituirii cultului personalității, crescentă cu două ramificații pe trupul și așa chinuit al țării.

Pentru că și-a asumat toate rolurile principale în această dramă istorică ce se joacă astăzi în România, este de înțeles (aproape!) că N. Ceaușescu vrea să apară în fața celor ce-și joacă travestiurile, copleșit de toate calitățile despre care pe vremea monarhiilor autocrate se spunea că divinitatea i-a înzestrat pe cei născuți regi. Dacă pentru el ar mai fi precedentul cu Stalin, Mao, Kim Ir Sen, Hodja, recunoscându-se însă și apucături de la Bokassa și de la dictatorii militari din America de Sud, original și absolut fără precedent este cultul simultan al ambilor tovarăși cîrmaci și o beție a puterii, fără limită, în condițiile lichidării din fașă a oricăror tendințe de a le frîna apetiturile, venite din interiorul partidului sau din afara lui. Mai există, deasemenea, elementul agravant pentru situația țării, că în fața megalomaniei și a aventurismului celor doi, partidul de trei milioane de oameni a ajuns o masă amorfă, ușor de manevrat. Iar prostituția intelectuală a celor care nu pot opta pentru exilul intern, pentru tăcere, o practică normală.

Cum se manifestă acest cult, cititorii noștri sunt la curent și nu-i vom îndispune și noi, repetind aspecte cunoscute. (Dar nu încetăm să ne mirăm, cum se face că un pictor înzestrat, precum Sabin Bălașa, și-a ales drept personaj al alegoriilor sale pe Elena

Ceaușescu, înfățișată cu fantezia specifică artei, cum nu arăta nici la douăzeci de ani, înconjurată nu de activiști supraalimentați, ci de îngerași. După cum la atâtea statui pe care soțul domniei sale și le-a comandat, am văzut una care, mărturisesc, m-a zguduit prin adevărul ce exprima: sub el scria „Jalea”).

Doă sunt obiectivele care lipsesc sistematic din itinerariile secretarului secretar, atunci când plictisit să vadă aceleași fizionomii în jurul său și îndrăgostit de felul cum îi sună numele, scandal în cor sau rostit solo, vîntură țara, zicînd că face „vizite de lucru”. Aceste absențe dezvăluie fără voie, angoasele: lipsesc fabricile de pielărie și încălțăminte (ei, da, acolo, în sfîrșit, indicațiile ar avea rost!), după cum nu avem cunoștință, cel puțin în ultimii ani, să fi mers la mausoleul grandios din parcul „Libertății”, recte la locul de veci al vîrfurilor partidului. Deci, există! Pîndește ascunsă, de neghicit în spatele lavei de vorbe și de măsuri polițienești, deși își iese din piele pentru a crea impresia că durata lor se poate asemui doar cu anii de domnie ai lui Ștefan cel Mare și că generațiile de azi se vor duce, dar ei vor rămîne... Există: spaima că într-o zi... În fața acestei legi nici o securitate nu poate să ajute și nici un fel de decrete prezidențiale, de-ar fi săpate și în piatra piramelor.

Ceva se poate însă împotriva ei. Acest „ceva” este transmiterea puterii. Pentru aceasta a fost scos din pălărie noul principiu despre „promovarea” tinerilor.

Am mai menționat cu alt prilej, că abia odată cu încheierea ei, observatorul imparțial a putut să constate, în sfîrșit, de ce s-a ținut Conferința națională a partidului la sfîrșitul anului 1982. Din acest punct de vedere, ea este istorică: cooptîndu-l pe Nicu Ceaușescu în comitetul central, de fapt, acest for de partid a acceptat să-l așeze pe feciorul prezidențial pe rampa de lansare a viitoarelor promovări.

Pentru că toate au mers din plin pînă acum celor doi soți, pentru că și-au atins toate poftele ce-au pofțit, de ce, adică, să nu-și facă și acest hatîr? Să facă din fiul preferat urmașul și moștenitorul celor mai mari funcții în partid și în stat? Doar au fost cucerite prin luptă, nu au picat din cer de-a gata! Nu-i păcat atunci să fie lăsate să le ia altul? Capetele care lucrează pentru această afacere au însă sentimentul clar că

nu este curată și cu toate că avem un popor minunat, strâns în jurul conducerii de partid și de stat (a se citi: „care le înghite pe toate”) coarda trebuie însă întinsă cu grijă, să nu pleznescă. De aceea terenul trebuie pregătit prin lucrări ideologice și prin agitarea unor principii general-valabile, pentru ca pînă la urmă să se facă voia celor doi stăpînitari. Cel mai tare agită acum chestiunea „promovării tinerilor” însuși babacu’. Lăsăm la o parte, ca un fapt divers, întîmplarea petrecută la o „întîmplare” a cinaclului „Falcăra”, unde s-ar fi strigat, bineînțeles în cor: „Ceaușescu junior, viitor conducător!”.

După alegerea juniorului în c.c., ai fi zis că acum ar trebui să șadă blînd, vorba ardelenilor, și să aștepte puțin să mai curgă ceva apă pe Dunăre, măcar de ochii lumii. Dar nu, parcă N. Ceaușescu stă pe ace (sau „tovarășă”?) și nu are somn pînă nu-l va vedea pe junel-prim al țării, fixat mai aproape, cît mai aproape de locul hărăzit. N-a trecut decît ceva mai mult de o jumătate de an de la Conferința națională și bătrînul a reluat la un nou nivel, direct și ultimativ, chestiunea. La adunarea de la Mangalia el a atacat tema cu agresivitate, lovind în rănile singurînde, unde fuseseră niște aripi extirpate ale tinerilor de rînd și făcînd dreptate unui singur tînăr, feciorul său:

„Și în această privință încep să apară unele prejudecăți, după care e bine ca tinerii să mai aștepte, să mai capete experiență. Unii tovarăși uită însă că și în ilegalitate, și în primii ani de după 23 August, chiar unii dintre ei au primit sarcini de mare răspundere în partid, cînd nu împliniseră încă 30 de ani, și alții chiar mai puțin”.

Dară Nicu care a trecut de această vîrstă, parcă ar fi vrut să spună tătine-su? Dar nu și-a dus gîndul pînă la capăt, ascunzîndu-se în spatele principiului general, privind „promovarea tinerilor”.

Să-l credem pe N. Ceaușescu că-l doare atît de tare soarta tinerilor, că îl pasionează afirmarea lor? Niciodată nu s-a lovit cu mai multă violență în visurile tinerelor generații decît sub „înțeleapta sa conducere”, niciodată tinerii n-au fost mai dezolați și mai lipsiți de orizont și de perspective, decît în anii de sub patronajul lui. Miile de tineri care au fugit mîncînd pămîntul, au trecut Dunărea înot ori săutîrit pe fișiile arate, printre patru-le de grăniceri, au fugit oare din raiul ceușist din pricina pericolului „promovărilor”?

Să aruncăm o scurtă privire și asupra anturajului secretarului general însuși. N. Ceaușescu, sprijinit de unii fruntași din vechea gardă, ca Maurer, Bodnăraș, Voitec ș.a., a reușit să elimine din conducere, trecîndu-i pe o veșnică linie moartă, pe toți potențialii rivali sau posibili candidați la funcția de secretar general al partidului.

Pentru a-și întări și mai mult poziția, a reușit să facă o mișcare de șah mat, dată întregului comitet central deodată: în timp ce numirile în acest for, dar mai ales cele din ultimul palier care este comitetul politic executiv, trec prin mîna sa și a „tovarășei”, cu alte cuvinte aceste organisme au ajuns niște instrumente de uz casnic ale cuplului Ceaușescu, o măsură de hipersiguranță a fost hotărîtă și obținută de el: secretarul general nu mai este numit de plenara comitetului central, ci de congres, care congres este constituit din manechine, gata să scandeze ce li se cere („Ceaușescu reales, la al doîșpelea congres!”). „Accidentul” cu intervenția lui Pîrvulescu, să fim siguri, nu se va mai repeta.

Cu toate măsurile de siguranță (în afara acestora, mai sunt și altele: în timpul verii, la Mangalia, comitetul politic executiv și membrii guvernului sunt ținuți pe litoral, la dispoziția sa; în timpul deplasărilor în străinătate este interzis a se scoate din depozite arme și muniție, fie și pentru instruirea soldaților etc.) a apărut pericolul iminent al ridicării unor activiști mai tineri, potențiali candidați la postul de secretar general, în timpul vieții lui Ceaușescu sau pretenedenți la ocuparea acestei funcții după dispariția sa. Pentru că la acest nivel există o singură categorie filozofică cu care se operează: permanența peste decenii și veacuri.

Și atunci, ce rost au posibili candidați și încă mai tineri? De aceea a fost rîndul lor să li se dea la cap. În acest scop a mai fost scos din manșetă un „principiu”, cel al „rotării cadrelor” care-i atinge pe toți, cu excepția Elenei și a lui N. Ceaușescu. Cînd nici „rotația” n-a dat rezultatele așteptate, s-a operat cu măciuca. În acest context trebuie văzută îndepărtarea unor oameni ce începeau să capete o anumită notorietate, cu un prestigiu în creștere, datorită unor calități unanim recunoscute, precum Paul Niculescu-Mizil (cam din aceeași generație cu N. Ceaușescu), Virgil Trofin sau Ion Iliescu (din generația imediat următoare) ș.a. Nu avem convingerea că Cornel Burtică nu este victima aceleiași fobii, după cum, cu

toate meritele câștigate în fața stăpînitorilor prin inventarea cultului personalității (este primul care l-a citat pe N. Ceaușescu într-un articol, luînd caimacul altora), nu mai putem ști dacă în coșmarurile lor de noapte, Dumitru Popescu nu este văzut, pîndînd pe după tufele de la Bordei, prefăcut într-un șarpe cu ochelari.

Chiar și un lingău, admis numai pe la intrarea de serviciu, ca slugile, Păunescu, pornit pe carieră politică, este adus la adunări, precum lăutarii țigani la nunți, să dea din gură și cu toate osanalele ridicate celui ce zicea el într-un delir că i se închină toți domnitorii din fresca Ateneului român, nu va sta alături de „Nicușor-junior” în comitetul central, în jurul căruia trebuie să fie gol de cadre tinere, chiar dacă o să se decidă ca la viitorul congres să-și recite odele, stînd cu capul în jos și picioarele în sus. (Este de notorietate publică laudăroșenia lui Păunescu, la cine știe al cîtelea pahar, că nu va avea liniște, pînă ce nu-și va vedea efigia imprimată pe bancnotele naționale și „...familia” suflă și în iaurt).

Pentru a ne da dovada cea mai elocventă a felului în care regimul de dictatură personală din țară știe să-i „promoveze” pe tineri, iată că de la București ne-a sosit vestea condamnării la ani grei de închisoare, de către tribunalul militar, a tînărului Radu Filipescu, fiul doctorului Filipescu, medic-șef la secția reanimare a Spitalului de Urgență din capitală, nepot al doctorului P. Groza. „Vina” lui Radu Filipescu a constat în aceea de a fi fost „revoluționar”, cum pretinde de la tineri partidul și de a fi cerut prin cele 22.000 de manifeste tipărite la o mașină de multiplicat construită de el, o adunare populară la 30 decembrie 1983, în care poporul urma să ceară destituirea lui Ceaușescu. El nu a cerut înlocuirea sistemului social-politic, pentru a fi clari! Și pentru această „crimă” de a fi exprimat ceea ce gîndește și dorește la unison la această oră întregul popor român, dar care nu are glas să spună, pentru că Păuneștii organizează lozinci de genul celei menționate mai sus, astupîndu-le gura cu patul armei cînd ar voi să strige altceva, pentru acest apel, conceput ca o primă soluție pentru redresarea situației catastrofale în care se găsește țara prin „înțelepciunea” fiului ei „cel mai iubit”, tînărul Filipescu a fost aruncat în temniță. Radu Filipescu are și el aproape 30 de ani.

Istoria, sperăm, nu va fi atît de absurdă

să țină cu opresorii, încît avem ferma convingere își va aduce aminte și de această lume și de toți cei curajoși, pierduți azi în anonimat.

N. Ceaușescu are grijă să-și asigure continuitatea neîntreruptă pe termen îndelungat, pe funcțiile ce le ocupă. Iată ce spunea el, tot la Mangalia:

„În același timp, întîlnim și unele manifestări — de asemenea nejuste — (sic!) după care ar trebui îndepărtate unele cadre mai în vîrstă, cu experiență, o anumită nerăbdare la unele cadre tinere. Or, trebuie să înțelegem, că, și în natură și în societate, legile care guvernează cer să se asigure permanent o bună împletire a experienței, a vîrstei, a chibzuinței cîteodată, cu elanul tineresc, revoluționar”.

Deci, este clar: „experiența” și mai ales „chibzuința” care au dus țara pe marginea prăpastiei, a lui N. Ceaușescu, împreună cu elanul lui beizadea Nicușor! Pentru ca să nu creadă carecumva cineva că are de gînd să plece sau să se „rotească”, fie și în familie. „Dacă voi nu mă vreți, eu vă vreau!” este mesajul său către milioanele de Radu Filipescu, tineri și maturi care stau cu călușul în gură și nu-i pot striga cu toți deodată sau pe rînd să cedeze locul altcuiva, nu neapărat unui tînăr, doar oamenii cu experiență de conducere, aflați între 65 și 70 de ani, nu se limitează la „tovarășul” și „tovarășa”, ci sunt, slavă Domnului, suficient de numeroși.

Prefăcîndu-ne că nu pricepem de ce atîta pledoarie din nou despre „promovare”, cînd „Ceaușescu-junior” este deja membru, să așteptăm cu răbdare și compasiune pentru soarta țării, ce ne va aduce și congresul al XIII-lea, în afară de lozinci și scandări. Un „junior”, membru în comitetul politic executiv? Sau împărțind cu taică-său funcția supremă? Sau chiar — pușchea pe limbă! — secretar general al partidului? Iar bătrînul, păstrînd o pensie liniștită și binemeritată — încă de acum mulți ani! — și ghioaga de președinte, ca să-și audă imnul de pe preș? Cine este superstițios și crede în misticisme de genul „cifra 13 este duzina dracului” o face, canonul dracului!, pe propria răspundere.

Să ne prefacem, așadar, că nu avem cunoștință despre răfuiala furibundă cu cei mai buni reprezentanți ai tinerelor generații

din România, dirijată personal de căpetenia partidului.

Să ne prefacem că nu știm de ce N. Ceaușescu pune atîta zel în argumentările despre „promovarea tinerilor”.

Dar nu putem, nu avem dreptul nici măcar o clipă să uităm că România nu este proprietatea particulară a nimănui. Că poporul român — deși există texte semnate de

N. Ceaușescu, în care acesta spune negru pe alb „poporul meu” — nu este proprietatea

Nici funcția de președinte al României nu este. Și nu este oferită nimănui pe viață. Și nici transmisibilă nu este prin manipulare, testament sau donație. El poate proceda astfel, cel mult, cu moșia sa personală de la Scornicești. Dacă are vreuna.

CURRENTUL nr. 5965, ian.-febr. 1984

OMUL LIBER

OMUL LIBER este titlul unei gazete care n-a apărut niciodată. Cînd C. Titel-Petrescu a făcut greșeala fatală de a-și fi părăsit partidul al cărui președinte era și căruia — în pofida faptului că în conducerea lui era pus în minoritate de oamenii partidului comunist, agenți sau fripturiști — îi dăduse prestigiul personalității sale, el a fondat Partidul Social-Democrat Independent. Atunci a voit el să editeze o replică a *Cuvîntului liber* antebelic, publicație a lui T.T. Braniște, cu acest titlu programatic.

La acea dată, partidul comunist nu era încă singura forță conducătoare a societății, dar tindea prin toate mijloacele spre realizarea acestui obiectiv, arătîndu-se deosebit de inventiv în alegerea mijloacelor care să-l ducă spre țel. Prin manetele economice, aflate deja în mare parte în mîna sa prin guvernul dr. P. Groza, fusese inventată raționalizarea hîrtiei, refuzînd-o opoziției. Pentru Titel-Petrescu nu s-a aflat disponibil nici măcar un singur top, pentru cel puțin un tiraj confidențial. Care din forțele politice reușea să se descurce și de bine de rău și-o procura pe căi lăturalnice, dădea peste cealaltă chichiță, a „refuzului” tipografilor de a tipări gazetele, tipografi amenințați cu darea afară din pîine dacă puneau mîna să culeagă texte în care se spunea adevărul despre partidul comunist.

Astfel, cuvîntul liber agoniza în România, murînd de-a binelea — se poate stabili aproape cu precizie data — în vara anului 1947, odată cu interzicerea ultimelor gazete opoziționiste (*Dreptatea*, *Liberul* și a.)

OMUL LIBER a rămas astfel un deziderat neîmplinit. Cu timpul, această neîmplinire a devenit un simbol.

Nu risc să afirm că România este țara în care omul este mai însetat după libertate decît oriunde. Nefericita noastră vreme a multiplicat și a extins spațiile geografice unde omul și-a pierdut libertățile pe care și le cucerise. Dar risc să afirm că este țara în care problema cea mai acută dintre atîtea urgente și priorități este cea a libertății. De la îngrădirea ei pînă la limita cînd omul

este transformat într-o mașină de reproducție lărgită a bunurilor materiale, uzufructul cărora îi este interzis, și într-un automat social, ale cărui comportamente și reacții sunt dirijate de la pupitrul de comandă politică, cînd singura lui șansă de supraviețuire este de a simula gîndirea, pe baza a ceea ce este deja gata gîndit pînă în cele mai neînsemnate detalii, de aici pornesc toate.

Această suprimare a tuturor libertăților nu putea duce decît unde a dus. Victima este întregul complex geografic-social, numit țara.

Care-i tabloul de astăzi? Oamenii născuți pentru a fi liberi privesc neputincioși la catastrofa pregătită minuțios (ce-i drept, inconștient) de cei care și-au luat cu de la sine putere dreptul de a gîndi pentru un popor întreg. Aceștia se află în situația unor călători de pe un vas oceanic, legați fedeleș și cu un căluș în gură de niște pirați, care au pus stăpînire pe navă, pe comandanți i-au aruncat în mare, au preluat conducerea ei, îndreptînd-o cu cea mai mare viteză, în aventurismul lor, spre cele mai apropiate stînci. Unii mai nutresc speranța eșuării pe niște bancuri de nisip, pentru a o putea părăsi...

Nu egiptomania construcțiilor gigant dă nota dominantă a României de azi, ci pustiu de gîndire și de libertate. El amenință să ruineze și să acopere tot ce a mai rămas vital, ca nisipurile deșerturilor aducătoare de uscăciune și de moarte.

Om liber fertilizează societatea.

Progresul și prosperitatea (acest din urmă cuvînt sună deja arhaic pentru limba română contemporană) sunt aduse de libertate, nu de planuri și de indicații. Iar înrobirea omului, oricît de bine ar fi ea mascată, aduce numai ruină și nenorocire. Imaginea pe care o reprezintă România de astăzi este cea mai elocventă dovadă a acestor adevăruri simple.

„Ce putem face?” se întreabă oamenii, unii dînd glas unei reale disperări, neputincioși în imobilismul și captivitatea lor, precum originarii acelei nave, legați fedeleș de pirați. Singura lor libertate este de a alerga

de dimineața pînă seara după de-ale mîncării, uneori sacrificîndu-și și nopțile acestor alergături (cînd trebuie să ocupe de cu seară vreun loc la coadă), de a inventa combinații de supraviețuire. Statul atotputernicul, instrument al partidului, are grijă să-i ocupe tot timpul pentru a-i deînzăța să-și mai dorească altceva, dar absolut nimic altceva decît puțină tihnă, o pauză în nesfîrșita goană în care s-a transformat existența zilnică, o respirație de o zi nelucrătoare.

Întrebarea marchează o stare de apatie. Dar mai rău ar fi dacă ea nu și-ar pune-o totuși nimeni. Atîta timp cît oamenii își mai pun întrebări, înseamnă că încă nu este totul definitiv pierdut. Și înainte de orice, libertatea.

Nisipurile pustietoare ale dictaturii personale din România, în extinderea lor, ar urma să transmită secolului următor imaginea unui scopit de organul care îl deosebește pe om de toate celelalte viețuitoare: de cel al gîndirii. Atîta timp cît oamenii își mai pun întrebarea privind ieșirea din catastrofa în care i-au aruncat pirații aflați la cirna vasului-țară, înseamnă că operația de scopire nu a reușit. Sau în orice caz, nu a reușit în cazul tuturor.

„Putem face ceva?” Răspunsul este ferm afirmativ.

Dar nici nesfîrșita stare interogativă nu este cea aducătoare de soluții.

Cum cheia începutului este libertatea,

problema esențială pentru fiecare este de a lua libertatea de a fi om liber. Din acest moment începe acțiunea.

În fața omului care și-a luat singur libertatea de a fi om liber, intuid pericolul, dictatura nu se dă în lături să pornească represaliile care pot merge pînă foarte departe. Cu toate acestea, vă asigur, satisfacția de a fi om liber, aceea de a te fi decis cu de la sine putere de a fi tăiat toate chingile și toate legăturile, ale căror efect final ar fi fost aceea de a deveni unul din scopiții de gîndire, este imensă.

Da, se poate face. Acolo, acasă! Dar și dincoace, departe de țară se poate face uneori și mai mult. Libertățile de aici din exil deschid asemenea posibilități, cum în țară nici nu se pot imagina. Ele trebuiesc doar adecvate noilor condiții.

Regimul însă știe bine ce știe. De aceea, de cele mai multe ori el nu se teme de românul „scăpat” în afara granițelor. El știe că acest om a fost scopit de gîndirea critică, de curaj și că numai marile voințe vor parcurge drumul invers pînă la recăpătarea lor. Încît cei mai mulți care respiră ușurați aerul unor meleaguri mai prielnice vieții umane decît sărmana noastră țară, nici nu realizează că fără acest drum absolut necesar, rămîn niște pseudo-oameni-liberi.

REVIZORUL NU VINE NICI DE ASTĂ DATĂ

Un critic dramatic constata deunăzi într-un săptăminal cultural, că gloriosul teatru „Municipal” a decăzut în așa măsură, încît montările lui sunt un fel de tufă de Veneția. Zăpezile de altă dată poartă urme dubioase de culoare galbenă, altele de cenușă și noroi. Publicului se oferă astăzi niște salvări prin talentul unor actori mari — mai avem dintre aceștia, dar gata să stea și în cap, numai să joace! — a unor piesuțe cu moși zaharișiți și babe nostime. Criticul se preface că nu știe de ce. El știe, dar nu poate să spună, mai ales că nici de curaj nu moare.

„Municipalul” suferă și astăzi din pricina traumei produsă prin interzicerea *Revizorului*. Și asta după zece ani!

Prin contaminare, trauma a trecut asupra întregului teatru românesc.

Eram încă în țară cînd nu mai puteai vedea o piesă, măcar una singură, cu probleme reale. Locul acestora îl luaseră creații cu un conflict căzmit, expectorat de autori verșiți în a se preface că pun probleme nu glumă, ca în *Interviu* sau *A cincea lebădă*.

Este totuși o temă de reflecție și pentru azi, probabil că și pentru mine, ce efect au avut cele două-trei reprezentații cu „Revizorul”. Nu putem ști dacă Lucian Pintilie, autorul acelei versiuni scenice memorabile, a intenționat să arate cu degetul lui Gogol spre tragicomedia, care uite că se joacă aproape de două decenii nu pe scena unui teatru, ci a țării întregi, dar a pus mîna pe bubă, încît în cabinetele capitonate ale propagandei și conducerii ideologice s-a tipat: „Au!”.

Dacă a fost sau nu a fost așa, Lucian Pintilie este de departe cel mai important nume pentru gîndirea teatrală și cinematografia românească. Pentru că fără actul de curaj, măiestria în montarea de vorbe goale, ca „Elisabetha”, de pildă, face și ea dovada unei treceri de partea cenzurii.

Din păcate, regizorii au trecut de partea ei, chiar și cînd au plecat și își fac meseria aici în occident. Dar asta este o altă chestiune. Important este că *Revizorul* planează

deci în continuare la București.

De ce această piesă scrisă în secolul trecut, cu legătură ai zice numai cu Rusia țaristă, a produs o adevărată panică, atîta indignare din partea „oficialităților”, încît să fie pînă la urmă urcată pe eșafodul execuțiilor de partid?

Montarea lui Pintilie n-am văzut-o. N-am apucat. Știu însă că regizorul n-a adăugat nici un cuvînt la textul original, n-a mutat de la locul ei nici o virgulă, ca să schimbe sensul. Și cunosc piesa. Plus că am văzut-o jucată în mai multe înduri. Am văzut-o interpretată cu mesajul lui Gogol, nestrîvită de călcătura vreunui elefant ideologic pe porțelanul satirei marelui ucrainean, și asta pe o scenă rusească. Piesa se jucase și la Național, într-o perioadă cînd cultura românească fusese deja pusă în belciugele realismului socialist și ale jdanovismului.

Dar exact cînd neodogmaticii asudau mai tare pentru a arăta că spiritul lui Kișinevski-Răutu, de care cultura fusese cîcă vindecată, nu va reînvia, veni lovitura cu interzicerea *Revizorului*. Lucrurile se petreceau nu sub Kișinevski, ci sub „îndrumarea” lui Dumitru Popescu. Față de perioada anterioară, mai erau doar dimensiunea, precauțiunile, justificările și pretextele. Cineva din așa numita viață politică, cu un singur interpret și titular, restul fiind figuranți, se identifica cu impostorul incriminat de Gogol. Treaba lui! Persoană importantă, nu spunem cine! Sau pentru că nivelul lui de cultură nu i-a permis frecventarea clasicii ruși, același

Dumitru Popescu, arătînd cu degetul mai înții spre personajul fictiv, apoi spre el, cel adevărat. Adică, de ce se joacă o satiră despre un impostor? Care-i „mesajul” ei? Nu cumva este vreo aluzie la cineva? Și dacă este, la cine poate fi? Desigur nu poate fi decît la... Pentru ca toți ceilalți să nu cumva să gîndească ce gîndiseră cei cu barda (Ce bine documentați sunt tovarășii!), s-au găsit și justificările. Dintre toate una era fără cusur: „A

protestat ambasada sovietică!" (Auzită de noi de la criticul Radu Popescu). Când? Unde? Cum? Nu avea importanță. Pentru proști era un motiv foarte plauzibil. Numai că numărul lor s-a împuținat îngrijorător de tare. Se mai știa că piesa se juca exact în acel moment pe mai multe scene rusești. Atunci cum să-i supere Gogol jucat în străinătate, dacă nu-i deranja la ei acasă?

Misterul se dezlega pentru cei mai mulți care-și puneau întrebări, dacă se duceau la text. Pe el nu-l puteau scoate din bibliotecii. Nu se putea merge chiar pînă acolo.

În tîrg se ivește marele, de fapt, cel mai..., căruia i se închină, i se ridică osanele. Este personajul cel mai lingușit. Toți se întrec să-i intre în grații. Oare ce situații aminteau compatrioților noștri aceste întîmplări, dintr-o Rusie autocrată și cu mentalități atît de înapoiate? Toți se prefac că stau cu gura căscată la prețioasele lui discursuri și cuvîntări. Nu se prefac. Chiar stau. Este o vîjiială generală în tîrgul acela. Apariția impostorului a întors pe dos viața provinciei, stătută ca o băltoacă. Individul s-a insinuat în viața fiecăruia. Pînă cînd vine bomba, sfîrșitul iminent: sosește adevăratul revizor! Cel pe care-l crezuseră disproporționat de însemnat este redus la adevăratele lui dimensiuni: impostorul avusese într-adevăr niște calități, dar ele se limitau la anumite abilități, șmecherii și la ducerea de nas a celor care mai dispuneau de ceva autoritate în tîrg. El exploatase doar gugumănia acestora.

În viață, literatura este depășită, toți o știm, dar literatura devine tragică. Caracterul comic dispare prin implicarea nu doar a unui tîrg oarecare, ci prin faptul că toți cunosc impostura, dar nu au cum să o strige.

A făcut-o însă în felul ei propaganda de partid, fără să realizeze gafa. Interzicînd *Revizorul*, s-a dat de gol.

Ea este cea care a legalizat identificarea personajului fictiv din satira lui Gogol, cu cel din realitate.

Persoană importantă. Nu spunem cine...

Și așa, de la domnul Gogol ajungem la

nenea Iancu.

Și de la nenea Iancu, la tovarășul Pacoste.

Și cu Congresul al XIII-lea ne menținem în același domeniu al absurdului.

Hotărîrile lui au fost luate și comunicate înainte de a se ține. Înainte, cel puțin, se mai avea „puțintică răbdare”. Astăzi și asta a dispărut.

Hotărîrea, de fapt una singură, se reduce la obsesia lui N. Ceaușescu de a fi mai mult decît sigur că rămîne secretar general pînă la al XIV-lea Congres. Dacă va fi să fie!

Congresul al XII-lea a demonstrat posibilitatea înlăturării sale. Posibilitate, care era cît pe aci — dacă nu i se închidea gura lui Pîrvulescu — să devină realitate.

Congresul al XIII-lea trebuie sau trebuia — nu mai știu la ce timp trebuie folosit verbul — să înlăture orice posibilă posibilitate.

Soluția a fost găsită prin „Hotărîrea realegerii tovarășului Nicolae Ceaușescu”, pe funcția care-i atît de scumpă lui și familiei. Și din care decurg toate celelalte, în frunte cu cea de președinte. Scumpă și pentru poporul nostru care plătește. Un congres, inițial singurul competent să propună și să aleagă pe șeful suprem al partidului, respectiv să indice și spre o schimbare în funcția de șef al statului, se deschide deja amputat de competența lui principală.

Atunci ce rost mai are sau mai avea?

La ora cînd scriem aceste rînduri, Congresul se află încă în pregătire, dar la ora cînd le citiți el deja s-a consumat. Nu dorim să facem nici un fel de prognoze. Am dori însă din toată inima ca presupunerile care se constituie singure din datele care ne vin de acasă, să nu se adeverească. Răspunsul la întrebare există.

Acest congres care se ține într-un oraș devastat de maniacii purtători de calamitate, are, a avut un rost bine definit. El este dedicat nu tatălui-șef, ci feciorului purtat spre putere.

Cucuveaua cîntă pe un anume palat, chiar și pentru cine nu crede în prevestirea ei. La sfîrșit a fost începutul.

O FLACĂRĂ CÎT UN GRĂUNTE*

De fapt, nu despre Polonia este vorba. Dar cu atât mai mult, nu se poate spune că opoziția poloneză nu are program. S-ar putea ca el să nu fie formulat pe puncte și articole, dar există implicit, altminteri milioane de salariați și de țărani nu ar fi urmat „Solidarnist”. Iar această formidabilă forță, care este opoziția poloneză, nu ar continua să existe. Răspunsul lui M. Rakowski la întrebarea lui „Der Spiegel” este un caz tipic de diversiune. Să-i dai crezare ar fi o dovadă de naivitate.

Nici aplicabil la realitatea românească nu este. Cum nimic sau aproape nimic din ce se potrivește polonezilor nu este posibil în România.

Regimul de la București este și mai specialist în diversiuni. El ar putea crea imaginea inexistenței unui obiectiv articulat al opoziției interioare, atunci când ea se manifestă — a disidenței — dar n-o face din dogmatism. Minciuna cotidiană a „unității”, a „umanității”, a dublei calități a omului, „de producător și de beneficiar”, îl obligă să acopere realitatea contradicției principale a momentului de față: cea dintre evoluția reală a evenimentelor spre un deznodământ fatal pentru dictatură și pentru tendința acesteia de a se instala peste limitele biologice ale duratei unei singure vieți. Deci dogma, devenită minciuna expectorată de plămâni propagandei ceașiste, nu poate admite fie și ipotețic existența unei opoziții, nici ca excepție, individuală. Decît, eventual, ca un caz de nebunie, tratat ca atare. Toți românii, în număr de 22 de milioane, pînă la unul, îi iubesc și îl aclamă pe Ceaușescu, toți aprobă „cu entuziasm” și „unanim” tot ce emană dictatura. Nici unul nu este contra. Nici unul nu se abține. Populația țării se află într-o permanentă ședință de organizație de bază în care „unitatea” dintre partid și popor se cimentează zilnic prin telegrame și scrisori, nu rareori și prin poezii către con-

ducător. Aceasta este dogma.

Nu întîmplător, dacă în presa din țară se ajunge să se scrie despre vreun opoziționist, bineînțeles, pentru a fi improșcat cu noroi, aceasta se petrece cînd el nu mai este „de față”, cînd „dușmanul înrăit” este în brațele „cercurilor reacționare” (de unde au provenit și miliardele fabuloase pentru damblalele constructorului piramidelor noastre).

Deci, dacă în interior nu există opoziție, nici măcar de leac, bineînțeles că nici program nu este, fie și sub forma unor deziderate simple.

Și totuși se învîrte... Deziderate există. Există și programe. Deci nu unul singur. Este adevărat, neadoptate în cadrul vreunui for. Unele au fost exprimate public. Altele publicate. Cea mai bogată bibliografie a unor asemenea programe se află desigur la București. Dacă arhivele Securității ar avea glas...

*

Articolul „programatic” al lui Vasile C. Dumitrescu propune o dezbatere de idei în paginile „Curentului” în jurul legăturii dintre contestația românească și realitatea internă, precum și a perspectivelor unor schimbări, văzute prin prisma „disidenței”.

Contestația, așa trecătoare și repede înăbușită, cum a fost de fiecare dată, a apărut pe solul și ca expresie a marilor nemulțumiri generale. Va putea cineva, afară poate de dictator și de oamenii lui, să nege că de fiecare dată, individuală sau devenită din individuală, de grup, a exprimat ceea ce gîndesc, simt și doresc milioane, multe milioane, majoritatea zdrobitoare a poporului român? (Nu risc să dau cifre, de pildă, 22 de milioane, pentru că dictatura se poate menține în țară atît de mult timp și datorită trădării de către categorii întregi, printre ca-

*) Cu acest text am răspuns invitației publicistului Vasile C. Dumitrescu, editorul *Curentului*, de a participa la o dezbatere privind „România postsocialistă” și despre rolul disidenței în proiectarea viitorului țării, lansată printr-un articol al domniei sale.

re și a unei bune părți a intelectualității, a idealurilor de bine ale poporului român, și datorită faptului că multora dictatura le-a creat condiții prielnice de a-și ajunge scopuri egoiste prin mijloace dubioase, precum îmbogățirea prin furt, de exemplu, sau să se „realizeze ca personalități”, prin trafic de influență, corupție, slujirea cultului persoanei președintelui etc., alții s-au adaptat pur și simplu și-și duc în „mod cinstit” existența cenușie și mediocră, golită de orice considerat sau act de voință, contra unui zgirci mai mult, în blidul în care și fasolea tradițională a devenit un lux).

În pofida acuzelor pe care unii „radicali” de aici din vest le aduc disidenților, cum că aceștia nu atacă în luările de cuvânt, eventual în acțiunile lor înseși structurile societății, lucrurile s-au petrecut exact invers. Societatea actuală „multilateral dezvoltată” (dar și multilateral ruinată) este structurată în primul rând pe sistemul de conducere dictatorială, formă mult evoluată față de societățile bazate pe iobăgie, care erau autocrate, dar nu dictatoriale, și pe un cult paroxistic al personalității, semnul unei maladii sociale avansate.

Acestea sunt problemele cheie, și de rezolvarea sau nerezolvarea lor depinde viitorul țării. Ori cele mai multe acte de contestație (disidență sau nu, firma este mai puțin importantă), au pornit de la sau au ajuns la acest rău esențial al societății românești, precum și la altele câteva, adiacente. Oare afirmarea dreptului de organizare sindicală liberă nu zdruncină din temelii dogma comunistă a organizațiilor profesionale, ca instrumente de dominație (de către partid) și de exploatare de către stat a milioanei de salariați? Oare critica ateismului nu afectează însăși baza materialist-dialectică, declarată de altfel învechită de către „tovarășii chinezi” a societății? (Ce l-ar mai fi arestat Ceaușescu pe Den-Siao-Pin, declarându-l la nevoie chiar „legionar”, ca să-l poată arunca în închisoare ca pe părintele Calciu!) Dar oare critica monopolului de către partid a informației și a manevrării opiniei publice (efectuată printre alții și de semnatarii acestor rinduri) nu este menită să zdruncine din temelii dogma partinită-

ții, apărind una din cele mai importante libertăți, de la care pornesc toate celelalte: libertatea presei și de exprimare?

O cât se poate de interesantă constatare am putut să fac aici, în exil: dogmelor regimului din România le corespund perfect alte dogme, cele mai multe întoarse pe dos, ale unor reprezentări ai exilului. În măsura în care exprimă convingeri personale și nu poartă amprenta unor laboratoare oculte de contrapropagandă, merită a fi menționate, cel puțin ca fenomen de gândire în forme congelate, neatinse de trecerea timpului. Din punctul de vedere al acestor critici ai criticilor societății socialiste actuale, în România nu au avut loc mutații deosebite de la 1948 încoace, ne referim în special la mentalitatea oamenilor, la compoziția socială a țării. Ori cei mai mulți disidenți sunt criticați pentru gândirea unor schimbări în cadrul social dat al țării și că ei nu se adică la „înălțimea” înțelegerii schimbării sistemului comunist în general. Nici una din criticile citite de noi la adresa disidenței sau auzite ocazional nu găsește de cuviință să concretizeze istoric și factic, în ce context, care sunt acele forțe sociale și prin ce mijloace concrete vâd preopinienții schimbarea societății românești actuale, în care rolul conducător îl are P.C.R. (cel impus din afară, dar care până la urmă și-a găsit nu numai un filon național, dar chiar și o origine traco-getică)? Îmi permit să observ că toți contestarii (sau aproape toți) au scris, gândit și acționat în termenii unui context istoric concret, și anume prezentul, în timp ce toți cei care se declară din principiu adversari ai comunismului în general și anticomuniști români în special, gîndesc, scriu sau vorbesc ori în termenii unui context deja depășit (al anilor 1948-58, de pildă), ori în afara oricărui context, cel mult al unui abstract, existent numai în subconștientul lor și de aceea ideal. Conțestația națională incomparabil mai slabă ca ecou în mase cu cea din Polonia și deci cu multe limite, scăderi, defecte, are totuși calitatea de a fi fost cu picioarele pe pământ. A, că în Franța de pildă, intelectualitatea s-a mutat de la stin-

ga marxistă, spre centru, dacă nu chiar mai la dreapta, nu poate constitui un criteriu: una este să vezi viitorul din perspectiva unei societăți pluraliste, care-și poate (încă!) alege liberă partidul de guvernământ și pe președinte, și a cărei problemă este nu cum să evite trecutul, și cu totul altceva este să gîndești din bezna „anilor lumînă“, uitîndu-te de fiecare dată pe după umăr, dacă nu ți-a filat gîndul careva. A cere disidenței anilor șaptezeci și optzeci să fie identică mișcării de contestație a anilor cincizeci (cînd se urmărea răsturnarea de la putere a partidului comunist, respectiv reinstaurarea vechilor partide de guvernământ, precum și a monarhiei, după ce fusese lichidată), este nerealist și cu puține șanse de izbîndă.

De aici, pînă la atacarea disidenților ajunși în afara țării, ca fiind „comuniști“, nu mai este decît un singur pas. Cei mai mulți suportă aceste atacuri, venind chipurile din dreapta. Nu putem ști dacă ideea de a-i ațîța pe cei care au suferit sub stalinismul originar din țară sau au plecat, suferind numai ca exilați, de a-i asmuți tocmai împotriva disidenților și deseori și împotriva unor persoane care au avut funcții mai mari sau mai mici în aparatul de partid și de stat din țară și din motive care le privesc personal, s-au decis să critice regimul numai cînd au căpătat libertatea în vest, deci nu putem ști dacă nu vine tocmai din strada Domnița Anastasia, (ce nume minuat pentru o așa instituție!) sau mai bine spus din str. Beldiman, după o prealabilă gîndire a tratamentului individual, în str. Academiei. Altminteri nu ne putem explica cum o fițuică ce se tipărește prin sudul Germaniei, specializată în a împrășca cu insanități pe absolut toți adversarii dictaturii personale, „naționalistă“ nevoie mare și desigur antisemită (pe banii cui?), are cu totul întîmplător poziții identice în mai toate chestiunile, cu securitatea lui Ceaușescu, care de altfel o aprovizionează din belșug cu date din dosarele ei, ba chiar și cu articole, în care grija de a nu fi recunoscuți, le joacă feste tovarășilor ofițeri.

Se scontează pe caracterul ușor influențabil al unor oameni nepregătiți să despice firul în patru și care nu-și vor pune în

trebarea absolut normală: „La urma urmelor, ce înseamnă comunist român în...exil?“ Și să ceară o explicație. Și să-și mai spună: „De ce nouă, celor care am fugit din pricina regimului lui Ceaușescu, ni se vorbesc de rău tocmai acei oameni care cu riscuri personale au avut curajul de a se ridica împotriva, în timp ce despre cît este de rău în țară și despre dictatura personală a lui Nicolae și a Elenei Ceaușescu nu se suflă nici o vorbă în toate cele opt pagini?“ Scopul urmărit este de a obține prin metoda prelucrărilor psihologice, prin aplicarea de etichete tuturor, dar absolut tuturor celor ce s-au aflat sau continuă să se afle în conflict cu dictatura personală, adversitatea românilor aflați în emigrație, compromiterea și în final anularea efortului lor.

Cînd celălalt organ neoficial al ministerului de resort, adresat cititorilor din țară, „Săptămîna“, a preluat articole întregi din această fițuică — faptul s-a petrecut acum vreo doi ani — comînd falsul de a le prezenta sub antetul lui „Stuttgarter Zeitung“, cercul s-a închis.

Iată însă că manifestări dogmatice sau încercări de influențare a opiniei publice — uneori nu numai românești sau de limba română — au loc și în afara acestui cadru organizat (la București), din porniri pur egoiste. Profesioniștii ai enumerărilor, se simt periodic obligați de a inventaria disidența română. Din omiterea sistematică și cu caracter permanent a acelorași nume, de cel puțin aceiași importanță în mișcarea de idei a disidenței ca și cele pe care nu ostenesc să le repete și să le propulseze în față, se poate trage concluzia pe cine nu agreează cutare grup. Chestiunea ar fi la urma urmelor minoră, dacă nu s-ar urmări influențarea opiniei publice din țară, cînd faptul se petrece de pildă, la microfonul postului de radio „Europa liberă“.

Este un act de curaj să publici o poezie în occident, fără aprobarea autorităților, tu aflîndu-te în țară, chiar dacă poezia nu are nici un accent pur politic. Dar nu mai este un act de curaj, ca sosit în vest să iei apă în gură, ca și cînd nu mai ai nimic de spus. Un gest de mai mare curaj, încărcat și de un risc personal evident este acela de a

publica un pamflet, așa cum este cartea *Insectele tovarășului Hitler*. Unui om o dată condamnat la moarte, nu i se putea cere ca o asemenea carte să fi fost scrisă și publicată, atâta timp cât s-a aflat în țară. Dacă privim prin prisma paginilor ei rămânerea autorului în occident, atunci vom înțelege că marele poet este unul din cei mai importanți contestatari, dacă vreți, disidenți, ai clipei de față. Ori, în pofida faptelor, numele celui dintâi este repetat cu ostentație, în timp ce al celui de-al doilea este trecut în ultima vreme cu aceiași ostentație sub tăcere.

Mai doriți un exemplu? La capitolul „scriitori disidenți” se găsește loc pentru ne-scriitori, în timp ce un scriitor cu o carte constituind mândria gândirii neconformiste românești este uitat mereu, ceea ce ne face să credem că „uitarea” devine o politică. De ce oare? Oricum, Constantin Dumitrescu, autorul cărții *Cetatea totală* merita și în exil un tratament mai bun.

Mai doriți un exemplu? Ne oprim aici...

Astfel că expediindu-i peste graniță pe disidenți, regimul speră să scape definitiv de ei, predându-i spre prelucrare nu numai oculte sale externe, ci și exilului, căruia îi reușește uneori cu mai mult succes ceea ce nu i-a izbutit puterii în țară: izolarea și reducerea lor la tăcere.

Într-adevăr unii renunță la orice fel de activitate și devin simpli emigranți. Se „cumințesc”.

După cum se vede, în gama diversă a metodelor aplicate împotriva oponentilor, războiul psihologic și „prelucrarea anticomunistă” nu reprezintă chiar ultimul loc.

Am citit recent într-o gazetă care se editează pare-mi-se în Canada, o pretinsă „scri-soare” — anonimă? Doamne ferește! Semnată! — în care inginerul Radu Filipescu, cel care chemase prin manifeste pe bucureșteni să-și exprime nemulțumirea față de prezența lui Ceaușescu în fruntea partidului și a statului și să ceară plecarea lui, deci inginerul Filipescu era ostracizat pentru că este... nepotul lui Petru Groza, care... Și noi n-avem nevoie de comuniști, măi tovarășe! Gazeta ne reamintește în fiecare număr că nu împărtășește opiniile tuturor autorilor. Zău? Dacă tot nu le împărtășește, măcar să se

fi întrebat cam pe unde a fost ticluită scri-soarea cu pricina?

• *

Pentru un disident sosit în vest, decis să-și continue lupta, există în pofida diferențelor totale și o asemănare cu condițiile din țară: ca și acolo, aici are de înfruntat adversități. Există însă și o deosebire, de asemenea esențială: în pofida lor, există libertatea de acțiune, de expresie, libertatea tiparului, a cuvântului. Cu un milion dacă ai fi gata să plătești, în ipoteza că l-ai avea, în țară aceste libertăți nu pot fi cumpărate.

În Polonia se pot tipări manifeste, acolo „Kor”-ul desființat poate să mai activeze și cu militanți aruncați în închisoare, un activist-doi-șapte ai sindicatelor scoase în afara legii, pot trăi în ilegalitate, dar de acolo pot comunica cu lumea, ba chiar să fie filmați pentru nu știu care televiziune occidentală, acordând și un interviu, autorii unei abominabile crime sunt ținuiți la stil-pul infamiei de către oamenii partidului (în togă de judecători), iar securitatea se supune jocului, deși pe banca acuzării se află chiar ea; în sfârșit, nu se compun poeme și imnuri pentru Jaruselski și soția sa, cum nu s-au compus în epoci și mai negre nici pentru Gomułka și nici pentru Gerek.

În România, situația este radical alta. Întotdeauna aici a fost mai rău decât în oricare altă țară din est, pumnul cu care s-a lovit — mai necruțător, călușul — mai ermetic. Încît singura, absolut singura șansă pentru disidență, după un prim și ultim act de protest sau acțiune — pentru că puterea ia toate măsurile să nu mai fie și al doilea — este occidentul!

Ajunși aici, contestatarii din țară au destine diferite. Unii intră în anonimat. Și pentru cît au făcut cît au fost în țară „mulțam”. Dacă fiecare ar ridica glasul sau ar întreprinde ceva numai pe măsura puterilor sale, situația generală ar fi fost alta! Rămîn din puțini și mai puțini. Alții li se alătură. Celor veniți de acasă cu cicatrici pe obraz sau pe suflet, li se alătură deasemenea puțini dintre cei decși să militeze pentru o schimbare în bine. Cu mijloacele demne și cinste ale scrisului și activității

politice. Și lor mulțăm, pentru că și aici este nevoie de curaj, de un dram de simțire patriotică — nu patriotardă sau național-șovină — și nu rareori de sacrificii materiale.

Principalul este unitatea acestei disidențe. Ori ea nu există. Probabil că nu este nici posibilă. S-ar putea totuși organiza, dacă vreun organ de presă ar lua inițiativa, întâlniri periodice pentru discutarea la masa rotundă — fără alegeri de șefi, de comitete și comiții — a problemelor privind legătura cu țara și a modului cum de aici, disidența românească să nu devină pentru oamenii de acasă doar o amintire.

Ceea ce cred că s-a înțeles este că nu împărtășesc părerea din articolul alăturat, conform căreia, ajunși în vest, disidenții din țară, „foștii disidenți” încetează de a mai fi ca atare. Acest lucru se întâmplă într-adevăr unora, poate majorității, dar nu se poate absolutiza. Odată cu expulzarea ei dincolo de granițele României, disidența nu moare.

„Locul românilor este în România”. Aceste cuvinte cu care se începe o emisiune la „Europa liberă” (aparținând probabil condeiului regretatului Noel Bernard), reprezintă unul din cele mai concentrate adevăruri pe care mi-a fost dat să le aud vreodată.

Cu atât mai mult locul disidenților români este în România!

Dar deocamdată, cel care și-a încheiat activitatea în țară, făcându-și datoria, nu are de ales decât ori de a pleca în vest unde poate continua să fie militant, sau devorat de problemele adaptării și nu rareori și de compatrioți, va sista orice activitate; ori de a rămâne acasă unde dacă nu ajunge la închisoare, are toate șansele să ajungă cerșetor cu întreaga sa familie.

Cum istoria nu stă pe loc, avem ferma convingere că o nouă oră a disidenței va suna odată cu prăbușirea regimului de dictatură personală.

Asemenea generației de la 1848, și generația de la sfârșitul anilor șaptezeci se va putea întoarce în țară pentru o operă constructivă. În anumite condiții istorice bine determinate, negația va putea deveni afirmație. Abia atunci se va putea vorbi de „foș-

tii disidenți”, ca de un fapt consumat ireversibil. Până atunci, fenomenul va continua să se producă în țară, iar în străinătate să se continue. Aici intervine diferența de viziune dintre diferitele generații de emigranți. Cei care așteaptă prăbușirea comunismului pentru a se întoarce într-o Românie absolut liberă (ce se va întâmpla cu cele peste trei milioane de membri de partid, care tot români sunt?), dacă o asemenea zi va fi să vină și dacă în mod serios ar fi dispuși să se întoarcă, s-ar putea să nu mai găsească acolo nimic.

Noi suntem gata să ne întoarcem nu într-o țară pe care stă în primul rând o firmă ideologică, ci acasă, pentru că alt „acasă” și altă țară nu avem. Repetăm, în condițiile unei anumite conjuncturi, când restabilirea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului va deveni din desiderat — realitate, pentru a fi acolo și a ne da obolul la această operă de restabilire și pentru a face din România, din nou, așa cum a fost, o țară locuibilă, iar aerul ei dintotdeauna curat și tare, din nou de respirat.

Întrebarea care se pune este: în actualele condiții, disidența poate constitui un factor de schimbări majore în România?

Se știe că partidul, în îngîmfarea conducătorilor lui, nu recunoaște în criticii săi, în disidenți, parteneri de dialog. Cum declanșează imediat represiunea, înseamnă că totuși nu îi este indiferentă apariția lor. Dar tocmai din această cauză, prin reducerea la tăcere, pompieresc organizată, a purtătorilor de cuvînt ai stării de spirit a maselor, disidența nu poate deveni o mișcare și deci nu poate să schimbe nimic. Expulzată, ea are șanse și mai puține, riscînd să se piardă în curente de toate nuanțele care brăzdează exilul, din care unele îi adoptă pe contestatari, ce este drept, selectiv.

Urgența numărul unu pentru țară, la această oră, este rezolvarea crizei de conducere. Ori, contestatarii individuali nu pot realiza acest imperativ istoric al momentului de față, indiferent unde s-ar găsi.

Singura sursă realistă a unei schimbări

majore se află tot în interiorul partidului, care a ratat pînă acuma numeroase prilejuri. Conștientă de unde poate veni pericolul cel mai mare, dictatura a consolidat toate flancurile care pot genera o prăbușire a ei.

Legile sociale obiective, împiedicate să se manifeste, probabil că vor ceda locul purei întîmplări sau legilor naturii.

În cazul în care dictatura nu se va continua și în era postceaușistă, în cazul cel mai fericit s-ar putea prevedea pentru România o evoluție cu introducerea legilor pieții în economie, singura care ar mai putea scoate țara din actuala ruină în care a adus-o „stejarul de la Scornicești” cu ai săi ciraci, (legi deja introduse actualmente în China), o restituire către țărani a dreptului de proprietate asupra unor loturi și de uzufruct liber asupra roadelor produse (ceea ce este și o datorie morală față de încă cea mai largă categorie care a dus todeauna greul tuturor poverilor istoriei), libertate pentru creația literară și artistică, fără amestecul partidu-

lui și statului (decît eventual pentru a o susține material), libertate deplină pentru presă fără teoria creată sub comunismul de război a „partinității” acestora, pentru om — libertate deplină de conștiință, de expresie, de circulație, libertatea de organizare sindicală pentru salariați, fără amestecul partidului, separarea puterilor în stat, limitarea mandatelor prezidențiale pe un număr fix de ani etc. Posibilitatea va putea deveni realitate numai după ce se va rezolva imperativul numărul unu al momentului istoric actual.

Neputînd fi un factor care să poată strînge laolaltă masele în jurul ideilor în care acestea se recunosc și cum nu pot determina schimbările în sine, aceste individualități, cele mai multe plecate dintre compatrioții în mijlocul cărora s-au afirmat, mai pot avea un rol în continuare: de conștiință lucidă a națiunii. Ca o flacără, arzînd fie și la mari depărtări și din această pricină vizibilă fie și cît un grăunte, dar flacără...

CURRENTUL nr. 5971, ian.-febr. 1985

O AMINTIRE

La aniversare: 1965-1985

În acea primăvară a anului 1965 mai aveam încă iluzii, naivități de toate felurile. Mă pregăteam să mă maturizez și cu întreaga-mi bunăcredință de care eram animat, îmi certam alteregoul ascuns sub formă de conștiință și care dispunea de un fel de semnalizator, pîlîind mai tot timpul, neconform cu conformismul perfect al atîtora din jur. Să spun drept, îi și invidiam de atîta nepăsare.

Mi-aduc aminte, era prin '68 sau '69, când Televiziunea română însemna nu numai studiourile cu aparataj învechit, ci și viața de redacție, care de cînd dădeau păpădiile și pînă în septembrie-octombrie, se desfășura și pe sub prunii din curte, din Floreasca, îmi aduc aminte ce agitație și nervozitate era de fiecare dată, cînd echipa de filmare, dirijată de Tică Popescu, redactorul-șef al Actualităților, se înapoia de la „istorica expunere“.

Sosea val-vîrtej în mercedesul lui de lux, Bujor Sion, cu dunga pantalonilor-briți, cu pantofii-ginerică și cu frizura impecabilă ca un fante de Obor, să supravegheze personal operația, așteptînd împreună cu Paler, vicepreședinte și șeful televiziunii, pentru că înăuntru era înăbușitor de cald, tot pe sub prunii de-afară.

Cînd echipa apărea pe poartă, vîjiiala era maximă. Laboratorul de dezvoltat filmele pornea, montezele așteptau cu mașinuțele de decupat pe masă, gata pentru orice șmecherie, pentru că atinseseră măiestria în a face din foarfecă oratori. Pe deasupra, trebuia să se lucreze și contra cronometru.

„Iar n-o să intrăm la timp! Știți,

„dînsul“ a fost cam obosit astăzi și o să avem foarte mult de fonotecat!“ Tică spunea asta spășit, cu ochii lăsați în jos, luîndu-și asupra sa toate păcatele de la 23 August încoace, din pricina acelei înșiruii de bilbiituri, că-rora nu le spunea pe nume. Toți știau despre ce este vorba și toți se prefăceau că usturoi nu mîncaseră. „Ai luat planuri de sală?“ — se asigura Bujor. „Nectară! striga Paler, ai păstrat planurile de rîndul trecut?“, „Sînt pe coș la Bița!“ Între timp, operatorul de sunet curăța banda, făcînd-o cursivă, după care monteza, pentru a nu-l lăsa pe vorbitor cu gura căscată, cînd cuvîntul pe bandă se terminase deja, pune în loc ba imagini din sală, ba fizionomii din prezidiu, acei oameni din jurul lui Dej, care încurajaseră impostura și care aveau mai tîrziu să-și muște mîinile neputîncioși, astăzi cu toții dispăruți cu urmă sau fără.

Și cum „oboseala“ era structurală, povestea se relua de la început, la fiecare „magistrală cuvîntare“.

Așa au trecut două decenii. Vorbitorul este același. Nu se mai bilbiie atît de rău. Ba chiar a învățat să pronunțe corect cuvîntul „Independență“. Ca să vezi ce progrese a făcut țara în anii „lumină!“ Telejurnalele, acaparate acum zilnic de el sau de clanul „Dallas“ de pe Dîmbovița, nu mai întîrzie.

Restul se știe. Știi și copiii! Poate ei cînd vor ajunge tineri și maturi, nu vor fi la fel cu părinții și bunicii lor, prefăcuți într-o masă încremenită într-o lașă așteptare să se întîmple „ceva“, chiar dacă este conștientă de

decăderea proprie, „ceva“ care să ducă la învîrtirea roții. Acea roată a istoriei, care singură se încapățânează să nu serotească, până nu este împinsă.

Anul acesta, toți pe-aici fac socoteala pornind de la 1945, de la care se împlinește o cifră rotundă. Despre acest an, Magda Isanos scrisese acea plină de speranțe poezie, „Aștept anul unu“. Interesantă este schimbarea de viziune: văd la televiziune oameni serioși care se întreabă dacă reaminti-

rea lui trebuie să fie prilej de bucurie sau de plîns.

În România, numărătoarea începe de la 1965. Și pornește de la cifra romană IX. Avansul față de vest, fiind un fenomen congenital românesc, pe occidentali trebuie să-i pună pe gînduri. În ce ne privește, știm că de lumea apuseană ne deosebește altceva: la această aniversare, pentru care iarăși se bat clopotele, știm cu certitudine că trebuie să plîngem.

CURRENTUL nr. 5972, martie-aprilie 1985

URMAȘILOR MEI EMINEȘTI

Condiția noastră de oameni ne impune a face parte dintr-o anumită generație, de a nu putea alege - așa cum nu-ți poți alege la naștere mama sau țara - nici timpul. Dacă nu rămii la stadiul de vertebrată vegetală, împlinindu-ți doar menirea biologică și îțiiei în serios locul care ți-a fost dat să-l ocupi ca ființă socială, voind să-l și sfințești, te vezi confruntat fatalmente cu acele probleme care s-au creat în mod obiectiv în afara voinței tale. Viața, destinul nostru sunt consecința directă a acestor înlănțuiri de care nu răspundem. Abia după aceea, caracterul 'conștient' al activității proprii poate împiedica, favoriza sau determina anumite desfășurări. Dintr-un anumit punct de vedere, fiecare om poartă o parte din răspunderre, proporțional cu locul său în viață, pentru mica sau marea istorie din timpul său și pentru ceea ce lasă urmașilor.

În acest fel, în funcție de mărimea sau nimicnicia obiectivelor epocii, o generație întreagă, prin reprezentanții ei, se poate înălța pînă la culmi de perenitate istorică, ori dăruită unor scopuri banale și egoiste, poate să nu lase după ea nici o urmă pe pămîntul pe care au făcut umbră.

Atunci cînd după trecerea multor decenii, suferințele de astăzi ale poporului român vor fi privite din perspectiva istoriei, mă gîndesc cu tristețe că generațiile de astăzi, printre care și a mea, ajunsă la momentul cînd ar putea să dea maximum, ale căror principale trăsături sunt supunerea, acceptarea fatalistă a lanțurilor în care este pusă conștiința, iar ca singurul termen de 'revoltă' - lamentarea (nobil spus, căci altminteri se cheamă 'văicăreală'), vor părea teribil de neinteresante.

Cînd Eminescu își stigmatiza contemporanii cu epitele de 'răi și fameni', ară-

tînd spre epoca lui Mircea ca spre un ev de aur, judecînd lucrurile obiectiv, generația care înfăptuise Unirea încă nu dispăruse și o Romînie modernă se ridica pe ruinele epocii fanariotă, la demolarea căreia cea de la 1848 își dăduse obolul. Iar cea care își vărsase sîngele la 1877, desăvîrșind astfel ultimele condiții pentru înfăptuirea Romîniei Mari de la 1918, era reprezentată de oameni în plină activitate.

S-ar putea spune că Eminescu fusese nedrept, dar geniul său post-romantic îi cerea confruntarea binelui cu răul, încît această stigmatizare a oamenilor politici ai timpului său - tratată de unii drept 'partinic'-partizană - debarasată de interpretări simpliste, poate fi înțeleasă ca un posibil testament lăsat urmașilor săi 'eminești'. Așa o înțeleg acum, de cînd mi s-a arătat și cealaltă față a lumii: un testament eminescian pentru toți cei ce-și iau povara de a ține un condei în mînă, de a nu privi realitatea prin ochelari roz, a nu o împodobi cu ghirlandele minciunii, care oricît de frumos sau de tri-colorate ar fi, tot minciuni rămîn, de a nu înșela, de a nu te înfrăți cu dușmanii adevărului, scriind.

Ce ar fi spus Eminescu astăzi și cu ce termeni ar fi gratulat generațiile actuale cu conștiința imobilizată sau pentru anumite cazuri - prostituată, numărînd printre ele și ceea ce s-ar putea numi 'personalități', în orice caz, nu rareori minți strălucite, prizoniere ale unei situații din care nu află ieșire, căzute în apatie, burdufuri de ciine paralizate în momentul cel mai important, cînd lor și nu altora - nu mai există cui! - le revine istoricește sarcina de a acționa? Poate într-adevăr pana și-ar fi rupt, dacă nu i-ar fi smuls-o din mînă Ceaușescu, înaintea. Ipoteza că și Eminescu, existent și trăind astăzi printre noi, ar fi rămas surd

și mut, n-o pot concepe. Faptul că în creația lui Arghezi, Phillipide, Călinescu, din cei care au fost, sau Bogza, Bakonski, Vulpescu, Bănuță, Leonid Dimov, Nichita Stănescu, Marin Sorescu, Tomozei, Ion Alexandru, Mircea Dinescu, Ileana Mălăncioiu, de pildă, nu și-a aflat locul pînă astăzi, după cunoștința noastră, nici o poezie contestatară, nu poate fi un argument. (Măcar din această pricină, așezarea lui Nichita la dreapta 'Luceafărului', personal, mi se pare ușuratec de pripită!)

Față de generațiile care au înfăptuit obiectivele naționale, cele de astăzi, luate în ansamblu, a căror trăsătură dominantă este slujirea intereselor personale, par meschine. Nimicnicia lor ar fi ilustrabilă nu de pana unui romantic întîrziat, cît de una gen Arghezi, care ar fi găsit, iar dacă nu găsea ar fi inventat, acele paiete din 'bube, mușgaiuri și noroi', singurele potrivite de a împodobi voalurile de paji ai dictatorilor de ambe sexe, pe care cîntăreții din țambal le îmbracă direct peste vestoanele de gardieni ai cultului.

Cînd istoria va trece la o analiză obiectivă, va avea totuși de făcut unele delimitări. Respectiv, de constatat că în aceste generații există excepții.

Comarate cu purtătorii idealurilor naționale din secolul trecut, excepțiile vor părea unora din analiști, mici și neînsemnate. Să militezi pentru a nu avea în țară un regim de dictatură personală, pentru ca unul ajuns în virful piramidei să nu creadă că poate să-și anexeze totul, și istoria, să nu-i confunde pe domnitorii țării cu primii secretari din județe, punîndu-i să țopăie călușul în fața lui, să nu-și anexeze țara, ca s-o lase moștenire de familie, pîngărînd-o prin citarea numelui său înaintea numelui ei, poate părea peste o sută de ani o chestiune minoră. În nici un caz acum! Noi știm însă cu certitudine că de acest moment de astăzi depind multe în viitor, in-

clusiv dacă țara va intra sleită și cerșetoare în secolul al XXI-lea!

Poate obiectivele de astăzi nu par într-adevăr "naționale", în sensul clasic al cuvîntului, așa cum se scrie în dicționare. Dar prin faptul că monstruoasa dictatură pune în joc însuși destinul poporului român, angajează soarta țării pentru multe decenii, prelungirea acestei dictaturi peste limitele toleranței de suportabilitate (deși, aparent poporul român duce oricît i se pune pe spate: a dovedit-o și iarna 1984-1985!), chiar și peste limitele logicii absurdului, intervine nevoia de a reinterpreta, completa sau îmbogăți conținutul unor vechi noțiuni. A milita împotriva dictaturii personale nu reprezintă un oarecare fapt de 'disidență', ci o chestiune de cel mai înalt interes național. Cerut de istorie. De țară. De viitorul ei.

De vreo doi ani încoace, numele lui Dorin Tudoran se află în permanență în atenția unor mijloace de comunicare de masă, interesate de situația din țara noastră, în legătură cu actele sale de contestație.

De fapt, nimic din ceea ce a scris Dorin Tudoran nu atacă direct bazele regimului dictaturii personale, dar 'tratamentul' care i s-a aplicat și la care continuă să fie supus, este cel consacrat și încercat pe toți 'dușmanii ideologici' sau cum sunt numiți aici, în vest, disidenții.

Dorin Tudoran n-a criticat cultul persoanei șefului de partid sau al soției acestuia, nici puterea lor degenerată în absolutism. Debutul în opoziția sa față de regim nu s-a produs violent, 'senzațional', ci în modul cel mai cîstit posibil: un scriitor care nu-și putuse publica un articol în presa din țară și încă unul prin care era demonstrată probitatea și cinstea, în apărarea unor norme morale și etice, pentru afirmarea cărora, în mod demagogic, regimul a inventat și un 'cod'.

Textul a fost trimis la 'Europa liberă', care l-a difuzat. Nepublicind critica unui plagiat, regimul s-a situat în mod tacit de partea furtului. (Aș spune că Ion Gheorghe, prins cu mița-n sac, nu merita o asemenea reclamă. Prin mecanismul lipsei de informație din țară, o critică difuzată printr-un organ credibil, cum este postul menționat, devine în mod automat opusul ei. Ion Gheorghe, preocupat de vreo două decenii de bolovanii 'megalitici' de pe diverse coclauri, din care stoarce apă chioară cu iz naționalist, este de-acum supus ironizării chiar și de către mentori. Recent citeam părerea lui Eugen Barbu despre cîntărețul încăruneții la 'datorie' a 'bărbaților' țării, pe care o reproduc pentru că îl așează la locul pe care îl merită: 'I.G., pierdut în tracism și în dezlegări arheologice de limbaje incerte pe care vrea să le legalizeze cu o stăruință demnă de o cauză mai bună.') Deci, n-ar fi fost cîștie ce scandal dacă Dorin Tudoran ar fi lăsat să circule din mină în mină textul său nepublicat, cum au circulat și altele. Și mai puțin ar fi fost, dacă secția de presă ar fi dispus publicarea, evitînd astfel a crea ea un 'disident'.

Dorin Tudoran și-a luat libertatea de a expedia textul spre publicare în străinătate. Atunci cînd un om își ia singur o libertate - care de altfel este garantată prin Constituție - regimul schimbă tonul. Concepția personală asupra libertății și a cîștiei, iată ce l-a pus pe poetul și redactorul de la 'Luceafărul' în conflict public cu regimul.

De aici lucrurile au evoluat pînă în stadiul în care ne aflăm astăzi. Pe parcurs au mai fost însă cîteva meandre care i-au ridicat contestația la un nivel major, autentic. O dată a fost ieșirea din partid, printr-un gest public, prin azvîrlirea carnetului de membru pe masă. În calitate de tînăr care 'datora' partidului 'ridicarea' sa pînă la organele de conducere a Uniunii Scriito-

rilor, gestul avea să-l condamne automat la transferarea 'cazului' său organelor de represiune. Mina strînsă pumn lovește și mai tare pe cel care, datorînd recunoștință, trebuia să o pupe, dar n-a făcut-o.

Apoi a fost trimiterea unor texte, depășind deja sfera de interes restrîns al celui dintîi, conținînd considerații generalizatoare privind raportul dintre putere și intelectualitate, precum și precizări interesante privind poziția sa de scriitor în anumite probleme de interes și de actualitate din viața societății românești de azi. Alegerea ca membru al Penclubului francez, popularizarea lucrărilor sale prin 'Europa liberă', au dezlegat mîinile forțelor de 'securitate'. Regimul ține teribil la 'baza juridică' a operațiunilor sale împotriva contestatarilor. Dorin Tudoran este un lup singuratic. El n-a strîns pe nimeni în jurul său. De aceea nici nu a fost arestat. Dar este oare nevoie de o asemenea măsură, cînd cel supus presiunilor securității din toate părțile, este complet încercuit, comunicarea cu exteriorul - blocată, izolarea sa etanșă, practic imobilizat? Regimul nu-și dă seama de ridicolul în care se află, cînd de fapt toată mobilizarea de forțe polițienești are loc nu împotriva unui om, ci a unor idei!

După consumarea întregii 'proceduri', omul nu mai are voie să-și amintească de faptul că gîndește, că are un condei. El are voie doar să respire: aerul nu i s-a dat de către partid, deși este al patriei, care... În schimb nu să și mănînce: nici pîine fără muncă... Iar el nu are 'servici'. Astfel, Dorin Tudoran a fost pus în situația de a cere 'plecarea definitivă'. După ce îl pune în această situație, același regim, jucîndu-se ca pisica cu șoarecele, îi 'respinge' cererea. (Același procedeu și în cazul părintelui Calciu!) Nu putem să ce-i în mîntea 'tovarășilor'. Poate vor să impună încă o perioadă de 'carantină', pentru ca sosirea în vest a acestor oameni să nu mai fie atît de

interesantă, ca lumea să 'uite' puțin de ei?

Recent, poetul s-a aflat în greva foamei la domiciliu. De aici, din vest, redactorul cultural al 'Europei libere' a desfășurat într-una din emisiuni o întreagă paletă de argumente, prin care demonstra că în străinătate aflat, Dorin Tudoran nu va mai avea același ecou prin scrisul său, așa cum îl are acum, că se află în interior. Puterea se face că nu aude. Cine știe! Este adevărat: un scriitor aflat în exil nu mai este 'interesant' pentru edituri, gazete etc. Dar 'tovarășii' știu bine că se poate face și de aici cite ceva pentru ideile cu care ai venit din țară, împotriva cărora sunt ținute acolo, pe picior de intervenție, patrule înarmate, batalioane de filatori, haite de ciini și se poate face fără să-ți înmatriculezi la poliție mașina de scris, ba poți avea și un 'xerox' (și zece, dacă ai ce face cu ele), în proprietate personală. Probabil tot de frica ideilor lui nu-i dau drumul.

'Tovarășii' știu că Dorin Tudoran nu este singur. În izolarea lui, ce riscă să se transforme tot mai mult în una asemănătoare unei celule, poetul are nevoie de acest mesaj simplu, care să-l îmbărbăteze, să-i dea putere. El trebuie să afle mereu ca pe o noutate, că nu este singur! Că suntem alături de el!

Sperăm ca Dorin Tudoran o să fie lăsat să plece. Nu face bine pentru ceilalți intelectuali și mai ales scriitori, să fie ținut acasă, de față. Prin simpla prezență, el poate fi și un exemplu mut de luciditate activă și de refuz al oricărui compromis. Puterea se teme de o reacție în lanț, iar aceasta ar putea duce la pierderea controlului, ceea ce partidul nu admite să se întâmple.

Între timp, au intervenit și cele patru poezii ale Anei Blandiana, publicate printr-o fericită scăpare, de revista *Amfiteatru*.

Ele reprezintă un autentic eveniment.

Nu voi exagera, cred, spunând că reprezintă evenimentul literar major al anului 1984.

Din fericire, el s-a putut produce datorită concursului de care poeta s-a bucurat din partea conducerii revistei. Care ulterior a plătit 'cu capul' sacrilegiul de a fi publicat aceste documente poetice ale unei epoci demente. În țara cu cenzura 'desființată', unde sunt acei conducători de publicații, care pot să demonstreze că pot să-și riște felia de pâine albă (dar și a lör pe tichete), pentru a sta o clipă, o singură zi, un număr de partea adevărului și a literaturii, a cinstei și a probității? Publicarea de către Dorin Tudoran a textului său privind plagiatul lui Ion Gheorghe în străinătate și nu în presa din țară, dă un răspuns univoc la această întrebare.

După publicarea textelor Blandianei, cred că nu numai revista cu pricina a fost 'întărită' (a se citi: i s-au pus pripoane noi), ci cunoscând sistemul, cred că întreaga presă (nici cel puțin numai cea literară).

Să ne întoarcem însă la poeziile propriu-zise. Imi amintesc un vers din volumul de debut al Doinei Rusan - numele de 'buletin' al poetei - vers pe care chiar dacă nu-l reproduc exact, ideea este în schimb intactă: 'Părul meu n-a fost tîrît niciodată în noroi!' Spre diferență de mulți alții și multe altele, poeta și-a păstrat în cei aproximativ 25 de ani de la debutul, alături de Nichita Stănescu, poziția dreaptă, verticală și nici o clipă n-a lăsat ca părul ei să se tîrască în praful sau noroaiele bilciurilor falsei 'cîntări' a României. Această demnitate este cel puțin egală talentului. Pentru că numai talentul literar în țara de astăzi nu este nici pe departe suficient pentru a-ți scrijela numele în istoria literară. Il au atîția, unii dotați din belșug, dar la ce folos dacă au genunchii numai noroi, iar ființa - tîritoare! Este adevărat, Blandiana a și voit - spre diferență de unii care tac

'diplomatic' - să-și strige disperarea. Nu reușește numai cel care nu vrea să reușească și-și impune tăcerea ca maxima formă a protestului.

Curajul bărbătesc al acestei doamne a metaforei, și sentimentul răspunderii pentru un moment crucial, când știi că strigînd, poți trezi un popor capabil să adoarmă pentru a se trezi 'popor vegetal'; și conștiința de cetățean și ins, făcînd parte din poporul care se lasă dus, fără să protesteze, pe 'toboganului somnului pînă aproape de moarte', marchează un moment de vîrf al vieții noastre literare și semn al unui salt calitativ care se petrece. Nu este 'liberalizarea' anilor șaizeci, prin care regimul Ceaușescu își legitima caracterul 'progresist' față de cel al lui Gheorghiu-Dej, pînă avea să se întărească, ci conștiința că literatura nu trebuie să rămînă impasibilă la tragedia țării și în pofida opreliștilor, a pericolelor ce pîndesc o asemenea libertate, își impune schimbarea 'de jos'. Astfel, poezia românească, splendidă, dar surdă, își vindecă infirmitatea.

Leucemia de care suferă, producînd metafore incîntătoare, dar evoluînd - ca la Nichita Stănescu - din sine în sine, dă semne prin doamna Blandiana, că-și află leacul.

Acest țipăt al poetei este similar unui act de trezire. Și al împlinirii unui posibil testament sacru: cel al lui Eminescu.

Și în timp ce majoritatea continuă să tacă, poate fi văzut cîte unul desprinzîndu-se din front.

Ultimele desfășurări ne anunță apariția la Paris a unui roman orwellian de Bujor Nedelcovici.

Doamne-ajută! Poate s-or trezi treptat, cît mai mulți. Există o lege a progresiei, care poate fi și geometrică, încapînd în ea toate cifrele posibile din natură, deci și cea de 22 de milioane.

Și tot între timp, s-a mai auzit încă ceva...

Poate s-o duce șandramaua de rîpă!
Mai 1985

CURRENTUL nr.5973, mai-iunie 1985

PARANOIA FUNCȚIONALĂ

În anul acela de secetă cumplită, tablouri văzute, unele fără prea mare importanță, memoria le-a înmagazinat intacte, ca într-un fel de muzeu, care va dura cât va dura și ea. Cînd nici nu mă gîndesc, fără să o rog, mă trezesc că îmi face surpriza de a scoate la lumină cite unul, ștergîndu-l de praf și de aburul viziunii naive a copilului care încă mai eram pe atunci, înfățișîndu-mi-l proaspăt, ca întîmplat astăzi dimineață. Deși nu mi-l amintisem niciodată pînă atunci!. De ce tabloul acelei procesiuni m-a urmărit săptămîni în șir, aici, în Danemarca? Ce ciudate pot fi uneori racordurile memoriei?

Procesiunea care mi-a apărut brusc în fața ochilor, țin bine minte, m-a fascinat prin mulțimea de preoți care se afla în frunte. Nu cunoșteam decît pe doi din ei: unul era "părintele", așa îi zicea toată lumea cînd i se adresa, inclusiv noi, copiii, pentru că era și profesorul nostru de religie (care deși mă iubea, îmi articulasă un trei, nici măcar patru, la o lucrare scrisă, din cauză că îmi luasem libertatea (!) și scrisesem ceva ce "nu era permis", citit de mine negru pe alb în Biblie), zis și "popa Gheorghe", cînd nu era de față; celălalt era "popa Scai" din Poienița, om vesel, "de viață", om de pahar și iubitor poate și de multe altele, din cele însuflețite, voce rară de tenor, și el profesor de religie, dar la alte clase. Ceilalți erau veniți din toate comunele, satele și cătunele care formau plasa Dumitrești.

Acum, la revederea tabloului, știu ce mă fascinasă: tot acel sobor de preoți, din care pe unii îi mai zărisem, ba cu căldărușa de zintii sau Bobotează, secondați de nelipsiții dascăli, ba călare pe vreo mîrtoagă, urcînd spre munte, cei mai mulți arătînd și ei tot a țărani, doar că purtau anteriori, deodată, în odăjdile strălucitoare de Înviere, păreau, și nu numai că păreau, erau chiar, cu totul alți oameni. Așa cum mergeau cădelnițînd,

purtînd evanghelii ferecate, cîntînd în cor, cu voci însuflețite de ceva ce nu-mi puteam explica, împreună vedeau forță. În urma lor, dascălii și oamenii mai bisericosi purtau prapuri, mari icoane scoase din biserici, sfeșnice cu luminări aprinse. În căldura amiezii de zi, cînd și lăcustele amuțese și o liniște stranie se așterne peste toate, acele glasuri unite de cîntăreți bisericești, treziră satele, și pe măsură ce procesiunea înainta, tot mai mulți bărbați și femei i se alăturau. Așa merse ea, urcînd, îngroșîndu-se, pînă ce abia dacă i se mai putea zări capătul, lăsînd în urmă un colb de praf, care se încăpățîna să persiste.

Pe drumul acela nu mai fusesem niciodată și eram foarte curios, unde se duce procesiunea? Bineînțeles, că m-am luat după maică-mea și m-am amestecat printre oameni. Peisajul își pierduse din farmecul văii Rîmnicului, chiar și pe aceea secetă ucigătoare, încă verde. Devenise arid, uscat, nu vedeam nici un fel de vegetație, sau ea se uscăse, pe mine mă dureau picioarele, îmi doream să mă întorc acasă, în sfîrșit lumea aceea multă se opri și popii abia atunci dădură drumul din plin glasurilor lor nazale: eram la "Lacuri". Așa se numesc, printr-un substantiv comun devenit nume: "Lacuri". Auzisem de ele, și bălțile acelea sărace, cu margini de clisă, fără vegetație pe maluri, pe care le crezusem departe, poate mai departe decît localități cu nume ciudate ca Odobasca sau Vintilă Vodă, se arătară că le ajungi cu piciorul. Glasurilor aceloră de acum obosite, pentru că nu se opriseră cît fusese drumul de lung, li se alăturară altele, țipete mai mult stranii decît plăcute, care m-au înflorat ori de cite ori le-am auzit de atunci: ale prigoriiilor. În mintea mea mi-am zis că și ele cheamă, în felul lor, ploaia.

Ostenit, frînt de picioare, nu m-am mai dus la iazul care curgea chiar în

spatele casei. Se făcu pe neașteptate frig. Și tot pe neașteptate se înorase. Și de undeva, de departe, vag, se auzi un tunet...

Mi-am amintit de toate acestea, când am aflat că la București, două din cele mai valoroase monumente ale orașului, dintre multele căzute deja în acești din urmă ani victimă grandomaniei prezidențiale, au fost condamnate la dispariție. Biserica zidită de Șerban Cantacuzino, cindva mănăstire, astăzi - adică, deja ieri - parte din incinta palatului Cotroceni, în care își afla mormîntul ctitorul, a fost deja făcută moloz. Monumentala mănăstire Văcărești, din partea de sud-est a orașului, ctitorie a domnitorului Nicolae Mavrocordat, socotită cel mai important monument de arhitectură națională ridicat în secolul al XVIII-lea, a cărei structură superioară a fost dărîmată în urmă cu cîteva luni, urma în aceste zile să fie rasă definitiv. Probabil, la ora aceasta nici ea nu mai există.

Biserica de la Cotroceni n-am vizitat-o în interior dintr-o indolență personală, cînd era accesibilă, iar după închiderea Palatului pionierilor și pornirea lucrărilor de transformare a fostei reședințe a lui Cuza-vodă, mai apoi a reginei Maria, într-o "Casă albă" balcanică, pentru că nu se mai putea. În spatele zidurilor înalte, se ridica intens o nouă aripă, chiar în vecinătatea bisericii. De altfel încă de atunci s-a proiectat și anexarea secularei Grădini Botanice care este a tuturor locuitorilor capitalei, de către cele două persoane care nu mai încap în palatele de partid, voindu-le și pe cele care au fost în proprietatea familiei regale. Despre toate acestea am scris deja în cartea *Pentru drepturile omului în România*. Soldați înarmați cu puști automate puteai fi văzuți în interior, din loc în loc, nemișcați, prezența lor într-un loc oricum închis pentru public, vorbind de la sine despre obsesiile unor maniaci ai puterii.

Statuia "Leu" și Mănăstirea Cotroceni deveniseră două puncte de referință ale peisajului cotidian în acea zonă. De cîteva ani învățasem să găsesc un sprijin în cupola ei, ori de cîte ori îmi aruncam ochii pe fereastra clasei de la etajul al șaselea, unde lucram pe texte cu studenții din grupa mea de la Facultatea de ziaristică.

În schimb, Mănăstirea Văcărești am văzut-o și din interior. Un prieten care participase la restaurarea unei porțiuni din incinta palatului mă invitase să văd opera la care își dăduse și el obolul. Și într-o după amiază tiînită de vară, mă aflai în curtea fostei mănăstiri. Această cetate, făcută parcă anume pentru cultură - între zidurile ei a fost găzduită, se pare, una din vestitele biblioteci din Țările Române, cea adunată de domnitorul-filozof Nicolae Mavrocordat - putea să fie potrivită pentru orice, numai de închisoare nu! Mi-am zis atunci că partidul comunist își răscumpără păcatele din anii cincizeci, înapoiînd acest minunat ansamblu, dacă nu menirii lui inițiale, cel puțin unuia înalt cultural. Amicul meu îmi arată partea de clădire, cu incinte și pivnițe boltite, și dacă-mi aduc bine aminte și foisor, toate după gustul și în spiritul de durată al vremii, care apușaseră să fie restaurate. Specialiștii noștri, de priceperea cărora ar putea fi cu temei geloasă oricare țară, dăduseră o strălucire nouă acelei porțiuni principale, consolidînd-o pentru poate alte cîteva veacuri. Incinta era pustie: lucrările se sistaseră brusc, fondurile luaseră alte destinații.

Amicul deschise și ușa bisericii. Ctitoria domina impunătoare, nu numai întregul ansamblu, ci împrejurimile. În orice caz, "poarta neagră", evocată și de Arghezi pe coperta unei cărți - Mărtisorul se află peste drum, la o aruncătură de băț - nu reușea să optureze imaginea măiestoasă a bisericii. Se așteaptă, îmi spunea amicul, să urmeze restaurarea lăcașului, care va găzdui manifestări de muzică clasică, în timp ce în ansamblul din jurul ei vor fi strînse și expuse comori de artă de factură religioasă. Afitea obiecte

rare, risipite prin depozite pe unde nu te gindești, vor constitui un muzeu unic de artă medievală. Zicând acestea, amicul îmi atrase atenția asupra coloanelor din piatră, tăiate dintr-o bucată și sculptate cu basorelieful, înălțându-se în pronaos și sprijinind cupola, ca o operă de artă și de arhitectură de o certă valoare.

Dar n-a fost să fie așa. Maiestroasa ctitorie a domnitorului Nicolae Mavrocordat, a căzut și ea victimă profund științificelor vinturări prin aer ale miinilor lui Ceaușescu. Clădirile din jur vor căpăta probabil altă destinație. Hotărâtă tot prin filiiuri de mină.

Da, ele nu mai există - așa cum atâtea monumente religioase și civile au fost rase de pe suprafața capitalei - ca și când ar fi fost vorba de niște maghernițe care, infatuaților de academicieni pe puncte, de ultimă oră, le luau aerul și soarele și îi împiedicau în operația de rumegare a meselor zilnice. Paranoia distrugerii, a înlăturării urmelor unor domnitori și oameni de cultură-ctitori (nu întâmplător ea a afectat deja sau țințesc să înlăture pe cele legate de numele lui Mihai Viteazul, pe cele ale urmașilor lui Brâncoveanu, parte din ctitoria lui Antim Ivireanu, și altele), are un scop programatic, al cenzurării viitorului, cum am mai scris în altă parte, în sensul că secolele următoare nu vor trebui să mai vadă altceva, decît - ei sunt convinși că așa îi vor prosti pe urmași! - gloria epocii care a început în '65.

Reversul medaliei este lipsa totală de protestare la actul barbar și fără precedent de distrugere a celei mai vechi și mai solid construite zone a capitalei, atît din partea oamenilor de profesiune - a arhitecților (Memoriul înaintat tocmai distrugătorului nu echivalează cu protestul anticipat, care să oprească mina pustietoare!), nici din partea oamenilor de artă și de litere, care au luat apă în gură și tac, întregind spectacolul mizeriei poporului român, aceștia ilustrînd aspectul mizeriei morale.

Un loc aparte îl ocupă de data aceasta virfurile Bisericii Ortodoxe Române, în frunte cu patriarhul Justin Moisescu, distrugerile petrecîndu-se sub nasul lor, la propriu, și cu incuviințarea lor tacită.

Niciodată niște monumente de o asemenea importanță pentru cultura națională nu puteau fi prefăcute în moloz, dacă lașitatea nu s-ar fi cuibărit în palatul patriarhal, el însuși în pericol la această oră. Stătea în puterea patriarhului și a clerului superior, dacă demnitatea și vocația de "păstori" ar fi în structura lor și nu pe niște buze mincinoase, grijulii doar să și le ungă, fără să ostenească, cu toate bunătățile pămîntului pe care nu-l cinstesc, să facă acel "ceva" decisiv pentru salvarea ctitoriilor domnești, astăzi rase. Ce s-ar fi putut întimpla? Patriarhul ar fi intrat în conflict cu paranoia instituționalizată. Ei, și? Ar fi fost "dat afară din serviciu" ca un umil activist de partid! Ei, și? Ar fi mincat numai de post, surghiunit la Cernica sau la Balamuci! Și-ar fi pierdut locul în M.A.N.! Ei, și? S-ar fi găsit printre slujitorii cultului unul care să-l "demaște" ca "agent" sionist! Ei, și? Ar fi intrat și "prea fericitul" de el în colimatorul securității, fiind filat pînă și cînd se duce, pardon, la umblătoare. Ei, și? Dar nimic din toate acestea și din altele, de o sută de ori mai rele, nu ar fi putut sta în cumpănă cu binele pe care scaunul ce-l ocupă îl obliga a-l face, indiferent cu ce riscuri, datoric pe care n-a îndeplinit-o. "Măgarul care nu-și duce samarul să-l mănince lupii!", așa spune proverbul.

În aceste condiții mi-am amintit de acea procesiune, cînd niște preoți de țară, adunaseră în spatele lor mii de oameni, în credința că împreună, vor avea puterea de a îndupleca Cerul să elibereze ploaia.

Mi-am amintit, pentru că în puterea căpeteniilor Bisericii Ortodoxe Române stătea ca după ani de tinjălă, să pornească cea mai grandioasă procesiune, scoțînd din Biserica Patriarhiei racla cu moaștele sfîntului, icoanele seculare și

prapurii, evangheliile ferecate și hrisoavele, și să pornească pe jos și desculți în semn de seîrbă și jale, de durere și lacrimi, în tăcere, fără cîntări, spre mănăstirea Văcărești, cînd s-a aflat că Ceaușescu i-a pus gînd de moarte. Doar nu el a zidit-o! Cu ce drept? O asemenea procesiune, a îndu-l în frunte pe patriarh, urmat de toți preoții din capitală, și de călugări, ar fi avut în urma ei zeci de mii de oameni. Prin tăcerea unei asemenea procesiuni ar fi vorbit un întreg popor. Procesiunea ar fi fost pașnică și împotriva ei paranoia distructivă n-ar fi avut nimic de întreprins, ci doar și-ar fi amintit că nu poate să-și facă de cap. Și ar fi dat înapoi.

Imi închipui o procesiune cu sute de preoți în odăjdiiile lor de sărbătoare, urmată de mii de credincioși, cu luminări în miini, urcînd pe Dealul Cotrocenilor, intrînd cu forța în incinta unde se afla mănăstirea lui Șerban Cantacuzino, împiedîndu-i pe dărimători să-și înceapă lucrarea comandată din aceeași dictatorială, ignorantă, barbară și bolnav-mîntală viziune. Nici Stalin cu diversele lui manii, nu s-a împiedicat de vechile soboruri din incinta Kremlinului, încît nici măcar o singură cărămidă din zidirea lor n-a fost clintită. El a fost depășit în România. Iar astăzi, Gorbaciov a aprobat restaurarea unei vechi ctitorii, în timp ce la București se dărimă.

Impotriva unei procesiuni ar fi fost trimise trupe de securitate. Ce-ar fi putut face ele? Cînd dreptatea este apărută de mulțimi de oameni și nu de către unul sau doi indivizi izolați - ea triumfă.

Dar cum patriarhul și ceilalți capi ai bisericii ortodoxe benchetuiesc la masă cu dictatorul, nimic din toate acestea nu s-a întimplat. În acest fel, paranoia distructivă își continuă nestingherită ravigiile. Și intrucît viața merge în continuare înainte, trăim astăzi în trista noastră țară, fenomenul paranoiei funcționale. Este metoda prin care se zidește bulevardul "Victoriei Socialismului", și o capitală este jefuită de istoria sa și de viitorul ei.

Mi-am amintit de procesiunea de pe vremea secetei și de faptul că printre preoți era și unul numit "popa Scai". Mai tîrziu, răsfoind o carte, care se încheia cu o lungă listă de oameni pieriți în lagăre și închisori, mare mi-a fost surpriza, citind printre numele atîtor martiri, cei mai mulți - ingrată posteritate! - nespunîndu-ne nimic, și pe cel al preotului Popescu-Scai, din Poienița, Rîmnicu-Sărat. Pentru că o procesiune în capitală n-a avut loc, nu am de ce să mă închipui, descoperindu-mi capul în fața patriarhului și a celorlalți prelați ai bisericii, într-un posibil pelerinaj, spre Mănăstirea Văcărești.

În schimb, mi-l descopăr în fața memoriei acelui preot de țară, așa păcătos cum apărea în ochii lumii, pe care-l văd mereu în fruntea unei procesiuni, cu icoane și făclii. Dacă a ajuns în închisoare, este că și-a luat în serios menirea de a aduna poporul, făcîndu-l să meargă după el, crezînd în ceva, nu atît pentru schimbarea ordinii din Cer, cît mai ales a celei de aici, de pe pămînt!

ORATORIUL CENZURII

Cînd am auzit prima dată de *Capul limpede*, mi-am spus că este normal ca într-o redacție să fie cineva care să parcurgă ultimul un text, înainte de a fi pus în pagina de gazetă sau citit la microfon, pentru a veni cu un cap aerisit, proaspăt, cu idei noi sau de a nu lăsa să treacă agramatismе, stîngăcii sau chiar cacofonii stilistice. Eram și copil și naiv, îmi permit acest pleonasm. De nicăieri n-am auzit vreodată vreo explicație ce-i cu persoanele numite *cap limpede*? Așa a fost și este la noi: fiecare ajunge prin proprie experiență la miezul adevărului, rar se întîmplă altfel, iar dacă nu, rămîne toată viața un prost. Treptat și eu, urmîndu-i pe alții, pe cei care au vrut să nu se lase minșiți, am ajuns singur și la acest adevăr: că și în cazul de față, ca în multe altele, unele sunînd foarte frumos, vocabulele menționate nu aveau de fapt sub coaja lor ceea ce exprima foarte plastic învelișul original. Că toți acei *capi limpezi* (nu *capete limpezi*) erau de fapt cenzura în carne și oase! Și instituția centrală se numea altfel decît *Cenzura* sau, mă rog, *Cenzura socialistă* sau *Cenzura nouă*, *Avîntul cenzurii*, *Cezura poporului*. Se numea *Direcția presei*. Încă o minciună - ce mai conta încă una! - și încă gogonată, pentru că presa nu era condusă de acolo, directivele venind tot de la comitetul central, atît în epoca lui Kișinevski și Răutu, cît și în cea patronată de Cornel Burtică sau Popescu-Dumnezeu. Pentru o imagine cît mai cuprinzătoare a acestui sistem de creare a întunericului informațional și de *înflorire a culturii*, cu bîta rezemată de tulpina ei, sistem care nu fusese conceput, ce este drept, pe solul național, în fruntea instituției fusese pus un ilegalist, care și ca formație și ca metode de lucru era ceea ce reprezenta la interne Teohari Georgescu. N-a ajuns să fie atît de celebru ca el: păcat!

Existența aceasta conspirativă a cenzurii, ascunsă sub diverse nume își avea, trebuie să înțelegem, o justificare. Instituția avea aceeași sarcină și deci același conținut și pe timpul țarismului - de unde a venit la noi pentru prima oară odată cu Regulamentul Organic, încă în secolul trecut - și pe cel

al stalinismului, unde a venit a doua oară și, fatalitate, din același imperiu. Nici măcar obișnuita trîncăneală teoretizantă privind un *conținut nou* pentru o firmă veche nu putea să fie pusă în circulație, fără să nu se considere că un asemenea fals ar fi fost prea evident, încît s-a adoptat metoda mascării. Procedul era în stilul mijloacelor politice ale anilor patruzeci, cînd pentru introducerea sistemului colhoznic s-a inventat denumirea de *colectivizare*, iar pentru represiune, *securitatea statului*. Un dram de pudoare în fața realității a existat totuși. Dacă cenzurii s-ar fi zis *Cenzură* ornată indiferent cu ce epitet, stalinistii s-ar fi simșit în pielea goală. Și trebuie să apreciem pudoarea celor care, propunîndu-și să ducă țara, indiferent unde, spre victorie sau de ripă, nu vor să apară în fața poporului în această postură, probabil și din prejudecata că nuditatea nu are darul să contribuie la creșterea rolului conducător al partidului.

În felul acesta, au existat vreme îndelungată două securități în România: cea reprezentată de Ministerul de interne și cea a Direcției presei. Aceasta din urmă n-a ajuns niciodată la faima celei dintîi, din pricina umbrei în care și-a dus tot timpul existența. Interzicerea unor lucrări dramatice, a unor filme, *topirea* unor cărți (metoda arderii pe rug a cărților era, nu-i așa, publică, implicînd asistență, iar partidul a ținut tocmai la secretul cel mai drastic al *topirii*, iarăși alt cuvînt, un înlocuitor pentru *ardere*), și alte interdicții n-au afectat pe autori decît sufletește. Cînd a fost vorba de mai mult, a lucrat cealaltă instituție.

Asemenea vaselor comunicante, cele două surori au colaborat reciproc în modul cel mai strîns, încît la un moment dat - uite că sîrim peste epocile istorice! - cineva a apreciat că este timpul să se termine cu dualitatea aceasta a puterii în cultură și ele - era cît, pe-aci să spun că au fuzionat! - au rămas una singură. Direcția Presei, respectiv cenzura, a fost desființată.

S-a petrecut atunci ceva de domeniul absurdului: s-a aflat postmortem de existența cenzurii, anunțîndu-se solemn că ea a fost

desființată. Ca să se vadă că adevărul iese ca untdelemnul la suprafața apei: celei dinții victime a cenzurii, care era cenzura înrăși, i s-a făcut postmortem dreptate. I s-a spus pe nume! Numai la acea oră s-a "aflat" că pînă atunci ea existase și funcționase, pentru că așa impunea momentul social-politic. Acum, înaintarea spre cele mai înalte culmi ale civilizației cerea, dimpotrivă, renunțarea la ea. Numai așa ne puteam și noi alinia țărilor celor mai avansate, fără cenzură, precum Republica Sud-Africană, Uganda, Libia sau Albania. Numai așa a fost forțat vechiul să părăsească arena, recunoscîndu-și înfringerea în fața noului, pentru ca Ceaușescu să nu fie luat drept un maniac care decreteează desființarea a ceva ce nici nu a existat. Numai din acel moment, așa s-a scris peste tot cu surle și trîmbițe: din acel moment în România nu mai exista cenzură. Ba unii, cu tocul în priză pentru orice moment festiv și *s-o lemn*, au cîntat cu atîta patos momentul, încît și-au dat puțin în petec, scriind că România este prima țară din lume unde nu există cenzură. Prima dovadă ar fi fost să poți scrie undeva, măcar pe un gard că asta-i o minciună și să nu ți se întîmple nimic, dar așa ceva nu s-a putut scrie, încît cine a crezut, bine, cine nu, nu!

De fapt, așa numita desființare a cenzurii corespundea într-adevăr unui stadiu nou al dezvoltării politice din România. Pe bună dreptate instituția numită *Direcția presei* ajunsese un parazit. Funcționarii ei - nu cred că li se putea spune activiști - înarmați cu o ștampiluță, pe care o aplicau oricărei producții care trebuia să devină publică, se poate spune că șomau. Nu cred că lipseau și de la biserică, unde predica popii, trebuia să-i poarte parafa, fie și postfactum. Însă șomau. Asta pentru că ei nu mai erau necesari: cenzura și cenzurarea se petrecea de fiecare dată mai înainte, sub diverse faze. Incepea cu autocenzura și ce lăsase autorul să treacă de la el, eventual un dram de curaj, de viață reală, avea grijă șeful publicației, sau editorul, sau direcția teatrului, sau comisia de vizionare a filmului, apoi după ei *forurile* superioare să tundă, să jugănească, să castreze, să chelbească, să căsăpească, să vlăguiască de viață, de adevăr. Încît *omulețul cu ștampiluța* devenise chiar inutil. Cînd a desfiin-

țat deci Direcția presei, iar funcționarii ei au fost plasați care încotro, ce și-a zis omul cu decretul: "Ia să le mai trag io o cacealma mălăieților ăloră cu clauza și să-i pun pe toți to'a'sii cu gargara. Păunescu, Zamfirescu și ceilalți să zică că am făcut să fie cea mai fără cenzură țară din lume!" Și au curs alte osanale.

De fapt absența direcției de specialitate în exercitarea cenzurii nici nu s-a simțit. Încă de pe atunci condițiile au fost coapte pentru a se trece la următorul pas: desființarea presei, a radioului și a televiziunii. Fenomenul, căruia i s-au pus bazele în '74 se va petrece însă evolutiv, treptat, fără zdruncinături. Pentru că *indicațiile și orientările*, ca și platele cuvîntări ale lui Ceaușescu sau comunicatele despre ședințele comitetului politic executiv (din care nu se află decît *înaltele aprecieri*), apoi cearșafurile de luări de cuvînt ale participanților la diverse așa numite congrese, totdeauna mamut (scrise și rescrise de zeci de ori), apoi alte pogoane de hîrtie consumată cu așa zisele telegrame, trebuie publicate, și or fi ele declarate documente și istorice pe deasupra, dar Buletinul Oficial nu le încapă chiar pe toate. Așa că deocamdată încă n-au fost desființate de tot, dar se studiază intens cum să se facă față în lipsa cenzurii, lipsei de presă, radio și televiziune. Ca treptat, să se treacă după aceea mai departe... Ce, nu se poate trăi și fără ele? Uite, de cînd lipsește hîrtia igienică de pe piață și viața a mers glorioasă înainte și fără ea!

Cu literatura, filmul, teatrul este ceva mai greu. Dar și ei, scriitorii, vor trebui pînă la urmă să-și găsească o ocupație, iar dacă simt neapărat nevoia să creeze ceva, au la dispoziție brigăzile de agitație, în cadrul "Cîntării României"!

Pînă una alta, s-a mai luat măsura cu mașinile de scris. Apoi s-au mai interzis niște filme. Cărți nu s-au dat la topit, pentru că nu se mai tipăresc așa de mulți contemporani. Clasici, tovarăși, pentru că ei nu mai protestează... Apoi, pentru că tot nu este cenzură, Radu Filipescu a fost dat pe mina Tribunalului Militar. Poetul maghiar Geza Szöcz este sistematic persecutat. Lui Dorin Tudoran i s-a permis pînă la urmă să plece și îmi închipui că nimeni nu i-a întins o floare la despărțire. Și cine știe cîți tovarăși

Până una alta, s-a mai luat măsura cu mașinile de scris. Apoi s-au mai interzis niște filme. Cărți nu s-au dat la topit, pentru că nu se mai tipăresc așa de mulți contemporani. Clasicii, tovarăși, pentru că ei nu mai protestează... Apoi, pentru că tot nu este cenzură, Radu Filipescu a fost dat pe mîna Tribunalului Militar. Poetul maghiar Geza Szöcz este sistematic persecutat. Lui Dorin Tudoran i s-a permis pînă la urmă să plece și îmi închipui că nimeni nu i-a întins o fleac la despărțire. Și cine știe cîți tovarăși în civil l-or fi condus și pe el la aeroport!

"Viitor de aur țara noastră are", mai ales dacă această libertate de creație și de gîndire va fi patronată în continuare de securitate. Care prin vastele ei biblioteci de manuscrise, de tipărituri rare, de arhive, toate secrete, deliciul cercetătorilor secolului viitor (dacă îi va mai interesa!), face concurență în secret Bibliotecii Academiei. Care Bibliotecă încă mai există! Miracol! Să mai zică cineva că nu avem motive să fim recunoscători vizionarului de la Scornicești!

S-au scris în ultimii zece de ani mai multe oratorii, un gen la origine cu rezonanțe psalmodice, dacă stai să le analizezi, deloc realist-socialiste, dacă unele fraze muzicale seamănă dubios cu ceva bisericesc, în orice caz imitînd vechile imnuri ortodoxe, a căror solemnitate era amplificată de bolțile bisericilor medievale. S-au scris și s-au cîntat cu participarea a sute de coriști, orchestră, soliști, în stil de imn bisericesc, diverse cantate, pentru Stalin, pentru partid, acum și pentru Ceaușescu ("Partidul, Ceaușescu, România", cu numele țării după cel al lui!), există *Oratoriul Doftanei*, *Oratoriul Eliberării*, în sfîrșit nu le-am ținut evidența, dar sunt destule. Uite însă că nu există încă un Oratoriu al Cenzurii! Ce lipsă, ce scăpare de neiertat, pentru niște vremuri în care patria este luminată de douăzeci de ani non-stop de aurorul de la Scornicești. Compozitorii ăștia ar trebui să se grăbească, să prindă ultimul tren, pînă nu se unifică și muzica cu Ministerul de interne!

CURRENTUL nr.5976, nov.-dec. 1985

ALERGĂTORUL DE LA MARATHON
Fondator și editor: VICTOR FRUNZĂ

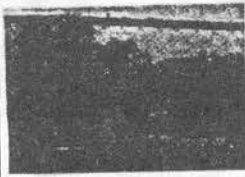
Alergătorul de la Marathon

DR. COSTEL GALALAE Tortura în România	C. IONESCU-SAVANTU UN SOCIAL-DEMOCRAT CARE ȘI A SFÎRȘIT ZILELE LA GHERA	VASILE C. DUMITRESCU "O invitație oficială la Belgrad"
CORRESPONDENT din ȚARĂ RADIOGRAFIA UNUI ESCROC	 GEORGE BĂLAN Un imn pentru România eternă	Repreziunța asupra WILLIAM TOTOK unor scriitori germani din România
 DAN-TITUS SURULESCU "Frontieriștii..."	LUPTĂTORUL gazeta emigranților politici din România în Iugoslavia	Album foto CEAUȘIMA

Alergătorul de la Marathon

Fondator și editor: Victor Frunză

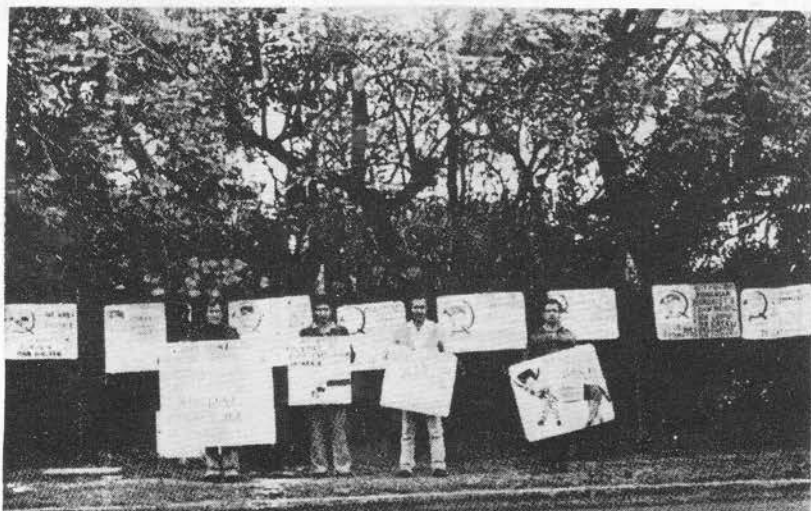
Testul în exil DOINA TUȚESCU 	RELAȚIILE LUI PAMFIL ȘEICARU CU DICTATURA CEAUȘESCU Interviu Documente Marea Gară Nouă	VICTOR FRUNZĂ tragedie comică în trei acte
ROLF BOSSERT "MĂ TEM ..." 	ROMÂNIA - DA! CEAUȘESCU - NU! CONSTANTIN DUMITRESCU	"Teroarea istoriei" dinnăuntru
Aventura literaturii române ALEXANDRU LUNGU	Album foto CEAUȘIMA (II) 	Apoteoza vidului divertisment scenic GEORGES ASTALOS

CĂRȚI ÎN EDITURA VICTOR FRUNZĂ

Ion Berechet

**O CIUMĂ
BÎNTUIE
ROMÂNIA**

nord
Victor Frunză

S. PALEOLOGU - MATTA

EMINESCU
și
abisul
ontologic

[CUM EVENIMENTUL ANULUI...]

Cum evenimentul anului, pe plan intern, a fost alegerea lui Ceaușescu în calitate de președinte (și încă de onoare) al Academiei, nu putem lăsa anul să treacă fără să mai privim odată înapoi (nu cu minie), ci cu tristețe. Să vedem ce spune alt academician, de data aceasta unul adevărat, Șerban Cioculescu, despre proaspătul său coleg: "Cuvîntul orientativ al academicianului și președintelui de onoare al Academiei R.S.România va găsi desigur o largă audiență și va constitui un puternic stimulent cercetării în toate ramurile științelor teoretice și aplicative, ale naturii și ale omului..." etici, etici. (România literară nr.29, joi 18 iulie 1985).

Despre "luminosul an 1965" (bine că nu 1985!), el spune că: "...mai sus numita proliferare a genului nostru epic, în specia sa majoră, romanul, sau mai pe românește, înflorirea lui neobișnuită, a căpătat un puternic impuls, un temeinic stimul, prin cuvîntul tovarășului Nicolae Ceaușescu..." etc.

Dacă citești cu răbdare pînă la sfîrșit, poți da însă la Șerban Cioculescu și peste o analiză a prozei *Candide* de Voltaire, în care interpretarea rămîne la latitudinea cititorului, cînd scrie că: "Deși în aparență curtezan monarhist, romancierul ne prezintă într-un capitol, laolaltă, într-o tavernă, un întreg tacîm de capete descornate - și aceasta, într-un moment cînd regimul monarhic autoritar părea sempitern. Genialul "roi Voltaire" prevăzuse, așadar, cascada tronurilor, înaintea tuturor confrăților săi și cu mai bine de un secol și jumătate de anticipație." (România literară nr. 34, joi 22 aug. 1985). S-o fi gîndit Voltaire și la România? Lucrul ăsta nu-l aflăm din articol, așa că pentru a-i verifica previziunile trebuie să mai așteptăm.

Peste o săptămînă, comentînd lucrarea *Veac vechi, veac nou*, Grigore V.Manu în publicistică. *Correspondență - Memorial de familie*", dorind evident să facă plăcere unui anume cuplu, acad. Ș.Cioculescu alege din textele lui G.V.Manu în vederea citării, tocmai cel care evocă chipul Plotinei, fiind: "Împreună cu soțul ei, Traian, 'la fel coafată'. Ambii 'au intrat pe jos în palat, cînd au urcat treptele tronului, ca să dea pildă de simplitate și a zis vorbele acelea frumoase și istorice: VREAU SĂ IES CU SOȚUL MEU, DE AICI, AȘA CUM AM INTRAT!' Să te-audă Dumnezeu!

Accente

CURRENTUL nr. 5976, nov.-dec. 1985

PLENIPOTENȚIARI

De la un timp mi-a devenit clar că în politica externă, unde cei aflați la putere au moștenit niște principii cinstite (care nu sunt creația lor!) și de aceea nu au motive să-și anine singuri decorații pentru împrejurările când n-au altă opțiune decît să le onoreze, mi-a devenit clar că există nuanțe, care merg de la mănușile și cocteilurile diplomatice pînă la darea aramei pe față. Varianta "diplomatică" mi s-a relevat cînd un prieten danez m-a anunțat că Ambasada română la Copenhaga organizează la Aarhus, orașul exilului meu pe care-l cred temporar, o săptămînă a filmului românesc. În naivitatea lui m-a întrebat dacă nu doresc să îl însoțesc în chiar prima zi, cînd era invitat să participe după vizionare la cocteilul respectiv, cu țuică și sandvișuri cu carne, probabil veritabilă, nu de soia. M-am dus începînd de a doua zi, după ce plecaseră organizatorii, seară de seară, ca să am surpriza plăcută, (pentru care cineva de la București s-ar zgîria pe față, aflînd) că în toată săptămîna filmele s-au demonstrat aproape în exclusivitate pentru mine. Am petrecut ore minunate, retrăind atmosfera unui București cotidian, odată cu un film de Mircea Veroiu, m-am întristat aflînd că un altul de Dan Pița anunțat, fusese înlocuit, dar am realizat și stupiditatea "politicii culturale" de export, măsură a incompetenței celor ce cred că un Sergiu Nicolaescu poate fi o carte de vizită altfel decît ridicolă. Patriotism!

Cealaltă extremă mi s-a relevat într-o scrisoare primită recent din îndepărtata Australie, de la un prieten de o rară frumusețe sufletească, Constantin Chiriță, și care îmi dădea noutăți în legătură cu o demonstrație de luni de zile și o grevă a foamei de 34 de zile a nepotului său, Ion Chiriță. În scrisoarea aceea am citit despre un fapt abominabil: niște "trimiși", de data aceasta neplenipotențieri, și care evident că nu veneau din Sahara, i-au stropit cu benzină pancartele și le-au dat foc. Altă dată un individ s-a repezit la el cu un cuțit. S-a

cheltuit probabil multă valută din sărăcita visterie a țării, cu care diverși borfași au fost plătiți ca să intre în acțiune împotriva unui om care-și cerea un drept elementar. (S-au dat chiar telefoane anonime la ziare și la autorități, cum că tînărul demonstrant este nebun.)

Desigur, cele aflate mai sus fac și ele parte din "politica externă", deși obiectul ei nu mai este publicul occidental, pe care România îl interesează nici cît negru sub unghie, ci emigrația. Descoperim, așadar, că o bună parte a "politicii externe" românești este orientată spre noi, românii care ne-am părăsit țara.

În funcție de numeroase condiții, instrumentele la care se apelează și chiar claviatura la care se cîntă, sînt extrem de diverse. Se crează impresia că nu numai nuanțele sunt diferite în această "politică" a partidului față de românii domiciliați în occident, ci și instituțiile care le aplică. Este evident că nu există mai multe "ministere de externe", eufemistic numind astfel instituțiile însărcinate cu păstrarea la cei plecați a unei bune memorii, dar nimeni nu poate nega existența mai multor feluri de "politici externe" față de această diasporă românească. Poate nedumeri doar faptul că "forța conducătoare" fiind una, limbajele adresate unora și acelorași oameni, sînt diferite. Întrebarea care se pune este: în funcție de ce?

Sfera în care se duce o acțiune neobosită pentru cucerirea de către regim a exilului, emigrației, diasporei, cum vreți s-o numiți - a cuceri poporul român din interior nu este nevoie, pentru că oricum, între două cozi la lapte și piine el dă o înaltă apreciere fiecărei vînturări de mină a eroului națiunii - este cultura în genere, literatura în special. Plus că acestea sînt și un numitor comun pentru toți cei plecați din țară, indiferent cînd și indiferent cu ce idei politice, chiar dacă după decenii nu puțini au devenit *străini de limba română*.

Interesant este că una dintre cele mai active instituții de cultură românească și de literatură în exil este... Ministerul Urii.

Dacă ar face-o măcar din pasiune, de "amorul artei"! Gîdele libertății din interior, cunoaște deliciul blamatelor libertăți burgheze și o folosește în scopurile patronului. Gazeta, această splendidă expresie a spiritului uman, devine în mîna lui un instrument cu care ar dori să lovească în exponenții libertății, în dușmanii tiraniei. Este aproape de notorietate publică printre exilați numele unei publicații al cărei răposat redactor își ascundea statutul de stipendiat al serviciilor secrete românești, care îl aprovizionă din belșug cu date din dosarele ei, dacă nu chiar cu articole gata scrise, în care avea grijă să plaseze calomniile, ambalate în așa fel, ca să arate drept informații cît mai verosimile, împotriva "comuniștilor" din exil, deloc întîmplător toți adversari ai regimului Ceaușescu, prin urapatriotismul său proantonescian și anti-monarhic.

Nu ne interesează acest gen de infiltrare pentru cazul nostru, metoda fiind de domeniul cel mai de jos, aplicată în continuare după sucombarea clientului, prin găsirea altei publicații, de data aceasta într-o țară latină, găzduind într-o ambianță afectuoasă și tonică de familie, hîrdăul în care cite un scrib își înmoaie pana. Prostituție este și va fi cît lumea.

Interesant este cînd aceeași instituție își propune să realizeze din cultură un element unificator, vrea să ne facă să credem că instrumentele urii au rămas acolo, pe strada Domnița Anastasia și se apucă să editeze reviste "apolitice", fluturînd pe deasupra lozinci despre "etnie", cu colinde și floricele pe cîmpii, hai să le-adunăm, copii! Citind o publicație numită "Convergențe românești", care de altfel, nu-și ascunde strînsa legătură cu niște foruri din țară, cu articole scrise de niște oameni competenți (mai să-i ghicești cine sunt!), aproape cu toții pitiți după niște pseudonime, mi-am propus dintr-un morb al analizei textelor pe care le parcurg, să dezleg o necunoscută, un mister al acestei publicații. Cine o editează, cine se ascunde în spatele ei? Nu contează faptul că despre dl. doctor C. Mihael-Titus, douăzeci de ani cît am lucrat în sfera culturii în țară, nu am avut prilejul să aud nici măcar tangențial, și că nici niște foști colegi pe care i-am consultat (conștient fiind de li-

mitele cunoștințelor proprii), nu au auzit. Contează că această publicație "apolitică" poate să-i păcălească pe niște naivi că ar fi într-adevăr "apolitică", ducînd de fapt exact politica "externă" în materie de cultură pe care o promovează serviciul de specialitate al Securității: veți găsi în paginile ei unele nume de scriitori din exil recunoscuți de regim fără reciprocitate din partea lor, al altora care pentru aceeași recunoștere sunt dispuși oricînd să *colaboreze*, în sfîrșit al altora, nescritori de ambe sexe, "gospodine cu simțire" cum zicea Arghezi, suferind de un sindrom incurabil al notorietății, care-și văd poezioarele, unele la un bun nivel școlăresc, publicate, indiferent unde, numai să fie. Nu veți întîlni în paginile ei nici un nume de scriitor cu conștiință de scriitor, în conflict cu dictatura și oprirea exercitată de aceasta, și fiindcă este scriitor român de azi, în conflict cu oprirea exercitată de Ceaușescu asupra României. Pentru a mi se dovedi contrariul - dorind fierbinte să nu am dreptate - sunt gata să plătesc un abonament de susținere cînd voi citi în paginile periodicului un pamflet de Ion Caraion, un text de Ion Negoițescu, un fragment de roman de Paul Goma sau de Virgil Tănase, critică de cultură de Matei Călinescu, George Bălan, Aneli Ute Gabani, poezii de Dorin Tudoran, un eseu filozofic de Constantin Dumitrescu, o meditație religioasă de părintele Gh. Calciu-Dumitreasa, și cum revista are acces la manuscrisele din țară, desigur prin Consiliul Culturii, să ne dea și nouă, celor lipsiți de aceste avantaje, fragmente din *Jurnalul* lui Gheorghe Ursu, eroul total al propriei sale scrieri capitale. Desigur, Ministerul Uriei nu poate să editeze o publicație fără ca - deși fisurile sunt toate acoperite - să nu se dea de gol! Revista ar vrea - depinde dacă și poate! - să sustragă atenția de la celelalte tipărituri culturale și politice ale exilului, în care - bune sau rele - spiritul libertății este domn și care sunt implicate, așa cum se cuvine, în timpul prezent și problemele de azi ale țării. Ce propun în schimb "Convergențele"? Niște enormități: să nu te "amesteci" în treburile de *acasă*, auzi, de *acasă* de la noi!, adică să cenzureze atitudinea oamenilor, tocmai acum cînd ei sunt liberi, negînd chiar ei

că român ești oriunde ai fi! (*"Atitudinea lui politică, spune autorul, în cazul când face politică, va fi aceea a grupului politic la care el aderă în țara lui de adopție"*. *Convergențe românești* nr.4/1985, pag. 3) Și să trăiască "în afara timpului" (Ibd. nr. 2-3, 1984, pag. 3). Deturnarea orientării exilului spre zone periferice de interes, convertirea nostalgiei (la cine mai există) și a patriotismului într-un naționalism à la "Cîntarea României" cu voievozi de operetă, fac ca această mantie să se dea repede de gol: că este de fapt o manta cu epoleți albaștri. Nu se ocupă sincer de cultură Ministerul de Interne! Nici dl. dr. C-Mihail Titus, creație mai subțire a acestei instituții (care de ani de zile ia crema absolvenților în specialitățile de care are nevoie și deci și-a format o solidă bază de intelectuali)! Și în genere Ministerul Urii și literatura sunt două noțiuni care se exclud reciproc, măcar din considerentul că primul este pus să reprime orice manifestare de nonconformism, condiție sinquanon pentru o cultură autentică și din care se naște valoarea în literatură.

Există o "politică externă" în cultură, care fără să fie altceva decît expresia poziției "oficiale", a "traducerii" în viață etc. este aplicată în practică de niște instituții mai mult sau mai puțin specializate. Nu putem afirma că oficialitățile nu au nici un amestec, dimpotrivă, el există (și uneori pentru a strica), dar baza o constituie oamenii, anumite tendințe conturate din ce în ce mai clar, curenți de opinie, cărora la un anumit nivel nu li se mai pot opune rezistență. Trebuie pornită o ofensivă de genul contrarevoluției culturale a lui Ceaușescu din 1971 (*Programul ideologic*) pentru a se pune capăt unui anumit curent, așa cum s-a petrecut atunci, încît în anii '70 nu s-au mai jucat piesele lui Eugen Ionescu, iar recunoașterea lui Mircea Eliade nu a fost urmată și de aceea a altor fii rătăcitori de valoare, precum Cioran sau Vintilă Horea. Desigur, oficioasa "Tribună a României", ca orice mărfa de export, mai de calitate decît ce i se introduce pe gît consumatorului intern, sau emisiunile de radio pentru străinătate, cursurile de vară de literatură română pentru străini și festivalurile

internaționale nu scapă calapoadelor păgubitoare, dar în orice caz sunt domenii în care depinde de multe ori numai de om să sfințească locul, depinzînd numai de el să deschidă o ușă spre un drum altfel decît celelalte.

Aceste idei mi-au fost sugerate de o carte pe care am primit-o "Cu complimente" din partea fundației care a tipărit-o.

Cartea lui Traian Filip, apărută în condiții grafice excelente¹⁾ nu este o lucrare *disidentă*, deși după cum se poate înțelege din lectura ei, se adresează exclusiv cititorilor din occident. Cu toate acestea, cititorii din țară nu pot beneficia după toate aparențele de această lectură, deși anumite concluzii ar fi pentru ei, lipsiți de sursele de informație ale unui român din vest, și mai edificatoare. Cele două prime concluzii, că nu este o carte *disidentă* în sensul că nu are un conținut critic (la adresa regimului din țară), deci că nu e "subversivă", și că românii din interior vor fi feriți cu grijă să și-o procure și s-o citească, sunt clare după lectura citorva piese din sumarul ei.

Cea dintîi care clarifică situația este prefața semnată de autor, intitulată *Literatura și psihologia emigrației*. Este o analiză serioasă, lucru care se mai întîmplă și altora, dar ceea ce este nou la un exeget din țară al fenomenului literar al exilului este un efort, pentru noi uimitor, de obiectivare. Nu înseamnă că prin aceasta subscriu la toate afirmațiile autorului în analiza lui, dar mi se pare cu totul ieșit din comun, să privești întreaga cultură a exilului românesc, indiferent de orientare, ca un tot unitar în diversitatea lui, așa cum o face Traian Filip. Și tot uimitor este că deși, venind de la București, unde domiciliază, și unde apare și *Luceafărul*, de pildă, autorul rezistă tentației de a fi polemic, și nu supralicitează (dacă o fac, aceasta se întîmplă interlocutorilor lui pe parcursul convorbirilor), pentru a-și cîștiga merite.

Nu știu dacă această "recunoaștere" a scriitorilor, depășindu-se împărțirea agasantă în situații pe poziții sănătoase și cu manifestări dușmănoase, este un simptom al unei modificări de optică pe un plan mai

1) Traian Filip, *Corăbii dincolo de orizont*, Editura Nagard, Roma 1985, 436 pag.

larg, sau un exemplu de opinie personală, dreptul la ea fiind cîştigat prin serviciile aduse. Alții își folosesc meritele să facă vile! Cîrt este că prefața există ca un punct de vedere, chiar dacă - o, nu ne facem iluzii! - nu certifică un început de schimbare. A doua piesă care clarifică unele semne de întrebare privind motivele prezenței unui scriitor din țară cu o carte politică într-o editură din vest, (facem abstracție de profilul ei, care lasă impresia că este "la même Janette" de partid și de stat, coafată pe buget propriu), este cea intitulată *Mircea Cancicov, București, 9 ianuarie 1948*.

În această piesă se află cheia cărții. Ea este cu atît mai evidentă, cu cît autorul pornit în căutarea de "talente și somități care răscoleau Occidentul", include acest capitol, fără nici o legătură cu restul. Este vorba de pledoaria lui Mircea Cancicov, în apărarea sa, rostită la 9 ianuarie 1948 în fața completului de judecată (Nu se spune că este vorba de *Tribunalul poporului*, de tristă amintire, inventat după război). Cum era acuzat ca fost ministru în guvernul Antonescu de tratative, urmate de încheierea unui acord economic cu guvernul național-socialist al lui Hitler, Mircea Cancicov a spulberat punct cu punct formulările actului de acuzare, demonstrînd că exact cu două săptămîni înaintea convorbirilor purtate de el, se duseseră la Berlin tratativele Ribbentrop-Molotov, care s-au încheiat cu știutul pact sovieto-german. Au fost prezentate citate din presă, inclusiv din cea sovietică... Pledoaria sa strălucită nu l-a ajutat pe acuzat. Dar îi ajută astăzi pe politicienii de la București: într-adevăr marile nenorociri ale României din 1940 s-au petrecut ca urmare, și pe fundalul alianței dintre Germania hitleristă și Rusia stalinistă. Neavînd dreptul moral de a scrie ei despre aceste lucruri, dar nici curajul necesar, inclusiv de a le publica la București, factorii de decizie în materie de propagandă (istoria face și ea parte din branșă), îi lasă în sfîrșit pe cei în drept să vorbească. Cei mai mulți, postum. Pentru a evita posibile complicații în raporturile româno-sovietice ei exportă aceste texte, pentru a fi cunoscute de public.

Așa încep să iasă la lumină documentele

acestei epoci. În orice caz, apărarea lui Mircea Cancicov poate fi comparată ca valoare doar cu cea a filozofului Mircea Vulcănescu. Printr-o coincidență, cele două pledoarii susținute în fața aceluiași complet de judecată, aproximativ în același interval de timp, au fost date publicității aproape simultan, una în editura Nagard, la Roma, cealaltă în revista *Ethos*, de la Paris.

Ce va adăoga în rest, rămîne la latitudinea autorului. Este un drept cîştigat: prin el cine știe care personaj de la București care nu-și poate declina identitatea și-a spus cuvîntul. Și acest serviciu se plătește. Traian Filip a adăogat înainte de toate mărturia autobiografică, rostită la persoana întîi de către un om pe care îl știam doar un mare savant (*Născut pentru Premiul Nobel*), nu și un excelent povestitor.

Abia după aceea vin interlocutorii din emigrație. Nu știu dacă pot fi numiți așa, pentru că toți sunt la ei acasă. Toți plecați demult din țară, cu toții și-au făcut de atunci osînză (Poate prof. Radu Florescu, ca orice universitar, este puțin mai scăpătat). La unii osînză s-a așezat peste memoria afectivă: unii nici măcar nu-și revendică România drept patrie (Angelo Moretta, de altfel zice: "Eram rus, eram român, pe urmă am descoperit că eram italian.") În orice caz, pe parcursul sutelor de pagini n-am citit la nici unul măcar un singur cuvînt de compasiune la suferințele trecute și actuale ale poporului român. Aceasta se poate înțelege oricum, inclusiv că au încheiat pact cu diavolul. De altfel, unul din interlocutori scria negru pe alb într-o carte publicată în aceeași onorată editură, contrazicîndu-și modalitatea de tratare a temei alese, că propune niște punți de legătură dintre exil și regimul de dictatură personală de la această oră din țară. Aceste "punți" la care mulți membri ai clubului din care domnia sa face parte, le întrețin în cea mai bună stare de funcționare, din păcate n-au slujit măcar pentru a li se trimite copiilor din România niște unt, a cărui culoare nici nu-l știu.

Traian Filip se ferește a face aprecieri politice, deși ca fost redactor al presei de partid și ca scriitor angajat nu-l putem bănuî de alte idei, decît cele care reies din cărțile

pe care le-a semnat și cele garantate de carnetul roșu pe care-l poartă. Din lectură se înțelege că ele nu au împietat cu nimic, atît în ceea ce îl privea pe el cît și pe gazde, buna înțelegere între un comunist și editorul revistei autodeclarată legionară *Carpații*, de la Madrid, dacă și-a însemnat ca pe un moment de neuitat că la Navacerrada **"rămîn în ambianța afectuoasă și tonică a familiei lui Traian Popescu."** (pag. 192) Totuși, mai scapă și el hăturile din mină, dacă îl întreabă pe Gregor von Rezzori: **"Nu găsiți nimic bun în nazism?"** Iar acesta răspunde, că ba da: **"Am găsit multe la începuturile lui. Ceea ce era bun înăuntru a fost distrus de partitocrație. Cei care conduceau Germania, colegii lor, nu erau demni de misiunea istorică ce le revenea."** Și mai jos: **"N-aș avea nimic împotriva fascismului, atît că a făcut prostia să intre în război."** (pag. 281) Să fie vorba iarăși de o potrivire de păreri politice cu cineva de la București? Cine și-ar putea permite o asemenea contrabandă de idei și contacte, afișate negru pe alb, fără un mandat din partea cuiva, instituție sau persoană?

Există mai mulți interlocutori remarcabili, dar la doi dintre ei am vrea să zăbovim în încheiere. Unul este Anghel Rugină, o somitate în economie. Nici o concesie dogmatismului marxist care a distrus economia

românească. Un asemenea specialist ar putea fi de neînlocuit, pentru renașterea țării din ruina aflată astăzi, cînd în faza postceaușistă se va pune ca imperativ restabilirea ei.

A doua personalitate este Silviu Crăciunaș, și el autorul unor teorii, dar și a unor proiecte grandioase. **"Pe lîngă un proiect cu China și Ceaușescu,"** - spune el - **"am un plan pentru crearea unei universități speciale, în scopul selecționării și pregătirii liderilor Noului Model de Societate."** Vorbitorul nu ne-a oferit detaliile, deși ardeam de nerăbdare să le aflăm, pentru că are multe asemenea: un proiect de Institut Științific de Cercetări care să pregătească lucrări asupra **"a tot ce există în univers"**, unificînd toate științele, altul pentru crearea unei universități **"destinată educării liderilor sau conducătorilor lumii de mîine"**, un institut de reciclare, un fel de **"Ștefan Gheorghiu"** internațional, care să prepare **"conducători ai națiunilor lor"**. N-am aflat dacă nu cumva proiectează să-l deschidă chiar la București. **"Viitorii zece ani sunt foarte prețioși în selecția și pregătirea liderilor"**. Omul bate departe: cam atîta socoate Ceaușescu că i-ar trebui pînă cînd o să aibă el vreo 75-80 de ani, ca să-l pregătească pe fiu-său să-l urmeze: **"Am cel puțin patru-cinci mii de pagini de note"**, spune interlocutorul lui Traian Filip. Mare-i grădina ta, Doamne!

[VACANȚA A TRECUT...]

Vacanța a trecut cum a venit... Mulți compatrioți s-au dus în țară, imbinând utilul cu plăcutul: să-și vadă rudele, să-și mai arate ultima mașină... Dar nu puțini au avut anul acesta supriza puțin îmbucurătoare de a fi fost opriți și întorși de la punctele de trecere a frontierei, chiar dacă dispuneau de o viză în regulă, obținută de la ambasada R.S.R. din Köln. Replicile grănicerilor erau în măsură să închidă definitiv orice încercare de a contesta măsura: "Ei au regulile lor, noi le avem pe ale noastre!" sau "Ai fluierat în biserică!". Întorși la cășile lor din R.F.G., foști sau chiar actuali cetățeni români, tratați astfel de cei ce administrează în prezent treburile din lăuntru în țară, au luat hîrtie și pix și clocotind încă de minie, au scris protestul lor. O asemenea scrisoare a fost citită într-o duminică, la radio "Europa liberă", plină de "Domnule Ceaușescu" în sus, "Domnule Ceaușescu" în jos, ba că am plătit 70 de DM la ambasadă pentru viză, ba că... Lipsea doar "Vă rugăm cu lacrimi în ochi", auzită cu alte prilejuri! Intr-adevăr este și de mirare acest comportament al autorităților românești față de niște oameni care sunt model de atitudine demnă de un adevărat constructor al "Bulevardului victoriei socialismului": ei nu întrețin legături cu alți români, se duc la biserică cu popă de partid și de organ de stat, nu vor să audă de o carte sau un ziar editat în exil (mai ales că trebuie să-l și plătească!), nu participă decît la acțiuni culturale, inițiate de cercuri binecuvîntate (de cine trebuie); deși s-au cărăbănit din țară cum au putut, numai "să scape", declară acum că "nu fac politică" etc. Autorități ingrate!

Evoluție. După ce în presa internațională s-a scris despre faptul că secretarul general al P.C.R. ar avea cancer, marți 20 august 1985, activistul de partid și ambasador, Trandafir Cocîrlă, dezmințea în mod oficial la Viena zvonurile conform cărora "tov. Ceaușescu" n-ar fi sănătos. Dovada prezentată era faptul că "șeful" nu și-a contra-mandat nici o întîlnire oficială și că în curînd va face chiar o vizită. Ambasadorul n-a precizat dacă este vorba de cea proiectată la spitalul Fundeni și dacă aceasta se va numi de asemenea "de lucru".

Ceaușescu a întărit cele spuse de ambasador prin prezența sa la tribuna manifestației de la 23 August, care manifestație a fost scurtată mult față de alți ani, încheindu-se la ora 9,30.

Iar de la tribuna congresului consiliilor populare, care a avut loc în luna septembrie, el a anunțat de pe acum că va ține raportul la congresul următor al partidului, din 1990. Nici măcar n-a specificat, în spiritul unei tradiții a poporului, că o va face dacă va trăi pînă atunci, sau dacă va fi sănătos. O așa bucurie pentru poporul român, anunțat cu cinci ani înainte, nici că putea fi mai mare! Rămîne să vedem dacă se va putea și ține de cuvînt! Doar dacă s-a hotărît să ocupe și funcția de Dumnezeu, singura la care încă nu s-a înscăunat, ca să și dispună!

"MĂMĂLIGA NU EXPLODEAZĂ!" Dar de ce?

Televiziunea suedeză, a doua după cea austriacă, a difuzat un documentar de montaj, intitulat *Un Cezar întârziat*, produs de o echipă de realizatori TV de la Viena, al căror nivel profesional mi s-a părut depășit doar de excelența cunoaștere a problemelor de acum din țara noastră.

Pentru cine nu este eventual la curent cu subiectul acestui film, voi spune doar că "întârziatul Cezar" nu este altul decât megalomanul șef de partid și de stat al României.

Cele circa 40 de minute (nu am reținut nici măcar aproximativ cronometrajul) cit nu mi-am desprins ochii de pe ecran, trăind cu intensitate tot ce mi-a fost dat (a suta și mia oară, poate) să văd, pune o mulțime de probleme. Străinului căruia i se dă filmul. Dar și nouă. Cei mai mulți dintre compatrioții noștri, care îl văd - eventual chiar și îl înregistrează - îl privesc detașați, fericindu-se că "au scăpat". Dacă aș fi german, m-aș întreba, de pildă, de ce trebuie să-l văd la o televiziune învecinată și nu pe ARD sau ZDF? A, poate din pricină că "domnul" Ceaușescu este clientul preferat al băncilor acestei țări și "clientul nostru este..." Doamne ferește, nu le doresc așa ceva! La fel, m-aș întreba dacă aș fi danez, de ce trebuie să-l văd la suedeji? Noroc că nu-s danez, pentru că astfel aș suferi foarte pe seama dictaturilor din America latină, care-s aci lângă noi, dacă mîncăm fructe proaspete de acolo, în timp ce românii ăia de la antipozi...

De fapt, poate cite cineva a văzut în sfîrșit cu ochii lor cum arată o dictatură, față de care cea a lui Pinocet, unde se mai poate ieși în stradă să se demonstreze, acolo, nu aici, pare un dulce farniente. Nu s-au văzut în film nici patrulele de pe străzi, nici cum sunt filați cei filați, nici măcar clădirile cit un cartier general ale Securității, nu s-au dat secvențe din filmele de arhivă ale acestei instituții, ci doar s-au montat imagini: o scenă de urlete "Ceaușescu și poporul!", o scenă de oraș mohorît și trist, o vorbire de partid despre "grija partidului", una cu cozi în care numai privindu-i pe acei compatrioți de-ai noștri purtîndu-și paltoanele grele ca

și grijile, orice telespectator se dumirea fără comentarii. O tristețe fără margini se vedea pe fețele tuturor oamenilor, singura notă de humor (negru) fiind dată de niște bravi distribuitori de aceeași culoare, de "combustibil solid", care știindu-se filmați, salutară încîntați publicul. Realitatea, o știm prea bine, este de zece ori mai tristă. Filmul s-a montat din ceea ce există probabil la diverse televiziuni plus triumfaliste parăzi de 23 august, parăzi sportive și declarații ale unor bine supraponderali și supraalimentați lingăi de partid, oferite credeau ei, spre a-l preamări pe Ceaușescu. Da, și cu toate parăzile și recitățile, pustiu din viața fiecăruia și din viața politică (nu se vede decît cel din Dealul Șpirei) nu poate fi ascuns. Țara aceasta fără nici un pogon de deșert, cu cimpii încă mînoase, este *Etiopia Europei*, pentru alții (citit de noi recent), din centru cultural al estului, *"Curtea din spatele Europei"* etc. Peste această mizerie și prăbușire interioară domnește ca un *Cezar întârziat* cel ce le-a produs. Ridicolul său telegenic, cineaștii l-au prins și l-au redat în măsura "materialului" de care au dispus. Dar este suficient și atît. Te întrebi, cum se face că în timp ce niște oameni fără pretenție de mari politicieni, cum sunt realizatorii filmului, au surprins anacronismul și tragicomedia care se joacă la București, peste sufletul și existența unui popor, dar nu-l realizează oamenii politici? Dacă măcar această întrebare și-au pus-o spectatorii filmului, el și-a ajuns scopul.

Desigur, multe lucruri nu vor înțelege cei ce-l văd sau vor vedea. Unele continuă chiar pe noi, cei care ne-am luat libertatea de a gîndi liber, să ne frămînte. Crainicul care comenta filmul (în suedeză) a spus la un moment dat în românește, privind masa de compatrioți, purtîndu-și cu resemnare existența de mizerie la care dictatura personală a condamnat poporul nostru: "*Capul plecat sabia nu-l taie*", apoi, "*Mămăliga nu explodează*". Este trist să auzi acest din urmă proverb de dată recentă. Ai vrea să-i opui toate argumentele contra. Nu, poporul nostru nu este o imensă mămăligă de 22 mi-

lioane de suflete! Și totuși, de ce nu explodăm? De ce nu măturăm din cale această mizerie cruntă, adusă în pline decenii de prosperitate (occidentală) de impostura instaurată pe atît de lungă durată de ani (și cu sceptru!) Parcă o paralizie incurabilă, o lipsă de voință, o pierdere a busolei spre acel viitor care ne era hărăzit (nu de dictatori), ci de destinul nostru, s-au produs în viața acestei imense colectivități care se vede în film! Singura voință care a mai rămas este aceea de căutat ceva mîncare. "Mămăliga nu explodează". Dacă această metaforă se referă

la poporul nostru, de ce? Răspunsul se află dincolo de film. Nu era sarcina realizatorilor să facă filozofie, ci să "arate". Și au arătat. Este sfînta imagine veridică a țării și capitalei, care arată mai provincială decît era acum optzeci de ani.

Cine altcineva decît noi, românii, trebuie să se gîndească la propriul nostru destin? Deocamdată, așa incomplet și de departe nu la puterea de tensiune a ceea ce se întîmplă în realitate în țară, tot niște străini au făcut un film documentar.

CURRENTUL nr.5978, martie-aprilie 1986

PSIHOLOGIA DE STĂPÎN - PSIHOLOGIA DE SUPUS ÎN CONDIȚIILE ROMÂNIEI DE ASTĂZI

Comunicare susținută la secția de Politologie a celui de al IV-lea CONGRES INTERNAȚIONAL DE STUDII ROMÂNEȘTI, Paris, 1-4 iulie 1986, organizat de Asociația Internațională de Studii Românești (Amsterdam), Institutul Național de Limbi și Civilizații Orientale (Paris) și Centrul Național de Cercetări (Paris)

Desigur, structurile actuale din România se datoresc unor evenimente care nu au putut fi controlate de poporul român și care au luat un curs contrar voinței lui.

O oarecare pondere a avut-o în perioada venirii la putere a partidului și a consolidării acesteia, manipularea maselor, pe baza cunoașterii și speculării factorului psihologic. Contrabanda cu nenorocirile umane, cu necazurile oamenilor, cu aspirațiile lor cele mai simple și normale în situațiile dramatice ale războiului (și încă ale unui război pierdut!), după prelucrarea metodelor de utilizare în creuzete aflate departe de țară, a devenit politică de partid, numită în limbajul specialiștilor de la "centru", strategie și tactică. Astfel încât cei care limitează intrarea P.C.R. în faza puterii de stat la pumnul lui Vișinski, deci la impunerea lui din afară, sărăcesc fața lucrurilor. Pentru că manipularea populației, în ipostaza ei de *masă*, pe baza cunoașterii și exploatării la maximum a nevoilor ei, dar mai ales a mentalității și psihologiei acesteia, nu fără anumite reușite, i-au creat partidului acea aură de legitimitate, care din exercițiile oratorice ale liderilor vremii, au ajuns astăzi în cărțile de istorie. Liderii de atunci au îngroșat cu toții - aproape fără excepție - nomenclatorul eliminațiilor (dintre care unii, fizic), cei care i-au trimis în anonimat sau pe lumea cealaltă având însă grijă să le confişte rezultatele, ca pe o haină pe care au purtat-o ei în continuare.

Pentru a crea iluzia că odată ce conduc un popor de atâtea milioane sunt și chin-tesența idealurilor, năzuințelor și interese-lor acestuia, devenită obsesie, a determinat folosirea abuzivă, până la hodorogire, a

unor cuvinte precum *viață nouă, popor, po-pular* etc. Republica era *populară*, democrația era și ea tot *populară*, fără teama că adjective-le desființau ineseși noțiunile de republică și de democrație, adaosul făcându-le de la in-ceput suspecte.

În perioada actuală ne aflăm într-o cu-to-tul altă fază a istoriei.

Este epoca maturizării. Nu numai a comu-nismului românesc, ci și a demagogiei conducătorilor și teoreticienilor lui. Masele "populare" există și acum, iar psihologia lor, între timp cu anumite mutații specifice în rău (prin inerție și spirit de turmă), nu mai sunt necesare pentru o permanentă legitimi-tate (doar nu suntem în putreda democrație burgheză, unde trebuie să se facă alegeri de partide toată ziua-bună ziua!). Să fim drepti, fără conduși nu există conducători, fără *mase* nu se poate, iar pe de altă parte, prin tendința lor uneori naturală spre nesupune-re, acestea incomodează. Puterea, devenită între timp uni-personală, le-a transformat atunci în pur și simplu obiect de stăpînire. Trebuie făcut ceva cu ele dacă există!

În acest fel, societatea românească actuală ne oferă spectacolul unei duble psi-hologii, hrânindu-se una din cealaltă, mu-lindu-se una pe cealaltă, existența uneia fi-înd determinată în mod necesar de cealaltă. Să ne oprim pe rînd la fiecare din ele.

PSIHOLOGIA DE STĂPÎN

Pentru dictatura personală, mentalitatea stăpînirii absolute a maselor are drept efect imediat că și teritoriul național reprezintă un fel de proprietate personală, o feudă. Imagi-

nea este aceea a unei imense ogrăzi peste care se întinde puterea stăpînitorului-şef. Felul de a vedea ţara-ca pe o ogradă, căreia providenţa - în cazul nostru partidul - a avut marea cinste de a i-o fi dat-o în stăpînire, se explică prin originea ţărănească a titularului. De la acest mod de a percepe ţara, dictatorul - în orele sale de "muncă" - simte că este de datoria sa să hotărască totul ce va fi şi cum va sta în această "ogradă".

(Prima linie de metrou, trecînd prin zona centrală a capitalei, printr-un verdict scurt şi fără apel, a fost trasată aproape de suprafaţă, contrar soluţiei unanime a specialiştilor care o proiectaseră la mare adîncime: astfel, prin decuparea tuturor reţelelor urbane subterane, ea a costat înzecit, iar de pericolul permanent de a fi inundată de apele Dimboviţei, nici nu s-a ţinut cont; partea de sud a capitalei - s-a scris mult deja pe această temă, dar niciodată nu va fi suficient! - a fost deja rasă: semnalul de începere a fost o filfiire de mîndă deasupra unei machete; s-a pornit fărădelegea înlăturării din peisajul ţării a unui monument unic, la care natura a lucrat milioane de ani: Delta Dunării. Urmează căsăpirea florei şi a milioane de păsări şi animale de aici. Orice construcţie începe cu o distrugere masivă, în care se mutilează monumente, tradiţie, istorie, suflete...)

"Stăpînul" ogrăzii este un spirit eminamente distructiv. Numai aspectul de tăvălug al trecerii sale prin "ogradă", îi crează probabil sentimentul realizării plenare a geniului său.

În manifestările sale cele mai inofensive, energia sa se consumă în alergături de colo-colo, pentru punerea la punct a lucrurilor de pe "teren". Trebuie să remarcăm abnegaţia cu care îşi îndeplineşte această datorie de stăpîn. Ceea ce în propaganda de partid se numeşte *stilul personal de conducere al preşedintelui ţării*, nu este altceva decît reflectarea acestei mentalităţi de "proprietar de ogradă".

(Fostul ambasador al SUA la Bucureşti, a definit însă altfel acest stil personal, succint, sugestiv şi la obiect: şmecherie.)

Ceremonialul vizitelor de lucru vrea să amintească totdeauna de acest rol.

Psihologia de stăpîn se manifestă însă şi

în orele sau zilele de "relaxare", cînd "şeful" (numit de unii "suprem", de alţii "cel mare") se instalează în ce palat doreşte, în orice punct şi în orice moment, cărînd după sine tot seraiul de partid şi de stat, ca pe nişte servitori (care probabil că îşi dau seama de situaţia lor, dar nu mai au încotro).

Megalomania este maladia psihică de care suferă dictatura şi aşa cum un narcoman nu poate trăi fără o doză periodică de narcotic, mereu sporită pe măsura dependenţei de el, tot aşa şi megalomania, ajunsă în stadiu paranoic are nevoie de a fi alimentată în permanenţă. Propaganda de partid, mijloacele de comunicare de masă, sărbătorile naţionale, ştiinţele sociale, muzeele vechi, cele nou înfiinţate, congresele sunt toate profilate pe adulare. Viaţa politică - de fapt una în sensul strict al cuvîntului nu mai există demult - a devenit un pandant al întreţinerii acestui organism bolnav. Se mimează dezbateră, pentru care se convoacă congrese mamut şi în care nu se produc altceva decît osanalele comandate de beneficiar.

Psihologia de stăpîn include în formulă şi termenul de longevitate, dacă nu chiar de veşnicie. Dictatorul este sigur că puterea sa va depăşi limitele naturalului, dincolo de legile biologice. Prin ce mijloace va atinge miracolul, nu avem încă a şti. Această capacitate de a dirija "miracole" explică o altă trăsătură a psihologiei sale. Poziţia de stăpîn l-a făcut deţinătorul tuturor adevărurilor. Indicaţiile şi orientările emenate de la autoritatea lui, sunt de fapt şi ele tot nişte *decrete prezidenţiale*, dar date pe cale verbală. Ele înlocuiesc hotărîrile anterioare, dezbateră, recomandările specialiştilor, făcute după studii îndelungate şi complexe şi nu rareori, chiar legea. Unele reprezintă adevărate paradoxuri, prin aceea că intră în contradicţie cu legile fizicii, ale ştiinţelor şi nu rareori, ale naturii.

(Vezi, de pildă, campania din 1975-1976 pentru construcţii industriale fără fundaţii, sistată numai după ce primele edificii ridicate după noile reţete, au fost şi primele care s-au prăbuşit la cutremurul din 1977; vezi şi impunerea de economii de ciment la construcţia centralei atomo-electrice de la Cernavodă, împotriva celor mai elementare norme de securitate,

dar după catastrofa de la Cernobil, se pare că a întors placa. Cea mai flagrantă contradicție a legilor naturii este însăși decizia distrugerii Deltei, adevărată crimă ecologică, ale cărei urmări nu pot fi încă prevăzute.)

Același mecanism psihologic face ca stăpînul să aibă în absolut toate împrejurările dreptate. Lui i se potrivesc numai superlativale. Ele este în afara criticii și în afara defectelor. Sub conducerea lui, țara se află pe un drum ascendent. Cînd minciuna sau falsificarea datelor statistice nu mai sunt eficiente (iar catastrofa economică, grație incompetenței fără precedent în conducerea țării, plutește în aer), se recunoaște cu noduri existența anumitor "mici" fenomene negative", desigur neesențiale, dar care se datorează numai... subalternilor dictatorului, adică activiștilor de partid pe funcții mari care nu traduc în viață așa cum trebuie revelațiile șefului lor suprem. Și pentru că sunt peste 20 de ani de cînd mai mult de 20 de milioane de români au creat în pofida vitregiilor timpului o seamă de valori materiale și spirituale, aceasta se datorează exclusiv conducătorului, care are pretenția să dea numele său celor două decenii și ceva cît s-a aflat la cîrmă, respectiv, nenorocirii istorice pe care anii lumină au reprezentat-o pentru națiunea noastră.

(Prin urmare, "epoca" urmează să fie immortalizată, dar pentru a face imposibilă demolarea în perioada ulterioară cultului persoanelor conducătoare, cum li s-a întimplat altor dictatori cu o seamă de monumente ridicate în timpul vieții, aceasta se va face sub forma blocului de beton armat, "Casa Republicii", în fundațiile căruia dictatorul și dictatoarea dictatorului s-au grăbit în mod suspect să depună scrisorile de acreditare la veșnicie. Rămîne de văzut ce va spune și posteritatea, care în mod sigur va vorbi cel mai bine, întrucît va vorbi ultima!)

Dacă dictatorul-stăpîn este veșnic, el este și mare. Aceasta încă în timpul vieții. De aceea el trebuie să aibă sub ascultare milioane de supuși, care să corespundă pe cît se poate importanței lui în epocă. Deocamdată poporul român (dintre granițele țării, unde el își exercită misiunea) nu reprezintă decît vreo 22 de milioane de oameni, ceea ce se

pare că este prea puțin. Această realitate a creat dictaturii probleme și griji noi. De aceea ea s-a preocupat intens de ceea ce se numește într-un limbaj specializat, de *sporul natural al populației*, iar într-unul comun, de faptul ca femeile să nu trișeze în viața lor sexuală. Onoarea de a veghea la o sănătoasă atitudine față de procreere s-a acordat - cum altfel? - ochiului specializat pe filare și brațului pe lovire al Securității.

Funcția de procreere îl așează pe om în regn, amintind de înrudirea lui cu celelalte viețuitoare. Ceea ce îl scoate pe om din rîndul animalelor, ridicîndu-l deasupra lor, individualizîndu-l ca o creație de excepție în univers este gîndirea. Și de această funcție umană dictatura s-a preocupat în mod intens, consacrînd nu mai puține legi, decrete, directive secrete decît în cazul celei dintîi. Numai că toate, în sens invers: de a împiedica exercitarea acestei funcții. Iar acolo, unde fără voia stăpînului se "îndrăznește" a se comite, de a o reprîia. Deloc întîmplător aceeași instituție menționată mai sus, este pusă să patroneze strivirea în fașă a oricărei tentative de a gîndi liber (și cum organizarea este o formă de a stabili punți între oameni care gîndesc la fel) și de a se organiza liber.

Conștiința maladivă de stăpîn deasupra milioanele de supuși, crează o formă specifică de izolare, apoi o angoasă, care îl face pe deținătorul puterii de acest gen să trăiască o permanentă stare de nesiguranță a situației sale. Starea a evoluat într-o adevărată psihoză și neîncredere nu numai în masele al căror cel mai iubit fiu s-a auto-proclamat (de ce nu cel mai iubit tată, fiind cam demultișor la vîrsta retragerii?), dar și în cei mai apropiați colaboratori și oameni din preajmă. Cu această obsesie al unui posibil crah al dictaturii - cum și Securitatea are limitele ei - s-au căutat în permanentă căi neexplorate pentru a se asigura ascultarea supușilor. Pretutindeni pot pătrunde antenele polițienești, cu excepția unui singur domeniu: în conștiință. Dar s-au găsit și pentru ea remedii.

(Unul din ele este repetarea la anumite perioade de timp a prelucrărilor privind "relațiile cetățenilor români cu străinii", pentru ca nici un suspin sau protest să nu

transpire în afara țării, nesfârșitele preluări privind "secretul de stat", pentru ca dictatura să fie sigură că nu i se vor divulga metodele, sau impunerea la începutul anilor șaptezeci - în plin extaz al occidentului față de personajul preferat al băncilor lui de credit - a "Jurământului de credință", pe semnătură.)

Nesiguranța perpetuă și lipsa de încredere în poporul pe care nenorocirea a făcut să-l aibă de conducător, a dus la ceea ce a ajuns să fie România astăzi: o țară condusă nu prin mijloace politice, ci prin metode specifice polițiilor secrete și prin comandamente militare. Aceasta trădează și faptul că oamenii depun o anumită rezistență pasivă, nu se lasă conduși, singura soluție fiind o permanentă stare de necesitate adică o involuntară stare de război.

(Organizarea de nesfârșite comandamente sau limbajul cazon al luărilor de cuvânt, unde se raportează, trădează de fapt această stare de lucruri.)

Psihologia de supus

Dictatura personală n-ar fi avut acea longevitate ieșită din comun (cu toată ocupația polițienească a țării și cu toată agresiunea asupra conștiințelor), dacă la celălalt pol nu ar fi existat o conștiință de supus, care să-i ușureze atingerea scopurilor.

Psihologia de supus este în condițiile țării noastre un produs al unei evoluții istorice specifice. Faptul că, de pildă, în Polonia oamenii reacționează altfel la opresiune, ne determină să dăm dreptate celor care afirmă că ea este bomba cu implozie întârziată a dominației otomane în Balcani. Trebuie însă luate în calcul și represivele fără precedent din anii 50, când în România au existat, alături de cele din URSS, cele mai inumane închisori și lagăre de muncă și faptul că spre diferență de alte țări din est, stalinizarea de la noi a fost urmată nu de o destalinizare, ci de un neo-stalinism, chiar dacă acesta a avut o fațadă - în anii șaizeci - națională. Transformarea

securității în factor de conducere și intimidare, extinderea rolului ei represiv la toată societatea, au lucrat de asemenea în defavoarea omului.

Forma de manifestare a psihologiei de supus este frica. La unii indivizi frica ia forme care amintesc de aceea a animalului în fața unui pericol de moarte. Când cuprinde masele, frica (spre diferență de idei, care devin o forță materială), devine un suport pentru dictatură. Sub impulsul ei, aceasta din urmă este mai sigură de sine și ca urmare, devine mai agresivă.

Psihologia de supus a fost de fapt, de la început, un important obiectiv al liderilor partidului. Odată cu instaurarea regimului lor, ținta principală a fost omul. De 40 de ani de regim comunist, în România se ducе un război neîntrerupt, cu toate armele de care partidul dispune, pentru a-l cuceri, dovedindu-se că este infinit mai greu să se pună mîna pe un asemenea "fleac", decît a fost cazul cu puterea politică sau economică. De aceea, omul a fost supus unui bombardament educațional și propagandistic continuu, este luat cu binișorul, cu zăhărelul, cu frumosul, apoi cu varga, cu bîta, strîns cu ușa. Dacă nici aceste metode nu dau rezultatele așteptate, există ac pentru orice cojoc. Pentru dictatură nu există o a doua cale decît supunerea necondiționată. Din glosarele regimului *libertatea de conștiință* a fost exclusă, ca una din cele mai mari rele posibile.

Ca o bună metodistă, dictatura nu desființează fără să știe și ce pune în loc. Prototipul a fost expus la vedere, i se face cu orice prilej reclamă și este exaltat în limbajul de gutapercă știut. Acest prototip, semănînd mai curînd a manechin, se numește *om nou*.

Dacă vom privi atenți pe cei pe care partidul a reușit să-i încoloneze și să le transforme psihologia (nu neapărat credințele intime) și compartamentul, în cele de membru egal al unei turme negînditoare și necuvîntătoare, în mașină de aplaudat și în număr pe diverse liste de participări, putem afirma că manevra a reușit.

În același timp, dacă vom privi atenți la ceea ce se petrece în societatea românească actuală, dincolo de suprafață, când fenomene de sustragere și eșec al regimului se întîlnesc, dacă nu la tot pasul, în orice caz destul de des, putem afirma că reușita este doar parțială. Deci "alerta continuă"!

Pentru a înțelege de ce sustragerea nu este de masă, de masă fiind supunerea, nu ne vor preocupa excepțiile, ci regula.

Psihologia de supus a dus la o viziune și o acceptare a răului. Nu numai frica, ci și fatalismul este deci o dominantă a psihologiei de masă.

Aceste mulțimi inerte s-au arătat în final capabile de a duce oricît li s-ar pune pe spate, și de a alerga oricît de sălbatec ar fi fugărite.

("Marșurile păcii", devenite corvezi, o deridare a ideii de pace și nouă găsim pentru proslăvirea tiranului; goana după mîncare, de data aceasta individul alergînd neîncolat etc. sunt exemple care nu mai necesită nici un fel de comentariu.)

Spre diferență de aceste mase, dictatura nu este fatalistă, ci, dimpotrivă, bolnăvicos de prevăzătoare, suspicioasă și în orice clipă gata de intervenție, chiar și cînd frizează ridicolul.

(Bidoane de spirt rafiat se consumă de fiecare dată pentru sterilizarea avionului, cînd pasagerul-șef urcă în el; pisca de la Brăncovenesc trebuia prinsă pentru a se vedea dacă nu cumva era turbată; căciula înfundată pînă peste urechi, cînd alții sunt puși să tremure un anotimp întreg etc.)

Nu numai dictatura prezintă însă semnele unei maladii specifice, ci și psihologia de masă. Contaminată de frică și de fatalism, aceasta se manifestă în final ca o psihologie bolnavă.

Inerția, lipsa de activitate a omului nou a omorît în el cetățeanul, în sensul de membru al cetății. Acest om merge în virtutea inerției. El face ceea ce i se cere prin sarcină de partid sau de serviciu (aceste planuri sunt cu premeditare suprapuse) și nu ceea ce este istoricește necesar. El nu mai gîndește singur. O fac alții, mai bine spus

altul pentru el, într-un mod distorsionat, absurd și nelogic. Obișnuința lipsei de gîndire cu propriul cap l-a lichidat definitiv pe omul care va dinamiza și va propulsa societatea. După această alergătură al cărei singur rost este doar deturnarea energiilor spre scopuri antiecreate, după acest activism de formă, asemănător unui mijloc de locomoție ale cărui roți se învîrt pe loc sau în gol, individul rămas față în față cu propria sa conștiință va constata că de fapt suferă de maladia apatiei. Suma tuturor apatiilor dă maladia principală a societății românești actuale. O maladie provocată. O senzație generală și generalizată de lipsă de perspectivă și de spațiu istoric fără ieșire, pe fundalul aceluiasi gitlej spart, care repetă mecanic, urlatoriu, aceleași fraze înspăimîntător de goale, de decenii aproape identice, de unde senzația de mîșină de repetat lozinci, întreruptă doar de scandările echipelor de ovaționat. Altminteri nu se poate: o masă de oameni neînuți în mînă ar putea să mătore din cale multe.

Reușita, fie și parțială a transformării psihologiei individului din una de om în cea de om nou, poate fi exemplificată, din păcate și la mulți intelectuali. *Scrutătorul cetățean* întoarce noțiunea cu capul în jos, agitîndu-se în spirîul pe care i-o impune psihologia sa de supus. Oameni din cele mai diverse pături sociale încep să gîndească, fără ca nici să observe, în termenii propagandei de partid.

(Pe cînd eram în țară, mi s-a relatat următoarea întîmplare: la mărturisirea la preot, un enoriaș și-a declarat "păcatul" de a fi ascultat... radio Europa liberă, care de altfel transmite slujbe religioase, dar nu și acela de a fi citit "Scînteia" ateist-dialectică! Am întîlnit în exil oameni care își cenzurează anumite comportamente conform regulilor pe care și le impuneau în țară etc.)

Desigur, eliberarea de psihologia de supus reprezintă un act de curaj. Însă el este nu doar un apanaj al unor oameni de excepție, ci se află la îndemîna tuturor. Dar presupune un act de voință și o anumită ținută morală. Unii dintre cei care realizează dra-

matismul situației personale și au o noțiune despre libertate își rezolvă problema în mod particular, prin emigrare. Întrebarea care se pune este dacă odată cu schimbarea tuturor condițiilor de viață reușesc să-și schimbe radical și psihologia de supus al regimului totalitar din țară? Numeroase exemple care ne stau la dispoziție - pe lângă cele privind o lăudabilă eliberare completă - ne demonstrează faptul că această categorie rămâne tributară stării inițiale. Atâta vreme cât condițiile sociale și politice îl constring pe om să fie un membru al turmei, se mai poate explica, în timp ce apartenența la ea, ca trăitor într-o societate liberă (la "fără frecvență") îl plasează într-un cu totul alt concept etic. "Abia aici poate fi trădată patria", scria un corespondent. O spunea, surprins negativ de acest fenomen invizibil din interiorul țării sau în orice caz bine ascuns de ochii lui. Trădații, toți cei lăsați acasă în suferință, nici nu bănuie că tocmai aceia de la care așteaptă un ajutor, sunt aliații de nădejde ai opresorilor lor, de multe ori "pentru un blid de linte".

Nu această categorie de supuși ne interesează, ci marea masă de oameni, contaminată de maladia apatiei, drept urmare a fricii, rămasă în țară, pentru a vedea dacă există vreo posibilitate de a înlătura această boală de care suferă societatea românească.

Psihologia supunerii ține printre altele cont, tot timpul, de faptul că o atitudine critică, de rezistență, o luare a libertății de opoziție are urmări dintre cele mai grave. Psihologia supunerii îl trage tot timpul pe individ înapoi, din pricină că - gîndește el - ar avea ceva de pierdut. Psihologia supunerii nu are în vedere ce ar fi de cîștigat pentru toți, ci cît ar fi de pierdut pentru insul "eu". Ori tocmai acesta ar putea fi unul din începuturi: o pierdere cît de mică pe plan personal nu este comparabilă cu ma-

rile cîștiguri pentru toți.

Problema care se pune astăzi pentru România este aceea de a privi cu realism lucrurile: conjunctura externă nu este favorabilă unor schimbări interne. Ele ar fi așteptate - dacă există asemenea oameni care speră într-un factor salvator din afară - zadarnic: nu vor veni! Ele nu se vor petrece. Dimpotrivă, am putea spune chiar că factorii externi nu fac de două decenii, și de la răsărit și de la apus, fiecare din motive diferite, dacă nu opuse, decît să consolideze dictatura, și deci să împiedice aceste modificări interne. Sursa vitalității, longevității și a agresivităților ei față de poporul român se află tocmai în acești factori. De aceea, singura soluție realistă este de a determina acele transformări stringent necesare și istoricește posibile din interior. Atâta vreme însă cît factorii psihologici vor lucra în favoarea dictaturii, iar reacțiile de masă vor fi cele pe care ea le determină, fără să întîmpine rezistență, schimbările așteptate nu vor avea loc.

În condițiile unei psihologii de masă ale cărei trăsături sunt frica, fatalismul, apatia, indiferența, primatul interesului personal asupra celui general și în ultimă instanță supunerea, există probabilitatea, așa cum s-a mai întîmplat în trecut, ca un moment extrem de favorabil unei schimbări interne, să fie din nou ratat. O asemenea ratare s-ar putea de data asta plăti pe termen lung foarte scump de poporul nostru.

Cu cît psihologia de supus - funcționînd ca o cătușă pentru braț și ca un căluș pentru glas - va fi mai decisiv înfrîntă, cu atît țara va trece mai repede pragul unor schimbări a căror oră a sunat deja de mult. Nu este însă prea tîrziu să fie totuși și acum înlătuite.

Este și motivul pentru care ne-am oprit nu la subiectul contestației, care din păcate este încă de excepție, ci la cel al supunerii, care este de regulă.

CURRENTUL nr. 5980, iulie-aug. 1986 și nr. 5981, sept.-oct. 1986

SĂRBĂTOAREA NUMĂRULUI 5982...

Pe cînd citeam presă "de epocă" la Biblioteca Academiei Române - îmi mărturisesc păcatul! - am răsfoit *Curentul* fără nici un interes afectiv. Ce ciudate și sinuoase sunt cărările destinului! În anii cînd cite un gazetar sau istoric sau scriitor îl căuta la München pe Pamfil Șeicaru (dați-mi voie să fiu convins în anumite cazuri concrete de curajul din sarcină!), pentru mine și mulți din generația mea, intrați în maturitate, numele lui fiind un fel de altă eră geologică, nici nu-mi puneam întrebarea dacă mai trăiește sau nu, și unde? Iar că ziarul (în sensul de foaie cu apariție zilnică, pe atunci editat la o rotativă, reprezentînd la acea oră ultimul cuvînt al tehnicii în materie, continuă să apară. În exil. Cei care îl vizitau pe maestru, bine puși la punct cu normele de vigilență, știau cum să tacă să nu transpire ce "nu trebuie".

Așa se face că acela de atunci sunt pentru cel de azi testul cunoașterii, într-o țară în care cu tot ermetismul impus intelectualilor nu mă pot plînge că nu găseam fisuri pentru o informare "neortodoxă". Da, dacă aș fi continuat să trăiesc în România, ca un supus și conformist, poate aș fi auzit fugitiv de existența *Curentului*, dar nici un rînd nu aș fi putut citi cu ochii proprii: acesta ar fi rezultatul autotestului meu! Deși sunt convins, cei mai pasionați cititori ai gazetei se află, ironic a soartei!, tocmai în clădirea în care marile (pe atunci) cotidian se edita, ocupată astăzi de Ministerul de Interne (recte de Securitate). Dar cu ei se cam încheie repertoriul cititorilor.

Plonjăm astfel direct în întrebarea capitală: Pentru cine scriem și publicăm? Răspunsul normal ar fi: pentru românii din țară. Dar cuvîntul nostru liber nu ajunge la ei. Nici măcar pe calea undelor: posturile de radio care emit pentru România și în primul rînd *Europa liberă*, dar și BBC, Deutsche Welle, Vatican, Paris, Call Israel etc. exclud din programele lor, din diverse motive, nu numai revistele de exil, dar de multe ori și o serie de cărți importante, care ar putea să prindă pe minerul, țăranul, pe profesorul sau pe tehnicianul care șade cu urechea aplecată, să audă ce-l privește direct, mai mult decît poate nu știu ce conferință și aceea prost frazată, de zece-cincisprezece minute. Explicația este simplă: redactorii posturilor respective, sunt obligați, în virtutea salariilor pe care le primesc, să reprezinte interesele guvernelor care finanțează emisiunile, iar că ace-

stea nu corespund decît în anumite zone cu aspirațiile poporului român, o poate demonstra sprijinul diplomatic, economic, politic, primit de două decenii de dictatura lui Ceaușescu de la aceleași guverne, maselor fiind rezervate doar speranțe pe unde scurte. Dar asta e politica și fiecare e stăpîn în casa lui!

Atunci poate scriem pentru sutele de mii de români împrăștiati în toată lumea? Care își abonează gazeta în număr din ce în ce mai mare, încît a trebuit înființat un serviciu special de difuzare? Citirea acestor pagini de către mii de compatrioți, risipiți în toată lumea: ar da în acest caz un răspuns satisfăcător dilemei și o alternativă (nu spun recompensă) dificultăților de penetrație în țară. Turen da, turen din diasporă, emigranți economici cei mai mulți, cum sunt și românii noștri, au un cotidian (în culori!), care se vinde la chișcurile din toate țările occidentale, și se vinde! *Curentul* costă fiecare număr cu mult peste prețul lui de vinzare și asta numai din pricina lipsei de susținători morali, respectiv cumpărători (abonații), care ar determina o creștere a tirajului, respectiv o ieftinire a gazetei. Este inutil să menționez că fiecare număr adaogă astfel o cifră nouă la cuantumul deficitului.

Întrebarea continuă deci să rămînă fără răspuns. Poate scriem pentru posteritate? Pentru că deși prin scrisul nostru dorim să mutăm munții, pentru astăzi încărcătura lui de revoltă și speranță, de critică și libertate a spiritului, rămîne fără un efect major. Să fie astfel scrisul nostru doar un "container al viitorului", mărturie pentru posteritate că nu toți românii și-au plecat grumazul și și-au pătat conștiința?

Răspunsul atît de descurajant la întrebarea "Pentru cine scriem?" ar fi normal să aibă drept unică măsură depunerea armelor. Aci însă intră în scenă un gen de om, cum este editorul gazetei pe care o țineți acum în mînă. Nici el nu poate răspunde altfel la întrebare, dar... prin felul lui de a te acroșa te lasă să înțelegi că în secret totuși știe ceva mai mult. Și te convinge să continui... Întrebarea pe care mi-am pus-o pînă astăzi doar sub formă de soliloeviu - nu aș fi repetat-o aci, dacă acest număr din *Curentul* nu ar fi unul de sărbătoare. Paradoxal - nu poartă pe frontispiciu o cifră rotundă - și fiind sigur că nici

seria de exil, a cărei numărătoare o continuă pe cea din țară, nu reprezintă o cifră de două sau trei sau patru sute de numere, nici nu m-am mai ostenit să le număr.

Înainte de a vă spune despre ce sărbătoare este vorba, am să divulg doar "secretul" acestui tocător de bani care este *Curentul*. Gazeta a dat peste un om, căruia i s-a insinuat în suflet ca un microb, ca o dragoste, ca o pasiune, ca o boală incurabilă. Omul este VASILE C. DUMITRESCU, posesor la această oră a unei imense averi tănuite și de care am luat cunoștință, șansă unică numai pentru privilegiați, într-o clipă de slăbiciune : din niște unghere misterioase (din pivniță, după modelele cămătarilor de pe timpuri) mi-a scos catastifele: "Uite, mi-a zis el, astea sunt bilanțurile anuale ale *Curentului*! Uită-te la cifra totală a pierderilor!". M-am uitat și am închis ochii: ca să am, ce mai tura-vura, o viziune, sub forma unei vile somptuoase într-un superb decor montan, care cred că erau Alpii bavarezi. Numai că vila nu era în realitate, ci reprezenta doar imaginea a ce putea să fie dacă nu se tipărea gazeta. Ce va deveni vila când *Curentul* va atinge numărul 6000? Va avea și piscină sau numai seră?

Acest spirit de sacrificiu pentru o idee a fost inaugurat de VASILE C. DUMITRESCU prin găzduirea definitivă în pensiune completă, pe cheltuiala sa, timp de mulți ani a unui gazetar bătrîn și sărac lipit. Gazetarul era chiar marele Pamfil Șeicaru. După aceea, începînd din 1978, a făcut să apară și gazeta, prezență activă în viața internă a țării, pe care deocamdată o analizează

din exil, sperînd ca într-o bună zi să se reîntoarcă acasă. Este drept: n-duce anul ce-duce ceasul, dar în această întoarcere am serioase îndoieli! Mai departe, cunoașteți...

Ceea ce nu cunoașteți este faptul că publicist el însuși, editorul unei mari gazete - încă mare gazetă! - chiar dacă aduce numai deficit, profesor de științe politice, dotat de la nemții cu care a conviețuit deja decenii, cu un spirit rațional, disciplinat, iar de acasă cu un aristocratism funciar, Vasile C. Dumitrescu poate să perplexeze prin acest dispreț pentru acumulare, de fapt prin risipa spirituală (cu contor pentru fiecare răsucire a roții, ca la taxiuri) și pe cei mai versați observatori ai paradoxurilor și absurdurilor vieții.

Plecat din țară de peste patruzeci de ani, VASILE C. DUMITRESCU, este în permanență în unison cu ziua de astăzi, dovada unei tinereți și sprinteneli a minții, care se întinde peste limitele ei naturale. Și asta în momentul cînd generația sa (de exil) a rămas la tîcul luptelor politice din preistoria dictaturii staliniste, dînd noilor veniți în occident, impresia că se află într-un muzeu viu al figurilor de ceară. Dovada o constituie problematica abordată în aceste pagini, în care tot el a știut selecționa semnături care, eventual, să spună ceva cititorilor români.

Am scris ce citiți pentru că acest bărbat cu aliură tinerească, ajunge în ziua de Crăciun din acest an la un prag de vîrstă: împlinește 70 de ani.

Nu-mi mai rămîne decît să-i urez - în numele nostru al celor ce scriem și citim *Curentul* - "La mulți ani!"

CURENTUL nr.5982, nov.-dec.1986

Despre adevăr, contrabandă, cenzură, credibilitate și ceva ce seamănă mai curînd a afacere

Cu o oarecare întîrziere de la evenimentul apariției, ne-a parvenit o amplă culegere de documente în patru volume, apărută la București în cursul anilor 1984 și 1985¹⁾.

După enunțul din titlu, lucrarea are ca eveniment pivot actul de la 23 august 1944. În realitate, ea îmbrățișează întreaga perioadă corespunzătoare aproximativ celui de-al doilea război mondial. Spunem aproximativ, întrucît pentru a se deschide cu un text privitor la partidul comunist, este luată ca dată de pornire ianuarie 1939, cînd știut este că declanșarea conflagrației mondiale corespunde cu invadarea Poloniei la 1 septembrie 1939, moment consemnat ca atare și de istoriografia din țara noastră. (În paranteză fie spus, pe rîndul întîi al acestei lucrări, prezentatorii comit o inexactitate, pentru a nu o numi altfel, întrucît în acea perioadă, formația comunistă se numea Partidul Comunist din România și nu Partidul Comunist Român, cum pretind autorii titlului.) Sfîrșitul perioadei este luat și el tot arbitrar, ultimele documente corespunzînd aniversării unui an de la înfăptuirea loviturii de stat de la 23 august, deși pentru un epilog de o anumită probitate științifică, putea fi luat momentul încheierii Tratatului de pace de la Paris, care ne privea în mod direct și marca intrarea definitivă a țării noastre în orbita sovietică. Logica cere deci publicarea în continuare a altor volume, dar despre aceasta nu ni se dă în notele

1) Direcția Generală a Arhivelor Statului, Centrul de Studii și Cercetări de Istorie și Teorie Militară, *23 August 1944, Documente*, Editura Științifică și Enciclopedică, București 1984, 1985; vol. I, 1939-1943, CXLIII + 656 pag.; vol. II, 1944, 864 pag.; vol. III, 1944-1945, 612 pag.; vol. IV, 1944-1945, 608 pag. Colectivul de coordonare: Ion Ardeleanu, Vasile Arimă, Mircea Mușat. Ediție de documente întocmită de: Ion Ardeleanu, Vasile Arimă, Alecsenia Andone, Ileana Chirtu, Eugenia Ciocan, Valentina Costake, Alexandru Dușu, Anuța Dănilă, Ielița Gămulescu, Elena Gheorghe, Viorica Hostiuc, Mircea Mușat, Emilia Poștăriță, Eleonodora Rădulescu, Mihai Retegan, Ioan Talpeș. Referenți științifici: Ștefan Lache, Nicolae Petreanu, Ioan Scurtu, Ion Spălățelu.

asupra ediției nici o informație clară.

La urma urmelor, pentru stabilirea unor adevăruri, pe care în alte perioade alți oameni ai aceluiași partid le-au ascuns sau le-au răstălmăcit, chestiunea acoladei de timp este mai puțin importantă decât documentele în sine, esențialul constând în respectarea adevărului istoric, care poate fi falsificat - așa cum vom avea prilejul să constatăm - chiar și cu "acte" în regulă.

Textele publicate denotă în ansamblul lor drama pe care o trăiește din plin istoriografia românească actuală, aplicabilă și ediției de față. Autorii - toți din nomenclatorul istoricilor partidului - fac eforturi laudabile în a restabili adevărul obiectiv și a-l scoate la lumină, acolo unde el slujește intereselor politice, sau în cazul cel mai bun, nu le impietează, iar în celelalte situații, acolo unde același adevăr obiectiv se pune în contradicție cu țelurile și mistificările la zi ale dictaturii personale, de a-l împăca sau chiar a-l forța să le slujescă. Respectul criteriilor științifice, pe care în mod absolut formal îl au, eșuează în mod lamentabil, cînd prin contrabandă, contrafacerea sau chiar falsul sunt așezate alături de adevăr, pentru a li se acorda acoperire științifică și certificat de circulație. Vom reveni la aceste afirmații la momentul potrivit, întărindu-le cu dovezi.

Pînă atunci, să menționăm că impunătoarea culegere de aproape trei mii de pagini folosește o largă listă de surse: Arhivele Statului, unde se păstrează fondurile principale de acte, începînd cu cele ale Casei regale și sfîrșind cu cele ale Președinției Consiliului de Miniștri și ale tuturor ministerelor în perioada respectivă; arhiva **comitetului central** și a institutelor pe care le patronează; diverse alte surse interne. După aceasta vin colecțiile de documente microfilmate din arhivele Foreign Office-ului de la Londra, din unele arhive naționale din R.F.G., precum și din cele ale unor țări cu regim comunist, precum Ungaria sau R.D.G. Lipsesc documente aflate în arhivele sovietice, probabil din aceleași motive pentru care și în România, unde sunt patronate de Ministerul de Interne, multe continuă să fi ținute secrete: la sovietici ele vor fi ținute sub cheie chiar și pentru "prieteni" încă multe generații. Sunt utilizate în lucrarea de care ne ocupăm și o seamă de lucrări publicate, precum volumul al IV-lea, consacrat exclusiv României, din seria intitulată *Foreign Relations of the United States, Diplomatic Papers 1944* (Relațiile externe ale Statelor Unite, acte diplomatice - 1944), editat la Washington în 1966, alături - printre altele - de o culegere coordonată de Ion Scurtu și apărută la București în 1982, din pornire bine forfecată. În sfîrșit, la acest paragraf, al izvoarelor, vom menționa și presa zilei, din care sînt reproduse uneori editoriale, alteori articole sau pur și simplu informații, precum și relatările unor posturi de radio. Textele

de presă și de radio pot constitui o sursă pentru reconstituirea unei epoci, de adevăr istoric, dar nu pot avea pretenția a fi ceea ce se înțelege prin *document*, încât iată că promisiunea din chiar titlul culegerii nu are acoperire integrală.

O temă dintre cele mai importante o reprezintă relațiile externe ale României în perioada 1939-1940, cînd țării noastre i-au fost impuse cu forța de către puterile europene ale momentului, cedarea unor întinse teritorii naționale, anulîndu-se de fapt Unirea de la 1918, din care unele cedate sînt pînă în ziua de astăzi. Pentru prima dată devin publice documente care atestă că fundalul favorizant al acestor acțiuni a fost Pactul sovieto-german de la 23 august 1939. Existența unui permanent canal prin care, în cazul României, germanii erau informați la zi în prealabil asupra măsurilor sovietice în vederea anexării teritoriului românesc dintre Prut și Nistru, precum și a Bucovinei de nord, capătă atestare documentară. Sunt date publicității textele ultimative ale guvernului sovietic către guvernul român, răspunsul acestuia din urmă, precum și textul Dictatului de la Viena.

Istoria este repusă în drepturile ei în relațiile româno-sovietice de stat, dar nu și în cele de partid. Se știe că Partidul Comunist din România - în rîndurile căruia se presupune că era încă de pe atunci și Ceaușescu - a salutat cu entuziasm anexiunile sovietice și ciuntirea țării noastre printr-un *Manifest* care lipsește însă din această culegere.

[...]

Revenind la cele patru volume de documente, ne vom opri pentru un moment la actul de la 23 august. Facem abstracție de toate șabloanele propagandei de partid, colecționate în cuvîntul introductiv al generalului-locotenent și doctor pe deasupra, Ilie Ceaușescu, privind "revoluția din august 1944", "războiul întregului popor" etc., etc. Important este că la dosarele evenimentului se mai adaogă o serie de piese noi, care deși nu au darul să răstoarne viziunea asupra lui, restabilesc adevăruri triste, ascunse timp de decenii și știute mai mult din tradiție orală. Unele din ele se referă la faptul că partea sovietică a continuat ostilitățile și după ce regele Mihai a anunțat prin radio trecerea României de partea Aliaților, la ora 22.15. Aflăm dintr-un *Memoriu* că la 25 august au avut loc "noi bombardamente aeriene sovietice asupra portului Constanța [...] fără ca artileria română să reacționeze. În urma unui bombardament, remorcherul "Basarabia" este scufundat." (Documentul nr. 1151)

Există mult material, atît despre perioada premergătoare actului de la 23 august, cit și despre ceea ce a urmat, mai ales privind Armistițiul, ale cărui condiții apăsătoare sînt ilustrate din plin prin numeroase documente. La un moment dat, Iuliu Maniu spunea, declarația lui putînd sluji drept motto la tot ce a urmat: "Domnilor, țîn de la început să

constat că textul acestui armistițiu nu corespunde cu acele convențiuni și acele încheieri pe care emisarii noștri din Cairo au convenit cu reprezentanții aliați." [...] "Fiindcă eu am cutezat să recomand partidului și Majestății sale să facă acest armistițiu, ne doare foarte mult la ce s-a ajuns." [...] "Multe (din articolele acordului, n. n.) reprezintă o adevărată capitulație (1) nu un acord liber de armistițiu." (Documentul nr. 918)

Reabilitarea unor oameni politici de seamă din acea perioadă, în primul rând a mareșalului Ion Antonescu, a lui Iuliu Maniu, Dinu Brătianu, Gh. Brătianu - și nu numai ca istoric, ci și ca om politic - a generalului Rădescu și a altora, începută mai demult, fără să fie dusă la ultimele consecințe, proporțional cu rolul pe care toate aceste personalități l-au avut în istorie, cu luminile și umbrele inerente, se continuă și în această culegere, prin publicarea unor documente care văd pentru prima oară lumina tiparului.

Aflăm astfel că Iuliu Maniu era înclinat în prima perioadă a războiului să colaboreze cu comuniștii. Desființarea Cominternului îl făcu și pe șeful P.N.Ț. să creadă - curios lucru! - cum că micul partid comunist din România "nu va mai lucra după normativul dat de Moscova; el își va fixa politica sa, orientându-se după împrejurările locale și apropiindu-se deci de climatul nostru național." Ceea ce sună aproape ca desprins dintr-o cuvîntare a lui Dej, pe marginea Declarației din 1964. Tot atunci Maniu mai spunea: "Noi va trebui să colaborăm cu muncitorimea, deci să stabilim relații cu partidul comunist", aproape un certificat de reprezentare (Documentul nr. 389). El a intervenit personal pentru salvarea unor comuniști condamnați la moarte în timpul războiului (probabil pentru spionaj), ceea ce n-a avut caracter de reciprocitate cînd comuniștii l-au asvîrlit ei în închisoare pentru restul vieții.

Multe din mărturiile și declarațiile acestor oameni politici sunt publicate astăzi, pentru ca prin intermediul lor să se spună ceea ce nici istoricii și nici cei care îi patronează nu au încă curajul necesar, dar nici dreptul moral de a afirma. În acest sens, edificatoare sînt cele două memorii paralele, ale lui Iuliu Maniu și respectiv, C.I.C.Brătianu către Vișinski. În *Memoriul* său, liderul național-țărănist protesta vehement împotriva transportării dincolo de Prut a 20000 de soldați și ofițeri români, luați prizonieri după 24 august, împotriva confiscării de către sovietici a flotei române de război etc., etc. C.I.C.Brătianu menționa la rîndul său că: "Regiuni întregi, ca Moldova, Bucovina de nord și Transilvania de nord, și chiar Dobrogea și zonele de frontieră ale Banatului scapă în mare parte, sau chiar total, de sub influența autorităților centrale", cerînd restabilirea urgentă și necondiționată a administrației românești în întreaga țară (Documentele nr.

1013 și 1014).

În acest context, în care mărturii pînă acum supuse embargoului văd în sfîrșit lumina tiparului, este de mirare că ticuri extremiste ale propagandei de partid din perioada 1944-1945, purtînd pe revers parafa secretă a aceluiași sinistru Vișinski, autorul trimiterii în fața plutonului de execuție cu nici zece ani mai înainte a multora din cei ce nici măcar nu erau adversarii lui Stalin, de cea mai tristă memorie și pentru țara noastră, sunt reactualizate în anul de grație 1985. Ne referim, de pildă, la editorialul intitulat *Poziția domnului Maniu din Scînteia* nr. 103 din 7 ianuarie 1945, un adevărat panegiric, publicat integral în această culegere, cu o singură omisiune: a semnăturii autorului. Omisiunea intenționată ne permitem s-o corectăm noi: autorul era securistul-șef de mai tirziu al presei, cel ce avea să devină directorul cenzurii sub Dej, continuînd a o patrona și sub "liberalul" Ceaușescu, Iosif Ardeleanu.

Cu aceste considerații intrăm direct în ilustrarea unui aspect esențial și anume, ce rol și-au atribuit conducătorii actuali ai Pecereului, pentru ei personal și pentru partid, în evenimentele anilor 1939-1945.

Dacă am da crezare celor care au avut putere de decizie în ordonarea materialului celor patru volume, în ziua în care a avut loc lovitura de stat, mai întîi a fost dată publicității, eventual prin ediții speciale, *Declarația* partidului comunist și abia după aceea s-a citit *Proclamația* regelui către țară.

Ori tocmai această aparent nevinovată inversare dovedește că între criteriul științific, singurul valabil în asemenea lucrări, și cel ideologic, s-a acordat prioritate acestuia din urmă. Preferința acordată unor pseudoteorii de conjunctură pentru tema prezenței partidului în epocă, impune cercetătorului și cititorului o abordare prudentă a materialului și nu lipsită de justificate circumspecții.

Pentru a demonstra "documentar" tezele anteconcepute, privind anumite evenimente în care clișeele cunoscute plasează partidul drept "organizator", "forță mobilizatoare" etc., se pun în funcție și cenzura și montajul. Omisiunea joacă de asemenea un rol important, pentru a se acorda unui eveniment sau altuia imaginea dorită.

Este, de pildă, cazul *Memoriului* unor membri ai Academiei Române și profesori universitari din București, Iași, Cluj, adresat în aprilie 1944 mareșalului Ion Antonescu, prin care semnatarii cereau imediată încetare a războiului (Documentul nr. 559). Dar textul nu poartă nici o semnătură, ci doar mențiunea "Urmează semnăturile", mascînd cenzurarea a-

cestora. Dar de ce ele nu sunt date publicității? Răspunsul este simplu: pentru a nu trezi întrebări privind soarta ulterioară a universitarilor cu pricina, care n-au avut de suferit sub regimul Antonescu, deși îl criticaseră pe mareșal, dar cei mai mulți au înfundat închisorile și lagărele de muncă sub regimul stalinist de mai târziu.

Desigur, este interesantă mărturia despre actul de la 23 august a nu știu cărei gazete din Brazaville, ca și numeroasele, mult prea numeroasele extrase din buletinul *România liberă*, devenit la 23 august gazetă cotidiană. Un ziar din capitala țării, cu nimic mai prejos decât cel din Brazaville, iar în unele privințe mai important și decât *România liberă*, a fost complet ignorat. Este vorba de *Jurnalul de dimineață* al lui Tudor Teodorescu-Braniște, care începând cu numărul din 31 decembrie 1944 a publicat mărturii ale unor personalități politice despre felul cum a fost înfăptuit actul de la 23 august. Cum nici una din declarațiile publicate de acest ziar nu și-a găsit locul printre textele culegerii de care ne ocupăm, se ridică în mod firesc întrebarea, de ce? Pentru că cei care au răspuns la ancheta lui Braniște au evidențiat în unanimitate, fără a fi înțeleși între ei, rolul central jucat de regele Mihai, când de 40 de ani partidul afirmă că acest rol l-au jucat oamenii lui, în ipoteza că actul de la 23 august a reprezentat într-adevăr soluția optimă în acel moment și participarea la el este un titlu de mândrie.

Printre oamenii politici a căror activitate și sentimente patriotice sunt apreciate din ce în ce mai obiectiv, fără pasiunile politice care au făcut din el un "asasin", "fascist" etc., se numără și generalul N. Rădescu. Unele din cuvântările sale, ca șef al guvernului ultimei coaliții de la 23 august, sunt și ele reproduse în aceste volume. Și-a aflat locul și cuvântarea rostită în sala "Aro" la 11 februarie 1945, când atmosfera politică devenise atât de încălcată, încât în orice clipă putea izbucni un război civil. Destabilizarea, provocată de partidul comunist, urma să slujească - și a servit - drept argument pentru aducerea la cîrma țării a guvernului Groza, chipurile pentru "asigurarea ordinei". Cuvântarea generalului a putut fi transmisă la posturile de radio și ascultată de cîți aveau atunci aparate de radiorecepție, dar n-a mai fost publicată în presă, datorită faptului că partidul pusese practic stăpînire pe tipografii. După 40 de ani, ea vede în sfîrșit lumina tiparului (Documentul nr. 1165).

N. Rădescu chema la apărarea în fața nenorocirilor care pîneau neamul, "prin solidaritate, printr-o conlucrare a tuturor". El cerea întregului popor să se unească "într-n mînunchi, fără considerații de ordin politic", "pentru a nu lăsa țara să cadă pradă anarhiei și unei stăpîniri străine de neam și de Dumnezeu!" Dar aceste din urmă cuvinte au fost scoase, iar contextul în care au figurat, nici măcar nu

este marcat prin croșetele obligatorii în acest caz. De ce oare? Desigur, din lipsă de considerație pentru normele științifice, în speranța că istoria va acoperi cu uitarea ei definitivă aceste cuvinte.

Istoricii partidului nu se dau în lături să cenzureze chiar și creațiile propriului lor aparat de propagandă, la nevoie să le rescrie, chiar și după ce au fost publicate o dată. Cine-și va bate capul să găsească prima variantă și să o confrunte cu cea de a doua?

Iată, de pildă, textul de căpetenie cu care soții Ceaușescu își legitimează trecutul "revoluționar", cel despre chermeza breslei cizmarilor, de la 13 august 1939, din parcul Veseliei din București (Documentul nr.29). Este cel în care se scrie că Elena Petrescu a fost aleasă regina balului (numită aici "regina muncii"). Prilejul a fost folosit după decenii de angajații cu lustruirea cultului personalității celor doi protagoniști, în proze cu pretenții de literatură și perenitate istorică, făcând din mai ales personajul feminin al întimplării, un fel de Fecioară din Petrești, o Leana d'Arc, combinată cu o maica Smara a revoluției din parcul Veseliei. Lasă că o chermeză, oricât de "revoluționari" or fi fost participanții, tot chermeză rămâne, cu bere, mititei și dans. Trecem și peste detaliul că fragmentul respectiv are pentru națiunea română o valoare de document tot atât de mare ca de pildă actul de fundație al clubului Pickweek și că în afara menționării arhivei în care se păstrează, nu se precizează nici cine l-a scris, nici cu ce prilej, pentru ce și nici măcar la ce dată. Astfel, noi, toți admiratorii trecutului de luptă și glorie al celor doi, suntem lăsați în suspensie să ne mîngîiem cu ideea că poate fi orice: fragment de autobiografie pentru dosarul de așteptare la Premiul Nobel, raport de activitate către patriarh în vederea iertării păcatelor, proiect de text pentru cînd vor fi turnați în bronz etc.

El a mai fost publicat o dată în *Revista de istorie* (tomul 35, nr.4 / 1982). Puse alături, cele două versiuni ale aceluiași original, care ar trebui să fie absolut identice, prezintă unele deosebiri inexplicabile. Din textul publicat în 1982, aflăm că au participat la serbare peste 2000 de muncitori, în timp ce în ultima variantă prețul a fost redus la jumătate, indicîndu-se cifra de 1000 de muncitori. În textul din 1982, Elena Petrescu - după ce a mulțumit "proletariatului conștient" pentru alegerea ei ca "regină a muncii" - a cerut pîine și dreptate, intrarea în legalitate și "eliberarea lui Gh. Velcescu". Astăzi, avînd cozonac și de dreptate ne mai fiind nevoie, aceste din urmă doleanțe au căzut: au fost cenzurate. Textul din culegerea de față se încheie fără croșete, care să semnaleze că ar mai fi urmat ceva. A urmat un paragraf care a fost înlăturat, fără să i se menționeze absența. El este următorul: "Deși sesizat de organele Prefecturii Poliției Capitalei, Marin

Răduți, președintele breslei muncitorilor din industriile pielăriei și încălțăminte, care a organizat această serbare, a refuzat să intervină pentru a pune capăt acestei manifestații, declarând că *muncitorii sînt liberi să-și spună opiniile lor.*" (subl.ns.) De ce oare au fost scoase acest cuvinte? Nu cumva pentru că sub regimul celor două personaje de la chermeza "revoluționară", muncitorii nu mai sunt liberi să-și spună opiniile, cum liberi erau s-o facă în 1939?

Ne vom opri la un singur exemplu de mistificare printr-o omisiune intenționată.

Se știe că trupele rusești au intrat în București la o săptămînă de la actul de la 23 august, pe 30 ale aceleiași luni. Conform documentului nr. 808, la primirea eșalonului întii, erau de față numai... Neculai Ceaușescu și viitoarea lui consoartă. Ambii au rostit saluturi, unul numai în numele Uteceului (organizație la acea dată qvasi-fantomă, dovadă că despre efectivul ei, se păstrează, în pofida kilogramleor de texte ce i-au fost consacrate, un secret de-a dreptul bizar), Elena Petrescu "în numele femeilor românce", deși nu se specifică în note cînd le-a consultat și în ce mod le obținuse asentimentul. În această unică relatare, există totuși puncte de suspensie și croșete. Ce pasaje și ce nume vor fi fost cenzurate? Cum cititorul român nu are elementele necesare de comparație la dispoziție, îl vom ajuta noi. În numărul 16 din 31 august 1944 al *României libere*, din care a fost extras și pasajul reprodus în culegerea de documente, reportajul cu pricina poartă următorul titlu: "*Triumfala primire a trupelor roșii în capitală*" și subtitlul: "*Cuvîntul muncitorului Gheorghe Apostol*". La manifestația din fața Comitetului Central care se afla atunci la Șosea a vorbit Gh.Gheorghiu-Dej. Nu ne oprim aci asupra faptului că vorbitorii nu aveau nici o împuțernicire de la nimeni și nu poporul român îi trimisese să întîmpine trupele sovietice, care intrau să instituie un regim de ocupație, ci doar cel mult mini-partidul pe care îl reprezentau. Ceea ce vrem să subliniem prin aceste detalii este că despre prezența lui Dej sau Apostol nu se suflă nici un cuvînt. Acum, la apusul "anilor lumină" singurii care se aflau peste tot erau *dînsul și dînsa*. Cine poate să conteste, doar vorba aceea, "Actele vorbește!"?

Trei elemente subminează credibilitatea textelor prezentate în această culegere în ceea ce privește activitatea P.C.dR. în perioada menționată. Pe primul l-am analizat mai sus: cenzura pentru unele, omisiunea pentru altele. Cel de-al doilea este premisa falsă de la care s-a pornit privind dimensiunile partidului, atît cantitative, cît și de prestigiu, autoritate, capacitate de a determina evenimentele, și care evident că nu corespund adevărului istoric. Dar premisa odată turnată după o formulă greșită, asemenea unei fundații

greșite, va genera o construcție ridicată în întregime în mod eronat. Dogma cantitativă a generat reproducerea unei cantități disproporționat de mari de așa zise "documente", abundind de fapte minore, neinteresante, ne semnificative pentru determinarea desfășurărilor la scară istorică și națională. De altfel, această disproporție între posibilități și deziderate, o realitate a epocii, este recunoscută indirect de către partid însuși, tot în paginile acestor cărți, dacă a acceptat includerea *Raportului confidențial* al lui Burton Y. Berry, reprezentantul SUA în România, unde într-un capitol special consacrat partidului comunist, se scrie despre acesta și despre oamenii care îl reprezentau: "Observatori serioși consideră că ei au pretins o autoritate disproporționată în afacerile țării, față de cât ar justifica-o numărul lor și simpatia populației." (Documentul nr. 1094)

Al treilea element care subminează serios caracterul științific al ediției, este cultul personalității lui N. Ceaușescu și parțial, al soției sale, care a figurat ca directivă la baza acestei lucrări, ratind-o. Cine este primul comunist menționat cu nume și prenume chiar într-unul din primele "documente"? Firește, Nicolae Ceaușescu! Numele cui este cules peste tot cu majuscule și aldine? Al lui Nicolae Ceaușescu. Și pentru că nu mai încapă decât singur pe pagină, cele ale altora sunt trecute la... puncte de suspensie. Aflăm că la o serbare a breslei îmbrăcăminte (urmează o croșetă și puncte de suspensie, ceea ce înseamnă că au fost cenzurate unul sau mai multe cuvinte, dar noi bănuim că era vorba de blestematele "și încălțăminte"), Ceaușescu a recitat poezia *Seara* de George Coșbuc. Peste două săptămîni, la o serbare a acelorași muncitori meseriași, tot el a recitat *Pădure tinăra și verde* de Coșbuc. (Documentele nr. 11 și 13). Foarte frumos din partea lui! Dar ce legătură au toate astea cu istoria României? Sunt de acord cu dumneavoastră: nici una!

Directiva repetării cu insistență a numelui lui Ceaușescu drept unic reprezentant al partidului, i-a obligat pe autorii culegerii la adevărate matrapazlicuri. Pînă la 23 August nu apar în această carte decât foarte rar cu nume și prenume unii comuniști, iar cei care sunt menționați sunt ori prea puțin, ori deloc cunoscuți, pentru că N. Ceaușescu să domine cu statura lui ce se vrea planetară, nu numai epoca de după 1945, ci și cea de pînă la ea. Numele lui Ștefan Foriș, secretar general al partidului în primii ani ai deceniului al cincilea nu apare deloc, al lui Gheorhiu-Dej apare prima dată într-un document din septembrie 1944, în volumul III (Documentul nr. 903! Să ne reamintim că ucenicul lui fusese menționat de mai multe ori în vol. I, începînd cu Documentul nr. 11!). Numele lui Gh. Apostol este menționat pentru prima dată tot în vol. III. Constantin Părvulescu este

exclus complet (motivele se cunosc!). Lucrețiu Pătrășcanu apare pentru prima dată în volumul al II-lea (Documentul nr. 588). Ana Pauker și Vasile Luca sunt menționați o singură dată în toată culegerea (Documentul nr. 1094), dar amândoi sunt excluși din indicele de nume. Maurer nu este nici el mai privilegiat, întrucât apare pentru prima dată doar în volumul al doilea (Documentul nr. 809 din 31 august 1944). Emil Bodnăraș, reprezentant al partidului comunist (unii spun, al rușilor), alături de Pătrășcanu în pregătirea loviturii de stat, abia dacă este și el pomenit și numai în calitate de comandant al formațiunilor paramilitare ale P.C.d.R. (numite "gărzile patriotice"). Ignorați complet sunt colegii de generație ai lui Ceaușescu, precum Al. Drăghici, Leontin Sălăjan, Paul Niculescu-Mizil, Gogu Rădulescu, Al. Bârlădeanu, George Macovescu ș.a. Evocind numele lui Emil Bodnăraș ajungem inevitabil la acele necunoscute pe care o lucrare de asemenea proporții și cu asemenea pretenții avea obligația în sfârșit să le elucideze, prin publicarea acelor documente edificatoare despre 23 August, care continuă să stea zăvorâte și interzise. Ori, cum nici de data aceasta nu aflăm lucrurile noi, așteptate, inclusiv cele privitoare la implicarea partidului comunist, la întâmplări din prezenta actualului, la modul în care mareșalul Antonescu a ajuns din mîinile sale în cele ale sovieticilor și a felului în care s-a desfășurat interogarea lui, credem că munca unei întregi armate de cercetători, probitatea lor au fost subminate de caracterul arbitrar și antiistoric al celor care pe parcurs au dictat criteriile lor neștiințifice.

În concluzie se poate spune despre lucrarea 23 August 1944. *Documente* că este sublimă. Dar numai ca o afacere de familie. Nu și ca o creație de vîrf a istoriografiei noastre actuale.

ALERGĂTORUL DE LA MARATHON nr.2, 1986

A DOUA DIMENSIUNE

Deseori m-am întrebat care este adevărata dimensiune a unui scriitor? Să fie forța talentului său? Dar cîți nu și-au pus puținul sau mai multul lor talent în slujba puterii, justificînd sau preaslăvind era ticăloșilor și pe titularii ei? Am în minte două - trei exemple de poeți și prozatori dotați de Dumnezeu. Și ce au făcut din talentul lor? Păr de ciine! Din care niciodată nu se va țese sită de mătase.

Scriitorul este un întreg. Nu voi crede niciodată în selecții. În operă parțială: cutare carte e cinstită, în cutare articol a depășit orice limită a linguşelilor; văzut din profil este el, din față este alter-egoul lui Jigodesc...

Citeam deunăzi, exact în consonanță cu gîndurile mele, că Eisenstein, autorul atîtor filme devenite "clasice" și despre care specialiștii și dicționarele enciclopedice sînt unanime în a-l declara un mare regizor, că și-a ratat de fapt geniul în satisfacerea "comenzii sociale", refăcînd scene întregi, refilemînd, remontîndu-și filmele, pînă ce acestea îl satisfăceau pe Stalin. Însîngeratul "geniu al omenirii muncitoare" îi viziona el, respectiv îi "viza" personal filmele. (Verbul a viza a căpătat un sens nou sub regimul totalitar, însemnînd a citi un manuscris sau o corectură, a viziona un film, un spectacol de teatru sau o emisiune de televiziune, în scop de cenzură. Acest sens lipsește din Dictionarul Explicativ al Limbii Române - DEX). După fiecare repetată vizionare de către Stalin a filmelor lui

Eisenstein, urma "prelucrarea", în care regula era ca artistul să-și facă autocritica pentru "erorile" comise, însușindu-și "indicațiile și orientările", cum se spune astăzi la București, dar despre un altul, care deși nu are un imperiu, se închipuie cel puțin un fel de Suleiman Magnificul. Regizorul, mic și supus promitea că va porni cu un nou elan la muncă. Ceea ce și făcea, pînă ce filmul îl mulțumea pe Stalin. Și dictatorul era într-adevăr mulțumit numai cînd pelicula înfățișa puterea sa personală ca justificată de istorie, prin paralele vizibil trase de pînă cu epoca lui Alexandru Nevski sau Ivan cel Groaznic. Orice s-ar spune, Stalin nu era un model de mediocritate intelectuală, cum îl caracterizase Troțki, dacă se pricepuse să-și creeze și instrumente artistice de primă mînă (Eisenstein), care să legifereze artisticește - ceea ce alții făceau doar în teorie - fărădelegile și crima. Opusul artistului de geniu compromis, care preferă să moară departe de publicul, unicul care îl înțelege și-l apreciază, și care treptat, nu mai are teren sub picioare, este datorită sacrificiului imens pe care-l presupune această opțiune a exilului, Andrei Tarkovski.

La noi, da, au existat compromisurile - o epocă, într-un anumit fel, de invidiat astăzi - în situații istorice limită. Fiind doar niște compromisuri, autorii lor au sperat că poate vor trece neobservate, deranjînd numai în măsura în care te supără o scamă pe un baldachin de brocart cu fir de aur. Din păcate, scama n-a putut fi îndepărtată doar suflînd ușor peste ea și a rămas acolo, în posteritate. Au fost, și asta chiar și în cazul celor mai neîntinați. Bacovia - el este unul din cei la care mă gîndesc - pentru că a fost poate poetul mare cel mai sărac, la limita mizeriei, a fost și cel care, primul, a primit o pensie de stat. Propagandistică. Dacă nu era așa, i se dădea cu discreție și nu cu tam-tamuri în presa de partid (pe atunci, prin 1946, mai era și cealaltă presă). Nu pun faptul în legătură, dar poetul a scris

acel Cogito, în care spune că și-a realizat - desigur, după 1948 - "toate idealurile". Care-or fi fost acestea? Cunoscînd metodele "de lucru" ale propagandei și pretențioasa denumire de "comandă socială" cu care se maschează de fapt dicteul tuturor trogloditilor, (cenzura aplicată direct de Stalin era un privilegiu totuși pentru Eisenstein, dacă ne gîndim bine!), pot da crezare afirmației unui cercetător de la Institutul de literatură "George Călinescu" - este vorba de Mihai Vornicu, astăzi în exil la Paris - după care Cogito ar fi fost scrisă de altcineva "în stilul" poetului, acestuia ne mai rămînîndu-i decît să o semneze. Nu există probe, dar faptul este deplin posibil.¹

În compromisurile sale - pentru că au fost mai multe - Arghezi a dat la iveală un kitch neverosimil pentru arta sa, ciclul "1907". Dar la acea oră - 1955 sau 1956 - opera sa poetică fundamentală fusese scrisă. Da, este adevărat, tot poetul Cuvintelor potrivite i-a dedicat lui Gheorghiu-Dej un fel de bocet, Lui Gheorghită, mamă, dar nu poate fi socotit ca o manifestare a cultului personalității, fiindcă poemul apărea cînd Dej era în sicriu, iar altul care să ateste o posibilă punere-bine cu leul-viu, nu cunosc. La urma urmelor, era dreptul său să mulțumească celui care ridicase anatema aruncată peste el de Sorin Toma, Chișinevski și alți responsabili cu "puritatea ideologică" de tip jdanovist. Și a făcut-o pe cînd pe tronul leului mort se afla deja altcineva.

Să zicem că numeroasele compromisuri mai mari (precum la Sadoveanu) sau mai mici, reprezintă în ultimă instanță niște accidente biografice. Ele n-au infectat harul în sine, care s-a păstrat mai mult sau mai puțin teafăr.

Dar ceea ce a urmat a fost un stadiu calitativ nou - superior? inferior? Nu știu cum să-l apreciez - în orice caz, o limită peste care cred că nu se va mai putea trece. Acest stadiu se numește proștituție. Defectul și tot odată calitatea ei este că nu se poate

1 Există și o altă ipoteză, la fel de plauzibilă: s-ar putea ca versul respectiv să fi ascuns o mare ironie. Cel puțin așa cred o seamă de cunoscători nu doar ai operei lui Bacovia, dar și ai taciturnului poet de geniu. Prea subtilă însă pentru epoca respectivă, ironia n-a fost simțită ca atare... (d.t.) (Sorin Tudoran)

practica decît public, în vîzul tuturor şi atunci el, cel astfel terfelit de propria comportare aşa-zisă artistică, rămîne stigmatizat pentru posteritate, orice-ar încerca să facă. Scriitorul-prostituată nu-şi salvează "opera" pentru că nu a apucat să o aibă. Dar vinde: ce are (eventual, talent) şi ce nu are (conştiinţă). El se căzneşte din răspuţeri să scoată la lumină sub acest semn, ceea ce este de fapt o anti-operă, cu cărţi în regulă, cu cronici la ele, cu numeroşi "admiratori" adunaţi în jurul său - de fapt veleitari, care vor să ciugulească şi ei din festinul patronului - cu sentimentul că este mare, din ce în ce mai mare, el este - desigur! - membru al Uniunii Scriitorilor, călătoreşte în străinătate fără probleme, doi-trei au ajuns chiar şi în Academia RSR, de la înălţimea căreia scuipă pe creştetul celor care - tocmai pentru că au refuzat şi refuză să se prostitueze - riscă să moară fără o operă scrisă, sau pur şi simplu - mai rău! - să moară de foame. Şi să rămînă pe vecie nescritori, deşi au talent. N-au operă, n-au fotoliu, eventual directorial, sau scaun la Academie. Ei au însă ceva ce n-au curvele cu condei: o conştiinţă. Una integră.

În vremea noastră această dimensiune dă adevărata măsură a calităţii de scriitor. Da, conştiinţa! O mare conştiinţă, încercîndu-şi opera cu acele idei capabile să mişte din loc societatea, din mocirla în care de decenii stă impotmolită sau să-şi propună să facă asta - chiar şi cu gîndul că reuşita este îndoielnică - poate conferi unei opere acea legitimaţie care o va ajuta să treacă vîmile. Încît, talentul singur, mă ierte Dumnezeu!, nu mai poate să însemne astăzi mare lucru, dacă nu este dublat de o adevărată conştiinţă.

Niciodată nu au fost atîţia vînzători ai propriei conştiinţe şi care să creadă despre sine că sunt şi scriitori. Dar niciodată n-au fost şi atîţia "refuznici" ai aceste prostituări. Mă închin în faţa celor care vor muri anonimi, din frumuseţe sufletească

preferind tăcerea, refuzindu-și chemarea, decît să și-o tarfelească.

Și niciodată n-am fost mai mulți scriitori români peste hotarele țării, exilați de voie sau de nevoie, ca azi. Departe de realitatea politică și socială care ne-a creat. Departe de cei care știu cite ceva despre noi. Departe de cei care doresc să ne citească. Copaci cu rădăcinile în aer. Dar cu conștiința nealterată și cu condeiul liber. Publicul nostru, cei care nu ne-au uitat, cei care așteaptă să nu tăcem, va afla că nu am depus armele. Și că nu avem acest gînd. Și că niciodată n-am fost mai într-o simțire cu el ca acum.

Din păcate, - știm bine asta și nu are rost să ne îmbătăm cu apă chioară - cărțile sau publicațiile noastre nu vor ajunge la cei din țară, cum nu cade pe pămînt ploaia de meteoriți. Din cînd în cînd însă cite un meteorit ajunge ca o sferă perfectă la oameni, care o poartă din mîna în mîna, căutînd să-i deslușească mesajul. Precum meteoriții, cite un exemplar dintr-o carte și din revistele noastre va ajunge la ei, recunoscîndu-și uimiți ideile, năzuințele și mai uimiți că libertatea mult-visată are un chip concret, pe care ei pot să-l mîngie cu mîna. Dacă oamenii ajung să pipăie, să cunoască acei bulgări mai valoroși decît greutatea lor în aur - meteoriții - cred oare teroriștii ideilor de libertate și de drepturi ale omului că îi vor împiedica pe românii de pe tot cuprinsul țării să țină în mîinile lor cărțile și revistele noastre? Care nu vin din îndepărtate sfere astrale!

Mai mult decât neconvenționalul

I

O fișă a lucrărilor ieșite de sub pana dramaturgului Alexandru Mirodan se începe neapărat cu *Ziariștii*, piesă care a rezistat ani, dacă nu chiar decenii pe scenele bucureștene. Piesa plătea un tribut destul de substanțial *realismului socialist*, dar cum altfel putea un tânăr dramaturg, să bată la porțile afirmării în anii jdanovismului în cultură, când însuși Camil Petrescu, care n-avea de ce să-și consolideze numele, produsese acel afiș agitatoric, intitulat *Bălcescu*, salvat doar parțial de talentul unui mare actor, precum Mihai Popescu? Și plătea prin subiectul de care autorul nu putea să nu fie conștient că situația din realitatea care-l inspirase, fusese creată în mod sintetic. Prin anii '50, în presă (în cea de partid, pentru că alta nu mai exista la acea oră) se făcuse mare-caz-mare în legătură cu "persecutarea" unui "correspondent voluntar", dacă nu mă înșală memoria, fiind vorba de un muncitor din județul Buzău, pe numele lui, Ion Bocioacă, (nu știu dacă nu una și aceeași persoană cu gazetarul care astăzi semnează la rubrica de sport a *României libere*). Tevatura în jurul "cazului" cu pricina era produsă artificial și ipocrit, pentru a nu se vedea că întreaga presă românească fusese nu doar persecutată, ci de fapt reprimată, și nu de către niște particulari, ci de partidul recent biruitor, prin desființarea cu numai câțiva ani mai înainte a zece de publicații, în frunte cu cele care se aflaseră pînă în 1948 în opoziție, prin aruncarea în închisoare a numeroși ziariști, iar pentru cei care scăpaseră, prin sigilarea condeiului (Ion Vineanu și-a văzut pentru prima dată semnătura, din nou, doar pe patul de moarte, în vara lui 1964, pe coperta cărții *Ora fîntînilor*). Dar toate acestea sunt fapte de istorie.

Cu tot tributul plătit, cum spuneam, *realismului socialist*, piesa a rezistat la sute de reprezentații pe numeroase scene. De la prima, la o ultimă piesă de care am auzit în anii '70 (și pe care n-am apucat s-o văd), intitulată șocant *Tovarășul feudal și fratele său*, jucată pe scena Teatrului de Comedie, autorul și-a durat în dramaturgia românească o situație solidă, pe nemerit depășită doar de mult prea dătătorul din coate A. Baranga. Și deodată: "Știi? Mirodan pleacă!" A "pleca" înseamnă în ultima vreme, față de

toate sensurile date de dicționare, ceva nou și extrem de grav. Dar nimeni nu a spus nicăieri deschis (în țară, firește): de ce se "pleacă"? De ce a "plecat" și Mirodan?

Citind *Dicționarul neconvențional al scriitorilor evrei de limbă română*, apărut la Tel-Aviv ¹⁾, pot spune că oarecum un răspuns mi-am putut formula.

Pentru a scrie o asemenea carte trebuie să simți mai întâi intrarea în acel impas al creației după care liber ești să optezi pentru rămînerea pe toată viața la stadiul de impas sau să tai nodul gordian și să întreprinzi ceva "revoluționar". *Plecarea* este premisa acestei din urmă schimbări. După aceea, fără secții de "propagandă" pe cap, fără "Consilii ale culturii" în spate fără "ginitori" pe după umăr, fără pasarea titlului de la un plan editorial anual la altul, în deplină sărăcie - acceptată benevol, față de veniturile unui dramaturg intens jucat în România - sărac dar liber, acceptînd și alte privațiuni specifice activității scriitoricești occidentale (publicarea pe cont propriu, public cititor restrîns și de un nivel inegal, lipsa unei critici de specialitate etc.), se poate elabora în relativă liniște o asemenea carte. Care are toate șansele de a deveni pentru autorul ei una fundamentală. Al. Mirodan a "plecat" pentru a scrie ceea ce la ultimul volum ar putea fi opera vieții sale.

Dicționarul neconvențional al scriitorilor evrei de limbă română denumeste cu exactitate caracterul sui-generis al acestei lucrări. Cînd autorii de enciclopedii își fac un titlu de mîndrie din a respecta canoanele impuse de gen, la Al. Mirodan este invers: autorul își face un titlu de mîndrie din a le răsturna. Libertatea sa absolută se exprimă deci nu numai în aceea că a elaborat o lucrare dificilă, pentru care, de regulă, salaho-resc și asudă simultan numeroși cercetători, patronați de instituții respectabile, cu fonduri, cît (și drept urmare) că și-a permis fără nici un

1) Al. Mirodan, *Dicționar neconvențional al scriitorilor evrei de limbă română*. Minimum, Tel Aviv (f.a.), dar apărut în 1986, 438 pag. În acest volum: literele A, B și C.

fel de complexe să se și "joace" de-a enciclopedia. Utilizez vocabula "joacă" nu în sens pejorativ.

Rezultatul este spectacular. Acest prim volum se citește ca un roman. Panorama realizată este, mai ales pentru cei mai puțin informați în mișcarea literară, filozofică, filologică, de idei a intelectualilor evrei de limba română din toate timpurile, de pe toate meridianele, de o noutate apreciabilă, și sunt convins că și pentru o categorie mai îngustă de cunoscători surprizele de informare nu sunt puține.

Unde autorul își trădează preocupările scriitoricești, precumpănitoare față de cele de istoric, critic, bibliograf, arhivar etc., absolut necesare la cei ce se încumetă să pornească la drum cu toiașul enciclopedistului, este mozaicul de genuri pe care ni-l oferă acest *Dicționar neconvențional...*, de unde și originalitatea lui. Iată ce s-ar putea citi aici: micromonografii, dintre care multe excelente, unele mergând pînă la 12-14 pagini întindere (Felix Aderca, Aristide Blank, M. Blecher, H. Bonciu, M. Breslașu, Brunea Fox, I. A. Candrea, Paul Celan, Cohen Idov, Paul Cornea, Jaques Costin, Ov. S. Crohmălniceanu etc.); memorialistică și mărturii personale, scrise special pentru această lucrare (Brauner de Iosif Petran; *Botez I* de N. Steinhardt-Monica Dan de Ion Caraion; *Belotă*, o interesantă amintire de Al. Jar, din timpul războiului, în care apare un personaj din rezistența franceză, soția sa, Olga Bancic; *Caragiale* de Victor Bîrlădeanu, despre faptul că singurul stră-strănepot al autorului *Scrisorii pierdute* este Vlad Caragiale, fiul lui Virgil Caragiale și al Biti-ei Zilberman, sora scriitorului Haralamb Zîncă); pretexte pentru a se cita pasaje memorabile din scrieri uitate sau puțin cunoscute (*Academia-Terasa Oteteleşanu*; *Avangardă* pentru a se cita dintr-o piesă a englezului Tom Stoppard, în care Tristan Tzara - adică S. Samyro din Moinești - se întâlnește la Geneva cu alți doi avangardiști ai vremii sale, Lenin și Joyce); dicționar de cuvinte, pentru a le aduce din condei la obiectul cărții (*Amiciție*; *Anticari*; *Binefacere*; *Boicot al tăcerii*; *Calambur*; *Calea Văcărești*; *Chipa*, omagiu de Moses Rosen academicianului Al. Graur); polemică (*Xenofilie*; *Idealurile revistei Săptămîna*); mărturii autobiografice inedite (*Ben Chaim*, *Zeev*); pasaje traduse din studii de expresie ebraică și ivrită; micro-monografii ale diverselor publicații din România și din Israel etc. O asemenea varietate, și nu suntem decît la primele trei litere ale alfabetului!

Este de la sine înțeles că o seamă de probleme specifice nu au fost nici ocolite, nici mistificate, cum sunt sigur că s-ar fi întimplat, dacă printr-un miracol lucrarea ar fi apărut în România. Unele sunt enunțate, dar altele reies din însăși țesătura cărții.

O interogație fundamentală se referă la apartenența scriitorului evreu de limba română. Problema se pune pentru cei care au părăsit România, reîntorcîndu-se la patria ancestrală, fără să devină în mod automat bilingvi. Desigur, scriitorul român-evreu reprezintă din capul locului, prin educație, cult, prin mediul paralel în care și-a dezvoltat personalitatea, "tipul intelectualului cu două rădăcini", cum scrie Al. Mirodan despre criticul și istoricul Eugen Campus, observația sa avînd o aplicabilitate mult mai largă. Cît timp s-a aflat în România, problema apartenenței creației sale nu se pune. Este limpede că Tudor Vianu, Lazăr Șeineanu, I. Peltz, Florin Mugur sau Victoria Dragu aparțin culturii române. Și Al. Mirodan, Camilio Baciuc sau Iosif Petran reprezintă nume ale aceleiași literaturi (dacă lucrările lor, firește, rezistă din punct de vedere estetic) și nu numai pentru perioada și cu cărțile publicate cît s-au aflat cu buletin de identitate eliberat de Miliția capitalei. Că imediat ce și-au declarat intenția de "plecare definitivă" cărțile le-au dispărut din bibliotecă, piesele au fost scoase de pe afiș și numele lor de atunci "nu mai există", nu înseamnă nimic. Deși s-ar părea că istoria literară se bizuie cel mai puțin pe decrete.

Dar există o diferență obiectivă dintre scriitorul român exilat și scriitorul evreu-român, emigrat în Israel. Cel dintîi este un Ulișse rătăcitor, în căutarea Ithacei, la țărîmurile căreia poate va ajunge cîndva din nou sau nu va mai ajunge niciodată. Limba, singura legătură esențială cu țara, este o piedică (străinii nu-l vor înțelege, editurile nu se vor bate să-l publice). Sirene încîntătoare îi vor arăta fantoma celebrității cu condiția amneziei totale: tăierea ultimei sale legături cu Ithaca, limba. Mulți se lasă seduși de această perspectivă. Pierderea limbii române pentru un scriitor este acordul final al desțărării lui. Cît de celebru este în occident Petru Dumitriu, care nu mai scrie în românește? Cazurile citate de regulă (Eugen Ionescu, Cioran) sunt excepții.

Spre diferență de fostul său compatriot, astăzi exilat, scriitorul evreu, cu rădăcini în România, are o patrie, cea istorică, Israelul. Dar tot atît de adevărat este că scriind și tipărind românește el este legat prin limbă de matricea culturală. Rădăcina culturală românească, chiar și pentru

scriitorul cu o dublă educație, nu se atrofiază în momentul mutării în Israel.

Întrebarea ar fi: reprezintă această transplantare a scriitorului român-evreu o continuitate sau o "descălecăre" pentru o viitoare rupere definitivă. În cazul cel mai fericit pentru a crea datorită limbii române pe care n-o abandonează, o variantă nouă? Este greu de răspuns. Și riscant. Viitorul va rezolva desigur și această ecuație (altele sunt înfinit mai grele), dar și o a doua: în ce măsură literatura română va recunoaște că îi aparține de asemenea creația unor scriitori cu un public special și care fac să răsună în limba lui Creangă și Eminescu (deopotrivă a lui Caragiale și Urmuz), frământări specifice din această țară mediteraneană, cu probleme politice și sociale total diferite de cele pe care le exprima în țara de origine. Este limba română în literatura israeliană doar o fază de tranziție sau își va crea alături de rusă sau poloneză (a scriitorilor veniți din țările învecinate) un statut de permanență culturală, alături de cea oficială?

Când spun că viitorul va găsi desigur soluția cea mai potrivită, mă gândesc că răspunsul se va da înainte de toate de oamenii de cultură ai Israelului. În ce privește literatura română, un cuvânt vor avea de spus și istoricii literari de azi și de mâine, dar fără dictatul primitivilor care ordonă prin circulare secrete scoaterea din bibliotecii, din dicționare, din istoriile literare a cărților și a numelor celor ce "pleacă definitiv", cu acte în regulă, sau "rămân" după o excursie în vest: români, germani, maghiari "și de alte naționalități", și netimorați de presiunea celor cu acces la mijloacele care pot să facă publice accesesele lor de xenofobie.

Deocamdată înregistrăm preocuparea lui Al. Mirodan pentru această problemă deloc simplă, la care în trecere adăogă și altele privind atmosfera literară din Israelul de limba română (critica provincialismului, a lipsei de exigență reciprocă, a spiritului apologetic etc., de interes local.)

*

Este normal ca problema antisemitismului să fie prezentă în paginile acestei lucrări. Mai mult decât prezentă: ea traversează în diagonală paginile *Dicționarului neconvențional...*

Se fac frecvente referiri cu caracter documentar, în care mărturii edite sau care văd pentru prima dată lumina tiparului, cele mai numeroase cu caracter concret biografic sau autobiografic, vin să întregescă imaginea suferințelor poporului evreu, prin încercările care le-au fost date și multor oameni de cultură evrei, trăitori în spațiul carpato-danubian.

Cum sfera este cea culturală, Al. Mirodan întreprinde chiar și un istoric al atitudinii față de problema evreiească în cultura română (pe baza lucrării *Les juifs en Roumanie, 1866-1919* de Carol Iancu, tipărită în Aix-en-Provence în 1978). Pozitiv ni se pare nu doar faptul că o serie de puncte de vedere pertinente sunt însușite și de autorul *Dicționarului neconvențional...*, cât mai ales că anumite categorisiri, ținând într-un fel de un dogmatism persistent, încep să se limpezescă prin nuanțări necesare. Este, înainte de toate, cazul lui Eminescu, despre care (citând din Carol Iancu) se scrie că: "Atitudinile sale au fost adesea pline de ambiguitate și antisemitismul ce se degajă din scrierile sale polemice ar trebui considerat mai degrabă ca o componentă, importantă desigur, a ideii sale naționaliste, și nu ca o reacție instictivă, atavică.

În obscura foaie CURIERUL DE IAȘI, unde se numărase printre redactori, Eminescu a luat în mai multe rânduri poziție în chestiunea evreiască. La 29 septembrie 1876 el se arată indignat de răul tratament la care erau supuși evreii, într-un articol intitulat *În contra maltratării evreilor*. Autorul cărții vorbește totuși de "antisemitismul ce se degajă" din scrierile lui Eminescu, pe baza articolului *Evreii și conferința*, în care dominantă pare după rezumarea textului (pe care nu-l cunoaștem în original) o predispoziție antidemocratică și un tribut plătit unui de pildă (cum s-ar numi astăzi) lider de opinie, precum Vasile Conta, mai mare ca vîrstă decât autorul *Luceafărului* și printr-un mecanism valabil pînă astăzi, cu influență asupra celor mai tineri. Mi se poate replia de ce Eminescu nu a preluat ideile mentorului său, Titu Maiorescu, sau ale lui P.P. Carp, ambii simpatizanți ai cauzei acordării de drepturi depline populației de religie mozaică din țară? Nu știm cum ar fi evoluat Eminescu dacă nu s-ar fi sfîrșit înainte de a atinge maturitatea, la o vîrstă cînd chiar și (sau mai ales) la un geniu, concepțiile-i morale, politice, filozofice erau supuse schimbării.

După principiul mozaicului se reconstituie astfel pe parcursul întregii lucrări un tablou al prigoanei rasiale în general (în timpul holocaustului, lagărele de exterminare, deci în afara perimetrului geografic românesc) și a persecuțiilor și terorismului rasial în România. Cum persecuțiile sunt prezentate documentat, autorul le vede acoperind cam toată istoria veche și nouă a coexistenței populației românești cu evreii. Cu toate acestea am avut și un domnitor evreu (Aron-Vodă), ne-am înscris în circuitul european cu o serie de nume tocmai din rîndul scrii-

torilor evrei (Tristan Tzara, Max Blecher, Ilarie Voronca, Eugen Ionescu), după cum aceeași populație a dat culturii noastre o seamă de oameni de artă de primă mărime (Daniel Rosenthal, Victor Brauner, Marcel Iancu), lingviști de clasă (Lazăr Șeineanu, Tiktin, Graur), chiar și un Mece-na risipitor cu banii (Aristide Blank).

Epocile de prigoană au avut și momente, dacă nu de lumină deplină (ah, anii lumină!), cit de respirație mai ușoară, când comerțul, artele, meseriile, industria, literatura, au ajutat formării și afirmării personalităților din sinul populației evreiești. A existat și respect pentru religia mozaică, au existat și puternice curente de opinie, reprezentate de oameni politici și intelectuali de frunte, în favoarea înscrierii noastre printre națiunile civilizate, tocmai prin integrarea populației evreiești în viața normală a țării. Cred că ceea ce nu am putut constata în volumul de față, consemnarea unor perioade (fie și scurte) prielnice vieții normale, o diferențiere între diverse epoci, chiar între diverse tipuri de prigoană (cea reală din Ungaria și cea sincopată din România în timpul războiului), dar mai ales a toleranței, ca trăsătură a structurii sufletești populare, autorul va reuși să realizeze în volumele următoare. Valoarea unei asemenea lucrări ar fi sporită printr-o contribuție constructivă la despărțirea bobului de neghină, și la risipirea unor prejudecăți încă puternic persistente.

Este adevărat, mărturiile incluse în Dicționar, fiind scrise direct de cei ce le-au trăit, redau din plin drama, care de cele mai multe ori la intelectualul evreu era și este dublă: aceea de a fi fost urmărit pentru o "vină" contrazicând rațiunea și civilizația, iar în subsidiar de a i se contesta legătura prin naștere cu pământul care și pentru el este natal, reprezentând țara de origine în aceeași măsură în care era (este) pentru cel ce-i contestă naturalismul ("Va să zică, nu aceasta mi-e patrie!", va constata pînă la urmă evreul discriminat, profund lezat în cele mai intime resorturi, cu consecințe previzibile în schimbarea radicală a psihologiei sale.) Din acel moment se poate prevedea ruptura ireversibilă.

Dar și în cadrul perioadelor de prigoană, intensitatea persecuțiilor rasiale a fost diferită, iar cînd ea fost preluată de legionari, nu numai evreii - în paranteză fie spus - au fost victimele lor. Ori în timpul regimului lui Ion Antonescu, deși

Al.Mirodan reproduce în facsimil o listă a scriitorilor ale căror lucrări urmau să fie epurate din biblioteci, librării, anticariate, a putut avea loc premiera - cu un pseudonim oarecare - a unei piese al cărui autor toată lumea știa că era a unui dramaturg evreu, Mihail Sebastian. Îi propun autorului comediei "Celebru 702" să "strecoare" după același procedeu pe scenele bucureștene actuale, o piesă personală, semnată cu un pseudonim și să vedem dacă va izbuti.

Tot în perioada anterioară lui 23 august 1944, numită - reminiscență? Intenținat? - ani "dominați de fascism", cînd nici un scriitor evreu nu avea voie să publice, profesorul Jacques Byck reușește să scoată de sub tipar (1943) prima ediție științifică a *Cazaniei lui Varlaam, 1643*, este adevărat, fără "ca pe pagina de titlu să fie înscris numele" său. (pag. 267). Nu fac nici o invitație lui Al.Mirodan să repete în condițiile de azi tipărirea incognito în România a unei ediții, pentru că știu că încercarea sa va fi zadarnică, decît poate dacă se va decide să îngrijească opera completă a unei cunoscute pseudo-chimiste.

Există și alte exemple pe parcursul cărții care confirmă lipsa de nuanțare în privința intensității prigoanei rasiale în diverse perioade.

În genere, aprecierile la adresa diferitelor personalități din rîndul scriitorilor români, care fiind puse în fața situației de a opta pentru xenofobie sau xenofilie, sunt judicioase (mai ales că se bazează pe fapte autentice).

Dicționarul neconvențional... îl evocă în cîteva rînduri pe Gala Galaction, al cărui umanism exemplar, ar putea fi "nivelul mării" la care ar trebui să se raporteze oricare intelectual român, dacă ține din vocație un condei în mînă. În cartea noastră *Muzeu sentimental*, publicată în 1974 la București, reproduceam cîteva cuvinte ale celui care ne-a dat cea mai importantă traducere a Bibliei de la ediția lui Șerban Cantacuzino încoace, și care se refereau la un poet năpăstuit: "De la fereastra mea vîd mormîntul lui Barbu Nemțeanu, nefericitul poet". Atît. Puține, dar suficiente pentru a da întreaga măsură a puterii sale de a iubi oamenii. Despre Barbu Nemțeanu scrisese și Cincinat Pavelescu. Dar ce diferență! "Aci zace B.Nemțeanu / Fost poet israelit / Mult a pătimit sărmanu' / Pîn' s-a împămîntenit!"

Cîteva aprecieri subiective, din punctul nostru de vedere chiar eronate, s-au strecurat în *Dicţionarul scriitorilor evrei de limba română* de Al.Mirodan, apărut la Tel Aviv în 1986, cu tot efortul de obiectivare, cu toată strădania autorului de a argumenta documentat fiecare afirmaţie.

În două articole se vorbeşte de prietenia dintre Ion Barbu (Dan Barbilian) cu Tudor Vianu şi Simon Bayer. Probabil că în conferinţa sa despre "Prietenii literare între scriitorii evrei şi români" (pag. 371), Victor Birlădeanu a vorbit nu numai despre Geo Bogza şi Brunea-Fox, ci şi despre acest trio nedespărţit pe parcursul întregii vieţi a protagoniştilor lui. Şi totuşi, la pagina 126, Mirodan scrie că o poezie consacrată de Barbu lui Bayer a fost concepută înainte "ca eminentul poet şi matematician să-şi fi schimbat, pe-aproape de anii '40, opinia despre neamul evreiesc". Adaog la prietenii autorului "Jocului secund" şi o aventură sentimentală, cu o tinără poetă, de origine evree, personaj cunoscut în lumea literară.

Îmi aduc aminte din cartea doamnei Barbilian un pasaj pitoresc dintr-o scrisoare către "Tudor": "Te-am înşelat numai cu femei!". Atît de puternică era această legătură, această dragoste, într-o vreme cînd prietenii durabile între bărbaţi nu erau pătate de aluziile unor comentatori, chipurile spirituali, aşa cum se întîmplă cel mai adesea astăzi, într-o lume frivolă, care a pierdut iremediabil o serie de valori ale trecutului, aluzii deci cînd este vorba de o prietenie durabilă dintre doi bărbaţi, la substratul neapărat homosexual al relaţiei dintre ei.

La o altă pagină (413), Al.Mirodan este şi mai precis: "...cînd Ion Barbu nu îmbrăcase încă bluza verde, cu diagonală pe burtă". Din păcate, acest episod nu apare în cartea Gerdei Barbilian, soţia poetului. Dar în frecventele dialoguri pe care între 1967-1970 le aveam cu distinsa doamnă a poetului, am întrebă-o odată despre adevărul unei afirmaţii similare pe care o auzisem dintr-o sursă oarecare, ca fiind cauza izgonirii din literatură a unuia dintre cei mai mari poeţi ai noştri, excludere care a durat pînă aproape de 1964. Doamna Barbilian mi-a vorbit atunci despre, într-adevăr, realitatea orientării poetului spre dreapta, care avea însă la origine credinţa sa că mişcarea legionară (nu-mi amintesc exact dacă aceasta era denumirea pe care a utilizat-o) promova înainte de toate o renaştere pe baza credinţei ortodoxe. Dar deosebit de important, s-a grăbit interlocutoarea mea să adaogă, tocmai

pentru că prietenii săi cei mai buni erau de origine semită, el nu a împărtăşit şi nici acceptat ideologia xenofobă a dreptei naţionale. Ceea ce am dori noi să adăogăm, este impresia că, dacă lucrurile nu ar fi stat astfel, cum mi le-a prezentat Gerda Barbilian, cred că nici Tudor Vianu şi nici Simon Bayer n-ar mai fi continuat prietenia lor cu Ion Barbu după 1945, cînd prigonit era de-acum poetul. În timpul războiului, existenţa cuplului Gerda şi Dan Barbilian s-a desfăşurat sub permanentă teamă pentru viaţa vărului Gerdei, fugit din Germania, din cauza nu ştiu căror activităţi antihitleriste şi găzduit în casa lor din str. Dr. Carol Davilla. Vărul trebuia să se prezinte periodic pe Calea Victoriei unde se afla o reprezentanţă a Gestapoului la Bucureşti, pentru viză sau ceva în genul acesta. Dar o dată, după o intrare de rutină pe uşa imobilului unde se afla reprezentanţa menţionată, tînărul german a dispărut fără urmă şi pentru totdeauna. Orice tentativă a doamnei Gerda de a afla de soarta lui a rămas fără nici un rezultat. La spaimele acestor ani, s-au adăogat cele din anii inchiziţiei comuniste. Puse cap la cap, coşmarurile repetate i-au creat acestei doamne de o mare delicateţe sufletească o frică incurabilă pentru toată viaţa în faţa oricărui gest care i-ar fi putut atrage invitaerea de către alte autorităţi decît cele culturale şi pe o altă temă decît editorială sau de turism, spaimă de care aveam să mă conving personal ceva mai tîrziu (dar las acest episod pentru *În exil la mine acasă*).

Nici întîmplarea cu vărul pe care l-a înghiţit pămîntul la propriu, după o vizită de rutină la reprezentanţa Gestapoului, nu a fost povestită în cartea Gerdei Barbilian despre Ion Barbu. Cred că autocenzurarea s-a produs pentru a nu crea impresia căutării neapărate a unor alibiuri antifasciste. N-aş trage concluzia că Ion Barbu era de stînga. Dar pus de viaţă în faţa necesităţii de a opta de partea cui să se situeze, el nu a ezitat să-şi fixeze alegerea pe care o dictează raţiunea.

Chestiunea cu "cămaşa verde" ţine şi ea de nişte fixaţii, o dată încetăţenite, cu greu de reabilitat. În poezia sa - nici în ineditile date la iveală în anii '70 de soţia poetului-matematician - nu există nici un singur vers, nici o singură metaforă care să îndreptăţească o justificare a continuării damnrării sale, aşa acum s-au petrecut lucrurile în deceniul negru. Ion Barbu nu şi-a înşelat prietenii decît cu femei. După cum nu şi-a înşelat crezul estetic, refuzînd practic să mai scrie poezie după 1948 (cînd s-a ocupat de traducerea lui "Ri-

chard al III-lea" și a creat doar unele stihuri ocazionale).

Mi se pare deci o greșeală ca numele lui să figureze - chiar dacă în contextul unei epoci încurcate a crezut într-o renaștere prin religie prin drea-pta legionară - în rîndul scriitorilor antisemiți.

La pagina 146 a *Dicționarului neconvențional...*, citesc următorul pasaj: Prin 1972 "Străzile Tel Avivului erau pline de oameni care făcuseră pușcărie pentru sionism; ei fuseseră 'zvirlîți din calea' celorlalți, în anii '50, dar nu la aeroportul Băneasa, ci la Jilava."

O mărtuire nu mai puțin interesantă, citim sub semnătura criticului N. Steinhardt: "M-am bucurat văzînd că poporul român - de care, ca și părinții mă simțeam atras - a fost doar el acela care n-a dat curs poruncilor de exterminare venite din exterior. (Este vorba aici de anii celui de-al doilea război mondial.N.n.) Așa cum în 1939, refuzase a se infurpa din teritorii străine oferite de stăpînul Europei acelei vremi. După aceea, în decursul "obsedantului deceniu" (ce a durat mult mai mult decît zece ani) n-am avut parte ca și atîția alții, decît de necazuri, scîrbe și nevoi. Spre amărăciunea mea, a trebuit să constat că numeroși evrei se străduiau a face tot ce le sta în putință pentru a justifica teoriile antisemite" (pag.209).

Aparent cele două mărturii se bat cap în cap, dar în realitate amîndouă sunt adevărate. Ele vorbesc despre formele absolut specifice și absolut deosebite de realitățile antebelice, pe care le-au luat în România, după 1948, antisemitismul (care a îmbrăcat haine noi), cît și antiromânismul, dacă pot spune astfel, ambele promovate, pentru că reprimau reacții de împotrivire la înrobirea stalinistă a țării.

Desigur, fenomenul antisemit-comunist-român merită o analiză teoretică-istorică amplă, din pricină că ascunde în el o adevărată inițiere în metodele prin care stalinismul (Stalin era "specialist" în problema națională, nu-i așa?) experimentînd cîte ceva și în România, poate dezbină o națiune și crea diversiuni de amploare istorică.

Ca niște elevi silitori, puii staliști ai anilor '70, ceașștii, au descoperit "valențele naționale" și toate nenorocirile țării, începînd cu înrobirea economică de către Sovromuri și sfîrșind cu rusificarea și eclipsarea unei părți a istoriei naționale, au pus-o pe seama jumătății de partid comunist care venise de la Moscova, în frunte cu Ana Pauker și Vasile Luca. Cealaltă jumătate - din care astăzi a mai rămas în istoria autofalsificată doar

N.Ceaușescu - ca și cînd n-ar fi existat, sau a fost doar pentru "mobilizarea maselor populare în lupta pentru...". Diversiunea, șoptită abia printre buze în lucrările tipărite în țară, este rostită articulat și cu toată gura în diverse organe de infiltrare a exilului. Spirite oarecum nefamiliarizate cu subtilitățile diversiunilor preiau pe baza faptelor trunchiate, uneori trăite personal, dar neinterpretate logic, variantele servite de mașina de tricatat istorie a partidului.

Într-adevăr, stalinismul nu poate fi invinovățit de lipsă de metodologie. Cine putea fi mai eficient în urmărirea și pedepsirea legionarilor? Doar nu oamenii mareșalului Antonescu, ei înșiși aflați de la început în boxele acuzațiilor, ci acei care le puteau fi victime (deși se aflaseră la Moscova). Așa se face că celebra *reeducare de la Pitești* a fost patronată, scriu martorii oculari, de oamenii Anei Pauker (dar de ce nu și ai lui Teohari Georgescu, creștin?) A încetat oare represiunea după primăvara anului 1952, cînd "grupul antipartinic" a fost înlăturat, cu el și puterea scăpată de sub controlul partidului interior (național), exercitată pînă atunci de evreii din conducerea partidului? Nu. Cel mai mare val de arestări, după mărturiile unor martori oculari, urmate de procese și condamnări la mulți ani de închisoare și lagăre de muncă, au avut loc în noaptea de 15 august 1952, deci în condițiile conducerii de către români a Securității. În realitate cine se afla în spatele amîndurora din cele două conduceri succesive, gata să se devoreze reciproc și dovedind stăpînului funcționalitatea? Același patron, executat în 1953: Lavrentii Beria.

În toamna anului 1952, cînd "afacerea medicilor" de la Kremlin dezvăluia o culminație a antisemitismului stalinist, în România, tabloul era de acum aproape cel convenabil Moscovei. Întîmplător numeroși oameni de cultură în relație directă de rudenie, de partid sau de prietenie cu Lucrețiu Pătrășcanu, invinovați de naționalism (românesc) erau evrei. Și au fost arestați pachet (printre ei Harry Brauner, unul din cei mai mari folcloriști ai noștri). Cu numai cîțiva ani înainte - asta pentru a se vedea consecvența metodologică - în campanii consecutive, fuseseră demascați "menșevicii" de social-democrați, adepți sau nu ai lui Titel-Petrescu. Demascarea fusese dirijată de Leonte Răutu. Întîmplător, numeroși "menșevici" erau de asemenea evrei. Multe din uneltele de care PCR se servise erau și ele de aceeași origine etnică. După ce "demascații" ajungeau în închisori, unii dintre "tovarășii juști" răsplătiți cu funcții diplomatice, profitau de pașaport și se retrăgeau "definitiv" în tînărul stat Israel. Deci, înaintea celor

trimiși la Jilava, la Tel Aviv puteau fi întâlniți cite un diplomat doi, trimiși inițial la Roma sau la Londra. De unde cred că amărăciunea criticului citat mai sus nu este neîntemeiată. La fel cum mai târziu, cei înălțurați dintr-o funcție mai mult sau mai puțin guvernamentală de regimul Ceaușescu, mai ales fiii acestora, aveau să se mute, cu capul introdus complet în nisipul anonimatului, surdo-muți și incapabili de cel mai mic gest de curaj, pentru a nu pricinui vreo neplăcere lui "papi", cu pensie personală de partid, să se mute în cite o capitală occidentală, pentru că sunt destule. Fugind și din calea compatrioților, care au ajuns cu chiu cu vai în occident după stagii la Jilava sau Aiud sau din calea contestatarilor, care-și continuă și aici activitatea.

Evreii erau cu precădere puși să dea în conaționalii lor, atunci cînd făceau opoziție sau puteau deveni (prin averea de care dispuneau) potențiali sprijinitori ai acesteia. Mărturiile despre lichidarea organizațiilor politice evreiești, precum și despre "sioniștii" ajunși pe diferite căi la închisoare nu sunt încă foarte cunoscute. Se mai păstrează o tăcere diplomatică, relativ la multe episoade, deși martorii nu au decît să ia tocul și să scrie.

Împreună cu tovarășii lor ortodocși (nu numai față de stalinism), o serie de evrei, avînd pîinea și cuțitul - nu pentru multă vreme - combăteau însă și împotriva românilor. Pentru fiecare categorie, stalinismul avea etichetele potrivite (conform lozincii "Omul potrivit la locul potrivit"). Pentru trimiterea evreilor în pușcării, exista vina - cam șablon, este adevărat! - de "sionist" și agent al imperialismului mondial. Românii erau în schimb, dacă nu "legionari", în orice caz, "fasciști". Colecția *Scînteii* este martoră a unui limbaj de o violență, care tocmai cînd credeai că și-a sleit resursele, constați că ele erau de fapt inepuizabile, semnate de Iosif Ardeleanu, Silviu Brucan și Miron Constantinescu, deci evrei și creștin.

În februarie 1945, după discursul cu adevărat istoric de la sala Aro, generalul Rădescu a fost acuzat alături de multe alte păcate și de antisemitism. Dar în primul număr al *Scînteii*, de joi 21 august 1944, organul central al PCR publica atacul antisemit, intitulat *Erorile profesorului Vianu asupra materialismului istoric*. În schimb Max Auschnitt, era condamnat în contumacie ca sionist. Pentru românii care doar pronunțau numele Basarabiei și Bucovinei de nord, răpite, sau cîntau *Hora Unirii*, multă vreme interzisă, eticheta era de *naționalism șovin*. Era un joc absurd și bizar, în care gama era, pentru a fi în spiritul

cărților evocate de dicționarul care ne prilejuiește aceste însemnări, un fel de *Gablonz, Magazin universal* al tuturor categorisirilor posibile, o caracatiță cu zeci de tentacule, strîngînd de gît victima, dacă nu pentru o vină, atunci pentru opusul ei.

Cine manevra din spate tot acest monstru cu sute de capete? Aceiași însetați să înstăpînească, să înrobească o țară, făcînd din oameni nade pentru prinderea semenilor lor.

Tot derulînd filmul înapoi, vom vedea că români și evrei, fără deosebire de naționalitate au fost victimele tinerii poliții "populare" comandată de Theohari Gerogescu, cu morți și răniți, după cea dintîi demonstrație anticomunistă: de ziua Arhanghelilor Mihail și Gavriil (onomastica regelui), în toamna anului 1945. A fost cineva sancționat că a asasinat evrei în plină stradă? A strigat cineva atunci, "legionarii de la Interne!"? Nu. Pentru că Stalin, cel aflat în spatele lor, putea la acea oră să și gazeze evrei, dacă vroia (cum asasinase în anii treizeci), fără să-l tragă cineva la răspundere, bucurîndu-se chiar de recunoștința lumii că o scăpase de Hitler (la acea oră, contribuția aliată încă nu era escamotată).

*

Mărturia criticului N. Steinhardt, întrucît este strict autobiografică, se referă exclusiv la evreii care "se străduiau a face tot ce le sta în putință pentru a justifica teoriile antisemite." Pentru anumite cazuri, cum s-a văzut mai sus, într-adevăr așa stăteau lucrurile. Dar nu aceasta era regula generală. Dimpotrivă, evreii cu putere de decizie în partid, chiar cei care la nevoie deveneau față de conaționali inchișitori (cei intrați la apă ca "dușmani de clasă" nu se puteau aștepta la nici un dram de milă de la nimeni), printr-un mecanism general valabil, aveau tendința de a se regrupa după principiul etnic. Așa se explică de ce în mai toate posturile cheie din propagandă și presă (conduse de Chișinevski, Răutu, S. Toma, I. Ardeleanu) erau la un moment dat instalați conaționali ai celor menționați.

Îmi amintesc că la un moment dat, la Radiodifuziune, devenită ulterior Radioteleviziunea română, pe posturile de conducere de la președinte, vicepreședînți, la directori (redactori-șefi), majoritatea erau evrei. Românii care îi secondau ori se aflau pe aceleași funcții, erau la fel de zeloși sau la fel de fricoși ("Cărțiș tremură ca Varga", calambur cu circulație la direcția muzicală, referire la faptul că adjunctul Cărțiș nu era cu nimic deosebit de șeful său, directorul Ovidiu Varga).

Nivelul programelor instituției, al concertelor, al festivalurilor naționale și internaționale organizate de Radioteleviziune n-a fost însă niciodată hotărât de apartenența națională a diverșilor șefi care s-au perindat prin funcții de conducere, ci în ultimă instanță, de priceperea, calitatea intelectuală, profesională, competența, cinstea lor.

Unii mai realizau câte ceva, dar se ocupau și de vânatoarea de vrăjitoare, precum Bujor Sion. (Dialog între Bujor Sion și Titel Constantinescu, astăzi regizor la *Teatrul la microfon*. B.S.: "Începînd de mîine și se desface contractul de muncă. Nu avem nevoie de elemente ca tine: socru-tău a avut pămînt. Chiabur! Ai ceva de spus?" T.C.: "Da! Iar socrul tău a avut prăvălie pe strada mare, la Rîmnic! De ce să nu plecăm împreună?" B.S., după un moment de confuzie, pentru că fusese luat prin surprindere: "Ieși afară!" Constantinescu fusese coleg de clasă cu soția lui Bujor Sion).

Un vicepreședinte paranoic și zbîr, precum Petre Gheorghe (neevreu) a terorizat de-a binelea o parte din instituție cu metode împrumutate din arsenalul securității și a sfîrșit prin a se spînzura în pădurea Băneasa.

Naftuli David, ca și Constantin Prisnea, au contribuit totuși, pe cît le-au permis propriile timorări și stressuri, la conducerea direcției culturale, unde s-au teaurizat înregistrări, astăzi cu valoare de muzeu.

Doi președinți, Melita Apostol și Ion Pas au reprezentat doi poli opuși, deși atît unul cît și celălalt erau oamenii aceluiasi partid (și de aceeași origine etnică). Melita Apostol a rămas în folclorul instituției doar cu replica ucișătoare, primită de la "Nicusor", liftierul bilbiit al instituției, ("Mi se filfiie că esti Melita Apostol!"), spre satisfacția generală, care sancționa astfel lipsa de calificare și de caracter. Cam lipsit de glorie monument, după atîtea salarii duble, mașină la scară și servitori plătiți de stat.

Din fericire, un președinte-om de cultură, Ion Pas, a putut ține în frîu unele excese din perioada cît a condus Radioteleviziunea, deși nu le-a putut cu totul împiedica. Pot spune că sub președinția lui Ion Pas, (care a durat aproximativ între 1957-1967) instituția a traversat cea mai fertilă perioadă din existența ei, continuată prin inerție încă vreo cîțiva ani, după care a început declinul.

De ce scriu despre toate acestea, în aparentă nelegătură cu lucrarea pe care o comentăm? Pentru că mulți sunt tentați și astăzi a vedea excesele dintre anii 1950-1965 (vorbit de cele comise în

eșantionul de realitate românească, numit Radiodifuziunea), ca datorat elementului etnic dominant în conducere și nu celui politic, ideologic, dictatului "ascușirii luptei de clasă" care venea de sus, impunînd un anumit comportament celor ce aplicau "linia", indiferent de naționalitate. Neșansa elementului evreesc era că deținea atunci majoritatea în conducere.

După 1967-1968 au venit la conducerea aceleiași instituții exclusiv get-begeto-dacii noștri. Virgil Cazacu, primul președinte (și el "primul", precum un altul de mai tîrziu, pe plan național!) pîr ca pana corbului, frunte înaltă de un deșt jumate, și-a inaugurat administrația printr-o operă memorabilă: și-a lărgit cabinetul și a dispus acoperirea parchetului cu o mocheta, care la acea oră era o premieră absolută și senzațională. Cam atît! După un scurt popas, fără nici o altă urmă memorabilă, incompetent precum șeful său suprem, și-a continuat cariera pînă la locul său de astăzi în comitetul politic executiv. Dar "Diți" (Marinescu), cu ceafa sa care începe deasupra ochilor și se termină în partea cealaltă, dublată și de o chelie de idei cum rar s-a mai văzut? Redactorii mai vechi din radio își aminteau mai curînd de un fotbalist (de la "Venus", se pare) decît decît de un ziarist cu acest nume, deși trecuse în prealabil pe la *Scinteia*. Dacă în acea perioadă instituția a putut să navigheze în continuare fără fisuri grave, printre sloiurile din ce în ce mai înalte ale *programelor ideologice* și *indicațiilor prețioase* s-a datorat tot unor oameni calificați, precum O.Paler, I.Grigorescu sau T. Vornicu, care conduceau efectiv. Incompetența se plătește gras, așa că plecă și Diți Marinescu ambasador.

A urmat președinte după președinte și cu neacare, alunecarea Radioteleviziunii la stadiul la care se află astăzi: de la poziția de comparație cu cele mai prestigioase instituții similare din occidentul european, în timpul președinției lui Ion Pas, la cea de astăzi, cînd mai poate fi așezată alături doar de omoloaga ei din Uganda.

Mai rămîne de amintit introducerea în era "anilor-lumină" care a infectat și Radioteleviziunea, printr-un ordin secret (poate chiar decret, mai știi?) a principiului proporționării "juste" a cadrelor pe plan național, ca și cînd evreei ar fi venit din stepele mongole, din pustiurile australiene și nu s-ar fi născut, educat și tras, disciplinați și muncitori, pentru aplicarea fără crîcneală a tuturor ordinelor, oricît de paranoice ar fi fost, aici, și intrat în partid tot aici, în România, la Radio.

Corectarea exceselor comise în anii '50 (repre-

mirea celor în mod abuziv dați afară, precum Mircea Giosanu, realizator mai tirziu al programului *Reflector*, a unor tineri care făcuseră închiisoare, acuzați de naționalism, precum Ion Ion Diaconu; numai Ecaterinei Oproiu, dată și ea afară din radio în 1958, pentru că făcuse opoziție "marii" artiste Lica Gheorghiu, i s-a păstrat bucățica a mai grasă), a fost practic anulată de vântul de ghiață naționalist care începu să bată din ce în ce mai tare în programele și în birourile Radioteleviziunii. *Numerus clausus* o tristă amintire din România antebelică, prin care erau discriminați evreii, a intrat de fapt la radio și televiziune în funcție, prin acest decret secret. "Dar mi-am făcut datoria! Nu înțeleg de ce?" a exclamat N.David când i s-a anunțat "eliberarea", de fapt destituirea, fără nici măcar să fi fost onorat formal cu un "Mulțumim" sau cu o motivație oarecare. El știa însă de ce!

Cel mai bun comentator de politică externă al radioului, Eugen Preda, a fost retrogradat din funcția de redactor-șef pe aceea de redactor, dar și în această calitate abia dacă mai are acces din când în când la microfon. La redacția culturală a radioului, unul din cei mai vechi redactori, în prag de pensionare, Relia Fundeanu, care de la începuturile programului atât de popular *Limba*

noastră, semnat de acad. Al.Graur, i-a fost redactor, s-a trezit într-o bună zi transferată, fără nici o explicație, deși a cerut insistent să i se prezinte una ("Nu ești membră de partid!") la serviciul de fonotecă, unde salariul este cu câteva clase mai jos. De fapt, Relia Fundeanu avea toate motivele să fie mulțumită: alții au fost pur și simplu "puși pe liber" sau "puși la dispoziția" instituției fantomă Forțele de muncă, trebuind să-și caute singuri un serviciu sau... să "depună actele" de "plecare definitivă". Emisunea *Limba noastră*, printre cele mai ascultate și care primea scrisori la care cu o conștiinciozitate exemplară academicianul Al.Graur răspundea ori în scris, ori la microfon, a fost și ea într-o bună zi suspendată și înlocuită, sub pretextul lărgirii numărului de colaboratori, cu actuala, triumfalista *Odă limbii române*.

După acest val de mutări, retrogradări, restructurări, "îmbunătățiri", a urmat o perioadă de relativă liniște, după care din nou, alt val de "restructurări", apoi altul, afectând cu prioritate redactorii și realizatorii de origine evreiască din Radioteleviziune. Ele nu se vor termina probabil decât atunci când cel (cea) care le ordonă nu va avea în sfârșit liniște deplină, iar aceasta va interveni numai atunci când ultimul evreu va fi dat afară din instituție.

III

Dicționarul neconvențional al scriitorilor evrei de limba română, datorat scriitorului Al.Mirodan, are meritul de a realiza înainte de toate o istorie literară. Este adevărat, în mod "neconvențional", fără periodizări, fără organizarea materialului informativ pe școli, curente, cronologie și ierarhic, fără aprecieri simandicoase, fără sentințe cu ștaif de istorie literară. Este un fel de "puzzle" deocamdată, cu fragmentele în dezordine, așa le publică autorul. Tabloul, dacă are răbdare și pricepere, n-are decât să-l închege din aceste zeci și sute de fărâmiți cititorul însuși.

Pentru cine dorește să cunoască o biografie completă, inclusiv una a creației, fără omisiuni uneori esențiale, în special privind scriitorii contemporani trăitori în România, dicționarul lui Al. Mirodan este un instrument de neînlocuit.

Există o perioadă, aceea a deceniului negru, care a dat cu mult pe dinafara marginilor a zece ani, și pe care chiar și cei mai neortodocși critici și istorici literari din țară s-ar părea că nu mai sunt interesați să-l discute, trecând cu bidineauna unei aprecieri de ansamblu peste el. În realitate, perioada a devenit tabu, în timp ce generațiile

tinere doresc să fie informate cu amănunte, care însă lipsesc din literatura actuală. Totul se explică printr-o comandă socială, ca să zicem așa, patronată și acum de ochiul vigilant al celui mereu vigilant, care comandă amnezie (Un fapt divers: cărțile din acea perioadă sunt vîinate pentru a fi date la topit.)

Cred că reușita multora din micromonografiile realizate de Al.Mirodan în dicționarul său, stă în analiza comportamentului și creației scriitorului evreu de limba română în perioada dogmatismului jdanovist (uneori cu înțelegere pentru omul sub vremi, alteori cu compasiune, cu ironie, crescendo spre cei ce și-au vîndut conștiința din vocație de prostituată, pînă la refuzul acordării - cum vom vedea - oricăror circumstanțe atenuante).

De pildă, în articolul consacrat lui Ion Călugăru, după o analiză conștiincioasă a celei mai reprezentative cărți a prozatorului, *Copilăria unui netrebnic* și a altor lucrări, se ajunge inevitabil la perioada postbelică și la ceea ce ar fi o anticapodoperă *Oțel și pîine*. Reacția autorului (dicționarului) este aceea a unui procuror chemat

de urgență la fața locului unei crime: "Cită intoxicare cu formulele oficiale ale anilor '50, cite indicații concrete, de la activiști (Sorin Toma, N. Moraru, T. Șelmaru, cine alții pe atunci? Dar nu erau incluși. N.n) inculto-carieriști, cu creionul pe pagină, și cită supralicite din frică hipertrofiată (să nu greșesc, să nu risc) se vor fi aliat întru producerea unor asemenea texte, iată o întrebare și un mister. Aici sintem în domeniul crimelor neelucidate (dar pedepsite). Ar trebui să avem în față dosarul cărui, complet, să urmărim pas cu pas mersul romanului [...], pentru ca adunind toate piesele cazului, să înțelegem în de-amănunt mecanismele care au determinat acest fapt de involuție artistică, unul dintre cele mai grave din cite a cunoscut literatura anilor post-belici."

Cum asemenea dosare în realitate nu există, Al.Mirodan în persoană încearcă el să elucideze diverse cazuri de involuție: la Camil Baltazar, Maria Banuș sau de concesiile perioadei, pentru autorii care au debutat în acei ani: Nina Cassian, Radu Cosașu (nu anticipăm alte nume care vor apărea în volumele următoare).

Iată însă și un aspect care ține de, ca să zic așa, "specificul casei": când lucrările unui autor sunt judecate nu cu precădere după criteriul estetic, ci cel etic. Și mai concret, când atacul antisemit ("atacuri în direcția sinagogală", spune Al. M.) descalifică o lucrare din pornire și îl compromite pe autor. Oricum, *Gahlonz - Magazin universal* de Ury Benador, pentru că despre această carte este vorba, se elatină și fără, la cea mai mică încercare a stofei estetice, pe care de altfel o întreprinde însuși autorul dicționarului. Mai era nevoie de acest ados? Probabil că da, pentru cititorul din Israel.

Mai înainte, dădusem în studiul despre Maria Banuș peste un semn al aceiași sensibilități, la felul cum un scriitor evreu se raportează la cultura și istoria poporului său. După un larg extras din *Sub camuflaj, Jurnal 1943-1944*, București 1978, care "a scandalizat multilateral opinia, național și internațional, ca un depozit de sincerități cu explozie întârziată" (Maria Banuș: "Doamne, de ce ai făcut să mă nasc în mijlocul acestor frați? De ce nu m-am născut pe-un picior de plai, pe-o gură de rai? De ce nu m-am născut într-un bordei? De ce nu m-am născut într-un conac în stil brâncovenesc? De ce m-am născut pe strada Sfânta Vineri, vizavi de Templul Coral?"), Al. Mirodan notează: "Oricât de mult și de feliurit se poate glosa pe marginea acestei confesiuni în spirit *De două mii de ani*, textul are valoare de document. Peste o jumătate de secol, odată cu stingerea pașunilor, urmașii vor avea prilejul să

cunoască, prin cartea importantă a Mariei Banuș, teribila fișă psihologică (sau pshto-patologică) a intelectualului evreu asimilist din București (=Europa) anilor '30-'40."

Asimilismul intelectualului evreu nu-l descalifică totuși, locul în Olimp fiindu-i păstrat cu cinste (Mariei Banuș i se acordă chiar favoarea de a fi singura femeie al cărei portret figurează pe copertă). Alături de ea mai sunt atitea alte personalități intrate definitiv în cultura română, pentru care, de data aceasta, eticul nu decide valoarea lor, din fericire, pentru însăși cultura israeliană de limba română.

Similitudini cu cazul "Benador" (care face aci front comun cu I.Ludo), dar cu implicații mai spectaculoase, prezintă Aurel Baranga. Credem că abia de acum încolo, când va suna și în România ceasul mult așteptat, se va putea scrie adevărul integral, care deocamdată se poate spune - în limita informației - doar la Tel Aviv și în țările din vestul Europei. Și asta nu pentru că "despre morți, numai bine", ci pentru că Baranga este implicat direct deopotrivă în lustruirea realității în timpul stalinismului clasic, cit și în construirea cultului personalității după 1965.

Baranga a reușit în ultimii ani ai vieții - pe lângă alte performanțe - să-și înceapă publicarea operelor complete. Care "complete", dacă pe prima foaie albă, autorul își amenința posteritatea să nu încerce să adauge și altceva (din ceea ce semnase și publicase) peste ce aprobase el să intre în ediția definitivă? Desigur, era dreptul lui. Dar asta ascundea o conștiință de scriitor încărcată cu mult prea multă maculatură și compromisuri. (Poezie din "anii negri", negri nu însă pentru Baranga: "*Poem de brigadă. Da, e timpul, tovarăși, să vorbim despre lucruri și oameni... / Și-atunci la naiba tinguichi muierești! E timpul ca poezii să vadă / Nu lumea din dosul închisei ferești / Ci lumea cea nouă ce naște-n brigadă. E timpul să cîntăm brigadierii eroi / Fiindcă timpul, tovarăși, sunt ei, suntem noi!*" *Scînteia*, 10 III 1948).

Dar maculatura dramatică indiferent că se numește Pentru fericirea poporului, larba rea, *Arca de triumf*?

Dar comediiile sale, "de bulevard" socialist? Care satiră? Simion Biserică din *Mielul turbat* nu era lăsat de "birocrați" să devină "omul nou" dorit de partid! Sărmană comedie care cronologic după Caragiale (din care s-a desprins Eugen Ionescu) și chiar după T. Mușatescu, Kirițescu, vi-

ne... "Aurică" Baranga! Chiar cu rețeta fericirii (proprie) de a turna replici care să stîrnească aplauze la scenă deschisă (meritul cel puțin în proporție de 50% revenea lui Ștefan Ciubotărașu, Toma Caragiu sau Octavian Cotescu). Da, comedii-test la direcția în care a evoluat cultura noastră.

Nu știm din ce considerente, autorul dicționarului a preluat pentru rezumarea comediilor lui A. Baranga, în mod automat, citate din caracterizările unui critic de la București. Cu toată considerația pentru Valentin Silvestru, rezumatele, purtînd amprenta conjuncturii în care au fost scrise, (probabil în timpul vieții dramaturgului, circulînd cu toți laurii și milionul, ca lăutarii cu bancnota de o sută pe frunte) nu pot fi decît apologetice (cum a fost totul ce s-a scris despre el în țară.) Nu este niciodată tîrziu, ca în spiritul de autoexigență ce-l caracterizează pe Al. Mirodan, aceste laude să fie declarate "nule și neavenite", eventual în *Buletinul oficial*.

În micromonografia ce i se consacră se vorbește de "evoluția curioasă" a dramaturgului. Se prezintă fapte care frizează amoralitatea. Dacă cineva va avea pe viitor dorința să scrie o carte despre felul cum un om fără scrupule poate să ajungă prin servilism în comitetul central al partidului (drept răsplată pentru pilele pe care le-a pus la Paris în vederea publicării acolo a biografiei "Napoleonului" de la Scornicești, după care stăpînii și-au dat arama pe față și l-au asvîrlit ca pe o masea stricată); despre felul cum un tată scriitor a putut să speculeze chiar și rămînerea fiului său în occident (și "Pac la Războiul!" o piesă, *Siciliana*); despre felul cum un bigam aproape oficial (se întîmplă neoficial multora, dar aceștia stau în banca lor) dă lecții tuturor în pieșele sale, adicătelea cum devine cazul cu morala; despre felul cum un dramturg, în fond mediocru, l-a detronat pe Caragiale chiar și în teatrul lui (noua clădire a Naționalului inaugurîndu-se cu

patetice ficțiuni despre "lupta din ilegalitate" din *Arcul de triumf*) și cite altele, nu are decît să scrie despre acest carierist de pomină al vremilor noastre. Va oferi generațiilor din deceniile viitoare, ca și istoriei literare, o mărturie absolut necesară privind escroci care au dominat viața politică și culturală a României în a doua jumătate a secolului nostru.

"Baranga s-a alăturat, cînd a considerat că are șanse să preia afacerile literare, taberei de extremă dreaptă, scriitorilor care profesează, printre altele și antisemitismul [...]. Li s-a alăturat, oferindu-le un alibi împotriva oricărei posibile acuzații de antisemitism. Nu e aceasta oare un mod de a te rene-ga?", se întreabă un scriitor citat de Al. Mirodan.

S-ar putea adăoga faptul că Baranga n-a stat singur acolo unde se spune: l-a secondat Beligan (laureat al revistei *Săptămîna*, care de altfel îi publică periodic poza), apreciat în dicționarul de față ca om de curaj (pentru că a trimis un pachet la închisoare, ehei!, într-o vreme cînd...), dar uitîndu-se că este unul din cei mai activi cădelnițători ai "celui mai activ fiu și a celei mai iubite fiice...", cu atît mai prețios în calitatea sa, pardon!, de pupincurist, cu cît rîndurile celor cu prestigiu profesional (aceștia au valoare, nu "puștii" care s-au ridicat în vremea din urmă!) se rărește pe an ce trece.

Povestea "alibiului" este desigur o chestiune - care ca și la Ury Benador - ar putea să treacă neobservată pentru un critic de la București sau din exil, reprezentînd o exigență specifică acceptării de către opinia publică din Israel. Dar piesele care se adresează tuturor, în clipa cînd false au fost premisele și mincinoase conflictele, ele sunt principalul element de descalificare. A dramaturgului.

În cazul lui Baranga, chiar dacă Olimpul ar avea un număr nelimitat de locuri vacante, iar la Tel Aviv i s-ar ierta toate păcatele de care este învinuit ca evreu, și tot nu ar putea să-l locuiască.

A SCRIE CU SACRIFIUL PROPRIEI VIEȚI

Ca și în țară, și în exil numeroși neprofesioniști ai condeiului iau pana și aștern pe hîrtie în vederea publicării ceea ce consideră că au de comunicat.

În țară, unde autorii fac abstracție de costurile de producție, există o categorie întreagă de așa numiți scriitori care nu fac altceva decît să asalteze editurile, revistele literare și ne, radioul și televiziunea cu producțiile lor. Inimaginabil de multe. Se scrie orice. Dar mai ales - cu un simț extrem de fin al mărții care se "caută", nu, nu de către cititori, ci de cei cu "traducerea în practică" - n-o să mă credeți, ode consacrate lui Ceaușescu și nevesti-si, opuri așa zis patriotice, de fapt naționalist-șovine etc. Ceea ce se vede în paginile revistelor ca fiind sorcoveala permanentă a celor doi obsedați de ideea nemuririi - un parkinson spiritual, dezvăluind starca de sănătate a vieții politice din țara noastră, în general - nu sunt decît selecții din cele mai strălucite creații ale grafomanilor, care știu că n-au altfel nici o șansă să-și vadă numele cules cu litere de tipar, decît dacă se prostituează în acest mod. Apariția acestei specii ar putea fi însă privită și ca un fenomen social, simptom al imposibilității de afirmare a oamenilor în alte domenii unde

și-ar putea valorifica cu mai mult folos o energie, altminteri canalizată spre baterea de cimpii. Din rîndul acestei specii își recrutează dictatura un-ori stîlpii de susținere. La origine, C.V.Tudor era un astfel de grafoman, dacă cu indulgență am putea spune că acum este altceva. Dar ce erau cearșafurile de ode ale lui Păunescu, dacă nu o

operă de grafoman, a unui realizat, este drept!!

În exil, am constatat că de asemenea se scrie mult, iar în pofida faptului că producția unei gazete (fie și pe file fotocopyate), a unei reviste, să nu mai vorbim a unei cărți, costă mult (la care se adaogă reclama și taxele poștale) - de cele mai multe ori editorul fiind una și aceeași persoană cu autorul - se publică foarte mult (inerentele cazuri de producții mediocre și ne semnificative apar astfel ca fenomene normale ale cantității, polița de asigurare a riscului fiind plătită în avans). Dar...

...Aici intervine diferența calitativă față de producția masivă de vorbe goale din țară: se scrie și se publică mult nu ca parte a fenomenului grafomaniei de acolo, ci ca replică a călușului, una din realitățile tragice ale unui regim sinistru, a cărui ură împotriva scrisului este greu de găsit pereche și care dacă ar putea nu doar ar înregistra mașinile de scris, dar le-ar pisa în malaxoare, ar decreta scrisul strict numai sub supraveghere și pentru nevoi limită, ar raționaliza pixurile, ar înscrie la miliție caietele și ar interzice vânzarea hîrtiei, ar ordona pînă și interzicerea hîrtiei igienice pentru ca nu cumva pe ea să-i vină cuiva în minte să scrie manifeste împotriva "lui" și a "ei". Stupide minți!

Se scrie mult în exil, ca expresie a libertății în sfîrșit obținute, semn al eliberării de coșmar.

Pentru că cei care într-adevăr au acolo ceva de spus, de scris, de strigat n-o pot face fără să riște poate și viața. Cazul inginerului Gheorghe Ursu, scriitorul-martir, este absolut edificator.

SINCRONISM, PROTOCRONISM, RETROCRONISM

Comunicare susținută la sesiunea Academiei Româno-Americană

Paris, Sorbona, iunie 1987

Doamnelor, domnilor,

Mircea Eliade, pe care Academia Româno-Americană îl cinstește prin această sesiune, precum și faptul că manifestarea are loc pe solul european, iar dintre țările și capitalele continentului, pentru acest eveniment au fost alese Franța și respectiv Parisul, vin deopotrivă să ateste un lucru altă dată de la sine înțeles: apartenența culturii noastre la cea europeană. Astăzi este nevoie să se sublinieze această sorginte, în mod special din pricina zodiei nefericite în care de mai multe decenii se află poporul nostru.

Scriitorul, istoricul religiilor, astăzi cinstit printr-un act de cultură al exilului românesc, este una din personalitățile cu care se ilustrează existența vaselor comunicante - în anii din urmă, din nefericire pe cale de dispariție - între cultura și civilizația românească pe de o parte și cea universală, a Europei în special, pe de alta. Tot cu Mircea Eliade, dar și cu alte nume de cărturari străluciți, se încheie și pentru noi acea epocă pe care Eugen Lovinescu, în lucrarea sa consacrată civilizației românești, a caracterizat-o prin *sincronism*. Desigur, criticul și filozoful culturii care era Eugen Lovinescu nu a bănuțit atunci, că în ceea ce privește spațiul nostru geo-politic, această epocă avea să se sfârșească curînd, lăsînd loc uneia doar cronologic noi, ale cărei caracteristici ne-au impus denumirea de *retrocronistă*.

Desigur, *retrocronismul* ca principală

caracteristică a deceniilor din urmă, se află de două ori în contradicție cu teoriile oficiale din țară: întîi, pentru că indică spre adevărata față a lucrurilor, dezmințind aserțiunea după care România se îndreaptă spre "cele mai înalte culmi ale civilizației", și în al doilea rînd, pentru că exclude teoria conform căreia solul românesc a constituit, dacă nu chiar matricea culturală universală, în orice caz cea europeană, inclusiv a Eladei, pseudo-teorii pe care le menționez aici nu fără o oarecare jenă pentru ridicolul lor.

Astfel, din teoria sincronismului rațional și argumentat, a apărut pentru epoca tuturor falselor revoluții, cea a *protocronismului*. Autorul ei, profesorul universitar Edgar Papu, fără pretenția de a crea o nouă teorie în spiritul naționalismului cultural, a comentat unele fenomene reale de avangardă în cultura noastră față de cea europeană, datorate de altfel tocmai caracterului sincron al dezvoltării, constatat de antemergătorul lui. Dacă ar fi să rezumăm conținutul teoriei nou lansate, ulterior amplificate, s-ar putea spune că autorul (dar mai ales cei care l-au secondat) au subliniat o seamă de întîietăți, curente și descoperiri, avînd în mod cu totul eronat patente străine. De cele mai multe ori - precizez că aceasta s-a subliniat de către cei care au preluat teoria din zbor, mai mult decît de către autorul ei - numeroase izbinzi, purtînd culorile naționale ale al-

tora, se datoresc unor aluviuni de idei și de geniu, aduse din spațiul carpato-dunărean, de către un fluviu care ar fi curs invers apelor Dunării, dar care nu s-ar fi oprit în munții Pădurea Neagră, ci ar fi ajuns pînă în extremul occident. Nu ne interesează pentru tema noastră inventarul de demonstrații, aduse în sprijinul teoriei protocroniste, întrucît nu ne propunem să-i scoatem în evidență inconsistența - au făcut-o alții la timpul potrivit - ci doar de a ne ajuta de existența ei în reliefa zodia istorice în care a intrat cultura noastră, țara în general, caracterizată de noi printr-un singur termen, și anume, de **retrocronism**.

Dacă teoria profesorului E. Papu ar fi fost lăsată la stadiul unei lucrări de literatură comparată, meritorie în sine, ar fi rămas poate uitată între paginile unei cărți și în niște cronici literare. Dar cum a picat într-un moment foarte potrivit, într-un context general extrem de prielnic amplificărilor cu iz naționalist, la ea s-au repezit toți slujbașii de serviciu ai propagandei, făcînd din Papu un tip "mai catolic decît... Papu".

Contextul la care ne referim este cel de după 1971, anul ofensivei ideologice, reprezentînd în fapt ultimul asalt al dictaturii personale împotriva unei potențiale reacții critice în literatură, cinematografie, arte plastice, filozofie, istorie, prin edituri și medii de comunicare, prezumtivă reacție la metastaza puterii totale și absolute care se începea. Pe de altă parte, ca recuperare a frustrărilor politice și în special ale celor din domeniul libertăților și drepturilor omului, ale înghețării nivelului de trai, care ulterior avea să coboare la stadiul catastrofal de astăzi, propaganda începe să ofere ceea ce în deceniile anterioare interzisese omului, și anume **alternativa unei conștiințe naționale, dar care avea să capete treptat forme tot mai distorsionate**. Avan-

tajele sunt multiple: formele degenerate de patriotism, respectiv neonaționalismul și șovinismul nu numai că nu vor pune în pericol dictatura, dar pe lîngă sustragerea atenției de la problemele reale ale țării, pe lîngă rolul de diversiune deci, vor crea o aureolă de legitimitate regimului și virfului conducător.

Aici este necesară o paranteză. Politica naționalist-șovină în PCR a existat într-o formă latentă încă din perioada ilegală. Această direcție a putut să iasă la suprafață pentru prima dată în 1952, manifestată atunci numai la palierul superior al piramidei, generalizîndu-se. Exacerbarea naționalismului (în sensul peiorativ pe care termenul îl are în țară) între 1962-1965, dar într-o formă cu mult mai temperată decît la ceea ce s-a ajuns astăzi, este reacția la rusificarea din anii cincizeci. În timp ce formele degenerate în șovinism din anii șaptezeci și optzeci nu urmăresc altceva decît deturnarea nemulțumirii generale de la dictatură și dacă este posibil, întărirea puterii acesteia. Am închis paranteza.

Este explicabil astfel că într-o cultură din ce în ce mai provincializată prin "conducerea de către partid" a destinului ei, o simplă listă de exemple, plus termenul de *protocronism*, să fie puse la muncă în slujba mașinii de falsificat realitățile, de la cele istorice la cele vizibile și controlabile de orice ins. Pentru că ceea ce se petrece astăzi în țara noastră, în toate domeniile, constituie o neconținută substituție a adevărului vizibil la lumina zilei, cu opusul lui. Distrugerea instituțiilor de cultură tradiționale, precum Academia Română sau a unor institute de cercetare de prestigiu, chiar și a unor instituții create de statul comunist însuși (precum uniunile de creație), izgonirea creației autentice în clandestinitate, prin impunerea unui kitch în slujba dictaturii, lichidarea de facto a

presei, radioului și televiziunii, lichidarea aceleiași creații, coloz unde ea depinde de patronul-partid (film, teatru, artă monumentală), degradare petrecută în numai două decenii, se numesc "comanda cetății", "spirit revoluționar în cultură", cum vreți, numai pe nume nu. Pentru demolările masive de monumente, în special de ctitorii religioase, s-a inventat "sistemizarea", așa cum foamea cronică poartă numele de "alimentație științifică". Neconținuta rescriere a istoriei, care merge până la schimbarea unor nume de domnitori, se numește "abordare științifică". Afundarea întregii țări într-un întuneric fizic și spiritual fără precedent reprezintă în același limbaj inversat "anii lumină", iar deceniile dominării generalizate, exclusiv prin mijloace polițienești poartă denumirea de "epocă de aur". Împiedicarea accesului naționalităților la propria cultură este acoperită de nesfârșite tirade demagogice despre "democrația socialistă" și despre "rezolvarea problemei naționale". Îndobitocirea copiilor, prin transformarea școlii în instrument de exploatare a muncii și de educație în spiritul demagogiei de partid, poartă denumirea de "pregătire a tinerei generații pentru muncă și viață". Izolaționismul cultural, ca politică de stat, intră la capitolul "schimbului internațional de valori"; fugărirea oamenilor încolonați pe străzi se face sub pretextul "luptei pentru pace", jefuirea acestora de și așa mizerul lor salariu se numește "participare cu părți sociale la proprietatea întreprinderii"; triumful luminării asupra becului, a poliției asupra mașinii de scris, a analfabeților și agramăților asupra scriitorilor și oamenilor de știință - "cultură

socialistă". Se vorbește neconținut de "înaintare", de "ascensiune", dar țara are încălțările de două ori inversate: o dată stîngul este încălțat pe dreptul și dreptul pe stîngul, apoi bombeurile sunt în spate și tocurele în față. Mersul înainte este de fapt unul înapoi.

Regimul de dictatură se laudă cu realizări care nu-i aparțin, pentru că totdeauna, în cele mai grele condiții, cum sunt cele din anii în care trăim, geniul poporului nostru a reușit să-și afirme spiritul creator în opere de durată. Anexîndu-și meritul acestui spirit creator cu multă gălăgie, regimul de dictatură personală nu suflă în schimb nici un cuvînt despre acele lucruri negative, de proporții istorice, care-i aparțin într-adevăr. Cel mai important este faptul că a reușit să imprime țării, în toate domeniile, mersul înapoi.

Căutînd un termen care să sintetizeze esența etapei istorice prin care trece astăzi România, și care s-o exprime fără parafraze, am adoptat denumirea de **retrocronism**.

"Epoca de aur" este cea a "ascensiunii" subdezvoltării, a "înaintării înapoi", dacă se poate spune așa, a **retrocronismului**, a unei catastrofale desincronizări cu lumea civilizată de la sfîrșitul secolului XX. Desincronizarea se adîncește neconținut prin distanța în mers invers față de sensul în care înaintează țările civilizate.

Retrocronismul, ca realizare de ansamblu a dictaturii, reprezintă astfel o tragedie națională și din pricina lipsei de perspectivă istorică a acestui mers înapoi, întrucît nu i se întrevide finalul, precum și din cauza absenței acelor forțe capabile să-i pună capăt.

CURRENTUL nr. 5985, mai-iunie 1987

JIGODIA

Mă!

Ești mare! Dar mai ales mare anticomunist pe toate părțile și la toate răspîndirile, doar doar te-o crede careva: cu fleanca! Haide să jucăm deschis cu cărțile pe masă. Eu am să le așez pe ale mele, tu pe ale tale. Eu voi umple masa cu ale mele: cu cele publicate în țară, cu lucrările din exil, cu articole, eseuri, o revistă... Tu ce cărți ai să pui? Un șeptică de caro, un valet de treflă, un decar de pică. Mai ales de pică! Altceva n-ai. Ce să scrii, că din treanca-fleanca nu ies cărți! Și apoi, cum să scrii să-ți riști pielea!?

Cît ai stat în țară ce-ai publicat? Vreun pamflet ca Tudor Arghezi, vreun articol ca Braniște? Sau dacă n-ai publicat, ai scris măcar vreun manifest aruncat pe furiș pe sub ușile oamenilor? Vreo lozincă incendiară pe zidul comitetului central? Vreo scrisoare critică la adresa lui Ceaușescu? Ai înființat vreun samizdat? Ai strigat la vreun meci în loc de ce strigă ceilalți, "Jos dictatorul! Jos ticăloșii!"? (Sau ai strigat "Cea-u-șescu-Pecere!"). Aud?

Ce-ai scris atunci că te dai mare și clonțos? Pe cine ai tu în spate, că se vede de la o poștă din bibliografia ta lipsă și fără un titlu, că nu maestrul scrisului te-au instruit? Ci cu totul alții! Nu s-a văzut ceva ieșit de sub pana ta săracă cu duhul și cheală de idei, ca să zici că ai ucenicit la un Caragiale, Iorga sau Șeicaru. De Eminescu nici nu mai vorbim!

Și la mine absurdă pretenție, că nu erai nebun să-ți pui pielea în joc cum și-au pus-o alții! Acolo, puiule, este riscant să te manifesti, aici îți dau dreptate. Acolo. Aici este însă altă poveste...

Dar, șmecherule, n-o fă pe modestul, că tot ai scris ceva, ceva-ceva, dacă ai venit în vest ca vijelia, dindu-te la "comuniștii" din exil, și făcînd-o pe comandantul de cruciadă. Ceva ai scris, nu se poate! Vreo "d-aia" cu "cirip-cirip"? Firește, ca să-i dai în gît pe dușmanii de comuniști la șefii lor

idem. Ingenios, conceput: să se mănince între ei pînă n-o mai rămîne unul! Vreo cerere? Aha! Altminteri nu-ți dădeau ăia drumul să pleci în occident dacă nu făceai o cerere și poate și ceva pe lingă ea. Ceva dus cu mapa la superiori, ca lucrurile grele, grele de tot! Și așa ai venit cu trenul, nu tirîndu-te pe arătura de graniță ca alții! Deși trenul a adus și el mai mulți oameni de treabă în exil decît secături ca tine.

E, dar cu o cerere nu se face primăvară, adică operă! Nu se poate, trebuie că ai mai scris încă una înainte! Ce ți-ai zis? "Cine nu riscă nu cîștigă!". Și ai riscat. Nu libertatea, precum atîția "comuniști" care au făcut acolo ceva. Spre diferență de ei, miza ta a fost mult mai mare: tu ți-ai riscat gramatica. Vorba aceea: "Ce-am avut și ce-am pierdut!". Gramatica ta cea secretă pe care nu ți-o știe nimeni, în afară doar de "dînșii". Față de ei nu ai nici un secret, lor nu le-ai ascuns nimic, nici măcar un dezacord, nici o frază demnă de rubrica "Gigă". De asta numai pentru ei ai scris, nebunule! Ce găselniță! Să le faci o asemenea bucurie literară! În exclusivitate! Să le scrii cererea prin care să-ți elibereze adeverința *aceea* cum că... Ei, lasă, nu fi modest! Că nimănui nu-i trăznea prin mințe să ceară tocmai de la "ei" un certificat cu care să te lupți contra "comuniștilor". Și să ți-l și elibereze! Dar nu așa, că nici ei nu-s proști degeaba: unul valabil numai în lupta cu "comuniștii" din afară. Se știe că securitatea română și celelate instituții care lucrează (cu) publicul eliberează prompt și fără probleme orișicui orice fel de adeverință. (Pot fi întrebați și desigur vor confirma că așa este, toți etnicii germani de pildă sau și ceilalți cetățeni, care dispun aici de actele necesare din România). Mai ales cînd le spui că ai nevoie de un act anume pentru străinătate, eliberarea durează citeva minute, iar vameșii nici nu se uită cînd le spui ce dosar de hirtii cu ștampile în regulă transportî!

E, glumesc și eu! Nu trebuie să ei în serios cele de mai sus, pentru că n-am vrut să minimalizez cituși de puțin efortul tău și riscurile pe care ți le-ai luat. Da, tovarăși, n-a fost ușor! N-a fost ușor deloc să transporti clandestin peste graniță o adeverință eliberată de "dînșii" pentru a fi folosită exclusiv "afară" în scopuri atât de... "anticomuniste".

Desigur, niște autorități din vest, cu încrederea lor în orice hirtie oficială, de unde să despice firul în patru și să se întrebe: "Păi, cum vine asta? Adeveresc ăia de acolo, simbriașii avangardei, că la noi noi nu merge bine treaba cu lupta împotriva comunismului, atîta vreme cît n-o conduci chiar tu? Hm!?" Uite că nu s-au întrebat! E, dar parcă asta este singura nedumerire pe care trebuiau să o aibă și nu au formulat-o? Puteau să te întrebe, zic și eu așa, cum se face că în România, unde oricum concentrația pe metru patrat de comuniști e mai mare, acolo nu te-ai luptat cu ei și toată vitejia ți-ai arătat-o acum? Sau crezi și tu, precum atîția, că ăia de la București - cei care ți-au dat acte în regulă - și mai marii lor pînă la mutrele din tablouri sunt fasciști, iar comuniștii urmăriți

de aceștia s-au refugiat la München, de pildă? Nu prea-mi vine să cred în această variantă... Deși, după felul cum te-au luat în brațe șumoioagele securității, otrepele, babele masculine de la clubul "Mambo" ("Mambo, M-am bo..., M-am boșorogit!"), varianta cu fasciștii care au pus mîna pe putere în România nu ar fi chiar atât de ireală.

Am rămas așadar la opera proprie, din care înțeleg că ai două importante scrieri - așa este soarta destinului! - aproape capodopere, dacă ne gîndim cît or fi fost ele purtate ca sfintele moaște prin cabinete, cu cititori de grad mare. Dacă greșesc și-s trei sau patru, te rog chiar să mă corectezi! Și tot capodoperele astea te-au ajutat să umbli să-ți ajungi țelul. Vorba tovarășilor tăi de acțiune: "Că-țelul nostru e mărț!". Dar cu umblătura ai să rămii chiar dacă ai să faci bătături și brîncă la piciorul cu care scrii.

Mai departe are cuvîntul istoria. Nici măcar a presei. Nici măcar cea literară. Cînd se va răsuci roata - pentru că este aproape clipa! - odată cu toți cei ce vor cădea la București, ciorchine ca lindenii și păduchii, ai să pici și tu. Jigodie!

CURRENTUL nr.5992, iulie-august 1988

Situația ecologică în România

interviu la postul de radio Vocea Americii

Întrebare: Domnule Victor Frunză, în ce măsură, pe lângă studiul istoriei, vă preocupă - în calitate de scriitor și publicist - și problemele de ecologie ale României? În această ordine de idei, ce părere aveți despre cele ce se întâmplă cu Delta Dunării?

Răspuns: Deși în ultimii ani, prioritatea preocupărilor mele au avut-o problemele de istorie, cu precădere ale comunismului românesc, în virtutea interesului pe care-l manifest pentru actualitate și pentru tot ce se petrece în țară nu-mi sunt străine nici unele chestiuni de ecologie, acord atenție respectului pe care ar trebui să-l purtăm naturii cu care Dumnezeu a înzestrat atât de generos țara noastră.

Eram prin 1975 în Tulcea, când a căzut ca un trăznet o hotărâre luată unipersonal - toată lumea știa de cine anume, dar se sfia să-i pronunțe numele - de a se deseca 100 de mii de hectare din Delta Dunării. Am reținut bine cifra, fiindcă mi s-a părut abominabilă: o sută de mii de hectare, sub pretextul ca respectiva suprafață să fie redată agriculturii. Chiar și activiștii locali, care se disting cel mult în slugărnicie, dogmatism și incapacitate de a gândi singuri - de incapacitate intelectuală nici nu mai discut - chiar și ei au rămas stupefiați. Între timp, cu vreo patru ani în urmă, această măsură de desecare a Deltei Dunării a primit consfințirea oficială, strecurată lapidar, între laudele pe care șeful de partid și le aduce sie însuși, într-un comunicat privitor la o ședință a Comitetului politic executiv.

Întrebare: Ce credeți că a determinat această măsură de desecare a Deltei Dunării?

Răspuns: Se speră prin practicarea unei agriculturi extensive salvarea unei economii falimentare prin exporturi masive de produse alimentare, întrucât produsele industriale nu prea au căutare. Se face abstracție că într-o economie modernă oricine știe că trebuie practică o agricultură intensivă. Criza economiei românești are o cauză politică

și deci pentru a ieși din ea trebuie luate măsuri politico-economice.

În orice caz, conducerea de partid, una și aceeași cu cea executivă și legislativă - nu fac nici o aluzie mistică la Sfânta Treime - nu poate fi criticată pentru lipsă de consecvență în aplicarea celor mai îndrăznețe idei distructive.

Ce reprezintă Delta pentru țara noastră? Ascultătorilor români nu trebuie să le povestesc ce reprezintă acest tezaur natural: îl știu cu toții foarte bine. Totuși, trebuie să spun că este un monument la crearea căruia natura a lucrat milioane de ani.

De nici un studiu științific privitor la efectele posibile ale distrugerii acestui monument unic în Europa nu avem cunoștință, sau dacă s-a efectuat unul "pentru uz intern", este limpede că a fost aruncat la coșul de gunoi, odată ce hotărârea cu pricina a fost luată, iar operația se află în plină desfășurare.

Chestiunea are mai multe aspecte. Unul este cel menționat mai sus, dezvăluind un mod de gândire pe care evit să-l calific. Privind rezolvarea crizei agriculturii românești, prin practicarea unei intensive. Al doilea, că la fel ca la distrugerea de monumente istorice, oamenii de știință, virfurile intelectualității în general, fac dovada unei totale lipse de conștiință civică. **Distrugerea Deltei Dunării - nu mă sfiesc să afirm - este o crimă ecologică fără precedent în România.** Distrugerea Deltei Dunării este o crimă de proporție europeană și ea nu va rămâne nepedepsită. Spunând asta, nu mă gîndesc la un anume responsabil nominal - aceștia, după tradiția binecunoscută în sistem, în loc să fie trași la răspundere în timpul vieții, sunt blamați postum, ceea ce este egal cu zero - ci la efectele posibile și necuprinse în calcul, precum: inundații catastrofale, schimbări în climă, în regimul ploilor etc.

Întrebare: Cum credeți că s-a ajuns la asta? Cum este posibil?

Răspuns: Sistemul în care nu există decît o singură părere, o singură voce, în care omul de știință este pus să execute ordine care-i contrazic direct conștiința, iar el în loc să li se opună, le execută, în care funcționează acea "democrație" a lui Moș Teacă, bazată pe principiul: "Cînd vorbești cu mine, tu să taci!", crează asemenea abnormități, anormalități.

Pe urmă există precedentele. Industrializarea României s-a făcut nu numai pe seama burții românului, care și-a strîns cureaua pînă la ultimul orificiu, dar și pe seama naturii țării, disprețuită la fel ca omul țării. Totul este posibil, pentru că autorul delictului ecologic este una și aceeași persoană juridică - uneori fizică - cu cel care controlează și nu are nici un interes să se autodestituie sau să se autotrimeată la munca de jos.

În sfîrșit, de la date statistice pînă la întîmplări concrete și în sectorul distrugerii mediului, ca și în absolut toate celelalte, se păstrează cel mai mare secret. Despre distrugerea Deltei Dunării ne vin informații privind o ofensivă de proporții, dar trunchiate. Aș dori din toată inima ca ele să fie neadevărate. Distrugerea naturii are loc în mare secret. Presa, care în alte țări și-ar face o datorie de onoare din a opri mina răufăcătorilor, la noi în țară este prizoniera lor și ținută cu călușul în gură. Exemple de curaj cetățenesc prin manifestări și proteste publice lipsesc. Am convingerea că în lipsa libertății presei în țara noastră, presa occidentală ar găzdui fără nici o dificultate luările de atitudine în acest domeniu. Nici măcar cu țările învecinate nu ne putem compara. În Ungaria, cînd a fost vorba de construcția unui baraj pe Dunăre, opinia publică a funcționat și a putut protesta. Glasnost - dezvăluirea adevărului, caracterul public al diferitelor operațiuni - de la această oră din URSS, este convertit în România în opusul lui, în secretomanie. Nu mai departe decît zilele trecute, ce se putea citi în Literaturnaia Gazeta (și anume în numărul 31 din 29 iulie cr.), pe două pagini mari? Cum solul, bogatul sol al teritoriului dintre Nistru și Prut, la Moscova i se spune

R.S.S. Moldovenească, a fost din punct de vedere ecologic scos din circulație, prin otrăvirea lui cu imense cantități de produse chimice...

Reporterul: Domnule Frunză, mă iertați că vă întrerup, dar presa sovietică se află în momentul de față în general într-o campanie de dezvăluiri privind situația din punct de vedere ecologic a unor mari riuri și fluviu... De ce la Moscova este posibil acest lucru, iar în România nu?

Răspuns: Ceea ce relatează astăzi presa sovietică revine ca răspundere unor administrații anterioare. În timp ce în România, după cum bine știți, administrația este aceeași de peste două decenii și n-o să dezvăluie delict de care se face răspundătoare.

Vorbeam despre antecedente, cu prilejul industrializării, și aș vrea să exemplific: Oltul nu mai este aceeași apă despre care a scris Geo Bogza, Argeșul nu mai este cel din balade, Trotușul și multe altele, sînt niște riuri moarte. Jiul știți ce culoare are? Neagră. Valea riului Prahova pe o mare lungime este o imensă ladă de gunoi. Aș putea continua...

Pădurile sînt devastate și devorate de acele combinate de "industrializarea lemnului", construite peste necesități din sete de valută. Despre păduri se poate spune încă o dată: "Codrul frate cu românul", gîndindu-ne la situația omului, dramatică precum a codrului.

Întrebare: Dacă ați abordat situația pădurilor, poate ne spuneți ceva și despre animalele sălbatice?!

Răspuns: Dacă despre cele ce am vorbit pînă acum, românii din țară au mai mult sau mai puțin cunoștință, fenomenul la care mă voi referi ca răspuns la întrebarea aceasta este absolut necunoscut de opinia publică din țara noastră. Este vorba de felul în care se produce masacrarea ursului și cerbului carpatin. Cuvîntul **masacru** este bine ales, întrucît nu este vorba de amenințarea unui număr X de capete, ci a animalelor respective ca specie în perimetrul carpatin. Este chiar tema pe care un vînător - să-i spunem Geza-bacs - o abordează în numărul 3 al revistei

Alergătorul de la Marathon, care în momentul cînd vă vorbesc se află sub tipar. (Pentru ascultătorii din țară este nevoie de această paranteză, pentru a-i informa că revista menționată este editată în Danemarca în limba română de cel care vă vorbește, fiecare număr avînd aproximativ 250 de pagini).

Geza-bacs precizează mai întîi că dacă un vînător oarecare dorește să impună un cerb sau un urs i se refuză cererea, sub pretextul că ambele animale sunt un tezaur național și sunt protejate. De asemenea, la această oră, nici străinii nu mai primesc asemenea aprobări. Ei plătesc pentru un trofeu în valută forte, la prețurile internaționale, care - te rog să mă crezi domnele Pușcașu - sunt deosebit de ridicate. Ar constitui pentru țara noastră care înoată în datorii externe, gata să se înece, o bună sursă de venituri și măcar o parte din mîncarea luată de la gura populației pentru a fi exportată, ar putea să rămînă astfel în magazinele alimentare din țară.

Dar ce se întîmplă? Povestea cu așa zisa "ocrotire" a acestor specii este în realitate încă o minciună a propagandei de partid. Ce spune Geza-bacs? Citez: "Întregul fond de cerb și de urs din toată țara, cit sunt munții Carpați de întinși, din toate parcurile de vînătoare și rezervațiile naturale, se află în întregime și în exclusivitate la dispoziția unui singur vînător, să mă ierte domnii vînători că le ȳgnesc tagma, ca să zic așa, adică oprit numai și numai pentru „dînsul”, pentru Nicolae Ceaușescu". Autorul articolului precizează că așa numitele ieșiri la "vînătoare" ale acestui vînător-sportiv degenerază în adevărate masacre.

Ce fapte concrete ne aduce Geza-bacs în sprijinul afirmațiilor sale? La Brătești, în munții Harghitei, se află un fost domeniu de vînătoare regal, cu păduri seculare și cu un fond cinegetic important. Casa de vînătoare, dotată cu cele mai moderne instalații, printre care grup electrogen propriu și explanadă pentru helicopter, chiar în pragul vilei - intrucît dumnealui nu-i place să meargă pe jos - este astăzi, ca multe altele, un fel de proprietate personală a lui Nicolae Ceaușescu, care vine aici pentru vînătoarea sa

preferată de urși. Pentru o singură vînătoare Ceaușescu folosește simultan trei puști. Este vorba de arma Holland-Holland, calibrul 575, comandă specială din Marea Britanie, al cărei preț de cumpărare este similar unui mic bloc de locuințe, și pe care se presupune că nu l-a achitat din salariul său în lei devalorizați de acum. Un general este însărcinat să-i introducă patroanele în pușcă, după distanța la care îi sînt aduse animalele în fața armei: o sută, două sute de metri. În acest timp, gonacii dezarmați, singurele lor arme fiind niște bite și securi, determină animalele să meargă pe un defileu îngust, fiind serviți pe tavă lui Nicolae Ceaușescu. La vînătoare evocată de Geza-bacs și care a avut loc într-o duminică, Ceaușescu a împușcat 16 urși. Specialiștii spun că este o cifră mare. Citez în continuare: "Dar cum se făcu seară și vînătorul nostru obosise, la un moment dat zice:

- Pentru azi ajunge! Mai este și miine zi!

A doua zi masacrul a continuat."

Palatul regal de la Scroviștea, dintre Ploiești și București - afirmă Geza-bacs - "pe care de asemenea conducătorul partidului și statului a pus laba..." este indesaț cu piei de urs, urmare a acestor crunte expediții de exterminare, care numai cingetice nu se pot numi.

"Un amator din vest plătește cam 20 de mii de dolari pe o piesă, dar aceștia nu mai au acces și din cauză că ar putea fi amenințat monopolul lui Ceaușescu asupra punctajului la trofee, pentru a fi un vînător de renume mondial. Cum s-a întîmplat cu un industriaș din RFG, fabricant de oale și crățiți din teflon, un ungur originar de pe lîngă Mediaș - vînătorii care-l cunoșteau îi ziceau Willy-bacs - care a împușcat un urs foarte mare și intrucît bătea recordul prezidențial i s-a interzis să ia blana animalului plătit. Nu știu cum s-a încheiat scandalul."

Întîmplarea face ca dintr-o altă sursă să vină o confirmare a masacrului ecologic de care se face răspunzător Nicolae Ceaușescu. În editura "Nord", despre care probabil că s-a auzit și în România, va apărea în săptămîinile următoare o carte intitulată *Jurnal de lagăr liber* de Corneliu Florea, pseudo-

nimul medicului Dumitru Pădeanu, care înainte de a fi plecat în vest a lucrat la Bistrița. Autorul acestui interesant jurnal, care e în final o carte despre România, afirmă că așa numitele vizite de lucru ale lui Ceaușescu la Bistrița sunt un pretext, ascunzînd de fapt distrația preferată a conducătorului de partid și de stat: masacrarea urșilor și cerbilor. Citez un pasaj din carte: "Domnii braconează pe fondurile partidului, to'a'șii de la partid braconează pe fondul lui Ceaușescu, care n-a fost al lui Andruță din Scornicești, pentru că acela avea doar niște pantaloni rupți în..." - aici este un cuvînt care nu poate fi citit la microfon... indescifrabil... "rupți în...", ci al rejelui, iar Ceaușescu cînd vine nu vinează, ci

pornește un masacru singeros, dement și de asemenea proporții, cum munții noștri nu au cunoscut, masacrează pină la exterminare toată suflarea viețuitoarelor pădurii. Vinătoria lui devine catastrofă ecologică. Într-o asemenea urgie cinegetică [...] a măcelărit peste o sută de piese mari în decurs de numai trei zile în munții Călimanilor, ceea ce a îngrozit și pe cei mai înrăiți braconieri..."

Să reținem cifra: peste o sută în trei zile.

Întrebare: Ce soluție vedeți la problemele ecologice din România?

Răspuns: La toate problemele, nu numai la cele ecologice, există o singură primă soluție. Ea este bine cunoscută fiecăruia în țară. De aceea nu am de ce să o formulez.

Din partea postului de radio "Vocea Americii", întrebările au fost puse de HORIA PUȘCAȘU
CURENTUL nr. 5986, iulie august 1987

CIUMA ARE NUME PROPRIU

Despre degenerarea regimului Ceaușescu în fascism s-a vorbit de mai mult timp. Pe la începutul anilor șaptezeci, unul dintre primii care s-au pronunțat în acest sens a fost dr. Cană. Enunțul argumentelor sale - în pofida faptului că pe atunci "conducătorul" era ținut în brațe de o mulțime de lideri vest-europeni și chiar la *Europa liberă* era criticat doar pentru meritele scofilitice din Piața Amzei - a dat prilejul neuitatului Noel Bernard unui comentariu, destul de reținut, din cauză că probabil era tras în permanență de minecă de conducerea americană a postului, așadar unui comentariu de care îmi amintesc bine, întrucât eram unul din auditorii săi consecvenți din țară. Nu s-a întâmplat nimic, regimul a fascizat mai departe în maniera sa duplicitară, iar dr. Cană a avut pentru acuza sa un element agravant în dosar și pentru cînd i s-a plătit.

Au trecut anii și cum situația din România de astăzi are multe trăsături comune ba cu o țară africană, ba cu una asiatică, iar figura liderului care și-a asigurat în istorie o tristă, extrem de tristă amintire, pendulează între beția puterii, crimă și ridicol, repertoriul de comparații a fost, ca să spunem așa, adus la zi, prin așezarea lui în șir cu Pol Pot, Idi Amin, Bocassa, în timp ce prin sărutul fratern cu Moammar Gadafi, publicat pe jumătate din prima pagină a *Scînteii* - deci cine poate să spună că sunt lucruri inventate? - chiar el și-a definit apartenența atît la terorismul internațional cit și la antisemitismul cel mai visceral. Nu era nevoie de mărturiile lui Pacea pentru a se cunoaște toate acestea.

Dar iată că din nou, comparația cu un regim fascist reapare, de data aceasta cu o nouă forță și avînd în plus un element care nu trebuie scăpat din vedere: ea vine dintr-o țară socialistă-"frățească", și anume din Ungaria. Este inutil să mai reamintim contextul, unanim cunoscut acum atît în țară cit și în vest: raderea de pe fața pămîntului a opt mii de sate. Trebuie să ni se strîngă inima de o durere mai adîncă decît durerea, de

două ori: la gîndul că odată cu satele vor fi rase și biserici și cimitire, și că apărarea civilizației noastre țărănești față de agresiunea bestialității nu vine de la noi înșine. Ne-a venit însă pe neașteptate de la vecini. Apărînd entitatea culturală a populației de origină maghiară, vecinii noștri de la apus aduc implicit întregului popor român un imens serviciu, pentru care viitorul va trebui să-și aducă aminte cu recunoștință. Faptul că la Budapesta s-a pronunțat cu glas tare cuvîntul *fascist* în legătură cu regimul Ceaușescu este deja un triumf al rațiunii. Este, sperăm, începutul. Unei eventuale obiecții că regimul ceaușist nu seamănă perfect cu modelele "clasice" fasciste din istorie, s-ar putea replica în spiritul teoriilor enunțate de chiar dictatorul de la București că își "construiește" fascismul, potrivit "condițiilor specifice țării".

Pronunțarea adevărului - de data aceasta mai mult decît de către niște cetățeni ai României, care la urma urmelor sunt mici și neînsemnați nu pentru că nu-i ia nimeni în seamă, ci pentru că pot fi striviți ca niște biete făpturi din care nici urma să nu li se cunoască, în strînsura caracatiței de stat - l-a ofuscat profund pe Pol-Potul cu ifose de împărat roman. În parte și pentru că nu poate să închidă gura unui guvern dintr-o țară vecină, cu securitatea, așa cum procedează cu cetățenii români. Se poate deduce o iritare la culme de vreme ce a convocat de urgență o plenară a comitetului central al P.C.R. (în iunie). Pretextul cuvîntării: mărirea "retribuției tarifare"; gargară. Motivul real: "Tă-o, mamă, gușată, să nu te facă ea pe tine!".

Fără nici o acoperire în fapte și absolut fără argumente, în mod ostentativ, de trei sau de patru ori pe parcursul cuvîntării, oratorele i-a comparat pe "tovarășii maghiari" cu Horthy. Asta ca să nu rămînă dator la trecerea sa pe lista căpeteniilor fasciste din istorie. Copita aruncată cu enervare denotă că dictatorul este profund deranjat de "amestecul" în crimele sale, și că începe să aibă

coșmaruri, dacă nu le-a avut pînă acum, în legătură cu o posibilă tragere a sa la răspundere în fața unui tribunal. De fapt, de ce-i este frică n-o să scape.

Nu ne facem totuși iluzii prea mari privind viitorul apropiat. Și totuși... După ce toate țările - mai întii cele vecine - după care și cele vestice, mai reticente deocamdată (vehemente însă cînd este vorba de Republica Africii de Sud, de exemplu) și care întrețin relații "tovărășești", "prietenești" sau pur și simplu "diplomactice", vor asimila în sfîrșit regimul Ceaușescu cu ceea ce este acesta în realitate, vor urma în logica lucrurilor și consecințele: conform legilor moralei, justiției și ale dreptului internațional ele vor trebui să-i aplice tratamentul corespunzător.

Fascismul de tip Ceaușescu este numit ca atare și în cartea lui Ion Berechet, *O ciună bîntuie România*.

Ion Berechet este un disident puțin cunoscut de proprii noștri compatrioți, ca mulți alții, și deloc (cel puțin cît securitatea s-a jucat cu el ca pisica cu șoarecele) în străinătate.

De altfel, este o situație tipică pentru anii șaptezeci, cînd o seamă de acte de protest individual s-au consumat într-un anonim absolut, căpătînd în final aspectul unor drame personale. Sensul lor - trebuie precizat acest lucru - nu a scăpat puterii, care favorizată de o presă occidentală dacă nu direct pro-ceaușistă în orice caz neinteresată de contestația din România, putea să se răfuiască în voie cu opoziții, mai ales cînd aceștia erau niște anonimi.

Ion Berechet a fost unul dintre ei. Criticile sale, formulate de altfel nu în presa străină, la care un cetățean din România nu ajunge ușor sau nu poate ajunge deloc, ci autorităților de stat, au infuriat în așa măsură încît s-a dispus internarea lui într-un ospiciu de nebuni, unde a fost supus unor torturi de neimaginat. Ion Berechet era la acea dată un tînăr în jurul a 25 de ani și perfect sănătos. Din mărturiile scrise ulterior, risipite prin presa exilului și care compun laolaltă istoricul protestului său și a torturilor psihiatrice la care a fost supus, nu re-

iese cu precizie cine este inițiatorul uciderii lente a unor opozanți puțin sau deloc cunoscuți de opinia publică, prin internarea lor în ospicii de nebuni, metodă prin care regimul își atinge scopul urmărit, rămînînd în același timp "cu mîinile curate". În cazul său se poate deduce fără prea multă greutate, mai ales că ulterior s-a stat de vorbă cu el la palierul imediat următor celor mai în vîrf cocoțați, cine se află în spatele acestui sistem represiv.

Din fericire, protestul lui Ion Berechet, evoluat într-o dramă personală, consumată între ospicii și sedii ale securității, s-a încheiat tot cu sprijinul unor diplomați occidentali cu care tînărul tehnician de la Buzău a reușit să ia contact și care se poate spune că l-au salvat. Astfel a ajuns Berechet în Australia.

Aici el - cu o seamă de români care n-au uitat de unde au venit și nu confundă libertatea cu salamul - au pus bazele unei societăți frățești, Organizația internațională a disidenților politici originari din țările comuniste (O.I.D.P.), al cărei obiectiv principal este de a milita în continuare pentru drepturile omului din țările de origine. Din organizație fac parte și polonezi, cehi, vietnamezi etc.

Nu, nici Ion Berechet, nici Ion și Constantin Chiriță, membri fondatori ai organizației, nu au uitat o clipă țara și durerile ei. Interesant este faptul că un pumn de oameni au reușit un lucru excepțional: ei au sensibilizat opinia publică australiană, eronat informată asupra realităților din România, înfățișîndu-i chipul monstruos al dictaturii. Și au făcut-o printr-un procedeu ingenios de simplu: au organizat săptămîină de săptămîină o demonstrație de protest în fața consulatului român din Sydney, cu caricaturi și inscripții - cele mai multe în engleză - demonstrație care a durat luni de zile și care a reușit să pătrundă în presă, la radio și la televiziune.

Pe unele pancarte, dintre care cîteva sunt reproduse și în culegerea lui Ion Berechet, am văzut coperta cărții mai sus semnatului *Pentru drepturile omului în România*, devenită afiș și manifest. Este cea mai mare

răsplată pentru un scriitor să se demonstreze cu coperta uneia din cărțile sale.

"Ceausescu - Romanian's Hitler", text scris pe o pancartă, purtată în fotografie de chiar cel care a fost dus din ospiciu în ospiciu și supus torturilor psihiatrice, este ideea

centrală a cărții lui Ion Berechet, care prin titlu, cu trimitere la Camus, și prin conținut se întâlnește cu ultimele aprecieri asupra caracterului fascist al regimului lui Nicolae Ceaușescu.

CURRENTUL nr.5992, iulie-august 1988

răsplată pentru un scriitor să se demonstreze cu coperta uneia din cărțile sale.

"Ceausescu - Romanian's Hitler", text scris pe o pancartă, purtată în fotografie de chiar cel care a fost dus din ospiciu în ospiciu și supus torturilor psihiatrice, este ideea

centrală a cărții lui Ion Berechet, care prin titlu, cu trimitere la Camus, și prin conținut se întâlnește cu ultimele aprecieri asupra caracterului fascist al regimului lui Nicolae Ceaușescu.

CURRENTUL nr.5992, iulie-august 1988

THE HISTORY OF THE
CITY OF BOSTON
FROM THE FIRST SETTLEMENT
TO THE PRESENT TIME
BY
JOHN HUTCHINGS
OF THE BOSTON BAR
IN TWO VOLUMES
VOL. II
BOSTON
PUBLISHED BY
JOHN HUTCHINGS
AT THE SIGN OF THE
CROWN IN CORNHILL
1796

THE HISTORY OF THE
CITY OF BOSTON
FROM THE FIRST SETTLEMENT
TO THE PRESENT TIME
BY
JOHN HUTCHINGS
OF THE BOSTON BAR
IN TWO VOLUMES
VOL. II
BOSTON
PUBLISHED BY
JOHN HUTCHINGS
AT THE SIGN OF THE
CROWN IN CORNHILL
1796

RETROCRONISMUL

REPRODUCTION

RETROCRONISMUL ESTE NOȚIUNEA CARE SINTETIZEAZĂ ESENȚA STĂRIILOR DE FAPT DIN ROMÂNIA CONTEMPORANĂ, DIRECȚIA "ÎNAINȚĂRII ÎNAPOI" RELATIV CU MERSUL LUMII CIVILIZATE.

"REVOLUȚIILE" DECRETATE

Societatea "socialistă" din România de azi - se teoretizează intens - ar fi rodul mai multor revoluții. Cea dintii ar fi avut loc la 23 august 1944.

Să facem abstracție de identitatea evenimentelor militare și politice precum și de întâmplările sociale - ultimele făcute cu de-a sila și care s-ar reuни cu toatele în noțiunea de export de revoluție - și să credem pe cuvânt adunătura de teoretizări mitomane care s-au stratificat acum într-un fel de dicționar de falsuri și să vedem despre ce "revoluție" este vorba și care s-ar fi petrecut la 23 august 1944. Ea poartă în noua teologie de partid un titlu lung care saturează și greșuiește la prima vedere, fără să poată suplini lipsa cîrnașilor cu care seamănă al naibii.

Evenimentul tratat astăzi drept "revoluție" a avut un aspect militar și unul politic. Cel dintii, cauzat de arestarea mareșalului Ion Antonescu și a întregului său guvern, a însemnat trecerea României dintr-o alianță militară în alta, tratată de una din părți drept armistițiu, iar de cealaltă drept capitulare necondiționată. Un mal-entendu de proporții naționale, cu urmări tragice pe decenii. Din punct de vedere politic, s-a petrecut o schimbare de regim, în sensul abolirii dictaturii militare și revenirea la un regim constituțional pentru foarte scurtă perioadă, cu o coaliție de partide guvernamentale, dar fără un parlament ales sau măcar delegat. Revoluția - dar era numai pentru el - consta în scoaterea la lumină a partidului comunist din anonimul și clandestinitatea la care fusese împins de lozincile sale antinaționale, moment din care obiectivele sale totalitare se materializau vertiginos. Cînd un parlament a fost "ales", democrația făcea încă parte

din vocabular, fără nici o lipitură, dar în pachetul pe care scria "democrație" se afla deja alt conținut. Parlamentul fusese scos la iveală pentru a ratifica mistificarea.

În această chestiune a "revoluției" de la 23 august, filozofia socială actuală din țară aruncă miezul și păstrează cojile. Dacă a fost revoluție, așa cum se pretinde, atunci în fruntea ei s-a aflat regele Mihai. Nu trebuie să ne sperie ideea unui rege capabil la o adică de un act revoluționar - vîrsta îi dădea tot dreptul, regele avînd atunci 24 de ani - intrucît în istorie aflăm și alte exemple de capete încoronate care au infăptuit reforme ce pot candida la acest titlu (de data asta fără ghilimele).

Nu mai departe decît domnitorul Al. I. Cuza, cînd a secularizat averile mănăstirești și a infăptuit prima reformă agrară din istoria noastră, care de altfel l-au costat și tronul, nu a făptuit un act revoluționar? Mai puțin verosimil este ca acțiunile unui monarh să fi fost determinate de un partid comunist - așa cum de altfel pretinde istoriografia de la această oră din țară și în cor cu ea anumiți comentatori ai momentului din exil - mai ales că acesta era o minusculă formație comandată de la "centru" și în interesele acestui centru.

La rîndul său, nici regele Mihai, sîntem convinși, nu ar accepta ideea că s-a aflat în fruntea unui act revoluționar, măcar din simplul fapt că și-ar pune colaboratorii din acea vreme ("cercurile palatului", cum sunt denumiți în lucrările actuale), dar chiar și pe sine însuși într-o situație de delicată contradicție.

Din intenția unui act de salvare națională, evenimentul de la 23 august a constituit o tragică înfringere. Conferința de pace de la Paris nu a consfințit celei de a

patra țări în sacrificii umane și materiale împotriva Germaniei statutul de cobe-ligeranță. Atât Anglia cit și Statele Unite ale Americii au recunoscut anexiunile staliniste făcute pe seama țării noastre prin Tratatul Molotov-Ribbentrop. Pe plan politic și economic ne-a dus la pierderea independenței. Pe plan social, a însemnat o trecere vertiginoasă de la democrație la totalitarism. 23 august ar putea fi numit "revoluție" doar în poveștile baronului Münchhausen.

Noi, românii, am avut cîteva revoluții reale, care au propulsat istoria pe un făgaș de dreptate pentru poporul român, fie prin ideile care au slujit drept arme (să luăm spre exemplu Școala latinistă, o adevărată revoluție în gândire, o trezire din "somnul cel de moarte") fie prin mișcările sociale nemijlocite, care ne-au apropiat de realizarea idealurilor naționale. Pentru ca un eveniment istoric să-și merite numele de revoluție trebuie să aibă în el elementul de propășire, de largă respirație pozitivă pentru destinele țării. Numeroase alte "revoluții" care au urmat actului de la 23 august ("revoluția agrară", "revoluția industrială", o altă culturală, etc.) au fost lipsite de elementul pozitiv, de factorul "necesitate istorică", așteptată a se împlini. Urmarea aducerii la lumina vieții politice a partidului comunist, scoatere ea însăși un act de factură democratică, a fost negarea de către acesta a evoluției normale democratice a societății românești din ziua de 23 august. Evoluției normale ei i-a opus propria sa "revoluție", avînd un caracter antipopular (cu toate că masele erau "chemate" deseori să valideze și prin manevre acest lucru se obținea de la ele) și prin urmare toate datele unei contrarevoluții. Diversele ei operațiuni au fost demult încheiate, cînd, în sfîrșit, aceleași mase, avînd dreptul să respire liniștite și să ducă o viață normală, sunt torturate la nesfîrșit prin inventarea de noi "revoluții", care mai de care mai bizare și mai prevestitoare de rău. Inerția este evidentă. Contrarevoluțiile inițiale nu mai pot fi oprite. Ele generează neconținut noi contrarevoluții, ascunse în spatele unor termeni care traduc realitățile exact pe dos.

Prin efect, cînd propaganda vorbește de activitatea "revoluționară" a celui preamărit cu superlative, trebuie înțeles caracterul profund reacționar și contrarevoluționar al acestui om. Realitățile țării dau dreptate tezei noastre.

Dacă vom admite ca reală teoria după care revoluția burghezo-democratică a fost desăvîrșită între 1944-1947, ceea ce a urmat are toate datele unei contrarevoluții. Inceputul ei s-a făcut prin înlăturarea monarhiei. Dacă actul respectiv ar fi fost urmarea unui referendum popular și nu al unei lovituri de palat cu pistoalele pe masă, chiar și cu rezultate falsificate, cum au fost alegerile din 1946, s-ar fi salvat oarecum aparențele contrarevoluției care a urmat. De altfel, prin mecanismul inversării de noțiuni, contrarevoluția poartă de atunci și pînă astăzi un înveliș "pur" marxist, de "revoluție socialistă". Cine are puterea și curajul, ca stînd la coadă după un litru de lapte pentru copil, să demonstreze ceea de ce este convins prin experiența sa empirică și anume că o realitate negativă este prezentată cu un termen fals și că nu pot avea o încărcătură pozitivă loviturile care au anulat evoluția istorică normală a societății românești de-a lungul a aproape un secol. Și cînd esența ei (a "revoluției socialiste") a stat în anularea oricărei alternative economice la capitalismul de stat mascat, instaurat în producția de bunuri materiale, statul "socialist" fiind de fapt singurul producător și distribuitor, în lichidarea opțiunilor economice, care chiar și într-o societate condusă de partidul comunist ar fi menținut șansa unui oarecare belșug material. Pe plan politic, s-a trecut de la pluralism la totalitarism, cu suprimarea oricărei posibile opoziții sau critici a sistemului fie ea venită și din partea unor indivizi izolați. Aceasta este esența noii societăți instaurate prin contrarevoluție la transformările secolului al XIX-lea și la cele aduse de Marea Unire de la 1918. Modelul - sovietic.

De aplicarea lui, cu anumite circumstanțe atenuante (statutul de țară invinsă și continuarea ocupării țării) se face desigur răspunzător partidul comunist (ulterior PMR), dar de impunerea lui, când partidul n-avea puterea să se țină pe picioarele proprii, desigur se fac răspunzători și oamenii politici și formațiile lor, care n-au avut - și asta începând de la 1918, când practic între România și tinăra Rusie sovietică nu mai existau probleme litigioase - care deci n-au avut prevederea evitării printr-o politică mai puțin visceral anti-rusească, a unei viitoare lovituri de labă a marelui Urss și care atunci când ne-a fost administrată, procesele lor de conștiință n-au mai ajutat la nimic.

În această istorie zbuciumată, în care contrarevoluția a cerut un mare tribut de jertfe umane, există un moment de suspans, o negare de către partidul comunist însuși a propriei istorii și a propriilor sale fărâdelegi, săvârșite față de poporul român. Este eliberarea din strânsoarea Moscovei, realizată printr-o lucrare de mare virtuozitate politică și doctrinară de către Gheorghiu-Dej. Ea a fost începută prin lichidarea sovromurilor, a continuat cu scoaterea trupelor sovietice din țară în anul 1958 și a culminat cu *Declarația din aprilie*. 1964 este anul de răscruce - nu anul 1965, cum minte cu nerușinare propaganda ceașistă - anul când autonomia pe plan politic și independența României au fost declarate principii inalienabile și deci de nesupus negocierilor.

Iată un moment de sistare a contrarevoluției continue, alternarea ei cu unul de factură revoluționară.

Nu ne-am permite să afirmăm că presiunea asupra oamenilor a slăbit mult și că s-a făcut dintr-odată lumină. Nu. Dar cel puțin, pentru moment oamenii au simțit că pot respira ceva mai liber.

Desigur, există o seamă de paradoxuri în această lucrare a cărei valoare istorică este minimalizată astăzi din motive de invidie postumă față de Dej din partea lui Ceaușescu, după ce în timpul vieții celui dintâi l-a lingusit cit a putut de mult, pentru a-și asigura cariera... Gheorghiu Dej fusese el însuși

urcat în funcție și nu ales. Apoi el a fost cel care a patronat între 1952 și circa 1962, deci mult după moartea lui Stalin, un regim sîngeros, cu procese politice, închisori, vinătoare de dușmani reali și inchipuiți, execuții. Dar spre diferență cu ziua de astăzi, când represiunea s-a generalizat asupra întregului popor român, aplicată cu mijloace mult subtilizate față de cele de acum trei decenii, cine se încadra în societatea "nouă" era lăsat în pace. Nu întimplător o serie de personalități din perioada interbelică, dispuse la astfel de compromisuri și renunțări de conștiință, au fost răspiătate cu funcții, onoruri. Este adevărat că nu au coborît la a-i cînta șefului de partid ditirambi. Securitatea - și atunci de temut - nu fusese instalată deasupra partidului și a întregii societăți, cum se petrec lucrurile astăzi sub regimul de dictatură al lui N. Ceaușescu. Nivelul de trai se afla în creștere lentă, dar sigură. Dej era el însuși un dictator, dar un cult al persoanei sale, în pofida afirmațiilor de mai târziu din partea activistului care i-a luat locul, nu a existat. Paradoxul principal al operei politice care a culminat cu *"Declarația din aprilie"* 1964 stătea în faptul că extrem de dificila sarcină istorică de a se anula statutul de pașalic rusesc al României postbelice și-a luat-o după ce el însuși contribuise în modul cel mai activ și mai fidel Moscovei la transformarea țării din liberă în vasală. Și că după lichidarea opoziției, el a preluat nu numai funcțiile acesteia, dar - minune! - și argumentele (auzite de noi în adunările deschise din 1962-1964) când făcea el însuși opoziție după toate regulile jocului politic. A și fost servit: întâi de conjunctura externă, pe care a utilizat-o cu măiestrie, și al doilea, de stalinismul intern, concretizat printr-o "coeziune" de tip cazon, o disciplină de tip militar în partid, care l-au pus pe adversar în situația de a rata încercarea de breșă în conducerea superioară. (În *Istoria P.C.R.* am menționat pe scurt episodul "Bodnăraș", căruia Hrușciiov i-a promis funcția supremă în partid și în stat cu prețul "capului" lui Dej și probabil al anulării

Declarației..., încercare de cumpărare pe care Bodniăraș a dejucat-o, raportându-i-o lui Gheorghiu-Dej.)

Masele dresate și manevrate încontinuu de la 23 August 1944 încoace, strigând orice ineptie li se cerea ("Stalin și poporul rus libertate ne-au adus!", "Ana - Luca - Gheorghiu-Dej bagă spaima în burgheji!", "Moarte călăului Tito!", "U-Re-Se-Se bastion al păcii ie !" etc., etc.), aceste mase au fost pentru prima dată chemate în mod real să valideze actul de nesupunere. Votul lor de încredere a fost dat fără să mai fie împinse de la spate: sperau! Dar tocmai interesele lor imediate fuseseră lăsate pe planul al doilea și în această "Declarație" de principii, individul, cetățeanul fiind lăsat să mai aștepte. "Declarația din aprilie" a fost un act care a negat într-adevăr contrarevoluția continuă aplicată de la 1948 încoace, dar a fost unul realizat de conducători.

Se ilustrează astfel o situație similară și altor țări din sistemul "socialist", devenind prin repetare o regulă. Cel dintâi care a înfăptuit un asemenea act a fost Tito. Să-i faci frondă lui Stalin, în culmea puterii acestuia, după ce Roosevelt și Churchill îl lăsaseră să-și facă mendrele în Europa de est și-i parafase toate anexiunile, inclusiv cele din înțelegerile cu Hitler, fără să se sinchisească de voința popoarelor în cauză, reprezenta o culme a sfidării. Să precizăm: înlăturarea dominației Moscovei în Iugoslavia era înfăptuită de chiar conducătorul partidului și statului iugoslav. La ora cînd rupsese cu Stalin, Tito era el însuși un mic dictator. Dar opera înfăptuită de el prin acest act de curaj a deschis o eră și nu avem de unde ști dacă exemplul său nu ar fi fost urmat și de alții, dacă prezența militară sovietică "temporară" în țările respective nu i-ar fi împiedicat să o facă. Și totuși...

Intr-un interval istoric relativ

scurt, desfășurările politice ne oferă cazuri absolut similare. În 1956, în fruntea revoluției maghiare, numită la Moscova contrarevoluție, în fruntea acelor mase ieșite pe străzi pentru a impune voința lor de schimbare, s-a aflat șeful guvernului revoluționar al muncitorilor și țăranilor, Imre Nagy. Sfirșitul său tragic în fața plutonului de execuție și strivirea revoluției maghiare de către șenilele tancurilor sovietice duceau mai departe politica de represiune și dominație a lui Stalin în Europa de est, exact de către cel care-i condamnase crimele interne și-i mătrășise hoitul din mausoleu.

Anul 1968 a marcat o nouă revoluție nedorită de ruși, de data aceasta în Cehoslovacia. "Primăvara de la Praga" a avut în fruntea ei tot un conducător de partid și de stat, în persoana lui Alexandr Dubcek. Soluția sovietică a fost, cum se știe, aproape identică cu cea aplicată la Budapesta: intervenția militară. Printr-un miracol, Dubcek a supraviețuit.

Cunoscînd "soluțiile" Moscovei la asemenea răsturnări politice, Dej nu și-a putut permite să rateze, miza sa bănuim că era considerată nu atît funcția, cît de data asta independența țării. Spre diferență de Dej, urmașul său se ține cu ghearele și proteza agățat de funcțiile sale multiple. Gheorghiu-Dej a ales o cale originală, s-ar putea spune național-românească, a lucrării politice, prin punerea în funcție a argumentelor adversarilor, prin rezistența activă, prin ofensivă teoretică cu lucrările lui Marx în mână. S-a limitat la enunțarea de principii fără să iasă din Tratatul de la Varșovia sau din CAER, cum apucase să facă Imre Nagy în 1956, și nu apucase Dubcek în 1968, dar Enver Hodja, da! Nici n-a dat în interior libertățile cetățenești și important, libertatea presei, prin lichidarea cenzurei (ca în Cehoslovacia "Primăverii de la Praga"). Poate toate astea s-ar fi petrecut și la București, treptat și prudent, după cum era stilul lui

Dej, nu avem de unde ști, dacă moartea fulgerătoare nu ar fi pus capăt acestei revoluții de sediu al comitetului central.

Astăzi, știm că sub Ceaușescu, omul lui Dej care s-a folosit în interes personal de "Declarația din aprilie", pentru a folosi o expresie populară, de acest document praful s-a ales. Ceaușescu a înlocuit revoluția (a se citi democratizarea) promisă în 1964 printr-o

frazeologie revoluționară à la Conu Leonida, pe care și-a autoeditat-o în zeci de tomuri. Presa de partid este plină de fel de fel de tovarășe Efimițe care în proză și versuri se entuziasmează (sau din spirit de curve se prefacă a se extazia) de "viziunea planetară" a Leonidei de partid și de stat. Caragiale ar fi vizionar și totul s-ar numi *D-ale Carnavalului*, dacă ar fi vorba de un tîrg oarecare și nu de o țară numită România, unde starea generală denotă o încordare de tragedie.

CONTRA-EVOLUȚIA

Că înainte de a se întinde de la "palat" la popor, ceea ce fusese gândit ca o răsturnare revoluționară în 1964 a fost ratat și transformat în contrarevoluție, nu este un fapt de fel ieșit din comun. Istoria este plină de revoluții eșuate, de mișcări pornite cu stîngul, de revoluții care și-au mîncat singure nu numai coada - precum șopîrlele - ci întregul corp de idei, idealuri, scopuri înalte, slujind după aceea doar la îngrășarea unor parveniți.

Asemănarea încercării românești de a ieși din orbita sovietică, este evidentă cu cea din alte capitale est-europene. Mai puțin vijelios decît ungurii, polonezii sau cehoslovacii, mai diplomatic, pentru a nu rata reușita, Dej și echipa lui urmăreau probabil, în final, pe același plan extern, ieșirea definitivă din "lagărul" sovietic. Așa cum i-a scos pe ruși din țară, cum a dejucat planurile unui CAER supranațional, ar fi găsit desigur momentul potrivit să iasă din Tratatul de la Varșovia și din celelalte organisme patronate de sovietici. Asemănarea mai stă în epilog: același pentru toți: România este mai departe membru în Tratatul de la Varșovia, în CAER. A făcut fașoane, dar PCR n-a lipsit de la nici o conferință importantă convocată de sovietici. Tot o înfringere.

De aici sunt numai deosebiri. Ceea ce putea deveni o cotitură revoluționară în viața poporului român, a devenit o autentică contrarevoluție printr-o coadă de topor

proprie. Cum evoluau lucrurile în 1964 și 1965, mergeau ferm spre o liberalizare internă. Dej era el însuși un stalinist, un dictator (minus cultul propriei persoane), un lider foarte prudent în tot ce întreprindea. Nu ne putem închipui că în liberalizarea vieții interne pe care o proiecta, în lărgirea drepturilor omului (cu zece ani înainte de reintrarea acestei noțiuni în limbajul politic curent, cu prilejul tratativelor pentru încheierea Acordului final de la Helsinki), se includea și dreptul de existență a unor sindicate libere sau revenirea la un pluralism politic prin admiterea revenirii pe scena vieții interne a partidelor democratice de odinioară, anularea interdicției de funcționare a Bisericii Române Unite sau retransmiterea liturghiei de la Patriarhie la posturile de radio și televiziune. Trebuia să urmeze o liberalizare în cadrul strict al regimului comunist, mereu cu aceeași unică și neclintită forță conducătoare pe firmament. Știind cum au evoluat lucrurile, putem spune de acum cu deplina știință a istoriei consumate, că liberalizarea care într-adevăr a urmat între 1965-1968 toamna, poate sta foarte bine și între ghilimele, pentru că a fost o diversiune. Ea a durat atît cît i-a trebuit urmașului lui Gheorghiu-Dej la conducerea partidului și statului să pună mîna pe putere (respectiv pe Securitate, cu care de atunci conduce țara), "liberalizarea" fiind pregătirea de artilerie pînă s-a asigurat că nu mai are adversari redutabili

Deci nici o comparație nu mai este valabilă în fața istoriei cu cele întâmplate la Belgrad, Budapesta, Praga în deceniile anterioare. Tito a câștigat în fața lui Stalin, nu numai pentru că i-a rezistat cu brio - presupunem că iugoslavii ar fi rezistat cu arma în mână și în cazul unei invazii - ci pentru că el reprezintă o idee. Ce idee politică a pus în circulație Ceaușescu, în afară de aceea a "măreției" istorice a propriei persoane, căreia i-au fost subordonate toate actele interne și externe? (Poate doar că numele țării, acela de ROMANIA a fost pus în coada numelui său: "Partidul-Ceaușescu-România"). Protagonistii revoluției maghiare, în frunte cu Imre Nagy, deși au fost executați, sunt astăzi reabilitați în mod tacit chiar de regimul care a fost instaurat de armata intervenționistă, pentru că să ajungă a fi - semnele de astăzi ne permit unele pronosticuri - reper politic pentru începutul de secol viitor maghiar. Kadar, autor al "socialismului gulașului", este și el o treaptă, aceea dintre ocupație și liberalizarea spre care câteva decenii au privit cu jind și invidie populația carpato-danubiană, indiferent de naționalitate. După trecerea tancurilor, după vărsările de sânge, acest om "instalat" a simțit că face parte din poporul său înfrânt temporar și nu a încercat să se ridice deasupra lui. Putea să fie călăul revoluției maghiare și n-a fost. Dimpotrivă, a făcut-o să rodească. Cu revoluția cehoslovacă din 1968, lucrurile - deși au avut desfășurări oarecum diferite - lucrurile stau aproape identic. Alexandr Dubcek și-a văzut el însuși primăvara pe care o inițiasse, cum era strivită sub șenilele tancurilor sovietice, aceleași în 1968 cu cele din 1956, poate nici mai perfecționate tehnic (deși trecuseră 12 ani). Printr-un miracol, Dubcek nu a împărtășit soarta lui Nagy, ci a supraviețuit. Modestul angajat de la depoul de vehicule al întreprinderii de transporturi în comun din Bratislava probabil că se delectează și astăzi în sinea sa la spectacolul propriilor sale idei retezate și pârjolite la Praga și care au lăstărit la Moscova și Leningrad. Doar ambiția originalității și pu în ultimul rind imperative conjuncturale de lupte interne, fac ca patentul reformelor

cu numele de "glasnosti" să fie prezentat ca fiind exclusiv rusesc. Gustav Husak, instalat de cei care au distrus "Primăvara de la Praga", nu numai că nu a continuat efortul distructiv al tancurilor, dar în măsura spațiului de manevră de care a dispus a căutat prin toate mijloacele să reducă efectul trecerii lor prin Cehoslovacia, fapt care se resimte până astăzi într-un nivel de trai onorabil al populației. În România, după Declarația din aprilie 1964, o intervenție sovietică nu a avut loc, pentru că sovietici știau că vor întâmpina rezistență armată, că o acțiune militară va fi tratată drept agresiune la integritatea teritorială și suveranitatea națională. Cu toată superioritatea tehnico-militară a sovieticilor, aceștia nu puteau risca o confruntare pe o scenă europeană din cauza riscului declanșării unui război. În final, s-a instaurat o stare de război rece, dublată de diverse lucrări subterane din partea lui Hrușciov. S-a apelat la o "lovitură de palat". Dar miza pe Bodnăraș, fostul "inginer Ceaușu" de la 23 august 1944, a eșuat. Deși în vorbe, nu personalitățile disparate fac istoria, ci masele, s-au închis ochii de la teorie și s-a pregătit o lovitură stil Borgia, pentru ca oricum Dej să fie înălțurat. Conform depoziției lui I. M. Pacepa - care întărește ceea ce oricum se știa - liderul român a fost supus unei iradiere intense, care i-a produs un cancer cu evoluție rapidă. Se sconta pe o cotitură de 180 de grade de la politica de ieșire treptată dusă de Dej din sistemul sovietic de alianțe. Conducerea sovietică scontase pe "inginerul" Ceaușu și la cîrmă a venit "academicianul" Ceaușescu. Deși alfabetizat abia pe la 20 de ani, șeful de partid stăpînind mai greu literele, pronunția unor cuvinte din propria limbă și în general vorbirea în public, s-a dovedit un bun mînuitor al strategiei diversionii. Pe de o parte, el făcea mare gălăgie în cuvîntările sale pe tema *idepedenții*, agitînd *talangele* pericolului ocupației rusești, pentru ca nimeni să nu miște în interior în front, pînăndu-i cumva în pericol puterea. Pe de altă parte, el a devenit unul din cei mai credincioși staliști ai blocului, respectînd cu sfințenie alianțele. A fost de ajuns ca în

august 1968 - după intervenția sovietică în Cehoslovacia - Brejnev să zornăie săbiile la granițele României, ca în 24 de ore, după un discurs de la balconul comitetului central care i-a entuziasmat pe naivi - să schimbe tonul cum își schimbă camelonul culoarea. După mai mulți ani, la expirarea Tratatului de la Varșovia, cine altul propunea primul - ca să nu i-o ia altcineva înainte în acest act de spușenie și acumulare de merite - prelungirea lui automată? Dacă cumva nu stiai, te las pe dumneata, cititorule, să ghicești. Cum condiția de satelit ideologic, militar, economic era respectată, era limpede de ce și un încuiat ca Brejnev nu s-a sinchisit de semnele de recalcitrantă mărunță pe care liderul român le dădea periodic în spectacolul politic, cu public în special occidental (La ONU, la discuțiile pe marginea Acordului final de la Helsinki, menținerea relațiilor diplomatice cu Israelul după războiul de șase zile și tot așa pînă în anii optzeci, cînd a fost singurul care nu s-a alăturat boicotului estic al Jocurilor Olimpice de la Los Angeles etc., etc.). Față de această duplicitate, evidentă oricărui analist politic amator, nu mai vorbim de cei care determină politica unor cabinete, este totuși un mister cum de au putut o seamă de guverne occidentale să creadă în realitatea unei atitudini de frondă antisovietică din partea lui Ceaușescu, viziune care s-a transmis și a persistat sub forma unui plicticos șablon și presei occidentale libere, de altfel mai greu de păcălit și capabilă să vadă și în cel mai de nepătruns întuneric. O orbiseră și pe aceasta "anii-lumină". Nimeni în afara poporului român însuși n-a realizat mai limpede că frazeologia despre independență, despre "stăpîni pe destinul nostru" era o diversiune pentru instaurarea și menținerea unei dictaturi și a unui regim totalitarist unipersonal fără precedent. Astăzi mai știm: a unui întuneric, a unei foame, a unei corupții, a unei sclavagii, a unei securități, a unei megalomanii, a unei terori, a unei subculturi, toate fără precedent. Ce orbire s-a produs în acei ani șaiszeci și șaptezeci, încît doi președinți americani, Carter și Ford, președintele De Gaulle, numeroși alți șefi de state au vizitat

Bucureștii? Poporul român cunoștea singur adevărul adevărat. Și după ce peste treizeci de mii de mineri din Valea Jiului au declarat cunoscuta grevă de protest din 1977, regina Angliei i-a plimbat cu caleașca regală pe cei doi nesăpicioși de onoruri de la București, iar după ce aruncaseră în închisori pe pe fondatorii sindicatului liber (SLOMR), au mai avut parte de o ultimă promenadă, aceea prin țările scandinave, în 1980. Și în fiecare an, în pofida protestelor, de clauza națiunii celei mai favorizate!

Dictatorul s-a bucurat de sprijin chiar de la o parte din exilul românesc și nu de la cei care pentru a face bișniță și naveta occident-România sau pentru alte avantaje, s-au prostituat precum Păunescu, ci - și acest lucru este și mai de mirare - de la oameni care toată viața lor au fost niște combatanți activi împotriva comunismului. Din aceeași credință că, vezi Doamne, Ceaușescu se află în cruciadă împotriva imperialismului rus-sovietic.

Să ne întoarcem însă la momentul 1965. Nici o mirare că revoluția pusă la cale de Dej a fost ratată, în primul rînd prin împrejurarea morții acestuia. Cel care i-a luat locul avea alte obiective. Înainte de toate, puterea personală. Preamărirea sa. Perspectiva anului 1964 a fost distrusă din interiorul partidului însuși, prin împrejurarea că în fruntea lui a fost instalată o coadă de topor, a cărei singură grijă a fost propria putere. Frazeologia și actele politice, preluate integral de la epoca anterioară au convenit doar ca diversiune. Istoria anilor de dictatură ceaușistă este povestea felului în care tezele privind independența națională, pe plan declarativ au fost amplificate, conform legii demagogiei, pentru ca în realitate ea să fie anulată. România este astăzi, în 1988, mai

dependentă decît oricînd, iar românii trăiesc mai rău decît oricînd. Privind doar ca observatori, fără "amestec din afară", rușilor le-a convenit de minune această anulare de către un individ pe care ei nu l-ar fi putut crea mai bine. Și fără să scoată un singur tanc din hangar.

Manifestația muncitorească de la Brașov, din 15 noiembrie 1987, în ea se află adevărul, verificarea practică a ceea ce înseamnă pentru poporul român dictatura lui Ceaușescu, și că "dictatorul și ticăloșii" - i-am citat pe muncitorii de la Brașov - reprezintă numai un act contrarevoluționar în sine.

Pe numeroase planuri România putea - conjunctura din anii șaizeci și șaptezeci i-a fost favorabilă - putea să meargă pe un drum de evoluție normală, în pas cu toate țările civilizate. Intregul sistem de dictatură s-a pus însă de-a curmezișul acestui proces normal, pașnic prin aspectul lui general, înlocuit cu o belicoasă "dezvoltare" cu canale, oțelării care produc pentru nimeni și congrese. Așa numita "epocă Ceaușescu" a inaugurat o atitudine istoric fără precedent față de evoluție: s-a pus de-a curmezișul ei, o împiedică să aibă loc în mod normal, firesc. Fenomenul de contrarevoluție s-a transformat într-o atitudine practic necunoscută înainte: contra-evoluția.

Contrarevoluția la Declarația din aprilie 1964 a fost așadar convertită într-o contra-evoluție odată cu instalarea noului dictator.

Așa numita "liberalizare" din perioada 1965-1968 nu a fost în esență decît un nou tip de "normalizare" după un model rusesc de necontestat, cum s-a procedat în Ungaria după 1956 și cum urma să se petreacă în Cehoslovacia după numai câțiva ani, dar fără sovietici. "Normalizarea" pentru noi nu a însemnat altceva decît înghețarea societății românești în același încercat și vechi stalinism. Este adevărat, unii aveau impresia unor schimbări masive, care erau însă numai de persoane și a

cadrelor necesar întăririi puterii personale pînă la transformarea acesteia în dictatură.

Gargara pseudorevoluționară a însoțit tot timpul ca un bruiat tot ce se întîmpla în realitate pe dos, pentru a anihila chiar și cele mai timide gesturi de rezistență la instaurarea ceaușismului ca fenomen. Cuvîntările, bombastic numite discursuri, bilbiuite de liderul ce nu putea să ascundă în public evidența faptului că este depășit de funcțiile pe care și le asuma cu aviditate, ne-au relevat, mai ales după 1968, o continuitate națională de necontestat a autorului cel de toate ocaziile. El nu-i moștenește pe Ana Pauker sau Gheorghiu-Dej, al căror continuator era în drept să se revendice, ci pe conu Leonida. Dar de la conu Leonida al lui Caragiale, Ceaușescu a luat numai ridicolul involuntar, atitudinile pseudo-revoluționare, nu și bonomia lui. Pentru că încă din perioada sa "liberală", cînd Leonida-Ceaușescu era doar un dictator în devenire, "discursurile" sale erau ticluite în așa fel pentru a ascunde culisele de partid, unde avea loc o înlăturare a rivalilor, iar în alte cazuri, de-a dreptul răfuieli. Dictatura personală a avut pe revers aventurismul pe seama țării întregi, ajunsă a fi socotită proprietatea personală a dictatorului.

Au trebuit să treacă mai mulți ani de la 1965 pentru ca descompunerea politică sub dictatură să-și împrăștie miasma și să devină cea mai importantă problemă a României actuale.

În această ordine, trebuie reinterpretat episodul anului 1968, cînd un avertisment al președintelui Johnson, conjugat cu o luare de atitudine chineză, a împiedicat reîntrarea armatelor sovietice în țara noastră. Putem fi pe deplin recunoscători celor două mari puteri pentru a ne fi ferit nu numai de o nouă

"normalizare", ci și de o imensă, incommensurabilă eroare istorică. Reintrarea forțelor armate sovietice în România ar fi însemnat ca primă măsură schimbarea conducerii. Desigur, Ceaușescu era capabil de o întoarcere a plăcii de pe fața cu discursuri naționale pe cea cu linguşeli "internaționaliste", pentru a obține iertarea. Dar mai verosimilă era posibilitatea înlocuirii lui. Și slavă Domnului că nu s-a întâmplat așa! Un șef de bandă, nerealizat ca atare, ar fi fost astfel urcat pe pedestal ca erou național. Așa, istoria este edificată, iar verdictul ei nu așteaptă decât momentul când conjunctura va face posibilă rostirea lui, în auzul întregii națiuni, exasperată de dictatură, aceeași istorie ferită din fericire de decodificarea greșită a acțiunilor unui parvenit al puterii.

Intr-o vreme în care pristan-dalele regimului sunt puse să numere toată ziua steagurile scoase la revoluție, societatea românească a intrat într-o stare de letargie, resemnare și regres. Epoca de contra-evoluție a fost favorizată de coincidența fatală a citorva condiții. Risc o enumerare schematică și incompletă:

1. Sistemul stalinist, conceput pe strivirea oricărei tendințe de reglare democratică (auto-reglare existentă în regimurile occidentale, făcându-le economia eficientă, iar guvernarea - controlabilă) fusese în țara noastră pregătit pentru venirea unui „Godot”.

2. Sistemul de selecție a cadrelor din partid, punând accentul pe incultură și pe impostură a făcut ca la momentul potrivit să poată fi promovat pe funcția supremă impostorul potrivit. Impostura este definită în cazul de față prin capacitatea de a ocupa prin forță, împotriva voinței naționale, funcții pentru care nu a fost nici ales, dar nu deține nici calitățile culturale specifice,

intelectuale și morale absolut obligatorii pentru a le onora. (Despre impostură vom scrie mai pe larg într-un text viitor).

3. Capacitatea de a asigura progresul național este invers proporțională setei de putere și de menținere a dictatorului în funcție, pe viață, precum și de a o transmite în cadrul familiei.

Cimpul predilect de manifestare a imposturii alesului nimănu este economia națională. Aceasta este un punct de plecare pentru o serie de reacții în lanț: imposturi la toate palierele, marginalizarea specialiștilor, promovarea cadrelor după chipul și asemănarea impostorilor supremi, lipsa unei concepții a dezvoltării care să imbine realitățile naționale cu imperatiile revoluției tehnico-științifice, acordarea de onoruri ignoranței și prostiei, nesocotirea legilor și legităților științifice etc.

Ca principiu nerecunoscut ca atare dar real, în politica de dezvoltare, din lipsa de idei (rezultată din ignorarea inteligenței naționale, căreia i s-a pus căluș în gură, ca să nu-l concureze pe Ceaușescu), s-a adevărit a fi *mimetismul*.

Mimetismul în economie poate avea uneori rezultate pozitive când condițiile de aplicare a aceluiași metode sunt identice sau apropiate. Când nu are nici în clin nici în mînecă cu originalul este catastrofal și se numește maimuță-reală. Suntem, din păcate, nevoiți să constatăm că maimuțreala a devenit un mod de existență a dictaturii de la București.

Sceptrul din brațele președintelui, nesfîrșitele gărzi care prezintă onorul chiar și cînd se deplasează în scop de vînătoare în propria noastră țară, refacerea palatului după modele văzute în străinătate și multe altele, sunt maimuțări după viața unor curți imperiale fără imperii din Asia sau Africa.

Congresele mamut maimuțăresc democrația. Plebiscitul a maimuțărit și democrația și pacea, etc.

Mai grav și cu urmări dezastuoase a constituit-o mimetismul economic. În forma lui cea mai gravă, a maimuțării, s-a manifestat în copierea ritmului cel mai înalt de dezvoltare (al Japoniei, 13% anual, țară dispunând de un mecanism de reglare economică, de un altul financiar, de o piață mondială etc.). Dictatura s-a bălăcărit în miliardele pe care băncile occidentale se întreceau să i le ofere ca răsplată a angajării sale politice și în condiții împovărătoare, pentru acceptarea cărora dictatorul n-a consultat-o decât pe nevastă-sa, seara, când "dînsa" își permitea intimitatea unei discuții cu proteza scoasă.

O altă față a mimetismului se numește dogmatism ideologic, intrucit în continuare a fost aplicată rețeta de industrializare a lui Stalin. Totul centralizat, ultracentralizat, rigid, planificat, în final, dezorganizat. Corabia comandată de "cîrmaci" scîrție pe drumul de țară al socialismului, deși la ea este înhamată o populație întreagă de edecari (cel puțin, în Rusia țaristă robii-edecari erau înhamați la o corabie care plutea), oamenii trag cu însuflețire targa pe uscat. De

pe margine, un poet îngrășat la bugetele speciale ale partidului, dă bice din gură și din pîteni, chiar și după ce i-a mai căzut din nas.

Unicul specialist care întoarce țara cum îi place este Ceaușescu. Lui nu i-a reușit însă după două decenii decât să o întoarcă din drumul ei de progres. Eșecul propriu a fost recunoscut de dictatorul însuși cînd a spus că "Nu putem consuma mai mult decât producem!". O fi recunoscut-o din prostie, din imprudență sau din șmecheria de a legaliza furtul mîncării de la gura copiilor? Indiferent de motivele care stau la baza acestei recunoașteri, traducerea acestor cuvinte este următoarea: Oamenii sunt răi! După ce el le face hatîrul de a le fi conducătorul iubit, mai au și pretenția absurdă, inspirată de cercurile reacționare din occident, să mînce. Și încă mai mult decât produc în urma concepției sale. Adică pe săturate. Să strîngă cureaua, mama lor! Adică, citînd-o pe tovarășa Elena, "idiotii"! Să se taie coada tuturor pisicilor de pe tot cuprinsul țării, pentru a se economisi energia la deschiderea ușii!

Luminoasa eră a iobăgiei este gîndită de stăpînul-dictator zi și noapte!

ÎNLOCUITORII

Orice conducere politică, chiar și atunci cînd se numește că în Statele Unite "administrație" își bîzuește activitatea pe idei. În funcție de noutatea și de puterea de a polariza acțiunea și energiile unei națiuni, de a cataliza transformări și salturi înainte, ele pot fi catalogate de istorie drept mari sau pur și simplu "trecute la dosar", după ce și-au consumat virtuțile.

Ideile au chipul și asemănarea celor care le pun în circulație. Oameni obtuși și primitivi nu pot avea decât idei obtuze și primitive sau deloc. Problema obtuzilor și

primitivilor nu se pune pentru statele de tip occidental, ca fenomen politic, mecanismul acestor societăți fiind reglat pentru a face imposibilă ajungerea unui Bocassa, a unui Idi Amin sau Ceaușescu la guvernare, iar dacă printr-un accident - avem exemplul Filipinelor, respectiv al lui Marcos - ajung totuși, mecanismul democratic, chiar cu un anume grad de subdezvoltare, reușește să arunce la deșeurile istoriei acest specimen. Din nefericire, el, creatura secolului - dictatorul - continuă să existe.

Dogmatismul marxisto-stalinist este

programat anume pentru a propulsa un asemenea prototip de conducător. Istoria țării noastre nu cunoaște, cel puțin deocamdată un altul. Desigur, s-ar putea contesta această afirmație, întrucât tocmai acum, după o sincopă neostalinistă de două decenii, conducerea supremă sovietică prezintă - după un experiment cunoscut sub Hrușciiov - din nou un altfel de tip, reprezentând "altceva", aproape "cu totul altceva", prin Mihail Gorbaciov. Cum este prea devreme a se trage concluzii și cum obiectul eseului nostru este fenomenul de catastrofal regres istoric al României, vom circumscrie afirmațiile noastre la realitatea socială și politică din spațiul geografic românesc. Singurul tip de conducător dat pînă acum la iveală de partidul comunist la noi în țară este cel dogmatic și betonat cu teze, citate, lozinci, fraze, formule ("devieri de dreapta", "de stînga") din arsenalul anilor de cea mai tristă amintire. Ceaușescu este în această privință un antimodel. Volumele lui de așa zise "opere", trecute azi de numărul douăzeci - bașca textul Imnului RSR, bașca "poeziile" - volumele cu acel titlu lung deja evocat, într-un text anterior, amintind cîrnații, intrați în "cronici" ale unei epoci sintetizată prin formula nostalgică "de pe timpuri", este fără voia producătorului lor, mărturia istorică cea mai grăitoare și măsura minții, a celebrei "gîndiri" a acestui conducător "de partid și de stat", cu care țara a fost lovită în 1965. În mod inevitabil o asemenea nesfîrșită risipă de hîrtie, costisitor legată, pentru a nu fi suspectată de maculatură și de a fi de pe acum marea speranță a centrelor de colectat deșeurile ale următorului deceniu, trebuie să facă dovada consistenței lor. Un conducător se exprimă prin ideile pe care le răspîndește în jurul său, prin care - aceasta este menirea lui - face lumină, deschide perspective, clarifică. Iar cărțile lui immortalizează această lumină, îi dă durabilitate. Ele vor fi răsfoite - în cazul în care va mai interesa pe cineva - la "Judecata de apoi" a istoriei, ca dovadă a epocii. Ce se poate constata din stereotipiile lui

Ceaușescu (în ideea că el le-ar fi așternut pe hîrtie?) lipsite de cel mai elementar svîcnet sufletesc, cenușii și lozincarde, cu texte care se pastîșează unele pe altele, în fraze stas, lipsite de fiorul gîndului, al minții fremătătoare, al emoției, al adevărului vieții? Poți spune multe și nu în ultimul rînd că gramatical sunt impecabile sau că limba română nu are o grafie fonetică (precum este cazul limbii franceze) a cuvintelor, pentru că într-un fel sunt pronunțate de autorul lor, altfel sunt scrise. Dar, mă rog, să lăsăm aceste aspecte care vor interesa un cerc îngust de specialiști și să ne referim la conținutul propriu zis. La ideile politice.

Dintre ideile politice ale epocii - vai, nouă! - "lumină", absolut originală, adică nepreluată din Cursul scurt de istorie a lui Stalin (cum este acea obsesie a oțelului pe cap de locuitor) a făcut carieră ideea *înlocuitorilor*.

Ca orice idee măreață, de la stadiul de enunț a trecut fără întîrziere la cel numit "traducere în viață". Sunt bine cunoscute de poporul român, care suportă încă agresiunea ceaușistă asupra potențialului biologic uman al națiunii, asupra tradițiilor sale milenare, experimentele soldate cu crearea de *înlocuitori* ai produselor alimentare naturale, cum este carnea. (S-a introdus în magazine carnea de nutrie, animalul crescut pentru blana lui și s-a acordat o pondere maximă în alimentație oaselor, care ori că se vînd neprelucrate - "carcasa" este deci un produs alimentar - ori că stau la baza fabricării unor creații industriale absolut originale, precum salamul din făină de oase). Mai sunt și lipsuri și dacă și numele unui produs alimentar începe să fie uitat, înseamnă că nu i s-a aflat încă înlocuitorul, dar speranțele nu trebuie pierdute, pentru că la aceasta se lucrează intens.

Politica *înlocuitorilor*, idee de stat, pe nesimțite s-a instalat ca un simbol al socialismului de tip ceaușist, în toate sferele vieții. Mai există însă și stagnări: căldura de iarnă din apartamente neputînd fi înlocuită (absurdă idee!) s-a apelat pur și

simplu la suprimare. Se caută intens înlocuitori ai surselor de energie și la ordinul specialistului în toate suprem, cum nu se poate pune la ars noroiul satelor, s-a trimis la termocentralele cărbune de sobă și acestora le-au stat motoarele. Se ricăie intens în bălegar și în deșeuri menajere pentru a le face să produsă gaze "naturale". De la economie se face următorul pas și în imensul bălegar politic aruncat peste țară odată cu instaurarea dictaturii lui N. Ceaușescu nu se aplică decât ideea *înlocuitorilor*. Principiul "rotației" - variantă cu alt nume al aceleiași obsesii - a scos din circulație competența, profesionalismul și l-a înlocuit cu cel al slugărniceii. Democrației - principiu general uman - i s-a găsit înlocuitorul sintetic: democrația socialistă, care este tot ce convine dictatorului și nevestei lui. Dezbateră și adevărul (fie el spus pe jumătate) și-au aflat înlocuitorii în congrese mamut și în cuvântări cuprinzând osanale de la început pînă la sfîrșit. Partidul însuși a fost înlocuit: astăzi forța politică a țării este securitatea subordonată intereselor personale ale dictatorului.

Totul este sintetic, totul este pseudo, totul este ceva ce poate înlocui altceva sau urmează a fi schimbat cu un *înlocuitor*. Uneori, nu totdeauna însă, se mai vine cu o motivație pretins logică a acțiunii.

O EXPLICAȚIE A INEXPLICABILULUI

Inevitabila oră a procesului de conștiință națională - în sosirea căreia nu încetez a crede și pe care nu ostenesc a o vesti - va impune necesitatea analizei fenomenului catastrofal pe care l-am numit *retrocronism*, pe care regimul Ceaușescu l-a abătut peste țară, așa cum o invazie de lăcuste aducea peste vremuri decăderea generală, foametea, bolile, bejenia...

Ca în orice confruntare două sunt părțile aflate față în față în starea de beligeranță pe care o reprezintă viața politică, economică, socială de la această oră din țara noastră: pe de o parte dictatura, pe de altă parte po-

Asasinarea - pentru că acesta este cuvîntul - a celei mai vechi părți a capitalei - sau acțiunea pornită recent de suprimare a satelor, cu toată semnificația de genocid cultural, de agresiune la adresa vieții tradiționale a poporului, reprezintă o aplicare consecventă a acestei idei politice a "erei" Ceaușescu.

Rămîne de stabilit sursa acestei furii oarbe împotriva a tot ce este original, autentic, tradițional românesc. Agresiunile și invaziile trecutului, ocupațiile militare sau acțiunile izolate de paranoia - ultimele n-au ajuns să joace un rol politic, fiind cazuri individuale - nu au afectat fondul, tezaurul național. Astăzi, da. Explicația trebuie totuși căutată în medicină, unde un virus, odată instalat într-un organism proliferăază viruși cu aceleași date ca și el. Pînă la doborîrea organismului altă dată sănătos. Sursa acestei patime a înlocuirilor trebuie căutată în faptul că dictatorul este el însuși un *înlocuitor* și care asmena virusului pătruns în organism nu face decât să-și multiplice propriile date genetice. El este soluția sintetică (realist-socialistă) a unei conduceri căreia de peste patruzeci de ani țara îi duce lipsa. Adevărul este că la congresele mamut adunătura scandează numele unei salam din făină de oase.

porul român.

În inevitabilul proces de conștiință care va veni, clarificarea cauzelor decăderii psihice a majorității populare, care a acceptat cu supunere poziția de victimă continuă și de înfrînt continuu al unui război pe viață și pe moarte, se va impune scotocirea pînă la atomul realității socio-politice a tuturor cauzelor. Nu pentru o "autocritică" gratuită, ci pentru a se înlătura în inevitabila nouă construcție a societății postceaușiste, care va trebui să se deosebească fundamental de cea de astăzi; reapariția unui nou monstru, fie și cît de departe asemănător, fie el și cu un

singur cap, nu bi-cefal precum cel de astăzi (dar nu vulturul din stemele imperiale), cu patru picioare ca o ființă de fermă, cu nenumărate limbi și un singur limbaj, pocit.

Din cauză în efect se va ajunge fără îndoială și la degradarea spiritului civic general. Decăderea se manifestă în apariția celui "om nou", prezis de oracolele pecereului, un om chilos la bice, răbdător la asediul absurdităților cotidiene și mai ales rezistent - din păcate, nu în celălalt sens, de om care opune rezistență - ci rezistent la poverile tot mai mari care i se pun în spinare. Acest "om nou", care în viața particulară poate fi un om de treabă, în viața sa civică, prin toate performanțele pe care le-a atins în a executa, aplauda, tăcea sau dimpotrivă a "lua cuvântul", prin lipsa sa de reacție și de împotrivire la rău, a devenit un colaboraționist și complice prin tăcere al procesului de distrugere treptată a civilizației românești. Nu ne referim aici la reziduurile acestei societăți, constituind nu rareori principalul său obiect de export.

Este nespuse de dureros să constați, că fenomenul despre care am scris cu zece ani în urmă, când mă aflam în țară (vezi *Pentru drepturile omului în România*) este valabil și astăzi: că "jocul" cozilor, alergătura zilnică de supraviețuire a românilor, că un asemenea mod de trai ajung prin repetarea mecanică pe parcursul a decenii, să se constituie în mentalitate generalizată, "populară" și în final, în o sustragere de masă prin argumente credibile, de la o atitudine normală. Normalul în această situație este opunerea la "întoarcerea înapoi", fronda tacită sau opoziția politică deschisă. De aici a ieșit vorba că noi, românii, sabotăm istoria.

Totul pornește de la punerea înaintea de către fiecare individ care constituie marea masă, a intereselor sale imediate, ajungându-se pînă la urmă cu sau fără voie într-o justificare tot de masă a colaborării.

Longevitatea dictaturii peste limitele oricărei logici a desfășurării istorice, faptul că ea continuă să reziste în pofida acestui război de uzură (deși și dictatura este uzată, obosită, cu dinții în batistă, dar... se ține), se explică nu numai prin faptul că dictatorul

a acaparat totul, că practic partidul a fost dizolvat, că țara este condusă cu securitatea și armata, că regimul cîndva fardat cu epitetul de "popular" a sfîrșit prin a degenera într-unul de teroare împotriva întregului popor român, după ce l-a terorizat parțial, se datorează din păcate și acestei deformări a spiritului general de înfrățire cu dracul pentru a se trece puntea. O punte care de două decenii se tot trece, fără să i se întrevadă capătul... Înfrățire care este acceptarea rolului de victimă în fața călăului. Iar pentru a nu se auzi gîndurile - da, acestea pot fi auzite mai ales în tăcere - se produce acea larmă pe care o cunoaștem, prin toate mijloacele de propagandă.

În parte, reușita regimului de a reduce la tăcere a disidenței se datorează acestei reacții de "apărare instinctivă" din partea celor în numele căreia disidența a criticat și contestat, care ar putea fi numită și frică. Și de transformare a fiecărui act de contestație într-un unicat. (De aceea este de domeniul miracolului cînd o manifestare, o luare de atitudine a putut avea loc în mod repetat).

Contestația există. Aceasta este marea șansă și spălarea oarecum de păcatul colaborării a majorității. Din păcate nu putem vorbi la trecut despre izbînda acestor acte de contestație. Parte tocmai din pricina aceleiași reacții de "apărare instinctivă" generală a "omului nou" și de condamnabilă indiferență la soarta țării. Mă gîndesc la două împrejurări: 1. Dacă la Congresul al XII-lea toată asistența l-ar fi susținut pe C. Părvulescu, dictatura ceașistă ar fi luat sfîrșit în acel ceas. Nu trebuia să fi fost așa, să acceptăm fatalismul acestei desfășurări ilogice, ci să vedem mai adînc tot în cauzele prin care o adunătură - că altfel nu poate fi numită o colecție de servitori, slugi, argățime cu burți și fese îngrășate din tainul gospodăriilor de partid, marionete, manechine - a ajuns să decidă asupra destinului unui popor pînă la sfîrșitul acestui secol. 2. Dacă manifestația de la Brașov de la 15 noiembrie 1987 ar fi fost urmată de demonstrații în toată țara, al căror semnal de fapt era, astăzi n-am mai fi avut dictatură ceașistă. Cum chiar din 16 noiembrie măcelăriile s-au um-

plut de carne (spre mirarea generală, pentru că încă nu se auzise de cele petrecute), complexe alimentare de bunătați - ceea ce denotă că se duce o politică de infometare calculată - lumea a uitat ca prin minune de interesele generale și s-a repezit să-și satisfacă nevoile pentru o zi-două, deși știe din amară experiență că îndată ce dictatorului îi va trece spaima, foamea va reveni la "normal". Oarecum totuși siguri pe poziție, dictatorul și cucoana lui n-au dispus atunci să se aprindă în sfârșit și becurile, arzându-se tot cu gazul strămoșesc și luminările ("Că la luminare pare baba floare". Și în presă. Și în picturile cu care miine-poi miine se va face o expoziție a rușinii și după aceea un rug mare-mare de tot).

Din când în când se petrece câte un fapt care face înconjurul țării, precum lansarea pe Dimbovița a celor două sicrie pe care sta scris Nicolae Ceaușescu și Elena Ceaușescu. Sau pe străzile animate din centrul capitalei a ciinelui vagabond alergând înebunit cu tinicheaua legată de coadă, pe spatele căruia un cetățean avusese năstrușnica idee să scrie cu vopsea lozincă: "Jos Ceaușescu!", motiv pentru care ciinele era fugărit de o întreagă armată de milițieni. De la asemenea acte pînă la o rezistență populară generalizată mai este nu mult, dar mai este. Rezistența tuturor este acum singura soluție. Poporul nostru pașnic a fost prea tare batjocorit de această pereche de ciocoi cu ifose de împărați pentru ca ei să stea liniștiți în palatele lor și să doarmă fără coșmaruri. Nu vor trebui să împărtășească soarta bună a altor dictatori condamnați de către Judecata de apoi a istoriei, respectiv post-mortem. Nu, ăștia trebuie judecați în timpul vieții!

Este un ideal care frământă multe conștiințe în interior, de a face ca poporul român să-și lepede frica la "nivel de" individ, generalizată, de a nu mai colabora prin tăcere, de a nu se lăsa să-și poarte crucea pe care să fie răstignit, colaborînd astfel cu proprii săi asasini. Și mai ales este cinstit chiar și față de necinstiții săi opresori, să nu aștepte să bată clopotul de mort peste toată țara și funeraliile naționale, în speranța că a doua zi situația generală va lua o

întorsătură de o sută optzeci de grade de la sine. S-ar putea să nu fie așa. Nu este exclus ca dispariția biologică a unui dictator sau a amîndurora să nu însemne și dispariția dictaturii în sine, respectiv oprirea prăbușirii ai cărei contemporani avem nefericirea de a fi. Dezideratul este să ne fie indiferentă longevitatea biologică a dictatorilor ca persoane fizice, deși ei sunt obsedați de ideea de a trăi măcar pînă în mileniul viitor pe funcțiile lor, despre care cred că nu pot fi ocupate decît de ei, pe viață, în schimb să nu se lase dictaturii nici o șanșă de a mai supraviețui zilei de azi, propriilor fărădelegi care au umplut demult paharul răbdării. Deci nu o soluție biologică, ci una politică. În același timp ar fi chiar în interesul intereselor poporului nostru să-i aibă cel puțin într-o primă perioadă în viață după doborîrea dictaturii, pentru a-i face să răspundă, să dea seamă pentru crimele lor nu din mausoleu cu flacără "veșnică", ci dintr-o boxă de răufăcători.

Ceea ce scriem aici este aproape o utopie. O utopie în condițiile în care oamenii cinstiți, fie din conducere - pentru că ei există, uneori ne mai ajunge la ureche cite un slab ecou al frământărilor lor - din toate generațiile, fie din majoritatea tăcută, care produce la această oră cel mult vaiete și oftături, vor continua existența de susținători fără voie ai răufăcătorilor înșurubați la cîrmă.

Dacă am fi trecut prin școala rezistenței pasive a Indiei! Dacă după atîtea eșecuri prin forme încercate de alții și potrivite altora și nu spiritului românesc și contextului nostru național, am fi încercat în sfârșit ceva ce ar fi conform stării de suflet, cu fricile, temerile, abținerile fiecăruia. Securitatea devine inoperantă în clipa cînd nu cîteva grupuri sau indivizi separați, ci milioane își arată printr-un gest - formulat simultan și în același mod - repudierea dictaturii. Aceasta este rezistența pasivă.

Renașterea spirituală a poporului nostru trebuie să fie una de atitudine politică articulată.

COMPLEXUL TIRANULUI

Ar fi un nonsens și necorespunzător realității dacă, am afirma că dictatorii ar avea conștiință. Conștiința la dictatori este înlocuită prin instincte. Antropologii ar putea studia fenomenul prin prisma științei respective, dar cum el privește o țară întreagă, trebuie aprofundat ca o anomalie. Fiziologică? Politică? A istoriei?

Este adevărat că fenomenul dictatorial din ultimele decenii nu a privit numai România. Dar de la caz la caz el a fost favorizat de condiții diferite: de fragilitatea democrației (Filipine) sau de golul politic lăsat după ce metropolele au acordat fostelor lor colonii statut de independență, fără să le fi dăruit și o școală a democrației (Uganda, Republica Africii Centrale). În România, ca și - vai nouă! - în Campuchia, Albania sau Coreea de Nord condițiile au fost favorizate de sistemul dictatorial stalinist, niciodată dezavuat nici măcar formal, necum eradicat, în pofida diferitelor forme de destalinizare din țara de origine.

Nu vom acorda ceaușismului nici o circumstanță atenuantă. Nu vom transfera răspunderea crimelor lui pe seama antecesorilor când ei le au pe ale lor, dar în același timp nu trebuie scăpate din vedere condițiile care au făcut posibilă instaurarea nestingherită a acestei noi dictaturi peste țară. Ca și în Africa, și în România s-a creat un gol politic, dar printr-o situație inversată, prin distrugerea democrației (1948), adică prin acel ansamblu de măsuri mai mult teroriste decât politice care au lichidat fără șanse de revenire toate libertățile, toate instituțiile democratice, toate partidele politice cu excepția P.C.R.-ului, Constituția. Pe acest gol s-a instaurat o dictatură dinainte știută ca opresivă, realitatea depășind însă cu mult prognozele

cele mai pesimiste. Era însă o dictatură "impersonală", intruchipată de un "suflet" colectiv, partidul comunist și de Stalin. Golul în fapt a fost continuu și de el s-a folosit nu fără o oarecare abilitate Ceaușescu, el înscriindu-se printre creatorii celei mai monstruoase dictaturi din istoria României cu "efigia" - să folosim pretiozitatea la modă în limbajul propagandei din țară - unei calfe de cizmar neisprăvite. Deci originea dictaturii este una, răspunderea unor înalte virfuri de partid pentru instaurarea, consolidarea și menținerea ei - altceva, și cu totul altceva realitatea în sine a acestei dictaturi, fărădelegile și crimele ei, care trebuiesc judecate ca atare odată cu făptașii principali.

Am început însă cu afirmația că dictatorii nu au conștiință. Ei au instincte, dar și acestea - primare. Ele pot fi cu ușurință decodificate în toate emanațiile puterii, în toate reacțiile, în legiferări, în creațiile de "cultură" etc. Instinctele sunt comune tuturor dictatorilor, indiferent de regimul politic pe care îl patronează. Unul din cele mai la vedere se rezumă la a acumula o putere cit mai mare, iar dacă este posibil să-și anexeze ca proprietate personală țara întreagă. Un altul se reduce la setea de acumulare de proprietăți, miliarde, o apetentă fără limite pentru lux. (Se cunoaște pasiunea lui Ceaușescu și a nevestei sale pentru palatele și castelele de vânătoare care au aparținut familiei Hohenzollern și intrate în posesia "poporului", dar păzite cu strășnicie de trupe de securitate, ca nu cumva să-i vină vreunui cetățean de rind în minte să se uite prin orificiul cheii, să vadă ce se întâmplă în interiorul lor.) La această oră Ceaușescu se deosebește de Marcos doar prin aceea că ultimul este deja asvirlit la groapa de gunoarie a istoriei, guvernul democratic al

doamnei Corason Aquino blocându-i miliarde depuse pe cont particular în băncile occidentale, în timp ce asupra conturilor particulare ale dictatorului bucureștean planează încă "secretul de stat".

Mai este însă un "ce", care nu poate fi trecut chiar prin cea mai mare bunăvoință în categoria manifestărilor de conștiință, după cum nici în cea a instinctelor nu poate intra. Poate fi adică socotit ca instinct animalic de conservare. Este însă mai curînd un complex, pe care l-aș denumi "complexul tiranului". El se concretizează în presimțirea permanentă a sfîrșitului, într-o spaimă ce depășește normalitatea, în fața neprevăzutului, într-o groază în fața sosirii iminente a acelui moment fatal cînd pentru totul va trebui să dea seamă.

S-ar putea spune că acesta este singurul moment de realism ce-l caracterizează pe dictator; dincolo de el fiind într-o stare perpetuă de "în afara realității". Spaima pe care o trăiește încontinuu - și în somnu-i tulburat de coșmaruri - reprezintă dominarea conștiinței de către subconștient, unicul în care își face loc cu greu recunoașterea vinovăției. Un om care s-ar ști curat nu ar fi obsedat în așa măsură de posibilitatea înlăturării sale printr-un act de forță. Un om care ar fi el însuși convins de minciuna construită minuțios a "iubirii" de care s-ar bucura, n-ar lua atîtea măsuri de securitate, aruncîndu-se în ridicol, la ieșirile în public, pentru că în același timp dacă nu este ovaționat (și se știe cum sunt aranjate ovațiile!) individul intră la idei și - vorba lui Caragiale - ipohondria e gata! Din acest "complex al tiranului" pornesc toate obsesiile sale, care la rîndul lor generează multe din cele ce se petrec astăzi în România. Totul este concentrat spre amînarea *sine die* a unei scadențe despre care este conștient că poate să vină la oricare plenară a comitetului central, din fiecare coloană de manifestanți

care poartă cu anasina portretele lui și ale cucoanei sale. El știe că poate veni și seara aceea cînd, ca de obicei, se va culca președinte, dar s-ar putea trezi "fost". Spectrul acelei zile cînd circulația nu va mai fi înghețată pe kilometri la trecerea mașinii în care s-ar putea să fie dus în alt cabinet decît în cel din Piața Victoriei și nu pentru a întreba, ci pentru a răspunde, spectrul acestui final, care poate fi amînat, dar nu pentru o veșnicie, i-a determinat pe cei doi dictatori (fiind vorba deci de intrarea "pe rol" și a nevestei sale, odată cu scăderile de surse biologice ale celui ce se vrea mereu "fecior" "iubit") să lepede masca "liberală", cu ajutorul căreia au indus în eroare occidentul, dîndu-și de gol fețele reale. Mulți dintre noi i-am dibuit încă de pe vremea cînd șeful bandei mai era pentru unii compatrioți adormiți, "nea Nicu".

S-ar putea ca toate aceste măsuri draconice de securitate personală - politică și fizică - să l salveze pe dictator de a fi tras la răspundere în timpul vieții. Dar după moarte? Va fi el în stare să evite inevitabilul?

Și iată că și scadența postumă a listei de plată pentru crimele înfăptuite față de poporul român pare să preocupe mințile diabolice ale exponentilor dictaturii. Prin torpilarea acestei posibile trageri la răspundere a dictatorului după moarte pare să se explice aranjarea succesiunii puterii totalitare în familie. Și tot pentru a torpila o posibilă lichidare a cultului său, au fost inventate monumente nedemolabile. Dacă Ceaușescu și a lui savantă pe puncte ne-au demonstrat că pot demola ctitorii din secolele XVIII și XIX, precum și valoroase monumente civile, ei nu pot pune pariu, fără să piardă, că "marele palat" din Dealul Spirei, pe care poporul l-a definit sintetic și necruțător de sugestiv, "Vărsai", nu poate fi și el demolat, precum Bastilia, la ceasul răfuielii populare. Oricît fier-oet-on au turnat în el, pentru a-i

"veșnici"! Veșnicia dacă o vor avea - numai în borcanul cu spirt al istoriei, ca orice monstrozitate, din care fac parte și

dictaturile, spre a fi arătate generațiilor din mileniul viitor, poate mai fericite decât noi!

TITULATURA UNUI DOSĂR

Înlăturarea impasului istoric în care România se află acum este o necesitate stringentă, prioritatea priorităților, de care depind celelalte urgențe: reșezarea țării pe drumul civilizației, oprirea "mersului înapoi", înlăturarea efectelor catastrofale ale retrocronismului, reformarea societății în mod radical, realizarea unui efort istoric fără precedent pentru a ne recupera locul pierdut în rîndul țărilor civilizate.

Toate acestea reprezintă o revoluție, față de contrarevoluția ceaușistă. Evoluția lucrurilor a dus cu alte cuvinte la o situație în care fără o răsturnare revoluționară - oricît ar speria termenul pe unii, aceasta corespunde unui imperativ - vom rata nu simplu niște ocazii, ci însăși civilizația occidentală. Ca orice revoluție, care (chiar dacă se poate petrece pașnic, niciodată nu vine de la sine) trebuie impusă de jos în sus, dacă forțele care i se opun sunt atît de tari, încît a instaurat cea mai cruntă teroare polițienească pentru a o împiedica să se petreacă.

Ceaușismul este prin natura lui atît de antiromânesc, antiistoric și criminal în esență, încît condamnarea lui la pieire de către istorie este un fapt real, urmînd doar să avem consfințirea de facto, "evenimentul".

Dacă el însuși ar depune armele, și-ar dezminți esența antipopulară. Astfel că nu mai rămîne, ne-ar spune logica - infirmată mereu de situația de "pe teren" - decât să fie forțat să o facă. Dar cine să-l forțeze? Partidul? Partidul este transformat într-o masă moluscă, paralizată de fascismo-stalinismul calfei de cizmar ajunsă dictator și nu se mai poate aștepta la nimic din partea lui. Partidul fiind oamenii angrenați în niște jocuri de interese, totdeauna personale, niciodată ale țării. Atunci cine? Elementele "conștiente" din toate sferele societății? Unde sunt? Au intrat în gaură de șarpe și nu suflă.

Ora soluției politice a situației tragice a României a bătut de mult și nu s-a întîmplat nimic. Dictatura taie și spinzură în continuare. Șarpele cu șapte capete a prins bine țara în strînsoarea lui. Asistăm cum o asfixiază treptat. Țara nu mai are putere să strige. Maximum un glas-două, cite o voce subțire de femeie, glasuri care nu au șansa să devină cor. Desigur, soluția ideală continuă să fie o rezolvare politică a coșmarului ceaușist. Va trebui oare să așteptăm așa pînă în anul 2000?

Este nevoie de o tăiere a capetelor năpircii cu paloșul de foc. Aceasta este singura soluție!

Dar cine să o facă? La această întrebare, desigur că există pe undeva un răspuns. Noi însă nu-l cunoaștem. Mărturisim rușinea și această limită!

Sfîntul ostaș Gheorghe, el ne este necesar acum, mai mult decât oricînd, în acest moment istoric atît de urgent!...

Nu vom prezenta dezideratul și posibilitatea drept realitate. Anumite condiții favorabile unei răsturnări politice, nu ne orbesc într-atît, încît să putem declara că răsturnarea dictaturii este aici, un fleac, o chestiune de luni, dacă nu de săptămîni. În realitatea nudă sunt burțile, buclele și gușile care constituie suportul monstrului ceaușist, cu ajutorul cărora țara este biciuită și tot în realitate este țara tristă și disperată. De altfel, de ambele părți, din motive diferite, nervii sunt încordați la maximum. Dictatura, dacă mai face ceva în turbarea ei de ultimă oră, este să se salveze, împiedicînd condițiile să se realizeze. Poate îi va reuși pînă la capăt, mai știi? Cu atît mai rău pentru noi românii. Realitatea este cea care este.

Însă cînd va veni sfîrșitul acestei tiranii fără precedent - și noi dorim lui Ceaușescu să o apuce și el, deci să fie pentru dictator

ante-mortem - dictatorul trebuie judecat pentru toate crimele lui. Ante-mortem sau post-mortem, dar nu trebuie să scape de judecată!

Ceaușescu s-a făcut vinovat de mari și incredibile crime împotriva întregului popor român, împotriva României. El va trebui deci judecat în fața țării și nu doar în fața partidului. Nu în taină, ci pe față, cu tot poporul prezent. O sală de tribunal cât este țara de mare. Martori vii și morți vor aduce probe zdrobitoare la care cu prelungirea nenormală a dictaturii se adaugă mereu altele noi și îngrozitoare. Cine va avea poftă să-i apere și să-i justifice crimele, să o facă, pentru că mulțimea poporului va ști unde se află adevărul.

Scaunul prezidențial compromis este numai noroi și singe. Cum va putea fi spălat? Un tribunal al poporului român va putea să-l judece pe Ceaușescu chiar după legile din timpul terorii lui. Crimele de care va fi acuzat ar putea fi repartizate în mai multe categorii: 1. Crimă de genocid (DEX: "Crimă comisă cu intenția de a distruge un grup uman, național, etnic etc."). Genocidul aplicat de Ceaușescu: uciderea potențialului biologic al națiunii române prin înfometare, înghețare în timpul iernii, restrângerea până la gradul de pericolozitate națională a medicinei. Toate aplicate întregului popor român, cu excepția... propriei persoane. Genocidul l-a aplicat de asemenea în politica față de unele naționalități prin măsuri suplimentare specifice; 2. Crime economice diferite: aservirea țării și a muncii întregului popor român prin credite pe care le-a decis de unul singur (cu nevastă-sa, care trebuie să-i țină tovarășie și pe banca acuzaților, cum a făcut-o în toți anii de dictatură). Crima de delapidare, prin asimilarea bugetului României cu cel personal. Aici va trebui elucidată și problema depozitelor de valută în conturi personale la băncile internaționale; 3. Crime ecologice. Distrugerea naturii țării, a Deltei Dunării, poluarea până la asasinare a riurilor, distrugerea pădurilor, distrugerea fondului cinegetic prin braconaj personal; 4. Crime

împotriva patrimoniului cultural național și în primul rând prin raderea celei mai vechi părți a capitalei. Ceaușescu cu nevastă-sa vor trebui să dea seamă pentru fiecare din cele 23 de biserici distruse din ordinul lor în București, precum și pentru cele din vechile așezări ale țării, demolate sub diferite pretexte; 5. Crime de asasinat de persoane fizice, în cea mai mare parte tineri. Chiar dacă morții nu vor putea fi prezenți la acest proces, pentru a li se face dreptate, vor fi prezenți cei vii, care nu au amnezie. O listă a victimelor securității, a celor reprimăți după diferite acțiuni de protest antidictatoriale, a celor asasinați la granițele țării, va reprezenta desigur proba zdrobitoare la acest capitol. Nu trebuie să lipsească o listă a femeilor care au sfârșit în mod tragic, ca urmare a dementei dispoziții de anchetare și de neacordare de ajutor în urma unor avorturi autoprovoocate.

Enumerarea noastră nu este exhaustivă și va fi desigur completată la sorocul respective.

Există un capitol care nu se încadrează cu exactitate în niște articole de lege, dar de Constituție, da. Crimele politice. Ele nu au fost mai puțin devastatoare de țară și de istorie. Enumerarea lor ar putea ocupa de asemenea un spațiu lung. Unele din ele au reieșit poate din acest eseu. Cele care n-au reieșit vor fi scoase la lumină de oameni cu mai multă putere de analiză și mai multă limpezime în condei decât subsemnatul. Pentru că obiectul acestor rinduri nu este de a întocmi un dosar, ci de a-i face existența reală - indiferent de data când va deveni operativ - prin scrierea pentru prima dată a denumirii lui:

DOSAR DE TRIMITERE ÎN FAȚA TRIBUNALULUI POPORULUI ROMÂN A LUI NICOLAE CEAUȘESCU, A ELENEI CEAUȘESCU ȘI A SLUGILOR LOR, PENTRU CRIMELE ÎNFĂPTUITE ÎMPOTRIVA ROMÂNIEI, A NAȚIUNII ROMÂNE

Nu-mi mai rămâne acum, când condeiul

mi-e împăienjenit de lacrimi, decît cele ultima vreme:
cîteva cuvinte sfinte care mă obsedează în "Ce-ți doresc eu ție, dulce Românie..."

* CURENTUL nr.5987, sept.-oct. 1987; nr. 5988,
nov.-dec. 1987; 5989, ian.-febr. 1988; 5990, martie-
aprilie 1988; 5991, mai-iunie 1988; 5993, sept.-oct.
1988; 5994, nov.-dec. 1988; 5995, ian.-febr. 1989

PACTUL HITLER-STALIN ȘI ROMÂNIA

- expunere la Conferința Mișcării Naționale pentru Autodeterminarea și Independența de stat a Letoniei (L.N.N.K.), Riga 21-22 august 1989 -

Domnule președinte,
Dragi prieteni letoni,
Stimați oaspeți,

Permiteți-mi ca la începutul cuvîntului meu să mulțumesc Mișcării Naționale pentru Autodeterminarea și Independența de stat a Letoniei (L.N.N.K.) pentru cîstea ce o am de a fi prezent în calitate de român, de scriitor și de disident, la lucrările acestei conferințe.

Îmi face o deosebită plăcere să transmit tuturor letonilor un mesaj de caldă solidaritate din partea gazetei românești antitotalitare CURENTUL, care se publică la München, R.F.Germania. (*Aplauze*).

Atļaujiet novelet Latvijās Nacionālās Neatkarības Kustībai un visiēm, latviešiem lielus panakumus nacionālā sapņa īstenošanai! (*Aplauze*)

În această sală se află o delegație a românilor dintre Prut și Nistru, reprezentînd Frontul Popular din Moldova. Îi salut ca pe niște frați! Îi salut de asemenea pe cei care lipsesc de la această conferință, pe românii din Bucovina de nord. (*Aplauze*).

Îmi permiteți să vă vorbesc despre felul în care pactul Hitler-Stalin a afectat România și anume despre anexarea Basarabiei și Bucovinei de nord.

*) În limba letonă: "Urez mișcării L.N.N.K. și vouă tuturor letonilor, să vă atingeți idealurile pentru care militați!"

România, la fel ca și țările baltice, a fost și ea inclusă în protocolul secret al pactului de la 23 august 1939, ca reprezentînd interes pentru Stalin printr-o seamă de teritorii.

De la 23 la 26 iunie 1940, între Moscova, Berlin și Roma s-a desfășurat pe la spațele Bucureștiului, în cel mai mare secret, o intensă activitate diplomatică. Tema: acum sosise rîndul României să fie călcată.

În seara zilei de 26 iunie, ambasadorul german la Moscova, Schulenburg, transmite Kremlinului binecuvîntarea lui Hitler și în aceeași seară la ora 22, Molotov îl invită pe ambasadorul român la Moscova, Davidescu, și-i înmînează o notă ultimativă prin care Moscova cerea României cedarea necondiționată a teritoriului ei național aflat între riurile Prut și Nistru (rusește Dnestr), teritoriu cunoscut sub numele de Basarabia. Totodată, guvernul sovietic cerea din partea țării noastre cedarea unei părți din Moldova de nord, cunoscută sub numele de Bucovina de nord, avînd drept centru urban orașul Cernăuți (rusește Cernoviți). Această parte niciodată nu aparținuse Rusiei țariste și niciodată Uniunii Sovietice, nu figura nici măcar în protocolul secret al pactului Hitler-Stalin, încît pretenția reprezenta o noutate absolută și pentru "partenerul" german și o anexiune sovietică în premieră.

Apetitul teritorial stalinist era atît de

mare încît se considera că, citez, Bucovina:

"ar putea reprezenta, este drept că numai într-o măsură neînsemnată, un mijloc de despăgubire a acelei mari pierderi care a fost pricinuită U.R.S.S.-ului și populației Basarabiei..."

prin ceea ce, după părerea lui, era "dominația" de 22 ani a României în Basarabia.

Termenul de răspuns la nota ultimativă era mai mult decît scurt: în cursul celei de a doua zi de 27 iunie.

Dintr-o multitudine de motive pe care nu le putem analiza aici, România nu era capabilă să-și apere prin forța armelor frontierele amenințate. Printre altele, la apus și în sud alte două țări revizioniste erau sprijinite de Hitler și Mussolini în pretențiile lor teritoriale față de țara noastră. Este vorba de Bulgaria care pretindea sudul Dobrogei - pe care de altfel a primit-o mai tîrziu și în posesia căreia se află și astăzi - și de Ungaria horthystă, care pretindea o parte din Transilvania, și pe care de asemenea, puțin mai tîrziu a obținut-o prin dictat. Așadar, țara ar fi fost atacată dintr-o dată de la est și nord, de la vest și de la sud, încît pe trei fronturi n-ar fi putut opune rezistența necesară. Un asemenea conflict armat purta în germene o situație și mai gravă: țara ar fi fost sfîșiată, punîndu-se astfel în pericol însăși existența României ca stat.

Astfel că după două consilii de coroană furtunoase, conduse de regele Carol al II-lea, România a acceptat această grea lovitură stalinistă, supunîndu-se notei ultimative.

În acest fel, dreptul forței, dreptul pumnului a învins din nou asupra forței dreptului.

Pentru a înțelege esența pretențiilor teritoriale sovietice față de România, să ne

întoarcem puțin în trecut.

La începutul secolului al XIX-lea, sub presiunea începerii conflictului cu Napoleon, Rusia, aflată de mai mulți ani, în război cu Turcia, se grăbește să încheie pacea.

Știind slăbiciunea solilor turci pentru aur și diamante, delegații ruși la tratative nu s-au zgîrcit în a le cumpăra bunăvoința, apelînd simultan și la șiretlicuri, trădare, înșelătorii diverse. Astfel că în capitolul IV al Tratatului de pace (de la București, 1812) se prevedea anexarea la Rusia a părții de răsărit a Moldovei, adică a teritoriului dintre riurile Prut și Nistru, botezat mai tîrziu cu numele de Basarabia.

În această tranzacție nu s-a ținut cont de faptul că Moldova nu era teritoriu turcesc, ci reprezenta o parte a unei țări de sine stătătoare, avînd doar anumite obligații de plăți față de imperiul otoman, în schimbul unui protectorat al acestuia. Însuși Karl Marx scria în legătură cu această anexiune rusească de la 1812:

"Turcia nu putea ceda ceea ce nu-i aparținea, pentru că Poarta otomană recunoscuse acest lucru..."

Politica Rusiei țariste era însoțită de un bogat verbiaj despre "datoria internațională" (*rumoare*) - dacă ar fi să ne exprimăm într-un limbaj actual - pe care ea, ca țară creștin-ortodoxă o avea față de popoarele surori, căzute sub robia mahomedană. Faptul însă că privea cu apetit la țări nesupuse nici unei amenințări din partea semilunei, dovedea că era vorba de altceva.

Frederic Engels, un alt clasic al marxismului, a descifrat acest fenomen în felul următor:

"Niciodată Rusia nu abuzase o poziție atît de puternică. Dar ea mai făcuse încă un pas dincolo de granițele ei naturale."

Aici făc o scurtă paranteză. Nu mă număr printre admiratorii lui Marx, Engels

sau Lenin. Dar îi citez sau îi voi cita din mai multe motive: ideologia de stat a Uniunii Sovietice fiind marxistul, se presupune că și în domeniul opiniilor despre caracterul expansionist al Rusiei, reprezintă autorități supreme. După aceea, este sigur că extrasele pe care vi le prezint stau bine dosite și nu le cunoașteți. Și la noi în România, cele spuse de Marx despre anexiunile rusești pe seama poporului nostru s-au publicat pentru prima dată abia în 1964. În sfârșit, expansiunea sovietică a fost ambalată în ideile clasicilor, falsificându-li-se astfel opera. Continui citatul din Frederic Engels:

"Dacă pentru cuceririle Ecaterinei șovinismul rus mai găsisse unele pretexte - nu vreau să spun de justificare, ci de scuză - pentru cuceririle lui Alexandru nu poate fi vorba de așa ceva. Finlanda este finlandeză și suedeză. Basarabia - românească, iar Polonia seimului - poloneză. Aici nici vorbă nu poate fi de unirea unor neamuri înrudite, risipite, care poartă toate numele de ruși, aici avem de a face pur și simplu cu o cucerire prin forță a unor teritorii străine, pur și simplu cu un jaf".

Să mai amintim că în același spirit, în Tezele din Aprilie Lenin a promis solemn că Rusia viitorului va renunța la toate anexiunile țariste "în fapte, nu în vorbă".

În valul revoluționar al anului 1917, în Basarabia s-a produs o trezire a sentimentului național-românesc. Sfaturile soldaților, muncitorilor și țăranilor au ales sfatul suprem, Sfatul Țării (Soviet Străni), care a proclamat Republica Democratică a Moldovei. O diferențiere de nuanță se impune: Republica Democratică și nu Sovietică. Acest sfat suprem (soviet) al țării a proclamat la 27 martie 1918, cu majoritate de voturi, unirea Moldovei dintre Prut și Nistru cu patria, România. În proclamația votată se spunea că Republica Democrati-

că a Moldovei

"în puterea dreptului istoric și dreptului de neam, pe baza principiului că noroadele singure să-și hotărască soarta lor, de azi înainte și pentru totdeauna se unește cu mama sa România."

La conferința de față, o seamă de somități în materie au analizat situația actuală și perspectivele de independență în urma declarării pactului Hitler-Stalin ca nul și nevalabil, în ceea ce privește statele baltice, cu referire expresă la Letonia, din punctul de vedere al dreptului internațional. Putem afirma că pe lângă dreptul istoric al poporului român la teritoriul său național, pe lângă dreptul de neam al moldovenilor de a trăi împreună cu frații lor în granițele aceleiași patrii, România, unirea Basarabiei și mai târziu, la 15 noiembrie 1918 a Bucovinei cu țara mamă, este conformă din toate punctele de vedere cu dreptul internațional și nici un pact nu poate anula aceste multiple drepturi!

Istoria este făcută de oameni, iar aceștia sunt supuși schimbărilor. Uneori oameni de condiție modestă sau foarte modestă, ajungând prin accidente istoriei la cîrma unor țări, se îmbată de atîta putere și devin de cele mai multe ori de nerecunoscut. Acest lucru s-a întîmplat și cu bolșevicii după ce au ajuns în fruntea imperiului rus.

Încă din timpul vieții lui Lenin, în Rusia sovietică s-a putut remarca o schimbare radicală în felul în care bolșevicii vedeau acum problema anexiunilor țariste.

Pe măsură ce Stalin concentra în minile sale întreaga putere, se crează o adevărată nouă doctrină, în care noțiunea de autodeterminare este răsturnată cu capul în jos.

Noua doctrină ar putea fi foarte pe scurt descrisă ca avînd două părți esențiale. Prima parte se referea la faptul că Rusia

sovietică era de fapt moștenitoarea tuturor - sau aproape a tuturor - anexiunilor țariste și conform acestei teorii, toate teritoriile care își hotărâseră singure soarta după principiile afirmate de aceiași bolșevici înainte de revoluție, devenind republici independente sau unindu-se cu patria, precum Basarabia, toate trebuiau reîncorporate la imperiu. Se crea impresia că liderii tinerei republici sovietice fuseseră prinși brusc de amnezie în legătură cu ceea ce afirmaseră ei înșiși înainte, privitor la anexiunile țariste, faptul că imperiul rus se căpătuisese cu teritorii jefuite și că era vorba de furturi de la alte popoare.

Despre jafurile de teritorii vorbim nu noi, ci din nou clasicii marxism-leninismului. Astfel, Engels spunea:

"Rusia este posesoarea unor enorme proprietăți furate (adică: de națiuni asuprite) pe care în ziua socotelilor va trebui să le restituie!". (Aplauze).

Cea de a doua parte a doctrinei era interesantă prin noutatea ei: bolșevicii se considerau datori de a adăoga vechilor anexiuni altele noi, "pur" sovietice.

Țarul Alexandru I vorbea despre menirea Rusiei de a "elibera" popoarele creștine de sub dominația păgînă.

Conducătorii tinerei republici sovietice teoretizau pe marginea dreptului la "intervenția roșie" în alte țări, în "interesul celor exploatați și oprimați" (vezi discursul lui Buharin la congresul Cominternului din 1922).

"Meritul" lui Stalin, dacă se poate spune așa, a constatat în aceea că a trecut de la vorbă la faptă, și în aceea că a aplicat în practică această doctrină neformulată nicăieri ca atare, dar care a existat și pe care convențional o numim neoțaristă. Aceasta, întrucît teoriile eliberării sociale și naționale, prin care popoare întregi, mai înainte ținute în captivitate urmau să fie libere pe veci, au fost puse în slujba

expansiunii țariste fără țări.

Firește, prin prisma aceleiași doctrine staliniste, trebuie văzută și pretenția restituirii de către România a teritoriului său național Basarabia, precum și anexarea Bucovinei de nord, anexiune sovietică, îmbogățind "zestrea" țaristă.

Mărturisesc, am avut oarecari rețineri să folosesc cuvîntul ocupație. În acest for am auzit însă frecvent folosindu-se formula "ocupația militară sovietică" a cutărei republici. Vă mulțumesc că mi-ați dat astfel curajul să afirm că la această oră Bucovina de nord și sudul Basarabiei, rupte din trupul Moldovei, se află acum sub o dublă ocupație: ucraineană și sovietică.

Pînă la aplicarea forței în 1940, pentru reanexarea Basarabiei la Rusia sovietică, au fost utilizate mijloace diversificate: diplomatice, propagandistice, ideologice, nu rareori s-a apelat la diversivitate.

Între mijloacele cele mai "elegante" s-au numărat tratativele și conferințele internaționale.

La Viena în 1924, partea sovietică nu a fost cîtuși de puțin jenată de faptul că în fruntea delegației sale pentru tratative s-a aflat Cristian Rakovski, fost cetățean român, care pe cînd era președintele P.S.D. din România, luase cuvîntul la un miting al muncitorilor din portul Brăila, cu prilejul centenarului răpirii Basarabiei, condamnînd caracterul imperialist al acestei anexiuni:

"Astăzi, tovarăși - spunea el atunci - se vorbește mult despre fapta hrăpărească, de acutul mirșav al unui stat străin, care prin perfidie a cucerit un teritoriu care nu era al lui, care era populat de români. Vorbesc de Basarabia..."

Aceasta era în 1912. Iar în 1924, același Cristian Rakovski, în calitate de diplomat al tinerei republici sovietice, spunea:

"Nu este exact că Basarabia a aparținut în

trecur României (ilaritate), că a fost dezlipită în 1812 de Rusia și că încorporarea acestei regiuni în 1918 nu este decât un act de reunire cu România a unei părți integrale din această țară!"

Am dat acest exemplu pentru a ilustra dimensiunea imoralității liderilor statului sovietic din acea vreme, în frunte cu "specialistul în problema națională" Iosif Stalin, care într-un timp scurt a reușit să întoarcă cu căptușala pe dos vestonul revoluționar de la 1917.

Tot prin exemple concrete se poate vedea cum pentru atingerea scopurilor sale, nici o mistificare și falsificare nu i se părea diplomației sovietice prea grosieră.

Motivația ultimatumului sovietic din 26 iunie 1940 ar putea să-și găsească cu cinste locul într-o posibilă antologie a minciunilor și falsurilor istorice, cu certitudinea că o să le bată pe toate, chiar dacă va trebui eventual să-l concureze și pe baronul Münchhausen. Cităm din notă:

"În anul 1918, România, folosindu-se de slăbiciunea militară a Rusiei, a desfăcut de la Uniunea Sovietică (Rusia) o parte din teritoriul ei, Basarabia, călcând prin aceasta unitatea seculară a Basarabiei, populată în principal cu ucrainieni, cu Republica Sovietică Ucraineană."

Enumerăm în fugă aglomerația de falșuri din această unică frază:

1. România nu a desfăcut de la Uniunea Sovietică (Rusia) o parte a teritoriului ei, pentru că: a) nu era teritoriul Rusiei, ci al României; b) Sfatul Țării a proclamat Republica Democratică a Moldovei, Basarabia devenind astfel un stat independent de Rusia și deci România nu avea cum să "desfacă" ceea ce era deja desfăcut; c) Sfatul Țării a hotărât să unească Basarabia cu țara mamă; d) printr-un act democratic, prin votul majorității unui parlament legal ales.

2. Un alt fals molotovian se referă la

afirmația din ultimatum privind "unitatea seculară" a Basarabiei cu Ucraina. Se pune întrebarea: de la cine a "desfăcut" România Basarabia, de la Rusia sau de la Ucraina? Așa zisa "unitate" a Basarabiei cu Ucraina era o nouă invenție a stalinismului. Ea nu a existat niciodată.

3. Dar cel mai mare fals și cea mai strigătoare la cer o reprezenta afirmația cum că în teritoriul dintre Prut și Nistru majoritatea populației o reprezentau ucrainenii. Întotdeauna, chiar și după rusificarea intensă a Moldovei sovietice și ucrainizarea Bucovinei de nord și a Basarabiei de sud, majoritatea populației o reprezintă oamenii pământului, adică populația vorbitoare a limbii române. O afirmă înseși statisticile sovietice.

În planurile viitorilor ocupanți, un rol determinant a fost acordat Partidului Comunist din România.

După formarea partidului în 1921, acesta a fost "înarmat" cu lozincile Cominternului, care cereau dezmembrarea propriei patrii, a propriului popor. Hărțile cominterniste și falsele busole fabricate în laboratoarele acestuia au avut drept final, după rătăcirea pe mările expansionismului neo-țarist, cel mai jalnic naufragiu posibil al corabiei partidului comunist.

Cu toate acestea, după nota ultimativă din 26 iunie 1940, rămășițele comuniste din emigrația sovietică, cei care prin minune supraviețuiseră execuțiilor staliniste din 1937-1938 și cei puțini aflați prin închisorile din țară au găsit forțe pentru a saluta așa numita "eliberare" a "fericitei Basarabii". Un alt manifest cu un conținut analog a dat la iveală Komsomolul din România, în rîndurile căruia se afla și actualul dictator al țării, "geniul națiunii" și urmaș destoinic al lui Stalin, Nikalai Andrușevici Ceaușescu.

Se pot trage unele concluzii:

Teritoriul dintre Prut și Nistru (Dnestr),

putând în prezent denumirea de Soviet-skaia Moldavia = 32700 de kilometri pătrați.

Bucovina de nord, ținuturile Herța și Storojineț = 8000 de kilometri pătrați. .

Basarabia de sud, făcând actualmente parte din regiunea Odessa = 12400 de kilometri pătrați.

U.R.S.S. a anexat și deține în total 17,591% din teritoriul național român.

Dar după cel de-al doilea război mondial a mai avut loc o anexiune, o "mică" anexiune sovietică pe seama țării noastre. Și fiind mică și neînsemnată, comparativ cu ce imperiul putuse se înghita până atunci, s-a petrecut în tăcere și lumea n-a observat-o sau s-a făcut că n-o vede.

Cu dificultate am putut găsi într-o Cronologie diplomatică următoarea notă:

"1948. 23 mai. A fost încheiat procesul-verbal între Nikolai Pavlovici Sutoy, prim secretar de ambasadă, în calitate de reprezentant al Ministerului Afacerilor Externe al U.R.S.S. și Eduard Mezincescu, ministru plenipotențiar, în calitate de reprezentant al Ministerului Afacerilor Externe al României prin care insula Șerpilor, situată în Marea Neagră, a fost cedată de către România și încorporată în teritoriul Uniunii Republicilor Socialiste Sovietice."

Punct. Fără detalii. Cum putea să suporte Stalin un asemenea afront din partea unei țări mici, ca unica insulă din Marea Neagră să nu fie posesiune sovietică! (Ilari-tate).

În cartea Svetlanei Alilueva *După un an*, se află un asemenea pasaj, unde fiul lui Stalin, Vasili, îi spune surorii sale:

"Știi, tu, Sveta, tata a fost înainte vreme georgian!". (Rumoare).

Da, Stalin a fost probabil cîndva georgian. Ieșit din poporul acela curajos, eroic, drept. Dar a încetat să mai fie din moment ce a devenit dictator. Singeros.

Un dictator poate orice. Dacă putea în 24 de ore să strămute o întreagă minoritate națională, nu reprezenta pentru el nici un efort ca printr-un simplu ucaz să interzică populației de origine română din Basarabia și Bucovina să-și spună pe nume, români. Și tot prin ucaz să interzică limbii române de a se numi limba română. Numai că dictatorul, care într-adevăr poate ține în frică un popor întreg, poate și nu poate să distrugă o limbă. O țară poate fi anexată, ocupată, furată, dar limba ei nu se poate supune anexiunilor.

Ofensiva lui Stalin, a lui Hrușciiov și a lui Brejnev împotriva limbii române s-a desfășurat în permanență și nu a încetat, din pricină că limba română îi unește pe românii din spațiul carpato-dunărean cu compatrioții noștri cărora le-a fost dat să se nască și să trăiască dincolo de țara prescurtată.

Simbolul acestei unități prin limbă este însuși Eminescu, poetul și sfîntul nostru național, care precum o mîngiere pentru cum i-a pedepsit pe unii dintre ai noștri soarta, s-a născut și a trăit primii ani ai vieții într-una din provinciile noastre înstrăinate, în Bucovina. De asemenea, deloc întîmplător, unul din cei mai sensibili cîntăreți ai limbii române este un basarabean, poetul Alexei Mateevici: "Limba noastră-i »frunză verde« / Zbuciumul din codrii veșnici / Nistrul lin ce-n valuri pierde / Ai luceferilor sfeșnici."

Vă pot asigura că letoni, lituanieni, estoni aveți în românii de pretutindeni prieteni de nădejde. Nu poate fi altfel: împreună am suferit de pe urma pactului Hitler-Stalin, idealurile voastre sunt idealurile noastre.

Din interiorul României, din păcate, nu pot să vă vină semnale încurajatoare de sprijin concret, din cauza teroarei în care

regimul Ceaușescu ține întregul popor.

În felul acesta, onoarea de a sta cot la cot cu voi revine opoziției regimului de dictatură, atât celei aflate în țară cât și celei din exil, cu conștiința că ajutându-vă pe voi îi ajutăm pe frații noștri din Basarabia, Bucovina de nord și din Moldova maritimă. Noi vă susținem în lupta voastră pentru independența de stat, pentru că știm că ziua când aceasta se va

înfăptui va fi și ziua când teritoriile românești jefuite de Stalin în complicitate cu Hitler se vor întoarce în granițele noastre naționale de la 1918-1939.

Cele câteva zile pe care le-am trăit între voi mi-au umplut sufletul de o minunată speranță: că mai devreme sau mai târziu, scadența acestei zile Uniunea Sovietică n-o va putea evita! (Aplauze)

CURRENTUL nr.5998, iulie-aug. 1989

MINUNE, AM ROSTIT ACEST TEXT!

Riga, Letonia, jurnal retrospectiv

1

Început de iulie, 1989

Primesc o scrisoare în două limbi, în engleză și germană, cu antetul Mișcării pentru Autodeterminarea și Independența Letoniei, care mă invită să particip la conferința care va comemora 50 de ani de la încheierea pactului Hitler-Stalin și a protocolului secret. Conferința va avea loc la Riga, în Letonia, deci în URSS. Destul de sceptic că voi reuși să trec rubiconul pentru a participa, dau totuși un telefon și-mi anunț tema comunicării pe care doresc s-o țin, întrucât nu vreau să fiu un simplu spectator, ci un participant. Anunț că doresc să abordez tema Basarabiei și Bucovinei de nord, anexate în urma tratatului de la 23 august 1939. Interlocutorul meu de la celălalt capăt al firului, un leton care nu știe decât engleza, conchi-de: "O.K., very good, mister Frunsa!".

14, 15 iulie

Scepticismul meu îl împărtășesc și lui Vasile Dumitrescu la telefon. De fapt, el este autorul moral al acestei viitoare participări, întrucât invitat este CURENTUL, iar editorul gazetei ține neapărat ca eu să-l reprezint. "Nenea Vasile", spre diferență de mine, vede deja numărul viitor al CURENTULUI plin ochi cu texte de la Riga, cu materiale despre mișcarea națională a românilor noștri dintre Prut și Nistru. Eu îl temperez, dar el nu se lasă. Așa sunt junii! Pripipi.

17 iulie

Trimit la consulatul sovietic din Copenhaga pașaportul, fotografiile și invitația.

20 iulie

Mă gândesc că totuși ar trebui să-mi pregătesc comunicarea. Sunt hotărât să nu deschid nici o

carte, să nu aștern pe hirtie nici un gând, nici o idee (deși mă surprind că încep să mi-o scriu în cap) până ce nu primesc viza. N-am încredere în perestroika și gata! Între timp mă gândesc totuși la materialul bibliografic de care dispun și mai ales la ce îmi lipsește. Carnetele mele pe care mi le-a trecut în vest prietenul X, pentru varianta (apărută deja în 1984) a *ISTORIEI PCR* sunt pline de material folosit doar parțial despre Basarabia, mult despre P.C.d.R., care ținea neapărat să vadă țara sfîșiată bucățele.

Uneori și împrejurările cele mai banale mă obligă să privesc înapoi și în prezentul de acasă, cu minie. Zilnic am asemenea ocazii, iar cînd nu le am mă gândesc pur și simplu. Mi-ar fi trebuit *Marx despre români*, care-mi lipsește din biblioteca încropită ca vai de lume, cu zeci de goluri (și ce bibliotecă aveam la București!). De ce mi-or fi confiscat jigodiile această carte? În neuitata zi de Sfînta Marie 1980, cînd mi-au luat prin hoșie și lucrătură atîtea lucruri la care țineam? De ce mi-or fi luat nr.2 din "Revista economică", unde era răspunsul lui Bărlădeanu la planul Valev? Totuși voi dezvolta teoria despre existența unei doctrine neformulate a expansionismului sovietic, compusă din două părți, și fără cărțile patrihoșilor de la București!

7-8(?) august

După părerea mea a sosit momentul să întreb la consulatul sovietic ce se-aude cu viza: laie sau bălaie! La capătul firului telefonic o voce foarte politicoasă îmi spune că se așteaptă un telex de la Ministerul de externe al Letoniei pentru confirmarea invitației.

Cine s-a ars o dată cu supă... Îmi amintesc de o întîmplare de acasă. Era în 1979. De la Paris mi se comunică telefonic că sunt invitat la o conferință patronată de domnul Mitterand în persoană, care va avea loc la data "de" și că invitația urma să-mi sosească prin poștă. Așadar, aștept. Și Aștept. Data "de" sosește, invitația nu. A doua zi după ce se încheiase conferința găsesc

și eu în cutia de scrisori invitația.

Cum sunt Stan Pățitul, mă gândesc că și chestiunea cu telexul o fi vreo nouă găsim. Și voi primi viza, precum invitația la conferința din Franța, a doua zi după închiderea ei.

10 august

Găsesc în boxul poștal plicul. Îl pipăi: pașaportul. Deschid plicul. Nu-mi vine să-mi cred ochilor (cum mai târziu nu-mi puteam crede urechilor): viza sovietică.

11 august

Lucrez contra cronometru. Cantitatea de material mă copleșește. Doar nu sunt invitat pentru o prelegere! Voi așterne totuși pe hîrtie ceea ce consider că este esența a ceea ce ar trebui spus pentru un public avid de informație (cea de a doua ipoteză a rămas valabilă în toate variantele ulterioare ale textului), apoi voi proceda la o concentrare maximă pînă la timpul real de care voi dispune. Lucrez non-stop cu pauze de odihnă, cele de ziua fiind treburi administrative legate de plecare (inclusiv viza poloneză de tranzit pe care am primit-o în timp util.)

15 august

Noroc că am asistența Natei în preparativele plecării, altminteri mi-aș face bagajul în ultimul minut, lăsînd acasă jumătate din lucrurile necesare și luînd în schimb ceea ce nu mi-ar trebui.

Nu dispun de mașină de scris cu caractere rusești, de aceea transcriu de mînă textul. A treia oară. Un chin. Tot concentrîndu-l de fiecare dată. În sfîrșit, acum cred că am o variantă de o jumătate de oră, mai aproape de situația de pe "teren" (am avut la dispoziție aproximativ douăzeci de minute).

La ora asta, cu textul definitiv în mînă, tras la mașina de fotocopiat în mai multe exemplare, mă prind alte îndoieli. Știîndu-l cît este de critic la adresa expansionismului sovietic, că nu m-am autocenzurat absolut deloc, că am criticat fără menajamente anexiunea Basarabiei, anexiunea "pur" sovietică a Bucovinei de nord și chiar a micii și neînsemnatei insule a Șerpilor, încep să mă îndoiesc că voi mai dispune de el cînd voi ajunge

la destinație, iar dacă totuși voi dispune de el acolo, că voi putea să-l rostesc, și chiar dacă voi urca cu el la tribună, că voi putea continua după ce voi pronunța prima dată cuvîntul anexiune și că nu voi fi invitat politicos să-mi reocup locul în bancă...

Și m-apucă disperarea pentru atîta muncă inutilă!

16 august

Am plecat. N-am mai fost în U.R.S.S. cred că de vreo 14 ani. După vagonul în care călătoresc pare că nimic nu s-a schimbat. Cîndva cel puțin curate și cu un serviciu relativ bun, mai ales pe trenurile internaționale, vagoanele de pe vremea "lui Pazvante" sînt neglijent întreținute, iar lipsa de igienă te izbește de la început. Trebuie să recunosc însă - compar deci numai elementele comparabile între ele - că vagoanele similare din România arată și mai rău...

Și totuși s-a schimbat. Sunt mulți lituanieni și letoni care vin din vizitele efectuate la rudele din occident. Acum li se "dă voie". O doamnă îmi spunea că de cinci ori în anii anteriori a făcut cerere de vizite și abia acum, a șasea oară i s-a permis să plece. Perestroika vrea să se pună bine cu naționalitățile cuprinse de neliniște.

Călătoresc în compartiment cu doi tineri letoni, care se întorc din Anglia. Discutăm despre rămînerea în urmă din punct de vedere tehnologic a URSS-ului față de occident. Îmi reproduc cuvintele unui prieten inginer, după vizitarea unei expoziții japoneze: "Rămînerea noastră în urmă este definitivă!"

Trec prin Polonia. Din tren, polonezii în viața de zi cu zi îmi fac impresia că sunt în pas cu occidentul. Varșovia (dimineața este frumoasă, însorită) are aspectul unui oraș european, chiar văzută și din tren, chiar și cu desuetul și dogmaticul "Palat al culturii" în dulcele stil stalinist al anilor cincizeci. Doar grănicerii și vameșii îmi confirmă o impresie mai veche: că mă aflu într-un stat polițienesc. Așa graniță n-am mai văzut decît în iubită noastră patrie. Acolo însă este și mai și!

17 august

Ca și înainte grănicerii sovietici scotocesc toate găurile vagonului. Cine este nebun să treacă

granița în URSS într-un orificiu, în ipoteza că ar încăpea, ca să pătrundă clandestin în țara în care cînd e oarecare libertate nu-i mîncare iar cînd e oarecare mîncare nu-i libertate? Mă rog, tarele trecutului! Încolo, la controlul pașapoartelor și efectuarea vămii, se trece relativ ușor peste acest vagon ocupat pînă la ultimul loc.

Seara ajung la Vilnius. Fosta Vilna (de ce în "Protocolul secret" orașul e trecut cu numele Vilma? Trebuie să întreb un polonez!) este astăzi capitala Lituaniei. Aici este nodul de cale ferată unde trenul cu care am călătorit se desparte în două: o parte pleacă la Leningrad și o garnitură nou formată, printre care vagonul nostru, la Riga. Toate manevrele durează două ore, astfel încît cei doi tineri letoni îmi propun să facem o plimbare în oraș. Leșim. Dincolo de gara, care merită o descriere specială, pentru că la întoarcere din pricina unei ploii torențiale, așteptarea de patru ore am petrecut-o fiindu-mă prin ea, încît am realizat că poate fi model al stagnării în formele tehnice, de viață și servicii ale anilor cincizeci (n-am văzut nici măcar un singur computer) dincolo de gară deci, mai ales centrul orașului este un muzeu. O plonjare în secolele trecute, cînd Vilniusul era un centru al catolicismului oriental, cu ordine călugărești, destul de prospere judecînd după mulțimea edificiilor somptuoase, după misterioasele ziduri înalte, ascunzînd în spatele lor alte ziduri tot atît de monumentale. Starea de degradare a acestui oraș medieval occidental îi mărește frumusețea, dar probabil că-i amenință existența și de aceea unele clădiri se află în restaurare, efectuată de firme din Polonia. Mi se spune că mizeria a fost pierdută de către ruși (și ce mănăstiri, biserici, palate, cetăți au zidit și ei pe întinsul întregii Rusii!) nici de materiale corespunzătoare nu mai dispun...

La înapoierea spre gară companionii mei intră într-un magazin alimentar să-și facă o mică aprovizionare pentru sosirea acasă. Din curiozitate îi urmez. Ies repede, atît pentru că n-am avut ce vedea, cît și pentru zăpușeala dinăuntru. De fapt am văzut totuși ceva: la casă era un socotitor cu bile. La fel ca acum treizeci, douăzeci, zece ani...

18 august

Sosesc la Riga disdedimineață. Mă așteaptă în gară un leton, cu care iau cafeaua. Mă conduce după aceea la o familie, unde voi locui tot timpul

cît voi sta aici. Gazda este o doamnă tînără, cu doi copii. Mai tîrziu fac cunoștință și cu soțul ei, cu un nume leton pușin obișnuit pentru mine, Girds. Casa este gospodărească: grădină de legume, flori, un solar pentru tomate, cîine rău, pisică pisicoasă, mamă, bunică. Amîndoi tinerii sunt foarte prietenoși.

Sandra mă conduce cu mașina ei în centrul orașului, unde ne întîlnim mai mulți oaspeți străini. Cu două interprete vizităm capitala letonă. Punctul de referință este monumentul libertății țărilor baltice, ridicat de numai un an. Așa cum înțeleg, el prefigurează independența, idee națională care a prins toată suflarea, mai puțin populația de origine rusă, care pune fel de fel de bețe în roate letonilor, invocînd... internaționalismul. Apoteotic, o femeie ține în mînă o constelație de trei stele, fiecare reprezentînd o țară baltică. După vizitarea centrului istoric, alt punct de referință: clădirea președinției republicii pe care flutură steagul național leton din 1939, al Letoniei independente. Pentru prima dată el a fost înălțat anul trecut, cu ocazia demonstrației de indignare pentru ceea ce s-a întîmplat la 23 august (1939, firește). Culoarele naționale sunt roșul și albul. O bandă albă traversează roșul pe mijloc. I-ar mai trebui o bandă pe verticală, formînd o cruce și ar fi identic cu steagul danez. Poate crucea de pe steag i-a ajutat Danemarcei să fie atît de liberă, atît de prosperă. Steaguri asemănătoare, destine diferite.

Seara suntem primiți de unul din liderii L.N.N.K., organizatorii conferinței. Este prezent și un senator american, după douăzeci de ore de avion. Și un senator polonez, deputat în Seim din partea Solidarității. (Cînd vom avea și noi deputați în M.A.N. din rîndul disidenților, contestatarilor dictaturii, a unui SLOMR legalizat?). Se discută liber despre consecințele pactului Hitler-Stalin, despre faptul că anularea pactului nu este o chestiune pur simbolică. Conducătorii Mișcării letone vorbesc fără echivocuri că aceasta înseamnă recîștigarea independenței, ieșirea țării lor din Uniune. Este ceea ce frămîntă la ora asta Letonia. Singura împotrivire "externă" ca să zic așa: din partea Moscovei, și "internă" din partea populației etnice ruse, care ocupă funcții cheie în administrație, armată, poliție etc. Toți sunt de acord cu "perestroika și glasnost", numai că noțiunile au înțelesuri și traduceri diferite la Moscova și în țările baltice. Situația este valabilă în toate republicile.

Senatorul polonez spune că la ora asta Polonia nu mai are nici un interes să schimbe ceva. Opinia sa (a sindicatului? Opinie publică?) ar fi că ceea ce Polonia a primit după război din teritoriul german recuperează din plin ceea ce i s-a luat din granițele de la răsărit. Polonia trebuie să se concentreze pe refacere economică. Trece ușor peste întrebarea cât a încorporat Stalin în urma pactului cu Hitler din Polonia și același lucru sunt întrebat eu în legătură cu România. Le spun că peste 17,5 la sută. Deputatul în Seim remarcă, evident fără să fie în materie, apropos de perspectiva posibilă a anulării pactului și deci despre soarta teritoriilor furate de Stalin de la țara noastră: "Cu cine să se unească Moldova (sovietică), cu o țară unde domnește regimul Ceaușescu, foamea, mizeria?". Îi răspund că situația în România este într-adevăr dezastroasă datorită dictaturii, dar acest argument poate fi folosit numai de cine caută neapărat să pună în circulație o diversiune, întrucât principiul de drept istoric, național și cel de drept internațional nu-i poate utiliza ca motivație. O posibilă reunificare nu se face cu dictatorul la putere, ci cu țara-mamă. Dictaturile trec, se poate vedea chiar în cazul celei staliniste sau brajeviste. Țara rămâne. Dimpotrivă, este foarte posibil ca tocmai aceste schimbări să grăbească sfîșitul ceaușismului în țara noastră. Să constituie un indemn pentru români să fie mai puțin fricoși să întreprindă ceva hotărît.

Ajuns la gazdele mele letone, concentrate pe televizor, unde se dezbătea (sîmbătă seara!) o problemă a raporturilor dintre letoni și etnicii ruși în armată, continui să reflectez la discuția cu deputatul polon și la ceea ce ne doare: problema dictaturii din țara noastră. Desigur, glasnostul (ceea ce ar însemna sinceritate, a da la iveală tot) încetează să mai funcționeze cînd în presa oficială sovietică se vorbește despre România. Gorbaciov probabil că are interesul să arate moldovenilor o Românie în care sunt mai multe lipsuri economice decît în țara sa și un regim ale cărui orori sunt comparabile numai cu stalinismul pe care nu ostenește să-l condamne. Pentru ca astfel să le descurajeze lupta, să introducă un element de nesiguranță, diversionist. Și iată-l astfel, aici este paradoxul, susținînd un dictator aflat la antidolul stilului său, obiectivelor sale.

21 august

Conferința are loc în sala unui teatru. Foaierele sunt animate. Întreb cit public intră în sală și

mi se răspunde că aproape o mie. Mă înregistrez așa cum prevăd regulile. Pe masă, căzută de la cineva, o cocardă: tricolorul românesc (fără vreo stemă) traversat de o sîrmă ghimpată. O iau și mi-o anin la rever. Deci și compatrioții noștri dintre Prut și Nistru sunt prezenți!

Conferința se începe într-o sală plină pînă la refuz. După numărul fotoreporterilor, a gazetarilor înarmați cu aparate de înregistrare, a operatorilor de televiziune îmi dau seama de interesul pentru lucrările ei. Și totuși, presa oficială, dirijată, chiar dacă a fost prezentă, n-a relatat nimic despre conferință, nici la televiziune n-au fost reportaje. În schimb Letonia aici își avea privirile ațintite. Știu de la Sandra și Girds. Poate și Moscova. Din alte motive.

Iau cuvîntul în majoritate letoni. Ei vorbesc limpede, răspicat, fără ocolișuri despre faptul că a sosit momentul ca rușinoasa tranzacție Hitler-Stalin să fie anulată de facto, iar Letonia să-și restabilească statutul avut înainte de 1939, ieșind din Uniune. "Să înceteze ocupația sovietică a Letoniei!". Vorbitorii sunt în consens: toți folosesc termenul de "ocupație". Unul spune chiar: "Criminala ocupație militară". Aproape că nu-mi vine să cred că mă aflu în chiar țara despre care se vorbește cu asemenea termeni! Ce anume a produs o asemenea mutație, aici unde știu că pînă mai ieri nu puteai pronunța aceste cuvinte fără a intra pe mina organelor de securitate KGB? S-a liberalizat regimul în asemenea măsură sau Moscova nu mai poate controla mișcarea națională? Sunt întrebări la care nu pot să răspund.

Realitatea este cea pe care o văd, la care sunt martor, fără să cred eu însumi că este adevărată. Nu, n-am văzut soldați înarmați pe stradă, nici cîini lupi, n-am fost niciodată acostat (ca să-mi intre frica în oase) ca la București. N-am văzut portretele acelea stupide și lozincile acelea care să trădeze ce gîndesc conducătorii despre popor: că-i compus din oligofreni. Îndrăznesc să spun că și cu magazine goale poți să trăiești demn dacă ai libertate de expresie, de organizare, de a spune lucrurilor pe numele lor adevărat.

Cînd am auzit de la compatrioții mei români ceva asemănător celor ce mi-a fost dat să aud în această sală, a răzbit nu acasă, ci din voci disperate, prin posturi de radio. Totdeauna "străine". De ce să nu le facem pe "ale noastre" să fie expresia libertății? Săliile noastre, ziarele noastre, în loc ca tot timpul să-i rugăm frumos pe alții să ne găzduiască indignările, și gemetele, și apelurile?

Acolo au cîștigat această libertate. Chiar dacă este încă oarecare. Chiar dacă situația este încă reversibilă.

S-a vorbit nu numai de istorie ci și despre prezent. Despre "ocupația militară sovietică" s-a vorbit nu numai în legătură cu țările baltice, ci și cu alte republici. Plato Nutzubidze, reprezentantul unei mișcări de independență din Georgia, după ce a înfierat înăbușirea în sine a demonstrației pașnice din 26 aprilie de la Tbilisi, a explicat cum stau lucrurile cu mișcarea abhazienilor de pe litoralul nordic al Mării Negre asmuțiți de forțe oculte împotriva gruzinilor, ca represalii pe termen lung pentru faptul că și-au articulat cererea de ieșire din componența Uniunii Sovietice. La rîndul său, reprezentantul unei mișcări de trezire națională a Ucrainei a spus în aplauzele sălii: "Niciodată URSS nu va fi o țară bună chiar și fără Letonia, atîta vreme cît va continua să asuprească alte republici. Dar Uniunea Sovietică nu poate să existe fără Ucraina. În momentul în care va exista o Ucraină independentă nu va mai exista o Uniune Sovietică!" Și tot el: "Nu cunosc republică a cărei intrare în U.R.S.S. să se fi petrecut de bună voie!".

Trecerea de la istorie - înfierarea pactului Hitler-Stalin - la prezent a fost tot timpul firească. Nu este prezentul victima, produsul acelor vremi? Termenii consacrați erau pentru conglomeratul de republici care formează U.R.S.S. *imperiul totalitar* sau *imperiul sovietic*. Numeroși vorbitori au folosit cuvîntul genocid: față de naționalități, față de cultură, față de limbile naționale, față de grupuri întregi. S-a vorbit la fel de deschis despre rusificare, despre o politică dirijată în trecut pentru schimbarea proporțiilor naționale și despre o politică prezentă favorizînd elementul rusesc, despre provocarea de conflicte inter-etnice, dirijate de Moscova. Citez din carnetul meu cîteva formule: "șandramaua socialistă", "socialism de cazar-mă", "totalitarismul comunist". S-a vorbit chiar despre "eliberarea popoarelor sovietice de sub jugul național și comunist" (reprezentantul partidului Demokraticeskii Soiuz, Moscova, cei care au organizat și demonstrația anti-pact de la Moscova în ziua de 23 august). "Imperiul sovietic se prăbușește" (Grigorianț, redactorul șef al gazetei *Glasnost*). Tot acest tinăr armean, uscățiv, palid, mic de statură, pe chipul căruia închisoarea recentă a lăsat urme, a vorbit despre manipularea mișcărilor naționale (iarăși!) și a dat exemplul găgăuților din Basarabia, dintr-odată sîrjiniți și încurajați în revendicările lor împotriva moldo-

venilor. "Conducerea moscovită nu înțelege că poporul rus nu mai poate duce pe umerii săi povara imperiului", a spus el.

Ideea susținerii cursului de perestroika a fost formulată în felul următor de unul din vorbitori, Tașumirski: "Perestroika să fie perestroika structurilor imperiului", punîndu-se capăt "puterii semi-feudale" și "genocidului sovietic îndreptat împotriva republicilor unionale".

Timp de două zile, aceasta a fost atmosfera de libertate a conferinței de la Riga. Că majoritatea acestor idei exprimate hotărît au fost urmate de aplauze, este inutil să mai menționez, pentru că oricum ele exprimă, după cum mi-am putut da seama, o stare de spirit care dacă încă nu a cuprins, ea este pe punctul de a contamina toate "noroadele" fostei închisori țariste cu firma schimbată.

Teama că nu voi putea rosti acel act de acuzare la adresa anexiunilor pe seama României s-a risipit.

Nu eram singurul vorbitor din țările lagărului. Chiar fiind în exil, toți mă vedeau ca reprezentînd țara mea. După polonez, care a repetat cele ce a spus duminică în cerc intim, s-a dat cuvîntul unui maghiar, despre care am înțeles că face parte din "opoziția neoficială". Avea traducător propriu la tribună, în engleză, care stătea în fața microfonului, încît nu i se prea auzea vocea și de aceea mi-a trebuit mai mult timp ca să înțeleg că traducătorul nu era vorbitorul. Îmi scăpa conținutul spuselor lui, încît mi-am pus casca să ascult traducerea rusă. La un moment dat, interpreta zice: "Limbajul este foarte sofisticat și poetic, încît este foarte greu de tradus ceva din el!". Și s-a lăsat păgubașă. Că Ungaria a avut și ea de cîștigat de pe urma cîrdășiei Stalin-Hitler se cunoaște. Să fie acesta oare motivul că nu a răzbit din cuvintele vorbitorului maghiar nici un cuvînt de condamnare, brodîndu-se în locul acestuia filozofice? Nu știu.

Am făcut cunoștință cu delegația românilor noștri moldoveni dintre Prut și Nistru, prezentă la conferință. Este compusă din Anatol Șelaru, insufletitorul ceneclului "Alexei Mateevici", istoricul Petre Săndulache și economistul și sportivul Victor Nederiță. Mă documentez din sursă directă cu privire la activitatea Frontului Popular, care luptă pentru limba moștenită de la strămoși, pentru revenirea la scrierea cu alfabetul latin, pentru limba română. Și despre activitatea ceneclului

"Alexei Mateevici", la ale cărui manifestări vin zeci de mii de tineri. Da, limba română are nu numai maeștrii ei, nu numai slujitorii ei, ci și eroii ei! Toți sunt tineri până în treizeci și cinci de ani..

Mi se dă cuvîntul. Nu văd în profunzimea sălii din pricina întinericului. Dar simt respirația acestor sute de oameni prezenți care mă ascultă cu atenție. Această comunicare prin liniște este tonică, mă încurajează. După salutul din partea CURENTUL-ui, aplauze. Citesc fraza în limba

letonă, opacă pentru mine, dar la sfîrșitul ei se aplaudă, înseamnă că au înțeles-o. Din cînd în cînd cite un aparat țacăne, rumoare, după altă frază sala reacționează prin ilaritate, se aplaudă. Adevărul, de necrezut, pot să spun aici adevărul! Nu știu exact cît a durat. După ce termin se aplaudă din nou. Profesorul Reagan din Birmingham mă felicită. Sper că nu este un gest formal. Românii mei din Moldova mă îmbrățișează. De necrezut, minune! Am rostit acest text!

II

REGIMUL CEAUȘESCU - PIEDICĂ ÎN CALEA EVOLUȚIEI ISTORICE NORMALE A POPORULUI ROMÂN

Tot 21 august

La această adunare am realizat, în ceea ce mă privește, un lucru extraordinar: că nu mai sunt un exilat. Starea aceasta a luat sfîrșit în momentul cînd mi-am dat seama de rostul meu aici. Căci, da, aici am ce căuta. Nu mă mai întreb, precum printre oameni în care nu mă puteam reflecta, ca în fața unor ferestre oarbe, într-un idiom fără legătură cu viața mea anterioară, și care oameni îmi puneau aceeași întrebare pe care mi-am pus-o și eu de zeci de ori: "Ce caut eu aici?". În sala aceasta am "ce căuta", sunt mai mult decît oriunde la locul meu...

Împreună cu cei trei din partea Frontului Popular al Moldovei (și al Bucovinei de Nord) am format o delegație unită, trăind într-un simbol ca într-o realitate prefigurată.

Nici *Curentul*, cînd va publica cuvîntul meu și darea de seamă, nu va mai fi o gazetă de exil, ca altele în care găsești de-a valma parastase, articole politice și recenzii, ci o gazetă pentru toți românii de pretutindeni.

După mine au mai urmat doi inși la cuvînt, tema s-a mutat iar pe Letonia. Înainte de ridicarea ședinței pînă pe a doua zi, a venit la tribună un ucrainean, mutînd brusc centrul atenției pe expunerea subsemnatului. Tonul lui era vehement. Vorbitorul din Ucraina a spus în rezumat că am "falsificat istoria", întrucît Bucovina de nord la care m-am referit ca la un vechi pămînt românesc a făcut parte în nu știu care eră mezozoică din nu știu care regat ucrainean. Scurt, fără nici

o argumentare istorică. După aceea au urmat acuzațiile de naționalism românesc, în stilul, vai, cunoscut, ale celor formulate la adresa luptătorilor dintre Prut și Nistru pentru dreptul la limba și istoria națională. Dar, "Eu îmi apăr sărăcia, și nevoile, și neamul..."!, încît trebuie să urmez sfatul înțelepciunii italiene: "Calmo! Calmo!".

N-am cerut cuvîntul să-i răspund, pentru că am observat că polemica nu era agreată în acest for, unde se practică numai expunerea de opinii proprii. Președintele Mișcării de Independență a Letoniei, care conducea adunarea, era vădit deranjat, fapt pentru care l-a și admonestat pe vorbitorul ucrainean pentru tonul său ieșit din limita unanim respectată, după care ridică ședința pentru a fi continuată a doua zi la zece dimineața.

Judecînd lucrurile cu ochii în tavanul alb, cînd mă aflam în pat la o oră dinspre ziuă, m-am gîndit că la urma urmelor, izbucnirea ucraineanului a fost o dovadă că n-am vorbit în pustiu, că tot ce spusesem răscolise minciunile și falsurile istorice cu care au fost hrănite generații întregi de ruși și de ucraineni, că aceasta a fost o reacție normală a unui organism supus brusc unui tratament anti-virus. Și că deci primisem un semn bun. Să fi fost o reacție oficială? Era oare posibil ca atacul meu la adresa imperialismului sovietic - deci nu ruso-țarist în general - ci al statului în care mă aflam, rostit în interiorul granițelor acestui stat să nu primească chiar nici un fel de replică? Am mai scris că la Riga nimeni nu m-a acostat pe stradă, cum mi s-a întîmplat la București să mă acosteze securiști și securiste travestiți ba în zdrențăroși, ba în turiști occidentali, pentru că-l

criticasem pe impostorul de la putere, nu mi s-a plasat când am comandat un taxi unul din garajul Ministerului de interne, cum mi s-a întâmplat în ultima seară petrecută acasă, dar într-un hotel cu supraveghere strictă (la 20 spre 21 august 1980), pentru că să se știe fiecare pas al meu, de la cine îmi iau rămas bun... Am numai cuvinte de stimă, dacă aceasta a fost o replică cuasi-oficială, pentru faptul că dintre toate soluțiile posibile au fost respinse cele țigănești, specifice regimului buzatului de la cîrma PCR, adoptîndu-se cea a unei replici de la tribună. Chiar dacă s-a făcut abstracție de ceea ce publicul fusese informat, că sunt rezident în Danemarca, fiind considerat că vin din țara mea, ceea ce iarăși nu era departe de adevăr, pentru că mental și sufletește trăiesc în realitatea din România.

Seara ne-am petrecut-o împreună toți patru. Tema de dialog a fost cu precădere un posibil răspuns la invectivele vorbitorului din Ucraina. Am căzut de acord, pentru a nu forța lucrurile, ca răspunsul să-l dea istoricul Săndulache, care urma să ia cuvîntul a doua zi.

22 august

Sunt mai devreme în sală. Am o întâlnire cu un reporter de la *Atmoda*. Aceasta este gazeta mișcării de independență a Letoniei, care apare într-un tiraj de peste 50 de mii de exemplare, format mediu, în limbile letonă și rusă. Gazeta se numește DEȘTEPTAREA, interlocutori diverși spunîndu-mi același lucru și anume, că este cea mai solicitată, cea mai căutată, cea mai citită, tirajul ei fiind mult sub cerere, ceea ce face ca să fie de fapt smulsă din miini. Ziaristul de la *Atmoda* m-a rugat să-i dau o copie a textului expunerii mele și să răspund la cîteva întrebări, cu alte cuvinte să-i acord un interviu. Cum nu-mi place să expediez lucrurile și să le fac de mîntuială, am convenit să ne întîlnim a doua zi cu o oră înainte de începerea ședinței de dimineață. Zis și făcut: la ora nouă eram amîndoi în sală. Dar nu numai noi doi, ci toată delegația noastră comună.

Ședința de dimineață a oferit publicului un suspans "romănesc".

Dar mai întîi, să nu uit să menționez faptul că după ce am încheiat convorbirea înregistrată cu ziaristul de la gazeta letonă, s-a apropiat de

mine un tînăr. Întregul lui fel de a fi era foarte prietenos, important de remarcat pentru tema pe care venise să o abordeze cu mine, tot aceea a Bucovinei de nord. Mi-a spus că este membru al delegației Frontului Popular din Ucraina. Începu exact prin următoarele cuvinte: "Am impresia că nu sunteți suficient de bine documentat în ceea ce privește trecutul Bucovinei!". Nu am pretenția să dețin adevărurile istorice, chiar și după documentări minuțioase din surse contradictorii, de aceea i-am replicat și lui că orice afirmație rostită într-un for public și în genere cînd abordez terenul atît de balansator al istoriei, mă bîzui exclusiv pe documente și pe date dovedite documentar, unanim acceptate. Astfel - și surpriza mea n-a fost mai mică, constatînd că interlocutorul nu cunoștea aceste lucruri - pînă la 1775 Bucovina de nord fusese parte a Moldovei, niciodată înstrăinată, dar că la acea dată a fost smulsă de la Moldova prin hojie (imperiile s-au îngrășat doar din teritorii jefuite, capetele încoronate fiind în această privință tot un fel de tîlhari de codru) de către imperiul Austro-Ungar, iar că la 1918, printr-un proces democratic s-a reunit cu țara mamă. În 1940 a fost smulsă de URSS. O anexiune sovietică prin excelență, prin care se "îmbogățea" "patrimoniul" țarist. Toate aceste lucruri tînărul ucrainean nu le știa. I-am vorbit și de monumentele noastre istorice din Bucovina, de mormîntul lui Ștefan cel Mare de la Putna. Este cumva înmormîntat Bogdan Hmelnițki undeva pe la Cernăuți? Și ce mănăstiri și monumente ucrainene vechi se află în acea parte a Bucovinei anexată în 1940? Desigur, întrebările mele au rămas fără răspuns. Important că tînărul nostru era plin de bunăvoință pentru stabilirea adevărului. A venit rîndul meu să-l întreb ce izvoare istorice are la dispoziție de care noi nu știm? Mi-a mărturisit că de fapt istoria acestei părți de "Ucraina" le este necunoscută, că le-a fost ascunsă și că atunci cînd se abordează tematica respectivă, acest lucru se face pe baza materialelor de propagandă oficiale.

Am stabilit cu Petre Săndulache, martor la acest dialog pașnic, la un cu totul alt ton decît al vorbitorului din ziua precedentă, să-i punem la dispoziție materiale privind istoria Bucovinei. Și intrucît ele vor fi în limba rusă, să o facă el.

(În ceea ce mă privește, iarăși mă simt un handicapat în lipsa unor cărți care mi-au fost confiscate fără nici o explicație, la București. De aceea mă simt nevoit să fac prin aceasta un apel cititorilor acestor rînduri, care dispun de imagini ale

unor monumente de cultură românească din Bucovina de Nord, să ni le pună la dispoziție, eventual în fotocopii bune, pentru a le putea expedia ucrainenilor de bună credință, dornici de restabilirea adevărului nemistificat de propaganda stalinistă în care continuă să creadă. De asemenea, să ne semnaleze lucrări, titluri etc.).

A urmat deci la cuvânt Petre Săndulache.

Ce poate să însemne când vorbești despre o durere care este a ta! Atîta patos reținut, temperat, dar patos, o avîntare calmă, dar avîntare, o emoție sporită de propria memorie (deși este născut după 1940), o suferință reală și convingătoare în rostirea nu evocarea unor întîmplări pe care probabil că le-a trăit de zeci de ori în ființa lui, prin părinți, prin frați, prin consăteni, prin acei necunoscuți care îți devin frați de suferință într-o clipă de trăire a aceleiași drame, acesta a fost cuvîntul lui! Filmul anexiunii Basarabiei și Bucovinei de Nord, în acel blestemat de iunie 1940, ceas cu ceas, lacrimă cu lacrimă, nu putea să fie reconstituit mai bine de un altul - Iorga să fi urcat din mormînt la această tribună, în persoană - decît de acest tînăr care citea nu dintr-o carte de istorie, ci într-o rană.

Știu bine povestea cu linia trasă, fără îndoială ostentativ, în modul cel mai grosolan pe harta care i-a fost înmînată de Molotov ambasadorului Davidescu odată cu ultimatumul din 20 iunie, linie care acoperea peste ceea ce poftea nesățioasa putere agresivă stalinistă de la România, o fișie de creion de "numai" șapte kiloemtri, dar băiatul acesta m-a făcut atunci, în acea sală, să și respir aerul acelor zile și nopți tragice, din partea de nord de Rădăuți, smulsă cum ai smulge de la un om un braț, sau de la o pasăre o aripă. Știu de unde venea asta (istoricul este de regulă un actor care joacă o piesă reală trăită de alții): prin părinții lui din Herța el trăise acele momente și linia aceea trecuse prin vatra părintească. Apoi a venit rîndul represiilor: pentru simpla vină de a fi fost niște țărani moldoveni oamenii erau deportați sau împușcați, "tăiere", cum spunea Neculce. Tot acest tablou al samavolniciei fără pedeapsă a fost brusc curmat de vocea președintelui: "Mai aveți mult, domnule Săndulache?". Nu era primul. Cînd subiectul nu era Letonia, au fost trimiși în banca lor prin întreruperi nepoliticoase mai mulți vorbitori și cînd te gîndești, nici unul nu spunea cuvinte. Pentru a nu mai fi întrerupt a doua oară, Săndulache încheie și porni spre treptele care duc în sală,

în aplauze puternice. Își aduse aminte că nu înformase publicul despre chestiunea dialogului cu delegația ucraineană și de aceea se opri la mijlocul scenei. "Ieri, spuse el, după cuvîntul colegului meu, a venit în replică...". "Vi se ia cuvîntul!", rosti președintele autoritar. Petre Săndulache se supuse și părăsi scena. Publicul începu să aplaude. Aplauzele continuă și cînd vorbitorul își reocupă locul în bancă. Ele trebuiau să înceteze în mod normal, dar continuă spre emoția istoricului de la Chișinău. Președintele adunării rosti ceva de la locul lui, probabil că dădu cuvîntul următorului vorbitor, dar cuvintele lui nu putură fi auzite. Aplauzele însemnau de acum un protest împotriva faptului că nu fusese lăsat să încheie, să spună ce avea de spus, comunicare pe care sala era dornică să o cunoască. Se aplauda de cinci minute, de șapte... Președintele nu voia să cedeze. Nici sala... Chestiunea fu descuscată de un participant care urcă la tribună și ceru ca Săndulache să-și încheie cuvîntul. Dar aci interveni ultima surpriză: de emoție desigur, colegul de la Chișinău uită ce se aștepta de la el să spună, că urma să continue povestea cu delegatul ucrainean, și cum chestiunea cozilor de topor din mișcarea națională din Moldova sovietică este fierbîntă - este vorba de găgăuții manipulați împotriva populației de origine română și a cererilor acestora - se referi la această temă. Totul se încheie, cum se spune, în coadă de pește.

22 august, seara

De fapt, am profitat de invitația de la restaurantul Latvia pentru a fi din nou cu toții împreună și a ne spune cite sunt de spus. Miine cei trei vor trebui să plece, trebuie să fie odihniți în acest drum lung, unde șofer este Victor Nederiță, altminteri ne prindeau zorile.

Nu pot expedia într-un jurnal, prin caracterul lui cu note fugitive, reflecțiile pe care mi le-au trezit aceste discuții nocturne, fără riscul de a cădea în superficial. Voi reveni deci, tratînd într-un articol ideile care mi-au fost deșteptate de discuțiile cu noii mei prieteni din acea parte de țară înstrăinată. O temă de reflecție sunt raporturile dintre dictatura de la București și abordarea actuală a problemei anexiunilor de la 1940. Probabil că regimul, obsedat de ideea fixă a supraviețuirii în valul acesta de revoluție pașnică din Europa de est și URSS, cum orice muribund vrea să mai smulgă o zi, subordonează și interesele naționale

propriei obsesii de supraviețuire. Nu interesele naționale îl dor pe Ceaușescu ci propria salvare de la moartea inevitabilă a regimului său.

Ridicol și tragic regim!

Dictatura Ceaușescu cu toată banda, și cu tot socialismul lor multilateral dezvoltat trebuie urgent înlăturate! Regimul lor de teroare este piedica principală în evoluția istorică normală a țării. România trebuie să pășească pe drumul unei libertăți politice generale și individuale fără întârziere, pentru a nu torpila prin acel regim de foame și de închisoare generalizată lupta eroică a fraților noștri dintre Prut și Nistru! Voi reveni la acest subiect.

23 august

Ora 11. Mi-am luat rămas bun de la prietenii din Chișinău. Am sentimentul că am văzut patruzecișioptiști... Nu mi s-a întâmplat de mult să văd idei. Și le-am văzut, ca unul din acei inițiați care au atins cu mina într-o viziune ce este dată numai lor, veșmintul de purpur și sacru al lui Dumnezeu. Dar fără cuvinte mari...

Ora 18,30. Mă aflu la vreo sută de metri de Stația Libertății din Riga. Este ora când oamenii își dau mina într-un lanț care se întinde cit ține litoralul baltic. Mina dreaptă îmi este strâns ținută de un leton bătrîn și cam guraliv, fără nici un fel de solemnitate în trîncăneala lui. Aflu că a trăit acel rușinos an 1939. Mina stîngă îmi este ținută strîns de un tînăr. Nu are mai mult de

douăzeci de ani, cit vîrsta fiului meu. Ce-o fi știind el? Aflu că este neamț din RFG și că a venit special pentru această demonstrație de solidaritate. Da, un german tînăr vrea să spele rușinea unui popor care (văzut în documentarele vermi) se extazia în delir la apariția dictatorului. Dar rușii? Ei cum vor să spele rușinea pactului, a ocupației, a jafului de teritorii de la alții? Sunt mulți ruși în acest lanț uman care se întinde pe multe sute de kilometri. Cred că în această formidabilă vreme rușii se trezesc nu numai din mizeria și teroarea leninism-stalinismului, ci și din condiția de națiune dominantă și opresivă asupra unor limbi și popoare. Ei vor fi însă cu adevărat liberi numai atunci cînd, așa cum menționa vorbitorul mai înainte citat, "vor arunca de pe umeri povara imperiului".

Dar tot atîția sunt și pe margine, privind la acest lanț al solidarității umane și al protestului, ca la ceva ce nu-i privește. Mă miră faptul: chiar nu-i privește? Sau nu sunt de acord?

Ar trebui un zid al plîngerii rusești pentru cîte lacrimi sunt de vărsat pe ambele lui părți și de unii și de alții...

28 august

Din nou sunt neacasă, la Aarhus. Un telefon de la un ziarist norvegian care știa de plecarea mea... Nu mă pot dezmetici din această experiență formidabilă pe care am trăit-o la Riga...

in. Pour aider au rétablissement de la Chi-

la répression
massacres de
n, les géron-
que Deng
neutraliser en
ention, des
ultatives en
ves, ont re-
è. Non seule-
maintenant de
ées, mais ils
garantir une
: en passant
s poulains.
si la presse
se en main,
ir l'héritage
Ziyang et à
hontée celui
le numéro
à presse spé-
int à elle, les
velle généra-
purs et durs.
leur plume,
momiques et
s par leurs
ui furent en
chine des an-

A. Planifica-
cialiste, éga-
risme... C'est
satisfaction de
nd-papa' que
urigeants for-

més en Union soviétique à la
fin du règne de Staline et qui
noyautent aujourd'hui le Bu-
reau politique. En dépit des
proclamations officielles affir-
mant la poursuite de la politi-
que d'ouverture et de réforme
économique, ce sont, en fait,
tous les piliers de cette politi-
que qui sont systématiquement
soumis à un feu nourri.

Le vent de contestation qui a
soufflé sur la Chine en mai et
juin rend désormais suspect,
aux yeux d'un régime aux
aboies, toute velléité d'indépen-
dance, qu'elle surgisse dans les
entreprises, les médias ou les
universités. On comprend que
dans ces conditions, une politi-
que économique fondée sur
l'initiative individuelle n'ai-
guère de chances de rester e-
grâce. Elle en a d'autant moins
que celui qui en fut l'architecte,
Deng Xiaoping, semble au-
jourd'hui dans l'impossibilité
de contrecarrer ceux qui ont
l'ambition de ramener la Chine
quarante ans en arrière et de
réaffirmer, à leur manière, la
supériorité du socialisme en
dépit d'une crise qui prend des
proportions dramatiques.

Philippe PAQUET.

risques et périls

st longue

Vu à Riga : « Hallucinant ! »

(Correspondance particulière)

« Incroyable ! », « Fantasti-
que ! », « hallucinant ! » : les su-
perlatifs se bousculent dans la
bouche du professeur Victor
Frunza, qui rentre de Riga, la
capitale de la Lettonie, où il a
participé à une conférence sur
le pacte germano-soviétique et
aussi à la chaîne humaine qui,
le 23 août, a relié les trois pays
Baltes.

AU-DELA. Historien et dis-
sident roumain, M. Frunza a
été invité à prendre la parole
devant le millier de partici-
pants à la conférence, auxquels
il a exposé les effets de la politi-
que de Staline sur les Rou-
mains de Bessarabie, devenue
République de Moldavie. An-
cien professeur à l'Institut uni-
versitaire du parti communiste
roumain, M. Frunza vit au Da-
nemark depuis qu'il a été « ex-
pédié » de son pays en 1980.

Le fil conducteur de la confé-
rence - qui a eu lieu dans la
grande salle du théâtre de Riga
où les débats se sont déroulés
en présence d'invités étran-
gers, dont un sénateur améri-
cain - devait être la demande
d'annulation du Pacte Staline-
Hitler et de son annexe, grâce
auxquels l'U.R.S.S. a annexé
les pays Baltes, une partie de la
Pologne, la Bessarabie et le
nord de la Bukovine roumai-
nes. On est cependant allé au-
delà, nous dit M. Frunza, grâce
aux interventions d'invités ori-
ginaires de nombreuses autres
Républiques de l'U.R.S.S.

D'abord, les annexions : si
Lénine avait accordé le libre
choix de l'intégration dans
l'U.R.S.S. à ceux qui étaient à
la périphérie, Staline, a-t-on
entendu dire, a repris la politi-
que des tsars de Russie non seu-
lement en reconstruisant leur
empire, mais en poursuivant
leur politique d'expansion.
D'ailleurs, devait déclarer un
historien, « je ne connais aucu-
ne République qui soit entrée
de son plein gré dans l'Union
soviétique. »

RADICALES. « Empire to-
talitaire », « occupation soviéti-
que », « libération des peuples
soviétiques du joug national et

communiste » : les formula-
tions radicales n'ont pas man-
qué, notamment dans les inter-
ventions d'un Ukrainien ou,
encore, d'un Biélorusse. De la
critique des annexions à celle
du communisme, le pas a été ai-
sément franchi. Le régime a
ainsi été qualifié de « socialisme
de caserne ».

Quant à M. Grigoriants, l'édi-
teur de « Glasnost », il a affirmé
que « l'empire s'écroule » et a
dénoncé la manipulation par

N'est-il pas imprudent d'al-
ler aussi loin en brûlant les éta-
pes ? « Ils sont pressés », ré-
pond M. Frunza. Et d'expliquer
qu'il est question de procéder,
en 1992, à une « libre » autodé-
termination des peuples et, se
servant ainsi de la « perestroï-
ka », de mettre un terme aux
aspirations nationalistes et
consolider l'empire. Mais, a dé-
claré un orateur, « sans pluri-
partisme, il n'y a pas d'autodé-
termination qui vaille ! »

IMPLOSION. « La liberté
d'expression a été totale, inat-
tendue », affirme M. Frunza
qui craint pourtant que la situa-
tion en U.R.S.S. soit encore ré-
versible, une guerre civile de-
venant alors possible. « On a la
sensation, là-bas, que la renaiss-
sance à une vie normale ne
pourra se produire que par une
implosion ! »

Nicolette FRANCK.

Pologne : o toujours de Mais les fonctionnai paraissent frustrés e

(Correspondance particulière)

Le parti communiste Poup et
le mouvement Solidarnosc
cherchent à définir, chacun de
leur côté, les principes de leur
future « cohabitation à la polo-
naise » - au gouvernement, à la
Diète, entre le président Jaruz-
elski et le Premier ministre

A Riga: la langue de bois vole en éclats

«Incroyable», «hallucinant», les superlatifs se bousculent dans la bouche du professeur Victor Frunza qui rentre de Riga, la capitale de la Lettonie, où il a participé à la conférence des 21 et 22 août, et à la chaîne humaine qui, le 23 août, a relié d'un bout à l'autre les trois Pays Baltes.

PROPOS RECUEILLIS
PAR NICOLETTE FRANCK

En sa qualité d'historien et de dissident roumain, M. Frunza a été invité à prendre la parole devant le millier de participants à la conférence, auxquels il a exposé les effets de la politique de Staline sur les Roumains de Bessarabie, devenue république de Moldavie. Ancien communiste, professeur à l'Institut universitaire du Parti communiste roumain, M. Frunza vit au Danemark depuis qu'il a été «expédié» de son pays en 1980.

Le fil conducteur de la réunion dans la grande salle du théâtre de Riga, où les débats se sont déroulés en présence d'invités étrangers dont un sénateur américain, devait être la demande d'annulation du pacte Hitler-Staline et de ses protocoles secrets, grâce auxquels l'URSS a annexé les Pays Baltes, une partie de la Pologne, la Bessarabie et le nord de la Bukovine roumaines. Moscou devait cependant aller au-delà de ces annexions-là, nous dit M. Frunza, faisant écho aux interventions d'invités originaires de nombreuses autres républiques de l'URSS.

Si Lénine avait accordé le libre choix de l'intégration dans l'URSS, Staline, a-t-on entendu dire, a repris la politique des tsars de Russie non seulement en reconstruisant leur empire, mais en poursuivant leur politique d'expansion. D'ailleurs, devait déclarer un historien, «je ne connais aucune république qui soit entrée de son plein gré dans l'Union soviétique».

«Empire totalitaire», «occupation soviétique», «libération des peuples soviétiques du joug national et communiste», les expressions radicales n'ont pas manqué, notamment dans les interventions d'un Ukrainien ou, encore, d'un Biélorusse. De la critique des annexions à celle du communisme, le pas a été aisément franchi et le régime fut ainsi qualifié de «socialisme de caserne». Quant à M. Grigorian, l'éditeur de «Glasnost», il a affirmé que «l'empire s'écroule» et a dénoncé la manipulation par les conservateurs des mouvements nationalistes des minorités, les grèves actuelles des Russes en Moldavie par exemple.

«Ils sont pressés»

N'est-il pas imprudent d'aller aussi loin en brûlant les étapes? «Ils sont pressés», répond M. Frunza. Et d'expliquer qu'il est question à Moscou de procéder en 1992 - coïncidence fortuite avec la mise en application de l'Acte unique dans le Marché commun? - à une «libre» autodétermination des peuples. En se servant de la «perestroïka», il s'agissait de mettre un terme aux aspirations nationalistes et de consolider l'empire. Mais, a déclaré un orateur, «sans multipartisme, il n'y a pas d'autodétermination qui vaille!».

«La liberté d'expression a été totale, inattendue!» affirme M. Frunza qui craint pourtant que la situation en URSS soit encore réversible, une guerre civile devenant alors possible. «L'on a la sensation, là-bas, que la renaissance à une vie normale ne pourra se produire que par une implosion!»

Scrittoarea și ziarista de origine română Nicolette Franck despre Conferința LNNK de la Riga și despre expunerea noastră, relatări în două cotidiane internaționale.
În JOURNAL DE GENÈVE (stînga) și în LA LIBRE BELGIQUE (dreapta)

hver gang martrende ramte det samme hudløse sted i sjælen? - Hvorfra denne dybe indsigt? - Hvorfra denne ondskab? - Hvorfra

modtaget uendelige påvæ-
ninger. Der er tale om en
enlig, uuddannet, sikkert
arbejdsløs moders sociale
afmagt. Mennesket er et so-

skel i historien. Efter et tu-
sinde og fem hundrede års
europæisk tro på det onde
som en i mennesket nedlagt

UC.

Det er i år hundrede år si-
den, Hitler fødtes. I den an-
ledning er dette mærkelige
ramiden skridet?

SOVIET-NAZI
drag. Der bryder pyrami-
den i denne tid sammen.
Hvornår erkender vi, at py-
ramiden skrider?

Sprogkampen i Moldavien

Af Victor Frunză
rumensk forfatter,
systemkritiker, Århus

I den moldaviske repu-
blik i Sovjet er man gået
over til det latinske alfabet.
Moskva, som har forsøgt
så meget som muligt, for-
søgte at forhindre denne
overgang. Men det, som of-
ficielt hedder "moldavisk",
er faktisk rumænsk. Mang-
lende oplysninger og uvi-
ghold har ført til, at selv Ra-
dioavisen den 30. august
nævnte, at "moldavisk" er

beslægtet med fransk og ...
rumænsk. Det ville svare til
at sige, at dansk er beslæg-
tet med norsk og ... dansk.
Området, der i dag hed-
der Den Moldaviske Repu-
blik, blev annekteret af
Zar Rusland i 1812, men blev
genforenet med moderlan-
det Rumænien i 1918. Dette
skete gennem en demokra-
tisk proces nemlig gennem
afstemning i den lille re-
publiks parlament, som er-
klærede Moldavien auto-
nom.

Desværre bev dette ru-
mænske territorium, sam-
men med et andet stykke

fra Rumænien kaldet Nord
Bukovina, atter annekteret
af Sovjet, som betragtede
sig selv som "arving" til alle
tidligere "zarbesiddelser".
Annekteringen skete den
26. juni 1940 i kraft af Sta-
lin-Hitler-pagten af 23. au-
gust 1939. Og efter Anden
Verdenskrig lukkede de al-
lierede øjnene for Stalins
imperialistiske togter.

Efter krigen gjorde Stalin
alt for at slette tyveriets
spor, og det blev fortsat af
Khrusjov og Bresjnev. Man
førte et kraftigt angreb på
det rumænske sprog: Det
latinske alfabet, som havde

ANNUL THE 1939 SOVIET-NAZI PACT CONSEQUENCES

RESTORE INDEPENDENCE TO THE BALTIC STATES

Hitler-Stalin-pagten gengi-
vet på et brevmærke, som
blev udsendt i Letland i dr.

været brugt indtil 1940,
blev forbudt, og man ind-
førte det kyrilliske.

Det etniske flertals de-
monstrationer for latinsk
skrivning er altså en kamp
for at kunne kaldes rumæ-
nere og for at tale det sam-
me sprog som deres brødre
vest for floden Prut.

LUPTA PENTRU LIMBA ROMÂNĂ, articol scris la cererea celui mai mare ziar de
dimineată din Danemarca, *Morgen Avisen Jyllands-Posten* (6 sept. 1989), prin care erau
explicate condițiile istorice ale Unirii Basarabiei și Bucovinei cu România, la 1918, apoi
contextul anexării acestor provincii românești de către neo-imperialismul stalinist,
situația limbii române, căreia în aceste teritorii anexate i s-a impus o grafie străină
spiritului ei.

LUMEA ROMÂNEASCĂ

autodeterminare și independența Letoniei", care a avut loc, nu de mult, la Riga. El (vezi fotografia) a luat cuvîntul în favoarea dreptului românesc asupra Basarabiei și Bucovinei de Nord.

• Victor Frunză și Glasnostul

Cunoscutul gazetar român din exil, Victor Frunză, directorul Editurii "Nord" și al revistei (mereu vie) "Alergătorul de la Maraihon" din Aarhus-Danemarca, nu poate călători în România natală (e un element dușmănos), dar... a fost invitat în Uniunea Sovietică.

Era să exclamăm, în virtutea inerțiilor: nu se poate! — dar, adevărul este că în epoca Gorbaciov se poate (= se pot) multe, uluitor de multe.

V. Frunză a reprezentat publicația "Curentul" din München (al cărei colaborator este) la "Conferința pentru

Revista MINIMUM (dir. Al. Mirodan), Tel-Aviv, despre expunerea de la Riga, privind efectul pactului Hitler-Stalin asupra României

Curentul

LUMEA ROMÂNEASCĂ

autodeterminare și independența Letoniei", care a avut loc, nu de mult, la Riga. El (vezi fotografia) a luat cuvîntul în favoarea dreptului românesc asupra Basarabiei și Bucovinei de Nord.

• Victor Frunză și Glasnostul

Cunoscutul gazetar român din exil, Victor Frunză, directorul Editurii "Nord" și al revistei (mereu vie) "Alergătorul de la Marathon" din Aarhus-Danemarca, nu poate călători în România natală (e un element dușmănos), dar... a fost invitat în Uniunea Sovietică.

Era să exclamăm, în virtutea inerțiilor: nu se poate! — dar, adevărul este că în epoca Gorbaciov se poate (= se pot) multe, uluitor de multe.

V. Frunză a reprezentat publicația "Curentul" din München (al cărei colaborator este) la "Conferința pentru

Revista MINIMUM (dir. Al. Mirodan), Tel-Aviv, despre expunerea de la Riga, privind efectul pactului Hitler-Stalin asupra României

CÎT MAI POATE TRĂI UN CADAVRU POLITIC?

Propaganda comunistă este cea care deține patentul absolut al categoriei de "cadavru politic", în care a inclus pe rînd diverse personalități pentru care Stalin sau trepădușii lui din țările satelite aveau o dușmănie organică, dar pe care nu le aveau în mînă ca să le anihileze.

Printr-o ironie a soartei, acum cînd toate regimurile din estul Europei au primit lovituri de grație din partea revoluțiilor pașnice în plină desfășurare, obligîndu-le să se autodizolve - operația începîndu-se în Ungaria cu partidul comunist - și cînd desfășurările capătă viteză sub ochii noștri uimiți, regimul de teroare din România și mai ales exponentul acestuia intră ca într-o cutie făcută la comandă, pe măsură, în capcana lingvistică inventată pentru alții.

Chestiunea care se pune pentru, hai să zicem, observatori este cît de mult mai poate trăi un cadavru a cărui duhoare pestilențială (scuzați tautologia) a împruțit toată Europa? Pentru că, deși cadavru, nu putem nega realitatea cruntă și exasperantă: el este încă stăpîn, el se agață cu disperare de toate friiele puterii, decretează, are diaree verbală numită discursuri magistrale, cere vigilență, amenință...

Ochiul sticlos de mort stă de veghe asupra unui popor întreg pe care-l supraveghează cu lupa să nu facă vreo mișcare periculoasă pentru existența lui, cîte cearuri o mai fi avînd.

Numărătoarea inversă a început. Asta o știe și el. A început nu de săptămîni sau de luni, ci de ani. S-a ajuns demult la punctul zero, ceasornicul timpului a încremenit de ani la același zero, semn că demult trebuia să se fi petrecut ce se așteaptă și ceea ce este inevitabil ca într-o

zi să aibe loc.

Normal ar fi deci ca prin urmare cadavru politic să nu mai apuce Anul nou.

...Ce știu bieții oameni? Dictatura asta este fără capăt, iar Ceaușescu, vorba lui Mircea Dinescu, este nemuritor!

Deși totul putea să fie astăzi doar amintirea unui coșmar și nu realitatea lui,

Dacă:

În 1979, la Congresul al XII-lea, s-ar fi alăturat criticilor formulate de C. Părvulescu măcar doi-trei, după care ar fi urmat alții, răsturnînd situația. Dar situația a răsturnat-o "dînsa", urlînd la slugoii din sală: "Scandați! Scandați!". Iar slugoii s-au conformat.

Dacă:

În noiembrie 1987, odată cu muncitorii din Brașov ar fie ieșit în stradă și muncitorii din alte orașe industriale, și mai ales cei din capitală.

Dacă:

S-ar fi putut organiza și la noi, ca în Polonia sau în Cehoslovacia (sau ca la Tbilisi, Riga, Chișinău) un Forum, un Front Popular...

Dacă:

Frontul Salvării Naționale și alte asocieri apărute mai de curînd n-ar fi atît de anonime, măcar unul din inițiatorii lor asumîndu-și riscul și curajul de a apărea în public cu nume.

Actul suprem al foștilor lideri sau înalți funcționari ai partidului (*Scrisoarea celor șase*, respectiv: Gh. Apostol, Al. Bărlădeanu, S. Brucan, C. Mănescu, C. Părvulescu, M. Răceanu) a intervenit nu cînd semnatarii ei se aflau în funcții și cînd organizarea grupului lor ar fi avut nu numai un

efect psihologic, ci și eficiență practică, ci multă vreme după ce fuseseră dați la o parte, poate chiar ca reacție la trecerea lor pe linie moartă. Cu toate aceste aspecte reale, gestul lor fără precedent în această formație dintotdeauna anchilozată în stalinism, este un eveniment și încă unul de prima mână. Numai gestul. Cît privește conținutul scrisorii era de dorit din partea atîtor foști conducători, mai mult. Înmiit mai mult. Aceste minți, care măcar împreună trebuiau să fie strălucite - cine a condus, Doamne, România! - îl reclama pe N. Ceaușescu lui... N. Ceaușescu. (Plîngîndu-se printre altele și de faptul că-și pun viața în pericol!). Ei n-au avut acel dram de curaj în plus de a se adresa peste capul dictatorului-cadavru, partidului însuși, ținînd cont și de autoritatea numelui lor (doar doi fuseseră secretari generali, ceilalți avuseseră funcții dintre cele mai înalte în stat) pentru a cere înlăturarea impostorului. Ei dispun de toate datele problemei să-l fi numit așa. Impostorul, care se ține cu ghearele și cu proteza de multiplele sale fotolii, la o vîrstă care biologic nu-i mai acordă nici o șansă, s-ar fi speriat mai tare decît este speriat acum (că de fricos îi tremură rînza) dar n-ar fi cedat, nu ne facem iluzii. Cum cea dintîi propunere în ordine cronologică, în perspectiva Congresului al XIV-lea, ar fi fost înlăturarea și nu așa numita "realegere" a cadavruului politic pe funcția supremă din partid, l-ar fi făcut astfel șah-mat. Dar și de data asta dictatorul a cîștigat: lingăul Manea Mănescu s-a asigurat și pe mai departe de privilegii, propunînd chipurile "realegerea" lui, iar adunătura de buhăiți, gușați, fâlcoși, numită Congresul al XIV-lea n-a discutat nimic, ci doar a bătut din palme.

Indignări subversive desigur că sunt. În proporție de masă. Știm acest lucru. Dar ele nu au nici o valoare atîta timp cît

se manifestă doar în forul interior al fiecăruia și nu se exteriorizează, cu alte cuvinte nu devin act politic. Din peste trei milioane de membri de partid nu s-a auzit nici măcar un singur glas care să ceară înlăturarea bandei Ceaușescu. Doar glasul timid și în același timp eroic prin faptul că s-a făcut auzit în cadrul unei mușenii generale, cel al lui Dan Petrescu, nemebru al partidului, căruia i s-au alăturat cu nume și pronume cîteva alte semnături ale unor tineri "fără de partid", certifică faptul că în România curajul și speranțele se află în rîndul celor neînregimentați. Mîna asta de tineri a pus în evidență și faptul că P.C.R.-ul este un fel de smîrc în care vegetează peste trei milioane de nevertebrate a căror unică problemă nu este salvarea generală, ci supraviețuirea individuală. În acest context se naște întrebarea: mai există oare un partid comunist în România? El s-a autodizolvat din momentul în care s-a predat în mîna dictatorului, ca instrument al satisfacerii perversităților sale totalitare.

Sunt curios să aud și să văd ce vor spune toți acei care la diferite paliere ale acestei formații trîncănesc sau tac, ce vor spune la ora adevărului? Adică Pecereul de acum, întrebare de Pecereul de atunci? Dacă va fi măcar o clipă cîștit cu sine va trebui să-și declare decesul, petrecut prin sinucidere încă de prin 1968-1970. Și să-și facă actele legale de mort. Autodizolvîndu-se. Ar fi singura soluție rezonabilă. După păcatul congenital al militării pentru dezmembrarea României mari, după distrugerea celor mai bune generații de oameni din perioada interbelică, după distrugerea României moderne cu instituțiile ei de la 1859, după lichidarea tuturor libertăților democratice și a drepturilor omului, după instaurarea terorii la 1948, care durează cu mici sincope pînă astăzi, după ce este coautorul mutării României

din Europa în Mongolia, după ce a instaurat mizeria materială și morală, după ce a schimonosit sufletul românesc până la invaliditate, sfârșind prin a se fi făcut instrumentul docil al celei mai sinistre dictaturi înstăpinită vreodată în istoria noastră, acest partid nu se mai mai poate spăla doar cu o simplă autocritică. El va trebui să se autodizolve. Și într-adevăr dovada patriotismului său. Singura de la această oră.

Prin apatia sa poporul nostru pare

acum asemenea unui muribund, care-și așteaptă parcă - fără să-și mai afișeze măcar disperarea - ce i-a fost dat de soartă. N-ar trebui să fie așa! Un cadavru politic nu poate trăi la infinit, asta trebuie să se știe! Într-o bună zi el se va topi în neant.

Și mai este și înțelepciunea populară care ne spune că n-aduce anul ce aduce ceasul. Ceasul, acel unic și așteptat ceas pe care ni l-au refuzat toți anii ultimelor decenii. Poate că el, ceasul acela va fi darul anului 1990! An pe care în acest caz îl vom binecuvînta în veci!

(30 nov. 1989)

CURRENTUL nr. 6000, nov.-dec. 1989

[ASASINULE...]

Dictatura este demult în război cu poporul român, dar masacrul de la Timișoara a întrecut în barbarie, cruzime și bestialitate toate ororile de care regimul ceaușist se face răspunzător de la instaurarea sa la putere.

Masca a fost dată jos: partidul a fost practic lichidat în 1968, de cînd Ceaușescu, înscenînd așa numita reabilitare a lui Pătrășcanu, cînd și-a ajuns scopul de a fi pus mina pe securitate, cu care a condus țara. Partidul a mai fost menținut cu numele pentru ca să-l aplaude și pentru ca lingăi ca Manea Mănescu să-i "propună" "realegerea".

Rafalele de mitralieră cu care au fost aruncați în gropile comune (cum știm că numai fascismul hitlerist a procedat, dar nici el niciodată cu proprii cetățeni), acele rafale care au retezat viețile tinere de fii și fiice ale Românei, nu fac decît să pecetluiească actul de deces al acestui așa zis partid, existent doar prin aplauze..

Sub imperiul șocului acestor zile este greu de evaluat urmările pentru evoluția ulterioară a întregii noastre istorii din următoarele decenii (care sunt și primele ale secolului și mileniului următor). Dar ele vor fi. Putem spune de pe acum că sîngele acestor oameni nevinovați va trezi întreaga Românie dintr-o somnolență mult prea îndelungată și nepermis de îngăduitoare cu banda de la putere.

Conștientă, desigur conștientă, că a înfăptuit crime de asasinat în masă, dictatura continuă ridicolă, perfidă, ipocrită, iresponsabilă, demagogică, dar asasină, continuă să stea cu mina pe trăgaci. Ca să șteargă tot prin sînge urmele faptului că și-a dat arama pe față.

Știînd ce are să i se întîmple, nu va mai putea de aici înainte să închidă nici cu gloanțe gura unor oameni care-și strigă în piața publică dreptul de a fi liberi.

Călăule, ai minile mînjite de sîngele celor mai buni fii ai națiunii noastre! Te agați de putere cu disperarea condamnatului! Zadarnic: viu sau mort nu vei scăpa de judecata poporului român nici în gaură de șarpe!

Radio EUROPA LIBERĂ, joi 21 decembrie 1989

Cotidianul din Norvegia *Stavanger Aftenblad* s-a ocupat recent, în numărul său din 22 octombrie 1985, de situația din România, așa cum a fost ea expusă într-o convorbire pe care Victor Frunză a avut-o cu Stein Viksveen, redactorul de politică externă al acestui ziar. Pe aproape o întreagă pagină (gazeta apare în format mare), ziaristul norvegian a reprodus idei, fapte, întâmplări din România celor 20 de ani lumină, reprezentând opinii ale scriitorului și publicistului român. Articolul care poartă titlul unei concluzii, **ECONOMIA ROMANEASCĂ ESTE PRACTIC DISTRUSĂ**, se înfățișează astfel ca o panoramă a vieții politice și economice românești. Un al doilea articol, pe care autorul l-a intitulat **VICTOR FRUNZĂ ESTE UNUL DIN PURTĂTORII DE CUVÎNT DE FRUNTE AL OPOZIȚIEI**, realizează un portret al compatriotului nostru și în același timp o relatare a conținutului criticilor la adresa dictaturii personale, formulate în perioada cît s-a aflat în țară. Sunt expuse de asemenea opinii sale privind structura unei societăți românești bazate pe respectul și drepturile omului.

Gazeta *Stavanger Aftenblad* a ilustrat pagina printr-o fotografie a oaspetelui său român și prin două desene semnate de O. Mavrodin.

Reproducerea unei pagini din cotidianul norvegian de mare tiraj STAVANGER AFTENBLAD
cu un rezumat al textului semnat de ziaristul Stein Viksveen
în CURENTUL nr. 5976, nov.-dec. 1985

SUMAR

Scurtă explicație. Notă	7
Osanaliada	9
O carte ȣesută cu suferinȣă	
Însemnări pe marginea volumului CETATEA TOTALĂ de Constantin Dumitrescu	14
La ceasul al doisprezecelea	.
Însemnări pe marginea unui apel	20
Supapa	24
În exil la mine acasă	
Capitol dintr-o carte viitoare	
"Acești bolnavi care ne guvernează..."	33
"Ezistă"..., dar lipsește cu desăvârșire!	38
Poveste despre Cian-Cin și "promovarea tinerilor"	41
Omul liber	46
Revizorul nu vine nici de astă dată	48
O flacără cit un grăunte	50
O amintire. La aniversare: 1965-1985	56
Urmașilor mei eminești	58
Paranoia funcȣională	63
Oratoriul cenzurii	67
[Cum evenimentul anului...]	74
Plenipotenȣiari	75
[Vacanȣa a trecut...]	80
"Mămăliga nu explodează!". Dar de ce?	81
Psihologia de stăpîn - psihologia de supus	83
Sărbătoarea numărului 5982...	89
Despre adevăr, contrabandă, cenzură, credibilitate și ceva ce seamănă mai curînd a afacere	91
A doua dimensiune	101
Mai mult decît neconvenȣionalul	101
A scrie cu sacrificiul propriei vieȣi	117
Sincronism, protocronism, retrocronism	118
Jigodia	121
Situaȣia ecologică în România	
Interviu la postul de radio VOCEA AMERICII	123

Ciuma are nume propriu	127
RETROCRONISMUL	131
PACTUL HITLER-STALIN ȘI ROMÂNIA	
Expunere la Conferința Mișcării Naționale pentru Determinarea și Independența de stat a Letoniei (L.N.N.K.), Riga, 21-22 august. 1989	153
Minune, am rostit acest text!	
Regimul Ceaușescu - piedică în calea evoluției istorice normale a poporului român. Riga, Letonia, jurnal retrospectiv	161
Cît mai poate trăi un cadavru politic?	174
[Asasinule!...]	177